

Національна академія правових наук України
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Кафедра конституційного, адміністративного та фінансового права
Навчально-наукова лабораторія дослідження проблем публічного
адміністрування та децентралізації влади
Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
Академія Гуспол (Чехія)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Збірник тез

*VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук,
професора, академіка-засновника НАПрНУ,
першого Голови Конституційного Суду України
Леоніда Петровича Юзькова*

17 травня 2024 року

м. Хмельницький

Національна академія правових наук України
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Кафедра конституційного, адміністративного та фінансового права
Навчально-наукова лабораторія дослідження проблем публічного
адміністрування та децентралізації влади Науково-дослідного інституту
державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
Академія Гуспол (Чехія)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

*збірник тез
VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук,
професора, академіка-засновника НАПрНУ,
першого Голови Конституційного Суду України
Леоніда Петровича Юзькова*

(м. Хмельницький, 17 травня 2024 року)

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
2024**

- П 68 Правові засади організації та здійснення публічної влади** :збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 травня 2024 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. 255 с.

ISBN 978-617-7572-81-6

У збірнику представлені доповіді, які були подані на VII Міжнародну науково-практичну конференцію «Правові засади організації та здійснення публічної влади», присвячену світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова, що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова 17 травня 2024 року. Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямів: «Роль доктрини Леоніда Юзькова у розвитку правових засад організації та здійснення публічної влади в Україні», «Конституційно засади організації публічної влади: вітчизняний та зарубіжний досвід», «Особливості здійснення публічної влади в умовах воєнного стану», «Проблеми та перспективи реформування територіальної організації публічної влади в Україні», «Адміністративно-правове забезпечення діяльності публічної адміністрації», «Фінансово-правові аспекти організації та здійснення публічної влади», «Електронне урядування як основа взаємодії держави та суспільства».

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів та докторантів, практичних працівників і широкий читацький загал.

Організаційний комітет VII Міжнародної науково-практичної конференції «Правові засади організації та здійснення публічної влади», присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова, не завжди поділяє думку учасників конференції.

У збірнику максимально точно збережена орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу, дотримання принципів академічної доброчесності несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 342.9(477)

© Колектив авторів, 2024

© Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024

ISBN 978-617-7572-81-6

9 786177 572816

ЗМІСТ

Аверочкіна Тетяна Володимирівна. КООРДИНАЦІЯ ТА СПІВРОБІТНИЦТВО В АДМІНІСТРУВАННІ «ЗЕЛЕНОГО ПЕРЕХОДУ» У МОРСЬКІЙ ГАЛУЗІ.....	9
Антуф'єв Тарас Вадимович. ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	11
Апанасенко Катерина Іванівна. ЕЛЕКТРОННА СИСТЕМА У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ.....	13
Бабін Борис Володимирович, Дегтярьова Олександра Володимирівна. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПЕРЕМІЩЕНОЇ ТА ОКУПОВАНОЇ МОЛОДІ.....	15
Батанов Олександр Васильович. СУЧАСНЕ МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЯК САМОСТІЙНОЇ ГАЛУЗІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА	18
Баймуратов Михайло Олександрович, Кофман Борис Якович. ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ЯК УПРАВЛІНСЬКА КОНСТАНТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	23
Бачинський Арт'юм Анатолійович. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ.....	27
Бедрій Руслан Богданович. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ	29
Борозенна Анастасія Михайлівна, Федорчук Ольга Степанівна. ВІДКРИТІ ДАНІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ	31
Буханевич Олександр Миколайович, Івановська Алла Миколаївна. «ПУБЛІЧНА АДМІНІСТРАЦІЯ» ТА «ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ»: ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ	33
Буяльська Олександра Олександрівна. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОБОДИ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ	35
Вальчук Соломія Дмитрівна. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	37
Вапнярчук В'ячеслав Віталійович. ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	40
Варишнюк Наталія Олександрівна. МОДЕЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ У ФРАНЦІЇ ТА ЇЇ ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	43
Владовська Катерина Петрівна. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В СУДОВИХ ОРГАНАХ	45
Воят Анна Олексіївна. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ	48
Гаврилюк Вікторія Сергіївна, Жовтий Владислав Олександрович. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	50
Гавриш Аліна Володимирівна. ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА РІВНІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	52

Гаврік Роман Олександрович. ІТАЛІЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ.....	54
Галус Олена Олександрівна. ДО ПИТАННЯ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО НАРОДОВЛАДДЯ НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	57
Гедульянов Вадим Едуардович. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ: ДЕФІНІЦІЯ ТА ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТНОГО СКЛАДУ	58
Грох Антон Олександрович. ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	60
Грошовик Дмитро Юрійович. ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ОПОДАТКУВАННЯ.....	62
Демидчук Людмила Богданівна. КОНТРОЛЬНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ В ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ.....	65
Доброжинський Андрій Віталійович. СПОСОБИ РЕКРЕАЦІЙНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ГРОМАДІ ...	67
Долинська Марія Степанівна. ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТИ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (СПІЛЬНОТ)	69
Доротюк Вікторія Володимирівна. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	72
Друцун Тетяна Іванівна, Догаєва Діана Валеріївна. ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	74
Єсімов Сергій Сергійович. УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КОМПЕТЕНЦІЮ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	76
Завадська Уляна Олегівна. ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ФРАНЦУЗЬКУ ОБОРОННУ ПОЛІТИКУ	79
Захарченко Олександра Олександрівна. КІБЕРТЕРОРИЗМ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ	81
Ільєва Наталія Василівна. НОТАРІАТ ЯК ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ	82
Йорданова Злата Олександрівна. ФУНКЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	85
Казанчук Дмитро Васильович. ЗМІНА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	87
Капелюшок Софія Володимирівна. ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ	89
Ковтун Дмитро Сергійович. ДЕРЖАВНА ЛІСОВА ПОЛІТИКА ТА ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ЛІСОВОМУ ФОНДУ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	90
Ковтун Олена Миколаївна. ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	93
Козаренко Єлизавета Олександрівна. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ОСВІТУ	96
Коломієць Олександра Едуардівна. ВИЗНАЧЕННЯ РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ФОРМИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ	97

Комзюк Володимир Трохимович. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТОГО ОГЛЯДУ ЯК ЗАХОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	100
Корж Ігор Федорович. ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ.....	102
Корнева Тетяна Володимирівна, Сірочук Ірина Володимирівна. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ Е-ВАЛЮТИ У ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	105
Корюгін Андрій Валерійович. УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ЛОЯЛЬНІСТЮ СПОЖИВАЧІВ ХКП «ХМЕЛЬНИЦЬВОДОКАНАЛ».....	107
Костицький Михайло Васильович, Кушакова-Костицька Наталія Вадимівна. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ	110
Косяченко Ксенія Едуардівна. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....	111
Коцюба Олена Віталіївна. ПРИНЦИП НАРОДНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ.....	113
Криницький Ігор Євгенович. ПРИНЦИП КОРЕЛЯЦІЇ СТРУКТУРИ БЮДЖЕТНОЇ І ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМ ЯК ОДНА ІЗ ЗАСАД ПОБУДОВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ.....	114
Крисаченко Валентин Семенович. МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ РАШИЗМУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИНИЖЕННЯ ЛЮДИНИ: ҐАЗЛАЙТИНГ.....	116
Круговий Дмитро Сергійович. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУДОМ ВЛАСНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ АДРЕСИ УЧАСНИКА СПРАВИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО ЗАСОБУ КОМУНІКАЦІЇ.....	119
Курепін Вячеслав Миколайович. АКУМУЛЮВАТИ ДОДАТКОВІ РЕСУРСИ НА ПОТРЕБИ ФРОНТУ: ПРАВО ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ДОПОМОГУ ЗСУ.....	122
Лаврентій Дмитро Степанович, Меляков Антон Володимирович. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНОЮ СФЕРОЮ В ОЦІНКАХ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ.....	125
Лалуєва Надія Миколаївна, Гавриш Аліна Володимирівна. ЛІДЕРСТВО В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	127
Лапкін Андрій Васильович. ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД РІВНОГО ДОСТУПУ ДО СУДУ ЖЕРТВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	129
Левандовський Чеслав Чеславович. ПИТАННЯ ЕКСПОРТНИХ КРЕДИТІВ «TIED AID» ЗА ПРАВИЛАМИ ОЕСР В ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ В БУДІВНИЦТВІ ПРИКОРДОННИХ ДОРІГ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИКОРДОННОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ.....	132
Литвиненко Ірина Леонідівна. ПРАВОВА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ.....	136
Лобань Владислава Федорівна. СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА.....	138
Лобунець Максим Сергійович. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	140
Ловейкіна Юлія Володимирівна. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	141

Лужанський Андрій Васильович. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРАВОМІРНОСТІ ВІДМОВИ ДЕРЖАВИ У ПРИЗНАЧЕННІ ТА ВИПЛАТІ ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ У РАЗІ ЗАГИБЕЛІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ.....	143
Магновський Ігор Йосифович. УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....	146
Мазур Катерина Віталіївна. КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ ЯВИЩЕ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	148
Мазур Ярослав Павлович. ПРОБЛЕМИ, РИЗИКИ ТА ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ.....	150
Макартецька Валентина Сергіївна. САМОМЕНЕДЖМЕНТ ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	152
Мандриченко Жанна Василівна. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА АКсіОЛОГія: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ.....	154
Мартинюк Назарій Іванович. ПРИНЦИП РІВНОСТІ У КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ.....	156
Martyniuk Roman, Datsiuk Oleksiy. PROBLEM POINTS OF IMPLEMENTING THE STATUS OF THE PRESIDENT OF UKRAINE AS THE SUPREME COMMANDER-IN-CHIEF OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE.....	158
Матвейчук Людмила Олександрівна. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЦИФРОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ.....	161
Матійчук Надія Володимирівна. ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАЦІЇ У ВИРІШЕННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ.....	164
Микулець Микола Іванович. ВПЛИВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ.....	165
Михайловський Олександр Миколайович. ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ПРОПАГАНДА.....	166
Natalia Mishyna. QUESTIONNAIRES IN THE RESEARCHES OF THE ROLE OF LOCAL AND REGIONAL AUTHORITIES IN THE IMPLEMENTATION OF ECSTR JUDGMENTS.....	168
Міщеряков Георгій Андрійович. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	171
Момот Катерина Сергіївна. ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ В ІТАЛІЇ.....	172
Мороз Вікторія Ігорівна. ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	174
Мушка Ростислав Іванович. ПОДАТКОВІ ОБОВ'ЯЗКИ АДВОКАТА.....	175
Налуцишин Віктор Володимирович, Налуцишин Роман Вікторович. ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ПРИМУСУ У ВИГЛЯДІ ВИСИЛКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	177
Недоступ Катерина Костянтинівна. ДОТРИМАННЯ МЕЖ ПОВНОВАЖЕНЬ ЦЕНТРАЛЬНИМ ОРГАНОМ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ПІД ЧАС ЗАТВЕРДЖЕННЯ ФОРМИ ЗВІТУ ПІДЗВІТНОЇ ОСОБИ ТА ПОРЯДКУ ЙОГО ЗАПОВНЕННЯ.....	180
Нидзюк Даяна Юріївна. ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА.....	183
Новак Антоніна Олександрівна. КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ.....	185
Омельченко Андрій Іванович. ЩОДО ПРАКТИК ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ РЕЖИМУ ПІДВОДНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....	186

Орешко Катерина Федорівна. ТИМЧАСОВА УПРАВЛІНСЬКА МОДЕЛЬ МІСЬКОЇ ВЛАДИ МИКОЛАЄВА ПІД ЧАС ВІЙНИ: НАСЛІДКИ ТА ВИКЛИКИ	189
Панчук Анна Олександрівна. ДО ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЮ ФУНКЦІЙ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОРТОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	192
Петришин Олександр Віталійович. НОРМАТИВНА КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА: ОСОБЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ	194
Політанський В'ячеслав Станіславович. ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ У ПРОЦЕС ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ДЕРЖАВОЮ, ГРОМАДЯНАМИ ТА БІЗНЕСОМ	196
Поліщук Дар'я Михайлівна. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО	198
Приходько Анна Володимирівна. НАГАЛЬНІ ВИКЛИКИ ЩОДО УНІВЕРСАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ СТОСОВНО МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ АГРЕСОРА	199
Рижук Ірина Володимирівна. ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОПРОЕКТНОЇ РОБОТИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	201
Рогожа Аріна Олегівна. ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	203
Рядінська Валерія Олександрівна, Мацько Віта Андріївна. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ ТА ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ДО ОТРИМАННЯ ПОСЛУГ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПУБЛІЧНІ ОРГАНИ	205
Савенко Віктор Васильович. ПРАВОВА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК СТРУКТУРОВАНА ПЛОЩИНА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА	207
Самгородська Софія Володимирівна. ПРІОРИТЕТИ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	209
Самсін Роман Ігорович. НЕВЗАЄМОЗАМІННІ ТОКЕНИ (NFT) ЯК ВИД ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ	211
Санжаровська Лідія Ігорівна. ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УПОВНОВАЖЕНИМ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ	213
Сапожник Дмитро Іванович. ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТРУКТУР, ДОТИЧНИХ ДО СФЕРИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ	214
Сідоренко Юлія Михайлівна. АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННІЙ ДЕПОРТАЦІЇ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	217
Соколюк-Орел Дар'я Андріївна. ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	220
Солтус Денис Валентинович. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	223
Стеньгач Надія Олександрівна. ПІДПОРЯДКУВАННЯ ПРИВАТНОГО ІНТЕРЕСУ ЗАГАЛЬНО-СУСПІЛЬНОМУ БЛАГУ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ КУЛЬТУРІ КОЗАЦЬКОЇ СТАРШИНИ ГЕТЬМАНЩИНИ (СЕРЕДИНА XVII – XVIII СТ.)	226
Сукмановська Лідія Михайлівна. РЕАГУВАННЯ ПОЛІЦІЄЮ НА ЗАЯВИ ТА ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	228
Терлецький Дмитро Сергійович. ПРОЄКТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ПУБЛІЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ»: КРОК НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ?	231

Тернушак Михайло Михайлович, Постоєнко Тимофій Андрійович. СТРАТЕГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР	233
Тицька Яна Олександрівна. РЕГЛАМЕНТАЦІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УНІВЕРСАЛЬНИХ УГОДАХ ЩОДО ПРАВ ЛЮДИНИ	236
Тичинська Юліанна Юріївна. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ.....	238
Токар Алла Миколаївна. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ВИЩУ ОСВІТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	240
Трут Анастасія Миколаївна. ПОНЯТТЯ ТА ФУНКЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	241
Тягай Вікторія Олегівна. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	243
Федоров Юрій Володимирович. РОЛЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ТА ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	245
Цвігун Юлія Сергіївна. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	246
Чубатий Юрій Сергійович. РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМІСІЇ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРАХ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ, РАДІОЧАСТОТНОГО СПЕКТРА ТА НАДАННЯ ПОСЛУГ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	247
Шелест Альбіна Валентинівна. ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: ВИЗНАЧЕННЯ І ПРАВОВІ АСПЕКТИ	249
Шляга Вікторія Антонівна. ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КОНСТИТУЦІЇ.....	250
Юричин Віталій Юрійович. ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ.....	252

*Аверочкіна Тетяна Володимирівна,
професор кафедри морського та митного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник*

КООРДИНАЦІЯ ТА СПІВРОБІТНИЦТВО В АДМІНІСТРУВАННІ «ЗЕЛЕНОГО ПЕРЕХОДУ» У МОРСЬКІЙ ГАЛУЗІ

При реалізації «зеленого переходу» (переходу на такі види пального, які є альтернативними паливам викопного походження) для морської галузі основними завданнями є вчасна розробка та впровадження політичних, правових, організаційних, технічних та соціальних заходів, які забезпечать поступовий перехід до нульового рівня шкідливих викидів суднових двигунів за уже визначеними на теперішній час сценаріям, а саме: а) послідовне зменшення маси парникових газів, приведених до CO₂, у випускних газах двигунів під час руху суден, б) послідовне забезпечення виконання нормативних вимог зі скорочення (зменшення) рівня інших шкідливих викидів у випускних газах двигунів, в) підсумкове забезпечення переходу флоту на роботу з нульовими викидами парникових газів та інших шкідливих речовин [1, с. 163]. Ці заходи не можуть вживатися окремими гравцями – державами, судноплавними компаніями тощо, а потребують координації та широкомасштабного співробітництва, що поєднає зусилля з метою вироблення спільної політики ощадливого ставлення до навколишнього природного середовища і роботи над досягненням Цілей сталого розвитку ООН. У рамках такої координації та співробітництва сторони мають обмінюватися досвідом, ділитися кращими практиками адміністрування, розробляти спільні стандарти такого адміністрування, а також формувати фінансові активи, сприяти здійсненню досліджень і розробок у сфері екологізації судноплавства.

Узагальнення уже здійснених глобальних, регіональних та національних управлінських та нормотворчих заходів і застосування передбачених ними організаційних інструментів свідчить про вчинення вагомого впливу на кількість морських перевізників. Очікувано відбувається збільшення водотоннажності суден, оскільки їх експлуатація є економічнішою, а споживання палива необхідного стандарту стає можливим за рахунок встановлення додаткових пристроїв. З іншої сторони, для більших суден потрібні більші компанії, що часто означає вихід з ринку дрібніших гравців, що, у свою чергу, може призвести до зниження конкуренції. Якщо зниження конкуренції призводить до олігополістичної структури ринку, більше не гарантується, що знижені витрати будуть ефективно передані клієнту у вигляді нижчих цін. Для відповідності встановленим вимогам найбільш дешевим, але і короткостроковим рішенням є підвищення якості палива шляхом змішування нафтопродуктів, обробки світлих олій, легких дистилатів і гасів тощо.

Необхідність переходу на альтернативні енергетичні джерела для морського флоту має суттєві особливості, основними з яких є потреба у значній кількості палива і відповідній потужності альтернативних енергетичних систем, для утворення яких на торговельному судні недостатньо місця. У зв'язку з цим вони переважно рекомендуються у якості додаткових, що дозволяють економити до 20% палива. Враховуючи, що добові витрати палива становлять від 10 т для суден типу ріка-море, до 350 т для суден океанського класу, така економія дає відчутний ефект, що робить перспективним використання систем альтернативної енергетики на різних судах [2, с. 77, 78]. Сучасний етап розвитку морської діяльності характеризується постійним посиленням вимог наднаціональних (ООН, ІМО тощо) та внутрішніх (національних міністерств, служб) адмініструючих органів до морського флоту щодо забруднення навколишнього середовища сіркою, оксидами азоту, діоксидами вуглецю і отруйними твердими речовинами. За домовленістю між регіональними акторами встановлено особливі зони контролю викидів у Балтійському і Північному морях, у протоці Ла-Манш, у прибережних акваторіях держав, у межах яких передбачається багаторазове скорочення викидів сірки з суден. Даний перелік, очевидно, буде розширюватися, адже невідповідність транспортних засобів екологічним вимогам в умовах збільшення кількості та інтенсивності

транспортних потоків призводить до постійного зростання рівня забруднення навколишнього середовища [3, с. 84].

З метою нарощування зусиль щодо пом'якшення наслідків зміни клімату ІМО працювала над переглянутою Стратегією з скорочення викидів парникових газів [4], а також над середньостроковими заходами, включаючи деякі ринкові інструменти. Крім того, висуваються пропозиції щодо створення міжнародної ради з морських досліджень та розробок і відповідного фонду, який був би здатним фінансувати розробку технологій із нульовим викидом парникових газів, доступних для всіх країн. Інші пропозиції щодо управління охоплюють використання залучених коштів на фінансування інвестицій в адаптацію до зміни клімату, особливо у країнах з найбільш уразливою економікою. У ЄС розглядаються пропозиції з ухвалення нормативних положень, що передбачають поширення існуючої у ЄС системи торгівлі викидами на морські перевезення. Якщо такі пропозиції будуть прийняті, то вони можуть мати суттєві наслідки для торгівлі як усередині ЄС, так і за її межами. Таким чином, ключовими факторами, що сприяють декарбонізації, є: використання відновлюваних ресурсів, оптимізація витрат, впровадження інтелектуальних технологій, встановлення правил та положень щодо екологізації усіх учасників морської діяльності. На довкілля, на думку фахівців, прямо чи опосередковано впливають три основні фактори: споживання викопного палива, високе енергоспоживання енергосистем, відсутність професійного управління ресурсами. При цьому, важливу роль відіграють інвестиції в сучасні технології, що скорочують викиди вуглецю, такі як системи відновлюваної енергії, інтелектуальні пристрої обліку тощо. Для переконання інвесторів у доцільності інвестування, зокрема у декарбонізацію та перехід до активної екологічної політики у морських портах, мають бути передбачені відповідні стимули та ініціативи як на загальнонаціональному, так й на місцевому рівні. Це може бути фінансовий зиск, уникнення штрафів за екологічним законодавством, стійкість портів та глобального клімату [5, с. 201-202]. При цьому, прийняті правові норми у сфері екологічних стандартів експлуатації морського транспорту, мають визначити не лише «зелений колір судноплавства», а й конкурентоспроможність морської індустрії у цілому, а також мають вчинити істотний тиск на зниження морського індустріального зростання на користь витрат на перехід до більш екологічних, низьковуглецевих та більш екологічно чистих судноплавних моделей.

Отже, «зелений енергетичний перехід» у судноплавстві триває. Але глобальні, регіональні та національні зусилля матимуть сенс лише за сумлінного відношення до декарбонізації самих судновласників та портових адміністрацій. Низка заходів, що пропонуються на теперішній час, вимагають значних фінансових «зусиль», інші – ні, але для дійсно якісного та відповідального «енергетичного переходу» екологічний імператив має стати керівним принципом усієї промислової, транспортної, енергетичної тощо діяльності та ефективно сприяти зменшенню антропологічного навантаження на довкілля. Важливим також є урахування інтересів усіх зацікавлених сторін – держав, їх об'єднань, міжнародних організацій (усесвітнього та регіонального рівнів), підприємств галузі, академічної спільноти та суспільств, особливо прибережних громад. Досягнення цілей сталого розвитку та стійкого і екологічного судноплавства та усієї морської індустрії є можливим лише спільними зусиллями, що об'єднують публічних та приватних акторів перед викликами зміни клімату та невідкладною необхідністю збереження екосистем.

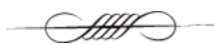
Література:

1. Суворов П.С., Тарасенко Т.В., Залож В.І. Аналіз трансформації оцінки енергоефективності суден в умовах енергетичного переходу у внутрішньому водному транспорті. *Водний транспорт*. 2023. № 1(37). С. 161-170.
2. Настасенко В.О., Євдокимова В.А. Суднова альтернативна енергетика та особливості охорони праці і безпеки її експлуатації. *Вісник ХНТУ*. 2014. № 1(48). С. 77-82.

3. Радченко О.А., Войченко Т.О. Передумови використання на водному транспорті екологічного альтернативного палива. *Економіка та управління підприємствами*. 2020. № 5(79). С. 82-89. <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-5-12>

4. Revised GHG reduction strategy for global shipping adopted. URL: <https://www.imo.org/en/MediaCentre/PressBriefings/pages/Revised-GHG-reduction-strategy-for-global-shipping-adopted-.aspx#:~:text=The%20revised%20IMO%20GHG%20Strategy,points%20for%202030%20and%202040>

5. Решетков Д.М., Павлова Н.Л. Декарбонізація морських портів: проекти та ініціативи. *Розвиток транспорту*. 2022. Вип. 3. С. 192-204. <https://doi.org/10.33082/td.2022.3-14.14>

Антуф'єв Тарас Вадимович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Агресивні дії російської федерації та її повномасштабне вторгнення на територію України примусили український державний апарат та суспільство в цілому переходити до оперативного режиму функціонування в умовах воєнного стану.

Воєнний стан є спеціальним правовим режимом, який вводиться в Україні або в окремих її регіонах у випадку збройної агресії або інших обставин, передбачених законодавством, і передбачає надання відповідним органам необхідних повноважень для протидії збройній агресії та забезпечення національної безпеки. В цьому контексті можливі тимчасові обмеження конституційних прав і свобод громадян, які встановлюються з урахуванням терміну дії цих обмежень та загрози, яка їх викликала.

Незважаючи на всі труднощі, з якими ми стикаємося сьогодні, права людини є об'єктом надзвичайної уваги. Це пояснюється тим, що згідно з Конституцією України, людське життя і здоров'я, гідність і честь, недоторканність і безпека визнаються найвищими соціальними цінностями.

І тут було б важливо зазначити які органи влади захищають наші права. У нашій країні є різноманітні органи влади, які забезпечують права та свободи громадян на різних рівнях. Президент України відповідає за дотримання Конституції та захист прав людини. Верховна Рада приймає законодавство, що гарантує права громадян та контролює діяльність виконавчої влади. Кабінет Міністрів забезпечує виконання законів, включаючи заходи захисту прав людини. Комітет Верховної Ради з прав людини розглядає порушення прав і розробляє відповідне законодавство. Уповноважений Верховної Ради з прав людини здійснює моніторинг дотримання прав людини та спрямовує свою діяльність на відновлення порушених прав та запобігання подібних порушень в подальшому. Функціонування судової системи спрямовано на вирішення справ з порушення прав через їх розгляд у судах [1].

Правове регулювання охорони прав людини і громадянина під час воєнного стану в Україні базується на наступних нормативних актах [2]:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року визначає конституційні права та свободи людини і громадянина та основні принципи їх захисту за будь-яких обставин, включаючи воєнний стан.

2. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 року встановлює порядок введення та реалізації воєнного стану, включаючи заходи з охорони прав людини під час цього стану.

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII встановлює загальні принципи та процедури введення, дії та припинення воєнного стану, а також заходи з охорони прав і свобод людини під час його дії.

4. Постанова Кабінету Міністрів України №753 «Про затвердження порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану» від 13 липня 2011 року визначає правила та умови залучення громадян до суспільно корисних робіт під час воєнного стану.

5. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17.05.2012 № 4765-VI встановлює правила і процедури щодо передачі, відчуження або вилучення майна громадян у зв'язку з введенням воєнного або надзвичайного стану.

Саме захист прав і свобод громадян України є одним із головних обов'язків держави. Проте, існують ситуації, коли такі обмеження є необхідними і проводяться відповідно до чинного законодавства. Згідно зі статтею 64 Конституції України, встановлені винятки, в межах яких можуть застосовуватися певні обмеження прав і свобод громадян. Однією з таких підстав є введення воєнного або надзвичайного стану.

Конституція України як Основний Закон держави гарантує забезпечення та захист прав і свобод людини, які не можуть бути порушені навіть у час дії воєнного стану [2]:

- не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

- громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство;

- не можуть бути порушеними невід'ємне право на життя; на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність;

- не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування;

- не можуть бути обмеженими право на житло, на шлюб і рівні права та обов'язки в шлюбі і сім'ї;

- неприпустимим є порушення рівності дітей у своїх правах незалежно від походження;

- не підлягає обмеженню право на захист прав і свобод у суді; на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади;

- не може бути обмеженим право на професійну правничу допомогу; право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення; презумпція невинуватості; право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів, коло яких визначено законом.

Також, гідність людини є однією з найважливіших цінностей, яка не підлягає порушенню за жодних обставин, навіть під час дії воєнного стану.

Абсолютна заборона катування є невід'ємною нормою міжнародного права, яка відображає фундаментальні цінності демократичного суспільства. Ця заборона закріплена в основних міжнародних документах, включаючи загальні принципи міжнародного права і міжнародні договори на універсальному та регіональному рівнях.

Використання катувань та жорстокого поводження порушує принцип людської гідності і є абсолютно неприпустимим в будь-якому цивілізованому суспільстві, навіть під час воєнних конфліктів.

Отже, основні права людини і громадянина залишаються невід'ємними, навіть в умовах воєнного стану, оскільки без їх захисту неможливе існування демократичного правового суспільства.

Література:

1. Права людини та механізм їх захисту. *Головне управління Держспродспоживслужби в Хмельницькій області*. URL: <https://consumerhm.gov.ua/1081-prava-lyudini-ta-mekhanizm-jikh-zakhistu> (дата звернення: 13.05.2024).
2. Права людини і громадянина під час дії воєнного стану. *Юридична клініка НЮУ ім. Ярослава Мудрого Безоплатна правова допомога*. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/05/06/prava-lyudyny-i-gromadyanyuna-pid-chas-diyi-voennogo-stanu/> (дата звернення: 13.05.2024).

Апанасенко Катерина Іванівна,
доцент кафедри публічного та приватного права
Національного університету «Чернігівська політехніка»,
доктор юридичних наук, доцент

ЕЛЕКТРОННА СИСТЕМА У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Чинне будівельне законодавство та законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування сфери містобудівної діяльності» (реєстр. № 5655 від 11.06.2021), прийнятий Парламентом України 13 грудня 2022 р. (далі – законопроект), передбачають можливість прийняття низки рішень у дозвільних правовідносинах у сфері містобудування автоматично програмними засобами Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (далі – електронної системи). У цьому зв'язку постає питання про те, чи є ця система штучним інтелектом, що вимагає застосування спеціальних безпекових заходів задля забезпечення прав людини. Спробуємо провести відповідний аналіз.

Озвучене питання виникає, серед іншого, через те, що деякі нормативні акти й наукові публікації прямо або непрямо оперують відповідним припущенням/ твердженням або містять таку згадку. Так, у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленій розпорядженням КМУ від 2 грудня 2020 р. №1556-р, декларується таке завдання: формування переліку адміністративних послуг, рішення за якими приймаються автоматично, за мінімальної участі державних службовців та/або співробітників державних та/або комунальних підприємств, установ, організацій. Відома дослідниця проблематики цифровізації Вінник О.М. указує на «отримання необхідних дозволів та реєстраційних процедур, включно зі сферою будівництва» як на приклад застосування штучного інтелекту (далі – ШІ) [1, с. 43]. Дослідник Яровой Т.С. докладно розкриває питання використання ШІ в публічному управлінні і в якості прикладу ШІ наводить, зокрема, застосування програм, які самостійно прийматимуть рішення (наприклад, автоматично надаватимуть певні послуги чи дозволи), або автоматизацію: процесу подачі заявок чи покращення електронної системи обслуговування, процесу обробки документів та взаємодії з громадянами, управління документами, включаючи класифікацію, індекс та пошук інформації [2, с. 43, 39-41]. Однак ці автори не доводять наведені твердження.

Згідно із законопроектом (п. 2-2 ч. 1 ст. 1, ч. 16 ст. 34) державна реєстрація у сфері містобудівної діяльності – це «офіційне підтвердження державою фактів отримання права на виконання підготовчих та будівельних робіт, зміни у відомостях про таке право, зупинення, поновлення, припинення права на виконання підготовчих та будівельних робіт.... шляхом внесення відповідного запису до Реєстру будівельної діяльності *автоматично програмними засобами Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва* чи державним реєстратором у сфері містобудівної діяльності». Порядок такої державної реєстрації на підставі заяви, поданої в електронній формі, включає, зокрема, *автоматичну обробку заяви програмними засобами електронної системи, що включає «...здійснення автоматичної державної реєстрації у сфері містобудівної діяльності програмними засобами електронної системи, за відсутності визначених цим Законом підстав для автоматичної відмови та/або*

блокування такої реєстрації, та направлення заявнику та замовнику примірника рішення...; ...надання *автоматичної відмови у державній реєстрації*... з надсиланням заявнику та замовнику примірника рішення про таку відмову...». Подібним чином програмними засобами електронної системи уже зараз приймаються окремі рішення про видачу дозвільних документів у будівництві, зокрема, це автоматична реєстрація повідомлень про початок виконання підготовчих/ будівельних робіт та декларацій про готовність об'єктів до експлуатації (пп. 1 п. 35, п. 28 Порядку ведення Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, затвердженого постановою КМУ від 23 червня 2021 р. № 681 (далі - Порядку)).

Наявні нормативні визначення ШІ не є достатньою мірою чіткими, не містять конкретних ознак/ критеріїв ШІ. Зокрема:

1) у Білій книзі штучного інтелекту, схваленій Європейською комісією у 2020 році, штучний інтелект визначено як набір технологій, які поєднують дані, алгоритми та обчислювальну потужність [3];

2) Організація економічного співробітництва та розвитку дає таке визначення: система штучного інтелекту – це машинна система, яка може, для заданого набору визначених людиною цілей, робити прогнози, рекомендації чи рішення, що впливають на реальне чи віртуальне середовище [4];

3) Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні визначає ШІ як організовану сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також *створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань*.

Як бачимо, праві ті вчені, які стверджують про недостатню правову визначеність понять у сфері функціонування штучного інтелекту і в українському, і в іноземному законодавстві [5, с. 20].

На думку Кожевнікової А.В., термін «штучний інтелект» охоплює безліч різних концепцій автоматизованих процесів, специфічним компонентом кожного з яких є *алгоритм*, тобто послідовність команд у вигляді комп'ютерного коду, який виконує цей набір команд і в чітко визначеному форматі генерує вихідні дані на основі заданих вихідних даних [6, с. 41].

Розлогий і змістовний аналіз поняття ШІ запропонував Баранов О.А. [7, с. 40-41]. Він виокремлює дві групи визначень ШІ: перша група наділяє «машини», «машинні системи», «комп'ютери», «програмні системи» і под. певними безвідносними властивостями: здатність адаптуватися, досягати мети; робити прогнози, рекомендації чи рішення, що впливають на реальне чи віртуальне середовище; інтерпретувати зібрані структуровані або неструктуровані дані; приймати найкращі рішення тощо; друга група наділяє ШІ певними якостями, які має людський розум, або можливостями імітувати когнітивні функції людини. Як висновок, дослідник визначає ШІ як релевантну алгоритмічну *модель когнітивних функцій мозку людини*, що здійснює обробку (перетворення) вхідної інформації, яка генерується зовнішнім та внутрішнім середовищем штучного інтелекту. Оброблення вхідної інформації штучним інтелектом відбувається відповідно до знань, заздалегідь завантажених в ШІ або набутих їм в процесі саморозвитку та самонавчання [7, с. 45]. Загалом автори часто сходяться на тому, що ШІ засновано на алгоритмах машинного навчання [2, с. 42; 7, с. 34].

Як можна зрозуміти з підстав автоматичної відмови та блокування державної реєстрації, передбачених у законопроекті (ч. 11-13 ст. 35, ч. 13-15 ст. 36, ч. 10-12 ст. 37, ч. 14 ст. 37⁻¹, ч. 5 ст. 38), та норм чинного законодавства (п. 23-34, пп. 1 п. 35 Порядку), електронна система при прийнятті рішень про відмову в державній реєстрації або її блокування/ про автоматичну реєстрацію діятиме/ діє за визначеним для неї алгоритмом. В основному вона співставлятиме(є) інформацію, завантажену замовниками будівництва, із наявною в різних інформаційно-комунікаційних системах, що взаємодіють з електронною системою будівництва, або даними проектної документації, містобудівних умов та обмежень тощо, виявлятиме наявність у Реєстрі будівельної діяльності невиконаних приписів органів

містобудівного контролю тощо. Законопроект і чинне законодавство покладають перевірку повноти і достовірності відомостей на електронну систему (ч. 18 ст. 34 законопроекту, п. 23, 28 Порядку). На відміну від чинних правил стосовно випадків т.з. низького та критичного рівня ризику (пп. 1, 4 п. 35 Порядку), відмовляти чи блокувати державну реєстрацію за негативними наслідками такої перевірки за законопроектом зможуть лише державні реєстратори.

Як бачимо, електронна система у будівництві не генерує і не генеруватиме якісно нової інформації, вона видаватиме(є) певні логічні висновки згідно із заданими алгоритмами, які можуть бути використані для виконання поставлених задач, також вона не наділяється здатністю до самонавчання. Тому можна дійти загального висновку про те, що ця електронна система не має ознак штучного інтелекту, хіба зі значною натяжкою електронну систему будівництва можна назвати слабким ШІ, що зосереджений на вирішенні одного чи більше завдань, які людина виконує або може виконати [8, с. 160].

Література:

1. Вінник О.М. Право цифрової економіки: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2021. 350 с.
2. Яровой Т.С. Можливості та ризики використання штучного інтелекту в публічному управлінні. *Науковий журнал «ECONOMIC SYNERGY»*. 2023. Вип. 2 (8). С. 36 – 47.
3. White Paper On Artificial Intelligence - A European approach to excellence and trust. Brussels, European Commission, 19.2.2020. COM(2020) 65 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0065>.
4. OECD. 2019. Artificial Intelligence in Society. Paris. OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/eedfee77-en>.
5. Кармаза О.О., Федоренко Т.В. Принципи штучного інтелекту в правосудді України. *Право і суспільство*. 2021. № 2. С. 18–24.
6. Кожевнікова А.В. Застосування штучного інтелекту у цивілістичному процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2022. № 55. С. 40-43.
7. Баранов О.А. Визначення терміну “штучний інтелект”. *Інформація і право*. 2023. № 1 (44). С. 32-49.
8. Стефанчук М.О., Музика-Стефанчук О.А., Стефанчук М.М. Перспективи правового регулювання відносин у сфері використання штучного інтелекту. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Т. 28. № 1. С. 157-168.

Бабін Борис Володимирович,
головний науковий співробітник
Інституту соціально-правових та політичних досліджень
імені О. Яременка Українського державного університету імені М. Драгоманова
доктор юридичних наук, професор

Дегтярьова Олександра Володимирівна,
здобувач Національного авіаційного університету

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПЕРЕМІЩЕНОЇ ТА ОКУПОВАНОЇ МОЛОДІ

Російська агресія проти України та її ескалація в останні два роки поставила системне та гостре питання удосконалення механізмів захисту прав молоді за умов її масштабного внутрішнього та зовнішнього переміщення, а також окупації. Провідну роль молоді у

формуванні суспільних цінностей та напрямків розвитку та пріоритетних сфер визначено у багатьох міжнародних документах.

Ще в Декларації ООН про поширення серед молоді ідеалів миру, взаємної поваги та взаєморозуміння між народами 2037 (XX) 1965 року вказувалося, що «під час пожеж війни, які охоплювали людство, саме на частку молоді припадали найбільші страждання і саме вона зазнала найбільшої кількості жертв». Ця Декларація, розвиваючи попередню резолюцію Генасамблеї 1572 (XV) 1960 року, приписувала заохочувати національні та міжнародні об'єднання молоді сприяти підтримці міжнародного миру та безпеки, здійсненню остаточної ліквідації колоніалізму та расової дискримінації [1].

Посилення основних напрямів взаємодії на глобальному та регіональному рівнях з молоддю та молодіжними організаціями було предметом серії резолюцій Генасамблеї «Форми комунікації з молоддю та молодіжними організаціями», таких як 3022 (XXVII) 1973 року, 32/135 1978 року та наступні [2]. Іншим прикладом слугує резолюція Генасамблеї «Роль молоді» 31/130 1976 року, яка констатує «величезні жертви, принесені молоддю, та страждання, завдані їй під час воєн всіх типів», та й підкреслює потребу активної участі молоді у всесвітньому русі за мир, та у боротьбі проти расової дискримінації, іноземного панування та іноземної окупації [3].

Послідовний розвиток діяльності Генасамблеї ООН з формування глобальних стандартів захисту молоді триває досі. Достатньо вказати на Всесвітньою програму дій щодо молоді, затверджену уперше резолюцією 50/81 1996 року, та подовжену резолюцією Генасамблеї 62/126 2007 року, з наступною констатацією, що всі 15 пріоритетних областей цієї Програми «пов'язані між собою і підкріплюють одна іншу». Резолюція Генасамблеї 70/1 від 25 вересня 2015 року назвала молодь «рушійною силою змін» і заявила, що «всі цілі в галузі сталого розвитку застосовні до молоді». Ці приписи надалі були розвинуті у резолюції 78/179 «Політика та програми, що стосуються молоді», прийнятій Генасамблеєю ООН 19 грудня 2023 року [4].

Цей акт приписує ООН та державам «вжити конкретних заходів для забезпечення допомоги та захисту молоді в ситуаціях збройного конфлікту» та «розширити повноцінну, значущу та ефективну участь молоді у запобіганні та вирішенні конфліктів, миробудуванні та гуманітарній діяльності, забезпечуючи при цьому, щоб молоді люди продовжували користуватися своїми правами на освіту та охорону здоров'я навіть у ситуаціях конфлікту».

Резолюція 78/179 приписує державам ООН «вживати відповідно до норм міжнародного права узгоджених заходів з метою усунення перешкод на шляху всебічного здійснення прав молодих людей, які живуть в умовах іноземної окупації та інших умов конфлікту чи постконфліктних ситуацій» та наголошує на «важливості забезпечення молоді достатнього життєвого рівня, у тому числі шляхом усунення причин відсутності продовольчої безпеки, включаючи збройні конфлікти» [4].

Відповідна діяльність спостерігається й у вимірі Генерального секретаря ООН, який висунув у 2018 році Молодіжну стратегію ООН «Молодь-2030», заснував систему «посланців Генерального секретаря ООН у справах молоді» та призначив 27 жовтня 2023 року першого в історії помічника Генерального секретаря ООН у справах молоді. Саме Генсек ООН наразі вживає заходів з забезпечення функціонування новоствореного Молодіжного бюро ООН, відповідно до резолюції Генасамблеї 76/306 2022 року [4].

Окремо варто окреслити стандарти ООН щодо молоді, які формуються в інституціях Женевського Офісу організації, насамперед під егідою Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ). Прикладом, у Доповіді Соціального форуму ООН 2019 року A/HRC/43/63 [5], проведеного під егідою Управління, вказане, що держави повинні забезпечити, щоб навчальне середовище для молоді було вільним від дискримінації та насильства, а також мають заохочувати організацію освітніх заходів для молоді в галузі прав людини, а також гарантувати молоді свободу від репресій.

Також слід звернути увагу на проведення УВКПЛ ООН у 2021 році ініціативи «Освіта над усім» під гаслом «Робота з молоддю та для молоді у вразливих ситуаціях, включно з

конфліктами, насильством та небезпекою» та утворило Молодіжну дорадчу раду, яка у 2022 році провела низку регіональних форумів [6]. У звіті відповідного європейського форуму, серед іншого, вказане на потребу залучення молоді до всіх формальних процесів прийняття рішень, соціально-політичну інтеграцію молодих людей у вразливих ситуаціях через надання спеціальних приміщень, інструментів і ресурсів [7].

Також можна відмітити Доповідь УВКПЛ ООН на тему молоді та прав людини A/HRC/55/40 від 28 грудня 2023 року [8], у якій Управління констатувало, що «недостатньо створити формальні чи неформальні майданчики, на яких молоді люди можуть висловлювати свою думку», оскільки «участь молоді може конструктивно змінити існуючий стан справ лише в тому випадку, якщо думки молодих людей враховуватимуться під час прийняття рішень».

Варто навести й Доповідь A/HRC/55/50 від 17 січня 2024 року Спецдоповідача ООН щодо становища правозахисників та правозахисниць Мері Лолор «Ми – не лише майбутнє», про проблеми, з якими стикається молодь, яка займається правозахисною діяльністю. У цьому документі Доповідач звертає особливу увагу на структурні та громадські бар'єри, що перешкоджають активному здійсненню такої діяльності та на порушення прав людини, з якими молоді правозахисники стикаються внаслідок своєї мирної діяльності щодо захисту прав людини. Доповідь вимагає від держав, щоб системи інформування про порушення прав людини були легко доступними для молоді та щоб суспільство мало відомості про молодих правозахисників [9].

Крім УВКПЛ й інші інституції ООН формують відповідні стандарти [10], [11], [12], [13], прикладом, у грудні 2021 року Глобальний форум для дітей та молоді був проведений ЮНІСЕФ [14], а раніше Форум молоді провела й ЮНКТАД. У відповідному резюме Форуму ЮНКТАД TD/INF.70 зазначене, що слід нарощувати потенціал молоді, пов'язаний з розширенням доступу до навичок і знань, які уможливають більш надійну роботу та реалізацію виконання Цілей сталого розвитку до 2030 року [15].

Таким чином ніяк не можна погодитися з окремими тезами сучасних науковців про те, що властивостями міжнародного права є «приспособлення до нових історичних обставин» та що «міжнародний правопорядок сучасного періоду», може стати якимось «певним перехідним етапом до формування нового типу» міжнародного права [16, с. 46, 47]. Насправді сучасне міжнародне право не «приспосовується» до російської агресії та інших посягань на міжнародний правопорядок, але, навпаки, динамічно й водночас послідовно розвивається та надає моделі захисту жертвам міжнародних правопорушень, таким як молодь.

система правових стандартів захисту прав молоді сформувалася на міжнародному рівні насамперед у форматі документів та діяльності структурних підрозділів ООН. Відповідні документи, включаючи резолюції Генасамблеї, що розвивалися протягом п'ятдесяти років, приділили неабияку увагу обов'язкам держав щодо гарантій молоді під час конфліктів та іноземної окупації та підкреслили значущість правозахисників з числа молоді; ці документи мають застосовуватися під час захисту прав переміщеної та окупованої молоді України.

Література:

1. Declaration on the Promotion among Youth of the Ideals of Peace, Mutual Respect and Understanding between Peoples. Resolution 2037(XX) adopted by the General Assembly, 7 December 1965. *UN*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/57721>
2. Channels of communication with youth and youth organizations. Resolution 32/135 adopted by the General Assembly, 1 January 1978. *UN*. URL: https://documents.un.org/symbol-explorer?s=A/RES/32/135&i=A/RES/32/135_9389816
3. Role of Youth. Resolution 31/130 adopted by the General Assembly, 16 December 1976. *UN*. URL: https://documents.un.org/symbol-explorer?s=A/RES/31/130&i=A/RES/31/130_8768356
4. Policies and programmes involving youth. Resolution 78/179 adopted by the General Assembly on 19 December 2023. *UN*. URL: https://documents.un.org/symbol-explorer?s=A/RES/78/179&i=A/RES/78/179_0054395

5. Report on the promotion and protection of the rights of children and youth through education. UN Social Forum, A/HRC/43/63. UN, 2019. URL: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc4363-report-promotion-and-protection-rights-children-and-youth>
6. Working with and for youth in vulnerable situations. OHCHR and youth. UN, 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/youth/working-and-youth-vulnerable-situations>
7. Human Rights of Youth: Working with and for youth in vulnerable situations including conflict, violence and insecurity. Europe. Report. UN, 2022. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-06/Report-Youth-Consultations-Europe.pdf>
8. Biennial panel discussion of the Human Rights Council on youth and human rights. Report A/HRC/55/40, 28 December 2023. UN. URL: https://documents.un.org/symbol-explorer?s=A/HRC/55/40&i=A/HRC/55/40_6266665
9. “We are not just the future”: challenges faced by child and youth human rights defenders. Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders, Mary Lawlor A/HRC/55/50, 2024. UN. URL: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc5550-we-are-not-just-future-challenges-faced-child-and-youth-human>
10. UN Youth Strategy. UN. URL: https://www.un.org/youthenvoy/wp-content/uploads/2018/09/18-00080_UN-Youth-Strategy_Web.pdf
11. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution 70/1 adopted by the General Assembly on 25 September 2015. UN. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf
12. Security Council, Unanimously Adopting Resolution 2250 (2015), Urges Member States to Increase Representation of Youth in Decision-Making at All Levels, SC/12149, 9 December 2015. UN. URL: <https://press.un.org/en/2015/sc12149.doc.htm>
13. Youth, Peace and Security: Fostering Youth-Inclusive Political Processes. February 2, 2024. UN. URL: <https://www.undp.org/publications/youth-peace-and-security-fostering-youth-inclusive-political-processes>
14. UNICEF Global Forum for Children and Youth (CY21). Spotlight session: Caring for Families, Caring for Economies, 7 December 2021. UN, 2021. URL: <https://www.ohchr.org/en/statements/2021/12/unicef-global-forum-children-and-youth-cy21>
15. Youth Forum. Summary prepared by the UNCTAD secretariat TD/INF.70, 19 October 2016. United Nations Conference on Trade and Development. UN. URL: https://documents.un.org/symbol-explorer?s=TD/INF.70&i=TD/INF.70_6364386
16. Буткевич О., Міжнародне право ХХІ ст.: утвердження концепції живого права. *Альманах міжнародного права*. 2010. № 2. С. 37-47.

Батанов Олександр Васильович,

провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

СУЧАСНЕ МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЯК САМОСТІЙНОЇ ГАЛУЗІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

Важливість дослідження теоретичних та практичних проблем місцевого самоврядування та децентралізації державної влади обумовлена нерозв'язаністю багатьох питань теорії муніципального права. Насамперед потребують посиленого доктринального переосмислення, а, подекуди, – формування «з нуля» такі проблеми загальної теорії муніципального права як його принципи, предмет, метод, функції тощо. При цьому, ці та інші питання муніципальної доктрини представляють не суто академічний інтерес, а мають

реальний вихід на практику муніципального правотворення та муніципальної правореалізації, відіграючи важливу роль у процесах модернізації вітчизняної моделі місцевого самоврядування та децентралізації державної влади.

Передусім в умовах муніципальної реформи одним з найбільш актуальних є питання розвитку та ефективного використання людського потенціалу у територіальних громадах. Адже саме територіальна громада є тим середовищем – соціальним, економічним, духовно-культурним, політичним, інформаційним простором, в якому людина формується, входить у процес політичної та правової соціалізації, набуває необхідних якостей та рис для вирішення питань місцевого значення свого села, селища або міста, пов'язаних з безпосередньою життєдіяльністю місцевої співдружності, з конкретною місцевістю та одночасно таких, що відіграють важливу роль для суспільства та держави в цілому. Як вказував А. де Токвіль, громада є тим «об'єднанням, яке найбільше відповідає самій природі людини, бо скрізь, де збиралися разом люди, громада виникає нібито сама собою. Є королівства та республіки, які створює людина; громада, здається, виходить просто з рук Господніх». На його переконання, «саме в громаді полягає сила свободи народу. Громадські інститути відіграють для встановлення незалежності ту саму роль, що й початкові школи для науки; вони відкривають народові шлях до свободи й учать його послуговуватися тією свободою, втішатися її мирним характером. Без громадських інститутів нація може сформувати вільний простір, однак справжнього духу свободи вона так і не набуде. Скоро минути пристрасті, хвилинні інтереси, випадкові обставини можуть тільки створити видимість незалежності, але деспотизм, загнаний усередину громадського організму, рано чи пізно знову з'явиться на поверхні» [1, с. 63–64].

У цій ситуації необхідно максимально та раціонально використовувати функціональні можливості права як особливого соціального регулятора та в процесі правового впливу на відповідні суспільні відносини в територіальних громадах створювати умови для прояву правової активності населення, формування бажання мешканців включатися у місцеве життя та їх здатності самостійно вирішувати нагальні життєві питання на відповідній мікротериторії у межах свого будинку, житлового комплексу або мікрорайону, усвідомлено брати участь у муніципальному житті територіальної громади в цілому та відчувати і бачити у цьому свій безпосередній інтерес (індивідуальний муніципальний інтерес) та інтерес усієї територіальної громади (колективний муніципальний інтерес). У цьому контексті не випадково автори національної доповіді «Збереження і розвиток України в умовах війни та миру» пов'язують повоєнне відродження України із необхідністю виходу на нову траєкторію розвитку територій, який досягатиметься насамперед на основі збалансування загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів [2, с. 187].

Така необхідність розширення соціально-політичних та правових можливостей окремої людини та територіальної громади в цілому зумовлена конституційним правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (ч. 1 ст. 140 Конституції України) та правом громадян України на участь у місцевому самоврядуванні (індивідуальне суб'єктивне муніципальне право), яке вони реалізують за належністю до відповідних територіальних громад (частина перша ст. 3 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»). При цьому, будь-які обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування (колективне суб'єктивне муніципальне право) може бути застосоване лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану (ст. 21 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

Розвивати ж самоорганізацію, громадянську активність, самодіяльність, муніципальну культуру та соціальну відповідальність жителів – членів територіальних громад можна (поряд з іншими – соціальними і психологічними механізмами дії права як-то правове виховання, правова освіта, правова просвіта) за допомогою ефективних юридичних механізмів та цілеспрямованого використання відповідних нормативних засобів, способів та методів правового регулювання.

Саме тому важливим є питання щодо предмету (так само як і його принципів та методу) муніципально-правового регулювання як самостійного юридичного феномену, що визначає сутність, зміст, функції, систему та інші характеристики та ознаки муніципального права як галузі права, розкрити його специфіку, особливості та потенційні можливості у розвитку муніципальної демократії та самоорганізації жителів – членів територіальних громад.

Кардинальне переосмислення сутності, змісту та функцій муніципального правового регулювання, насамперед його предмету, з зазначених та інших доктринальних і методологічних позицій, які висувають людину, її права та свободи на перший план, дозволяє по-новому підійти до вирішення різноманітних проблем у цій сфері.

Слід зазначити, що у системі права муніципальне право насамперед належить до публічного права, оскільки воно стосується головним чином самостійного виду публічної влади – муніципальної влади, яка належить територіальним громадам і здійснюється ними безпосередньо або через утворювані ними органи, а також регулює відносини, пов'язані із реалізацією та захистом прав людини і громадянина у сфері місцевого самоврядування – муніципальних прав людини.

Тобто дослідження галузевої природи муніципального права необхідно проводити з урахуванням розуміння багатоаспектності самого феномену публічного права, як системи правових норм, якими регулюються суспільні відносини у сфері публічної влади [3]. По-перше, публічне право – це система правових приписів, виникнення та реалізація яких обумовлена існуванням, організацією та функціонуванням публічних суб'єктів. По-друге, публічне право – це спосіб впливу на суспільні відносини, за якого правові приписи, створені народом та/або державою і забезпечені публічних та/або прирівняним до нього (як правило – державним) захистом, встановлюють права та обов'язки, реалізація яких є обов'язковою для учасників публічних відносин. При цьому зміст цих прав та обов'язків не може змінюватися за згодою сторін.

Саме тому, детермінуючим чинником виникнення, існування та розвитку муніципального права є насамперед публічно-правові відносини, тобто ті суспільні відносини, які виникають між певними суб'єктами права переважно з приводу здійснення публічно-владних повноважень, реалізації та захисту суб'єктивних публічних прав і свобод, задоволення публічних інтересів та регулюються комплексом публічно-правових норм різних галузей права. При цьому, публічно-правові відносини можуть бути сферою реалізації прав приватноправового характеру, якщо це неможливо без звернення до відповідних публічно-владних органів. Також, публічно-правові відносини мають певні зовнішні межі існування, які визначаються, по-перше, праворегулятивними характеристиками виникнення та існування таких правовідносин, що зумовлюється відповідними сферами публічно-правового регулювання здійснення публічної влади у різних своїх проявах та захисту прав і свобод (публічних і приватних) суб'єктів таких правовідносин; по-друге, функціонально-цільовими особливостями правовідносин, які передбачають насамперед обмеження існування подібних правовідносин сферою реалізації повноважень органів державної влади та влади місцевого самоврядування [4].

Слід мати на увазі, що для формування загальних меж публічно-правового регулювання характерні дві основні риси. Насамперед атрибутивні та критеріальні кордони публічно-правового регулювання детерміновані самою природою публічно-владного відношення, обов'язковим учасником якого є держава. З точки зору муніципального права це, зокрема, має прояв у тому, що саме держава визнає та гарантує місцеве самоврядування (ст. 7 Конституції України), на рівні законів визначає його засади (п. 1 ч. 1 ст. 92 Конституції України) тощо. Публічно-правове регулювання в цілому та, зокрема, у сфері місцевого самоврядування, спочатку і завжди є конструктивним щодо інтересів суспільства, векторів його прогресивного розвитку в умовах прагнення демократичних змін, життєво необхідне йому, воно забезпечує формування та інтеграцію громадянського суспільства та правової державності. Прикладом тому є мотиви проголошення Декларації про державний суверенітет України [5], а саме: «виражаючи волю народу України, прагнучі створити демократичне суспільство, виходячи з

потреб всебічного забезпечення прав і свобод людини, шануючи національні права всіх народів, дбаючи про повноцінний політичний, економічний, соціальний і духовний розвиток народу України, визнаючи необхідність побудови правової держави, маючи на меті утвердити суверенітет і самоврядування народу України».

З іншого боку, воля та активність держави у створенні самої системи публічно-правового регулювання зумовлює розширення (або звуження) базових кордонів з допомогою реалізації державою її функцій (політичних, установчих, правотворчих тощо). Механізм формування меж публічно-правового регулювання (у тому числі у сфері муніципального права) визначає таку характерну йому межу як рухливість кордонів, які змінюються не лише під впливом процесу конкретизації громадського інтересу, а і волі держави. Саме тому, зміна системи суспільних потреб у сучасних демократичних державах об'єктивно призводить до модернізації існуючих та виникнення нових сфер публічно-правового регулювання, у тому числі шляхом визнання місцевого самоврядування та вибудови системи муніципального права, або, навпаки, згортання демократичних (а місцеве самоврядування – одна з них) свобод в умовах авторитаризму (прикладом тому є Радянський Союз) та, відповідно, фактичної ліквідації муніципального права, табування його принципів та цінностей тощо.

У цьому контексті, визначаючи природу муніципального права, одні автори роблять особливий акцент на публічно-правовій галузевій природі муніципального права [6; 7, с. 15], другі – на його галузевій самостійності [8, с. 9; 9, с. 11, 17], треті – вказують на самостійну публічно-правову галузеву природу з акцентом на його комплексному характері [10, с. 7]. У цьому плані В. В. Попко зазначає, що «у системі права муніципальне право належить до публічного права, оскільки стосується насамперед і головним чином самостійного виду публічної (політичної) влади (демократії), яка, у свою чергу, належить територіальним громадян і здійснюється ними безпосередньо або через утворювані ними органи (ради й інші органи)» [11, с. 9].

Водночас не всі науковці поділяють категоричність позиції щодо ідентифікації муніципального права саме як галузі публічного права [12, с. 15]: визнаючи існування прав людини у місцевому самоврядуванні, вони розуміють муніципальне право як комплексну галузь права, що має публічно-приватний характер.

Повністю поділяючи публічно-приватну концепцію муніципального права, тобто його розуміння як галузі публічного права, принципи, предмет, методи та система якого ускладнені приватноправовим компонентом, вважаємо дискусійним питання щодо його комплексності, на що ми звертали особливу увагу у своїх публікаціях [13].

У контексті нашого дослідження важливо розуміти те, що муніципально-правові відносини являють собою арену єднання та, водночас, зіткнення на правовому рівні індивідуальних та колективних, публічних та приватних інтересів різних суб'єктів права. Як вказують М. О. Баймуратов та Б. Я. Кофман, муніципальне право регламентує та регулює соціальні відносини, що виникають між суб'єктами муніципально-правових відносин (жителі, органи місцевого самоврядування, інші суб'єкти місцевого, органи публічної влади патримоніальної та зарубіжних держав, підприємницькі структури, міжнародні організації тощо), що скеровані на вирішення екзистенційних питань існування та функціонування територіальної громади, які діють в умовах місцевого самоврядування в ординарному стані повсякденності, через самостійне вирішення питань місцевого значення жителями – членами територіальної громади на підставі Конституції або законів держави. Результатом такої самоорганізації населення, на їх погляд, є виникнення: а) унікальної та системоутворюючої ролі людини в локальних, регіональних і державотворчих процесах у контексті її активної ролі в публічному управлінні; б) прояв людини як особистості і в) водночас члена територіальної людської спільноти (територіальної громади), г) що існує та функціонує на рівні локального соціуму в умовах місцевого самоврядування; г) в ординарному стані повсякденності; д) з акцентом на використання та вдосконалення гуманістичних принципів об'єктивної властивості [14, с. 161–162].

Для реального здійснення місцевого самоврядування однаково важливе значення має і реалізація інтересів муніципальної влади як публічної влади територіальної громади, так і захист кожної окремої людини, забезпечення її автономії та недоторканності, честі і гідності як члена територіальної громади та своєрідного асоційованого учасника муніципальної влади. Тим саме на даному рівні як раз і отримують індивідуалізацію публічні за своєю природою владовідносини, що передбачає їх трансформацію у муніципально-правові відносини, тоді як останні як раз і виступають своєрідним правовим інтегралом індивідуальної свободи та прав людини, економічної та політичної влади населення. У силу цього, це максимально наближена до людини, до забезпечення її прав та свобод галузь права [7, с. 21]. А саме муніципальне право, яке забезпечує регулювання цих відносин, набуває статусу транскордонної галузі між публічним та приватним правом.

Такий підхід до розуміння муніципального права дозволяє вийти за межі його традиційного нормативістського розуміння виключно як «сукупності правових норм» [7, с. 15; 9, с. 348], акцентуючи увагу на функціонально-телеологічних та аксіологічних характеристиках муніципального права та муніципалізму: муніципальні свободи та муніципальні цінності. При цьому, з одного боку, «основним аксіологічним набуттям муніципальних свобод, їх серцевиною та змістовним наповненням виступає власне індивідуальна свобода людини, що заснована на її природних правах». Тобто, «в основі муніципальних свобод лежить людиноорієнтовна, людиноцентрична модель, яка базується на засадах натуралістичної юриспруденції, що, своєю чергою, в своїй основі має принцип соціального натуралізму». З іншого боку, «у колі муніципальних свобод викристалізуються саме муніципальні цінності як квінтесенція локального життя та його демократичної організації» [15, с. 115].

У силу цього, можна зробити висновок, що муніципальне право є галуззю права, норми якої регулюють насамперед і головним чином суспільні відносини, які виникають в процесі визнання, становлення, організації та здійснення муніципальної влади, а також реалізації та захисту муніципальних прав людини та виражають публічні й приватні, соціально-економічні та політичні цінності муніципальної демократії та прав людини.

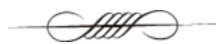
В умовах демократичних перетворень та сучасних євроінтеграційних процесів найбільш принципового значення набуває переосмислення фундаментальних засад теорії муніципального права, насамперед, його принципів, а також предмета та методу регулювання цієї галузі права, її функцій тощо. Адже саме завдяки цим основоположним категоріям муніципальне право виокремлюється як власне самостійна галузь українського права і визначається сфера її регулятивної дії.

Муніципальне право як галузь права є продуктом теорії муніципалізму та багатовікової практики місцевого самоврядування, результатом розвитку його концепцій і моделей під впливом принципів та ключових ідей демократії, правовладдя та прав людини. Це своєрідна та унікальна нормативно-правова модель стану розвитку місцевого самоврядування у певній країні (національне муніципальне право), окремому континенті (наприклад, європейське муніципальне право) або світі (глобальне муніципальне право, міжнародне муніципальне право) в цілому.

Література:

1. Токвіль Алексіс де. Про демократію в Америці / пер. з франц. Київ: Всесвіт, 1999. 590 с.
2. Збереження і розвиток України в умовах війни та миру: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, Е. М. Лібанова, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ, 2024. 220 с.
3. Батанов О. В. Публічне право. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 769.

4. Педько Ю. С. Публічно-правові відносини. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 771.
5. Декларація про державний суверенітет України. Прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. ст. 429
6. Кампо В. М. Муніципальне (комунальне) право. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 505.
7. Муніципальне право України: навч. посіб. / за ред. О. М. Буханевича. Хмельницький: Вид-во ТОВ «Поліграфіст-3», 2019. 440 с.
8. Бисага Ю. М., Рогач О. Я., Бачинська А. В. Муніципальне право України. Ужгород: Ліра, 2008. 440 с.
9. Муніципальне право України: підруч. / І. С. Пирога, Ю. М. Бисага, О. Я. Рогач. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 358 с.
10. Кравченко В. В., Бедрій Р. Б., Гірняк В. О. Муніципальне право України у визначеннях та схемах: навч. посібник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 144 с.
11. Попко В. В. Порівняльне муніципальне право: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. 351 с.
12. Любченко П. М. Муніципальне право: підручник. Харків: Право, 2019. 512 с.
13. Батанов О. В. Концепт «муніципальне право – комплексна галузь права»: критичний аналіз сучасних підходів. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*: журнал. Серія Право. 2023. Вип. 16 (28). С. 16–23.
14. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. Міжнародне муніципальне право: параметральні ознаки до ідентифікації галузі міжнародного публічного права. *Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «Science in the Environment of Rapid Changes» (August 16–18, 2023)*. 2023. № 166. Brussels, Belgium. С. 154–164.
15. Баймуратов М., Кофман Б. Системний соціально-нормативний комплекс «муніципальні свободи і муніципальні цінності» як передумова виникнення муніципальних прав людини. *Theoretical and empirical scientific research: concept and trends: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference, Oxford, February 2, 2024*. Oxford-Vinnitsia: P.C. Publishing House & UKRLOGOS Group LLC, 2024. С. 112–121.

Баймуратов Михайло Олександрович,

професор кафедри політичних наук та права Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Української академії наук

Кофман Борис Якович,

професор кафедри політичних наук та права Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського, доктор юридичних наук, старший дослідник, заслужений юрист України

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ЯК УПРАВЛІНСЬКА КОНСТАНТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Становлення та розвиток демократичної правової державності беззаперечно пов'язаний зі становленням спочатку доктринальних засад і функціонально-статусної феноменології публічної самоврядної (муніципальної) влади, а потім й з побудовою її конституційним визнанням її нормативної конструкції [1], що репрезентує місцеве самоврядування (далі – МСВ), в межах якого продукуються, визнаються, реалізуються, охороняються, захищаються,

прогнозуються, легалізуються, легітимуються, просуваються та концентруються суто специфічні – екзистенційні настанови, потреби, інтереси територіальних людських спільнот (територіальних громад /далі – ТГ/), які:

А) історично формуються та функціонують на теренах національних держав (*історичний критерій* – авт.),

Б) виступають могутнім стимулюючим фактором розвитку та вдосконалення такої державності (*релятивістсько-перспективний критерій* – авт.) та

В) є функціонально-діяльнісною і технологічно-нормативною детермінантою змін у соціумі, причому на всіх рівнях його існування – локальному, регіональному, національному (загальнодержавному), міжнародному та глобальному, включаючи оцінювання тих рівнів через ідентифікаційні ознаки локального соціуму, що існує у просторі та часі, а саме, – номос землі («взаємозв'язок між організацією народом земного простору та особливостями держави, всього її соціального устрою та права» К. Шмитт) [2], топос (загальне місце) [3], локус (місцезнаходження чого-небудь) [4] у їх темпоральній інтерпретації (*детермінаційно-територіальний критерій* – авт.),

Г) більш того, свідоцтвом такого визнання служить формування та прояв глобалістського потенціалу ТГ [5] (*суб'єктно-глобалістський критерій* – авт.).

Наведені критеріальні ознаки публічної самоврядної (муніципальної) влади суттєво посилюються та зростають завдяки тому, що всі вони не тільки формують сферу МСВ, в межах якої людина здійснює свій життєвий цикл, а й генетично зав'язані на людиноцентризмі (антропоцентризмі), тобто на процесах формування, прояву і реалізації прав і свобод людини, що є змістовно-екзистенційним виміром існування та функціонування ТГ та кожного з її жителів-членів.

Системний аналіз наведених вище інтересів ТГ, дає змогу стверджувати, що саме вони:

А) акумулюють інтереси конкретної людини, її груп та асоціацій (*кумулятивно-антропологічний критерій* – авт.)

Б) такі інтереси продукуються завдяки їх постійному та перспективному існування та продукуванню в процесі здійснення кожною людиною свого життєвого циклу в межах такої ТГ та в умовах МСВ (*екзистенційно-локальний критерій* – авт.), що

В) такі інтереси здійснюються і постійно продукуються у темпоральному вимірюванні філософського стану повсякденності (*темпорально-повсякденний критерій* – авт.), отже,

Г) це свідчить, що їх функціонально-виникаючою і конститууючо-інституційною основою виступає системокомплекс найважливіших життєво важливих людських інтенцій, що повинні об'єктивно бути реалізованими на рівні локального соціуму (*інтенційно-структурологічний критерій* – авт.), а це, своєю чергою, є

Г¹) підтвердженням основоположної тези про те, що:

а) саме МСВ є осередком, природно-колективною і основоположною сферою соціально-нормативного прояву людиноцентризму (*природно-колективний фактор людиноцентризму* – авт.),

б) сферою прояву людинорозмірності всіх соціальних процесів, що виникають і проходять в ТГ (*пріоритетно-оцінючий фактор людинорозмірності* – авт.),

в) єдиним природним і соціальним простором ідентифікації людини (*природно-соціальний фактор самоідентифікації людини* – авт.),

г) природним та оптимальним простором здійснення соціальної практики людини, її груп та асоціацій [6, с. 32] (*праксеологічно-соціальний фактор самоідентифікації людини* – авт.),

г²) єдиним соціально-нормативним простором формування, прояву і реалізації муніципально-правового і конституційно-правового статусу людини (особистості, громадянина), а також її груп і асоціацій (*нормативно-статусний фактор в контекстуалізації формування людиноцентризму* – авт.), що

д) формують на локальному рівні систему комунікаційної взаємодії, що спирається, перше, на органи місцевого самоврядування (далі – ОМСВ), що формуються самою ТГ

шляхом використання виборчих технологій (на основі загального, рівного, прямого виборчого права при тайному голосуванні) або застосування механізму демократичних призначень; а, по-друге, на громадські інституції, що формують багатоаспектну (за ознаками, телеологічними домінантами, суб'єктно-об'єктивним складом тощо) основу громадянського суспільства, а також треба враховувати (*комунікаційний фактор в контекстуалізації формування людиноцентризму – авт.*), що

е) саме в межах МСВ створюється локальна система реалізації, захисту, охорони, гарантування конституційних прав і свобод людини, які у підсумку, враховуючи локальний рівень їх формування та здійснення, трансформуються в муніципальні права людини (особистості, жителя-члена ТГ) (*трансформаційний фактор прав людини в контекстуалізації формування людиноцентризму – авт.*), отже, тим самим

є) саме на локальному рівні соціуму в умовах МСВ, завдяки діяльності ОМСВ та інституційній системі громадянського суспільства, формується локальна система безпеки людини, її груп та асоціацій [7], що лежить в основі загальнодержавної системи безпеки людини (громадянина) (*безпековий фактор прав людини в контекстуалізації формування людиноцентризму – авт.*), – ба більше,

ж) саме на локальному рівні соціуму проходять могутні процеси становлення, формування і реалізації муніципально-правової свідомості людини, її груп та асоціацій, в основі якої лежать гуманістичні цінності, що знаходять свій прояв в ідеології муніципалізму (*муніципально-свідомий фактор в контекстуалізації формування людиноцентризму – авт.*), – а також те, що

з) на практиці настанови ідеології муніципалізму формують муніципальну та муніципально-правову психологію, що базується на складному соціально-психологічному системному комплексі формування і взаємодії соціальних та соціально-правових поведінкових настанов людини (атитюдах) і сформованих на їх основі практичних формах життєдіяльності людини в межах локального соціуму (габітусах), що веде до формування муніципальних поведінково-діяльнісних патернів (*муніципально-психологічний фактор в контекстуалізації формування людиноцентризму – авт.*), отже,

и) МСВ виступає відповідним тригером щодо формування, прояву і реалізації філософських настанов і практичних засад людиноцентричності (*філософсько-праксеологічний фактор в контекстуалізації формування людиноцентризму – авт.*), а також

і) сфера МСВ та кожна ТГ виступає фактично мережевою структурою, тобто формою організації колективних зусиль жителів-членів ТГ, що в умовах МСВ заснована на добровільній взаємодії її учасників на основі об'єднання їх інтересів, ресурсів, компетенцій та можливостей [8], а також наявності загальних телеологічних домінант (загальних цілей) щодо існування такої територіальної людської спільноти та правового режиму її існування (МСВ) (*колективно-інтерсуб'єктивний фактор в контекстуалізації формування людиноцентризму – авт.*);

ї) практична реалізація інтересів МСВ спостерігається в практичній діяльності органів місцевого самоврядування, що через реалізацію своєї власної та делегованої компетенції втілюють в життя настанови людиноцентризму, формуючи таким чином управлінську модель, що заснована на таких настановах (*управлінсько-парадигмальний фактор в контекстуалізації формування людиноцентризму – авт.*).

Такі висновки, що базуються на органічній єдності екзистенційних настанов існування людини в межах ТГ і в умовах МСВ та управлінської діяльності ОМСВ, що сформовано самою ТГ, та формують відповідну управлінсько-цільову модель, центром якої виступає людина, її інтереси та потреби, й яка скерована на реалізацію наведених настанов, – це аргументовано підтверджується й відношенням держави до людиноекзистенційного, людиноцентричного, людинорозмірного, людиноідентифікаційного розуміння та визначення загального і нормативного «простору локальної демократії» у вигляді МСВ [9].

Основною причиною та основоположним тригером цього є те, що в умовах сутнісних процесів демократизації найважливіших засад правотворення і державотворення з

формування якісно нової феноменології державності, – саме людина трансформується в основоположну телеологічну доміную та найважливіший суб'єкт-об'єкт правового впливу з боку держави, через застосування профільної регламентації, регулювання, універсального розвитку, аксіологічної детермінації, релятивістського вдосконалення з її боку.

Отже, можна говорити не тільки про антропологізм, а й про антропоцентризм в праві. Тобто, якщо антропологізм (від антропо... і λόγος – слово, вчення) – є філософською течією, де «людина» стає стрижневою категорією, довкола якої формується система уявлень про буття, природу, суспільство, культуру, істину, добро, благо, обов'язок, свободу, Бога тощо [10], а в нашому випадку – стрижневою категорією в праві, то антропоцентризм в праві виступає основоположною тенденцією в праві, і особливо в конституційному праві, що лежить і спирається на філософську сентенцію «людина є мірою всіх речей», що трансформується в парадигму управлінської та нормотворчої діяльності держави через розробку і легалізацію конституційно-правового інституту прав, свобод і обов'язків людини (особистості) і громадянина, встановлення, формування, розвитку і вдосконалення відповідного конституційно-правового статусу людини (особистості) і громадянина (включаючи і інші правові стани людини – іноземство, апатридство, біженство тощо), який визначає суттєві аспекти взаємодії людини і держави, а також демонструє реальне відношення держави до людини [11, с. 35].

Дійсно, системно-сутнісний підхід та телеологічний аналіз ст. 3 Конституції України [12] наглядно свідчить про те, що саме людина виступає основним суб'єктом-об'єктом конституційного права, «альфою і омегою» державотворчої та правотворчої діяльності, бо:

а) саме вона її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (критерій та мета соціально-охоронної пріоритетності – авт.);

б) права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (критерій та мета основоположної праксеологічної змістовності – авт.);

в) саме держава відповідає перед людиною за свою діяльність (критерій та мета комплексної облігаторності держави – авт.);

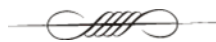
г) утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (критерій та мета органічної пов'язаності прав і свобод людини з перманентним обов'язком держави щодо їх реалізації – авт.).

Отже, фактично на конституційному рівні виникає, формується і реалізується феноменологія конституційно-нормативної антропології, що лежить в основі діяльності публічної влади держави, детермінує її телеологічно-соціальне існування та функціонування, скеровує її повсякденну та перспективну діяльність, відповідним чином закріплює найбільш важливі організаційні та організаційно-правові форми її реалізації, фіксує та закріплює гарантії діяльності публічно-правових інститутів з визнання, регламентації, легалізації, регулювання, охорони, захисту, реалізації, гарантування прав і свобод людини.

Звідси можна констатувати, що в умовах становлення демократичної правової державності об'єктивується, актуалізується і контекстуалізується проблематика антропологізації та антропоцентризму (людиноцентризму) права взагалі та конституційного права, зокрема, бо в умовах сутнісних процесів демократизації правотворення і державотворення саме людина трансформується в основоположну телеологічну доміную та найважливіший суб'єкт-об'єкт правового впливу, профільної регламентації, регулювання, універсального розвитку, аксіологічної детермінації, релятивістського вдосконалення – результатом чого виступає антропоцентризм в праві. Отже, антропологія, що в широкому сенсі означає «людинознавчий» аспект тієї чи іншої науки, співвідношення тієї чи іншої галузі знання з проблемою людини як соціальної особистості і психофізіологічної істоти [13], – починає суттєво впливати на подальший розвиток і вдосконалення нормативно-правової регламентації і регулювання в державно організованому соціумі, причому ще на стадіях нормопроектної діяльності в процесі право/нормотворчості.

Література:

1. Баймуратов М.О. Публічна самоврядна (муніципальна) влада та громадянське суспільство: проблеми взаємозв'язку і взаємодії. Актуальні проблеми держави і права. 2003. Вип. 21. С. 131-138.
2. Шмидт К. Номос Землі в праві народів. М.: Владимир Даль, 2008. 670 с.
3. Топос [Tornos]. Словник іноземних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=18213 &action=show>
4. Локус [Локус]. Словарь. UA. Портал української мови і культури. Портал української мови та культури. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=D0%BB%D0%BE%D0%BA%D1%83%D1%81>
5. Бобровник Д.А. (2019). Глобалістичний потенціал територіальної громади: теоретичні підходи до визначення. Часопис Київського університету права. 2019. №2. С. 79-85. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2019.13.
6. Лукашевич М.П., Шандор Ф.Ф., Красна Л.М. Людина. Адаптація. Соціалізація (соціологічний контекст). Ужгород: «АВТДОР-Шарк», 2003. 208 с.
7. Баймуратов М.О. Локальна система захисту прав людини в Україні: сутність та розвиток. Юридична освіта у правовій державі. Одеса: Видавн. центр Одеського державного університету, 1997. С. 96–107.
8. Смоляр Л.Г., Котенко О.А. Мережеві структури як сучасна форма організації економічної діяльності. Ефективна економіка. 2012. № 12. URL: <http://www.economy.наука.com.ua/?op=1&z=1660>.
9. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Конституційно-правовий простір місцевого самоврядування: параметри ознаки та роль установлення місцевої демократії. 13-та Міжнародна науково-практична конференція «Соціологія і практики: імплементація в сучасне суспільство» (16-18 жовтня 2022 р.). Манчестер, Великобританія. № 128. pp. 115-124.
10. Козловець М. А. Антропологізм. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/...BE%D0%B3%D0%B0%20%D1%82%D0%BE%D1%89%D0%BE>.
11. Бойченко І.І., Гуменюк В.В., Боярський В.А. Антропологізація та антропоцентризм в конституційному праві як основна тенденція розвитку і вдосконалення конституційно-правового статусу людини, особистості і громадянина. Соціальний калейдоскоп. 2021. Том 2. Вип. 5. С. 75 – 93.
12. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
13. Антропологія як наука про людство та його культуру. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/biolog/26424/>

Бачинський Артьом Анатолійович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

У сучасному цифровому світі, де інформація стала найціннішим ресурсом, захист особистих даних та ресурсів є надзвичайно важливим завданням, не тільки для простих громадян, але й для органів публічної влади, та держави загалом. Інформаційна безпека у сфері публічного управління набуває все більш широкого визнання, оскільки ці органи зберігають, обробляють та використовують величезний обсяг конфіденційної інформації, яка стосується громадян, бізнесу та державної таємниці. Разом з цим, кожний рік зростає несанкціоноване втручання в роботу інформаційних систем.

Перш за все, потрібно розуміти суть інформаційної безпеки. Це не лише стан захищеності інформаційного середовища особи, підприємства, суспільства або держави, але і

комплексний набір заходів, спрямованих на запобігання та виникненню негативних наслідків впливу на інформаційне середовище. Вони можуть виникати через умисні, несанкціоновані або неумисні дії з інформацією. Це визначення в себе включає:

- запобігання неповноті, несвоєчасності та недостовірності інформації.
- захист цілісності та доступності інформації,;
- запобігання несанкціонованому обігу інформації з обмеженим доступом;
- мінімізація негативного інформаційно-психологічного впливу;
- попередження умисного завдання шкоди через використання інформаційних технологій [1].

Інформаційну безпеку також можна розглядати, як засіб забезпечення інформаційного суверенітету України, що відіграє важливу роль у збереженні та захисті національних інтересів.

Цей феномен описує можливість безперешкодного здійснення суспільством та його членами своїх конституційних прав, пов'язаних з вільним доступом, створенням та розповсюдженням інформації. Його важливо розглядати в контексті створення безпечного середовища для функціонування інформаційних технологій, що охоплює питання захисту інформації, таких як: інформаційна інфраструктура держави, інформаційний ринок, створення безпечних умов для існування та розвитку інформаційних процесів.

Необхідний рівень безпеки гарантується сукупністю політичних, економічних, організаційних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення й нейтралізацію тих обставин, факторів та дій, які можуть завдати збитків чи зашкодити реалізації інформаційних прав, потреб та інтересів держави і її громадян [2].

Сучасні інформаційні технології інтенсивно впроваджуються в публічному управлінні, сприяючи оптимізації прийняття рішень, забезпеченню доступу до інформації та покращенню взаємодії з громадськістю.

У процесі розвитку безпеки активну роль відіграють органи публічної влади: державні установи та органи місцевого самоврядування, їх структурні підрозділи та посадові особи, що мають спеціальні права та повноваження, а також створених ними інститути, органи та служби, які здійснюють відповідні функції.

Необхідність забезпечення інформаційної безпеки в органах влади зумовлюється:

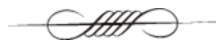
- потребою гарантування національної безпеки України, що включає в себе збереження суверенітету країни та захист державних таємниць, воєнної інформації, економічних даних;
- існуванню шкідливих загроз інформаційній сфері управління, які можуть завдати значної шкоди загальним інтересам. Основними з яких є кіберзлочинність, кібершпигунство, дезінформація;
- впливом інформації на людей, що надає нові можливості для маніпулювання, та контролю їхньої поведінки;
- необхідністю захисту персональних даних. Особливо в контексті цифрового розвитку, адже безліч громадян та органів влади зберігають свою особисту інформацію в інтернет-просторі[3].

В сучасних умовах, зокрема після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році, захищеність інформаційного простору органів публічної влади стала надзвичайно важливою. Будь-яка недбалість у збереженні інформації може стати джерелом небезпеки не лише для влади, але й для всієї країни та її громадян. Особливу увагу слід звернути на інформацію яка стосується інфраструктури, енергетичної системи, та військових об'єктів, оскільки це може призвести до серйозних наслідків для життя людей, та національної безпеки загалом. Забезпечення інформаційної безпеки стало пріоритетним завданням для органів влади на всіх рівнях. Одним із основних шляхів збереження інформації є підвищення обізнаності про інформаційну безпеку серед населення та працівників органів влади, а також розвиток міжнародної співпраці з питань кібербезпеки.

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що забезпечення інформаційної безпеки в органах публічної влади, є необхідним процес, який потребує постійної уваги та ресурсів, адже з кожним роком з'являються нові методи крадіжки інформації, до яких необхідно адаптуватися. Ігнорування небезпеки матиме серйозні наслідки, включаючи втрату даних, фінансові втрати, порушення роботи систем та навіть шкоду репутації. Тому, впроваджуючи комплексні заходи, органи влади можуть мінімізувати ризики кібератак та інших загроз безпеці.

Література:

1. Фармаценвтична енциклопедія. Інформаційна безпека. URL: <https://www.pharmacyclopedia.com.ua/article/8023/informacijna-bezpeka>
2. Кочубей Лариса. Інформаційна безпека держави: інструменти захисту українського інформаційного поля. *Наукові записки*: Випуск 33(77), С. 220 -238. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_informatsina.pdf&ved=2ahUKEwir_bfArIqGAXyGRAIHaUNCWAQFnoECBMQAQ&usg=AOvVaw1ooDMrkLXk9eQMHEXkYwBh
3. Люшик О.М, Дідик Н.І. Діяльність державних органів щодо забезпечення права особи. *Юридичний науковий електронний журнал*: № 12, 2021, С. 252 – 256. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4390>

Бедрій Руслан Богданович,
доцент кафедри конституційного права
Львівського національного університету імені Івана Франка,
кандидат юридичних наук, доцент

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Важливим кроком на шляху здійснення реформи децентралізації влади стало прийняття Верховною Радою України 9 травня 2024 року Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування” (законопроект № 7283) (далі – Закон) [1].

Положення цього Закону передбачають внесення змін до законів України “Про місцеве самоврядування в Україні” та “Про статус депутатів місцевих рад” та закріплюють загальні організаційно-правові механізми реалізації прав громадян України на їхню безпосередню участь у здійсненні місцевого самоврядування, а також на отримання своєчасної та повної інформації про діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Зокрема, Законом встановлюється обов’язковість затвердження статутів територіальних громад (це положення набуває чинності – з 1 січня 2027 року), визначається зміст статуту.

Також, у Законі закріплено визначення терміну “житель” – це громадянин України, який задекларував або зареєстрував місце проживання на території територіальної громади або фактичне місце проживання (перебування) якого підтверджується довідкою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, окрім військовослужбовця строкової служби, а також фізичної особи, яка згідно вироку суду перебуває у місці позбавлення волі. Зазначене положення сприяє інтеграції внутрішньо переміщених осіб у життя громади, у якій вони проживають.

Крім того, Законом передбачено перелік форм участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення, а також деталізується порядок проведення загальних зборів, громадських слухань, громадського оцінювання, внесення місцевої ініціативи.

Закон, також, містить норми, що передбачають створення умов для залучення жителів до планування та розподілу коштів місцевого бюджету, проведення публічних консультацій, функціонування консультативно-дорадчих органів при органах та посадових особах місцевого самоврядування.

При цьому, у Законі зазначено, що участь територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення може здійснюватися безпосередньо та/або з використанням інформаційно-комунікативних технологій.

Щодо звітності сільських, селищних, міських голів та депутатів місцевих рад перед територіальними громадами, то вони повинні звітувати про свою роботу не рідше одного разу на рік, на відкритій зустрічі з жителями, які можуть поставити питання та висловити пропозиції. Письмовий звіт оприлюднюється на офіційному веб-сайті ради та розміщується у приміщенні ради не пізніше ніж за сім календарних днів до дати публічного звіту.

Водночас, положення Закону про звітування голів територіальних громад не застосовуються в період дії воєнного стану в Україні на територіях, де ведуться бойові дії.

Прийняття даного Закону засвідчує про виконання нашою державою своїх зобов'язань відповідно до “Додаткового протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування”, ратифікованого Україною 2 вересня 2014 року [2].

Слід зазначити, що цей Закон має доповнити прийнятий парламентом 22 лютого 2024 року та підписаний Президентом України 13 травня 2024 року Закон “Про внесення змін до Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування” (законопроект № 6401) [3], норми якого покликані сприяти збільшенню відкритості діяльності місцевих рад та їх виконавчих органів.

До основних новел зазначеного Закону можна віднести наступні.

По-перше - це трансляції пленарних засідань місцевих рад та засідань їх постійних комісій у мережі Інтернет в режимі реального часу.

По-друге – здійснення відеозаписів засідань, що повинні зберігатися не менше п'яти років та підлягають оприлюдненню на офіційному веб-сайті ради чи у інший спосіб невідкладно після закінчення засідання, але не пізніше наступного дня після його проведення.

По-третє – висвітлення проєктів порядку денних засідань постійних комісій ради, їх висновків та рекомендацій, а також протоколів засідань, що містять результати поіменного голосування.

По-четверте, закріплено положення щодо обов'язкового використання державної мови депутатами, посадовими особами місцевого самоврядування, іншими доповідачами під час сесій рад.

По-п'яте, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних та на офіційних веб-сайтах місцевих підлягає оприлюдненню публічна інформація у формі відкритих даних щодо об'єктів права власності територіальних громад, включно з інформацією про результати інвентаризації об'єктів комунальної власності, яка повинна здійснюватись виконавчими органами місцевих рад кожні п'ять років.

Варто нагадати, що поряд із зазначеними вище законами, до блоку законопроектів, що стосуються удосконалення форм та механізмів локальної демократії відносять Проєкт закону № 6319 про внесення змін до Закону України “Про органи самоорганізації населення” щодо удосконалення порядку організації, діяльності та припинення органу самоорганізації населення (прийнято за основу - 02.05.2023 р.) та законопроект № 4254 про публічні консультації (прийнятий у першому читанні ще 05.03.2021 р.) [4]. Останній, зокрема, спрямований на забезпечення права на участь в управлінні публічними справами, визначає правила проведення публічних консультацій, їх терміни, форми та принципи. Проте, ці законопроекти, будучи включеними до порядку денного 6 сесії ВРУ IX скликання – у лютому 2024 року, поки-що не прийняті та чекають на друге читання.

Таким чином, можна підсумувати, що продовження на теперішньому етапі, у непрстих умовах воєнного стану в Україні, нормативно-проектної діяльності, спрямованої на

удосконалення форм та організаційно-правових механізмів здійснення публічно-самоврядної влади та місцевої демократії є необхідним як для виконання нашою державою своїх зобов'язань на шляху до Євроінтеграції, так і для успішного проведення подальшої децентралізації.

Література:

1. Верховна Рада України прийняла Закон щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/249444.html> (дата звернення-10.05.2024 р.).
2. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування: Закон України від 02 вересня 2014 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 10.05.2024 р.)
3. Верховна Рада України прийняла Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування”. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/246856.html> (дата звернення – 11.05.2024 р.).
4. 10 законопроектів, важливих для підтримки та розвитку громад і територій – інфографіка. URL:<https://decentralization.ua/news/17354> (дата звернення – 11.05.2024 р.).

Борозенна Анастасія Михайлівна,

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Федорчук Ольга Степанівна,

доцент кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, кандидат педагогічних наук, доцент

ВІДКРИТІ ДАНІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Право на доступ до інформації є важливим аспектом демократії та одним з конституційних прав людини, яке гарантується статтею 34 Конституції України [5]. Ця стаття визначає право кожної особи вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію у будь-якій формі за власним вибором.

Стратегія сталого розвитку «Україна-2030» та Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 роки визначили розвиток електронного урядування як один з пріоритетних напрямків реформування системи публічного управління. Основними завданнями цього напрямку до 2025 року є перехід органів публічної влади на електронний документообіг та їх інтеграція в систему електронної взаємодії.

Ухвалення Закону України «Про доступ до публічної інформації» [4] є важливим аспектом впровадження європейських стандартів відкритості роботи органів публічної влади. Задля забезпечення відкритості доступу до публічної інформації потрібно використовувати інформаційно-комунікаційні технології, які за останні десятиліття суттєво змінили життя суспільства. Інформаційне суспільство, в свою чергу, впливає на сучасну політичну реальність. Публічна інформація має своєю складовою частиною відкриті дані, які згідно зі ст. 101 вказаного закону можуть бути автоматизовано оброблені електронними засобами, а також мають вільний і безоплатний доступ і можуть бути далі використані.

Відповідно до «Положення про набори даних, які повинні бути оприлюднені у формі відкритих даних», публікуються відомості, що визначені у списку наборів даних, які

обов'язково мають бути доступні у формі відкритих даних. Для забезпечення актуальності цих даних, здійснюється оновлення не пізніше, ніж через 5 робочих днів після внесення змін на веб-сторінці на Єдиного державного веб-порталу відкритих даних.

Правила ведення Єдиного державного порталу відкритих даних затверджені відповідно до законодавства України про доступ до публічної інформації та постанови Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 року № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних». Портал був створений з метою своєчасного розміщення обов'язкової для оприлюднення інформації та будь-яких інших даних, що відповідають визначенню публічної інформації у формі відкритих даних. Розпорядники забезпечують своєчасне оновлення опублікованої інформації на порталі та встановлюють спільні правила щодо оприлюднення матеріалів у формі відкритих даних, забезпечуючи доступність та достовірність даних.

Один з ключових етапів впровадження ініціатив з відкриття державних даних – це популяризація їх використання. Уряди різних країн активно застосовують різноманітні методи для цього, такі як проведення тренінгів з журналістики даних, створення програмних додатків на основі цих даних, організація тематичних конкурсів або хакатонів. Для залучення уваги громадськості та забезпечення їхнього зворотного зв'язку на державних порталах відкритих даних впроваджуються різноманітні інструменти, такі як можливість залишати коментарі, надсилати запити або брати участь у форумах..

Оприлюднення даних, які не сприяють прозорості та підзвітності влади, не має необхідного ефекту. Наприклад, в Україні найменш відкритими є дані про землевласників, стан довкілля, державні витрати та геопросторові дані. Представники компаній, що готові розробляти сервіси на базі відкритих даних, вказують на недостатню ініціативу з боку органів влади, особливо місцевих, щодо відкриття необхідних даних, наприклад, транспортних, земельних, екологічних чи комунального майна.

Узагальнено, що необхідність використання електронного урядування для надання публічної інформації в електронному вигляді очевидна. Електронне урядування має стати одним із інструментів, що сприяють новим формам комунікації між громадянами, бізнесом та владою. Безперешкодний доступ до публічної інформації сприяє участі громадян у виробленні та упровадженні державної політики. Розвиток та вплив Інтернету та глобальної мережі на сучасному етапі стали основою для зміни акцентів взаємодії з громадськістю.

Можливості глобальної та соціальних мереж концентруються у двох напрямках: для вивчення та аналізу сприйняття громадянами державної політики та для залучення громадян до висловлення ставлення до реформ, що проводяться на державному (або місцевому) рівнях і передбачають зміни.

Література:

1. Закон України «Про доступ до публічної інформації» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 32. – Ст. 31
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Буханевич Олександр Миколайович,

*завідувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
завідувач Навчально-наукової лабораторії дослідження проблем публічного адміністрування
та децентралізації влади Науково-дослідного інституту державного будівництва та
місцевого самоврядування Національної академії правових наук України,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук
України, заслужений юрист України;*

Івановська Алла Миколаївна,

*проректор зі стратегічного розвитку, наукової роботи та зовнішніх зв'язків,
професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
доктор юридичних наук, професор*

«ПУБЛІЧНА АДМІНІСТРАЦІЯ» ТА «ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ»: ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

Сучасне українське адміністративне право характеризується не лише прийняттям нових нормативно-правових актів, але і введенням у правовий обіг нових категорій, які притаманні адміністративному праву європейського зразка. На зміну поняттю «державне управління» у адміністративно-правову доктрину та практику приходять поняття «публічна адміністрація» та «публічне адміністрування». Звісно, що ці терміни є взаємопов'язаними. Однак, виникає запитання: наскільки тотожним є їхнє змістовне наповнення?

Що стосується сутності категорії «публічна адміністрація», то варто наголосити, що для світової адміністративно-правової теорії та практики поняття «публічна адміністрація» є однією з базових, ключових категорій, яке використовується в науковій і навчальній літературі більшості країн світу, а саме адміністративне право завжди розглядалось як галузь права, котра регулює організацію та функціонування публічної адміністрації, встановлює межі її діяльності, а також закріплює основні форми та порядок здійснення контролю за такою діяльністю. Причому в низці країн поняття «публічна адміністрація» закріплено на законодавчому рівні (Великобританія, Іспанія, Італія, Коста-Ріка, Мексика, ФРН та ін.). Для української адміністративно-правової теорії та практики це поняття є новим, оскільки більш звичним у цій сфері є оперування терміном «управління». Позиції українських науковців щодо цієї правової категорії відрізняються різноманітністю: від визначення цього поняття, яке є аналогічним його розумінню у західній адміністративно-правовій доктрині, до зведення сутності публічної адміністрації до функціонування органів публічної влади місцевого рівня. Наприклад, В. Авер'янов визначав поняття «публічна адміністрація» як 1) певну сукупність органів, установ і організацій, котрі здійснюють адміністративні функції; 2) адміністративну діяльність, яка здійснюється цією адміністрацією в інтересах суспільства; 3) сферу управління публічним сектором тією ж самою публічною адміністрацією [1, с. 1-14].

Зі свого боку, Ю. Делія визначав категорію «публічна адміністрація» як новий суб'єкт локального управління, а саме – систему територіальних утворень виконавчих органів державної виконавчої влади на місцях і відповідних органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, обраних громадами, наділених правом вирішувати питання місцевого значення самостійно або через утворювані ними органи в межах Конституції та законів України [2, с. 6]. З цією позицією важко погодитись, оскільки обмеження поняття публічної адміністрації лише місцевими органами публічної влади та їх посадовими особами є явно помилковим.

На думку В. Бевзенка та Р. Мельника, формою реалізації законодавчої влади є законотворчість, судової влади – правосуддя, а формою реалізації виконавчої влади є публічне адміністрування. Така позиція також суттєво звужує розуміння сутності публічної адміністрації лише рамками виконавчої гілки влади. Водночас вчені справедливо звертають

увагу на те, що в межах виконавчої влади поряд зі здійсненням публічного адміністрування реалізуються також і політичні рішення, що становлять зміст політичної діяльності, яка не входить до змісту публічного адміністрування, отже, не регулюється нормами адміністративного права [3, с. 39-40]. Схожої позиції дотримується І. Патерило, котра зазначає, що публічна адміністрація іноді може діяти або як суб'єкт публічного управління, або як суб'єкт політичної діяльності. Ця обставина, на думку вченої, впливає на особливості відповідальності політичних діячів і державних службовців. Крім того, діяльність посадових осіб публічного управління визначається нормами адміністративного права та підпадають під юрисдикцію адміністративних судів у випадку їх неправомірності, тоді як засадами діяльності політичних діячів є норми конституційного права і, відповідно, її результати досить часто вилучені з-під юрисдикції судів системи судоустрою [4, с. 84].

Досить значна кількість українських науковців визначають зміст цієї категорії як сукупність державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключовими структурними елементами якої є: а) органи виконавчої влади; б) виконавчі органи місцевого самоврядування [5, с. 168-169; 6, с. 319; 7, с. 62].

Окремі науковці у галузі адміністративного права та державного управління розглядають правову природу публічної адміністрації через призму категорії «публічне адміністрування». Так, на думку В. Колпакова публічне адміністрування – це сукупність органів і установ, які реалізують публічну владу шляхом дотримання закону, підзаконних актів і вчинення інших дій у публічних інтересах. При цьому вчений виділяє два виміри цієї категорії: функціональний (діяльність відповідних структурних утворень із виконання функцій, спрямованих на реалізацію публічного інтересу) та організаційно-структурний (сукупність органів, котрі створюються для здійснення (реалізації) публічної влади) [8, с. 28-31; 9, с. 13, 14].

Однак, якщо брати до уваги організаційно-структурний аспект розуміння публічного адміністрування, виділений В. Колпаковим, то слід зазначити, що суб'єктами публічного адміністрування є не лише «органи», котрі реалізують публічну владу, оскільки публічна влада здійснюється не тільки шляхом реалізації органами публічної влади своїх повноважень, але й шляхом реалізації різних форм безпосереднього народовладдя. Вважаємо, що до змісту категорії «публічна адміністрація», окрім органів публічної влади, слід відносити також органи та структури, які організаційно не входять до неї, але виконують делеговані публічною владою функції по реалізації публічних інтересів в усіх сферах функціонування суспільства.

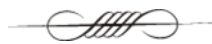
Крім того, позиція В. Колпакова щодо розуміння сутності публічного адміністрування, є дещо суперечливою. З одного боку, вчений визначає публічне адміністрування як сукупність органів, установ і структур, які реалізують публічну владу, а з іншого – виділяючи функціональний аспект цього поняття, визначає його як діяльність відповідних структурних утворень. Слід акцентувати, що саме функціональний аспект є визначальним при характеристиці сутності публічного адміністрування, оскільки це поняття передбачає саме діяльність відповідних органів, установ і структур, які реалізують публічну владу. Причому враховуючи світові тенденції розвитку інституту публічного адміністрування, така діяльність повинна бути спрямована не на реалізацію певних політичних цілей, посилення організуючого і регулюючого впливу держави на суспільство, а на побудову моделі сервісної держави, метою якої є обслуговування інтересів громадян та суспільства. За умов такої моделі публічна адміністрація відіграє роль службового інструмента, який покликаний забезпечити публічний інтерес, а публічне адміністрування здійснюється на принципах зворотного зв'язку між публічною адміністрацією і громадянами.

Таким чином, категорії «публічна адміністрація» та «публічне адміністрування» є близькими за своєю природою, однак різними за змістом самостійними адміністративно-правовими поняттями, які характеризують організацію і функціонування публічної влади. Під публічною адміністрацією слід розуміти органи публічної влади, а також органи та структури, які організаційно не входять системи публічної влади, але виконують делеговані нею функції по реалізації публічних інтересів в усіх сферах функціонування суспільства та держави. Зі

свого боку, публічне адміністрування – це діяльність публічної адміністрації в особі органів публічної влади, органів і структур, що організаційно не входять системи публічної влади, але виконують делеговані нею функції по реалізації публічних інтересів в усіх сферах функціонування суспільства та держави, які діють виключно в межах повноважень та у спосіб, визначений законом, з метою забезпечення верховенства права, прав і свобод людини та громадянина задоволення потреб суспільства та держави і наділених прерогативою публічної влади. Виходячи з вищевикладеного підходу до розуміння публічної адміністрації та публічного адміністрування, можемо стверджувати, що категорія «публічна адміністрація» визначає, яким чином будується публічна влада, які суб'єкти наділені повноваженнями щодо її реалізації. Тоді як категорія «публічне адміністрування» відображає змістовну частину публічної влади, тобто форми та порядок її реалізації.

Література:

1. Авер'янов В., Пухтецька А. Європейський адміністративний простір і принцип верховенства права : монографія. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2010. 140 с.
2. Делія Ю.В. Адміністративно-правові аспекти нормотворчості публічної адміністрації в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ: Міжрегіональна академія управління персоналом, 2014. 35 с.
3. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Київ: Ваіте, 2014. 376 с.
4. Патерило І.В. До розуміння сутності та змісту категорії «публічна адміністрація». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2014. Вип. 9–1. С. 83–85.
5. Малиновський В.Я. Словник термінів і понять з державного управління. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 254 с.
6. Ensuring a Balance between public and private Interests in the implementation of Quarantine Measures / Y. Lazur et al. *Revista de Derecho*. 2020. Vol. 9 (II). P. 317–340.
7. Цвіркун Ю.І. Правова природа та призначення публічної адміністрації : узагальнений історіографічний аналіз доктринальних підходів та сучасне її розуміння. *Jurnalul Juridic Național: Teorie și Practică*. 2018. № 4(32). Ч. 1. С. 57–63.
8. Колпаков В.К. Про публічні адміністрації. *Право України*. 2003. № 5. С. 28–31.
9. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навчальний посібник. Київ: Юрінком-Інтер, 2008. 256 с.

Буяльська Олександра Олександрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОБОДИ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

Україна, як суверенна держава, визначає своїм пріоритетом створення суспільства, де свобода та права кожного громадянина є невід'ємними складовими. Ця мета закладена в основі конституційної системи України. Забезпечення свободи громадян в країні ґрунтується на принципах правової держави, де влада обмежена законом і служить інтересам громадян. Конституційно-правове забезпечення особистої свободи громадян в Україні є неодмінною складовою будівництва справедливого та демократичного суспільства. Воно визначає рамки, в межах яких функціонують державні і недержавні структури у сфері захисту прав і свобод громадян. Крім того, встановлюється механізми захисту прав та відповідальність за їх порушення, що є невід'ємною умовою забезпечення правової стабільності та довіри до владних інститутів.

Перш за все, Конституція України, яка є основним законом країни, гарантує громадянам широкий спектр прав і свобод. Основними документами, які регулюють ці питання, є Конституція України, Закони України та міжнародні правові акти, ратифіковані Україною. Ці правові норми встановлюють принципи та механізми захисту прав людини і громадянина, визначають обов'язки держави щодо забезпечення їх виконання. Вони створюють правову основу для формування правової культури в суспільстві та забезпечення правової відповідальності за порушення цих прав. Безумовне дотримання цих законів та актів є ключовим у будівництві демократичної та правової держави, де кожна особа має можливість вільно реалізовувати свої права та свободи.

Згідно з Конституцією України, кожному громадянину гарантується право на життя, свободу, особисту недоторканність, а також недопустимість катувань і жорстокого чи принижуючого поводження чи покарання. Крім того, забезпечується свобода думки і слова, право на свободу зборів і мирних публічних зібрань, а також право на освіту, працю та вільний вибір місця проживання, а також інші основні права, необхідні для повноцінного життя та самореалізації. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність [1]. Це базовий принцип, який відображає основні цінності громадянського суспільства. Свобода полягає у можливості індивіда вільно обирати свої дії, думки та переконання, без обмежень з боку держави чи інших осіб. Особиста недоторканність передбачає право на захист від будь-якої форми фізичного чи психологічного насильства, а також на повагу до особистого простору та гідності. Ці принципи становлять основу для забезпечення гідних умов життя та розвитку кожної особи.

Однак, забезпечення свободи громадян в Україні не завжди є безперечним. Проблеми з дотриманням прав людини, корупція, недостатня захищеність громадян від незаконних дій владних структур – це лише кілька проблем, які потребують уваги та вирішення. Проблема реалізації прав людини, її захисту від зовнішніх і внутрішніх загроз вимагає вирішення, обумовлюючи пріоритетність розгляду правових проблем серед широкого спектру глобальних проблем людства [2]. Зокрема, важливо підвищити ефективність правосуддя, забезпечити розширення права громадян на участь у владних процесах, забезпечити свободу слова та засоби масової інформації від будь-яких форм цензури та тиску. Тільки через постійні зусилля у напрямку реформ та зміцнення правових гарантій можна забезпечити кожному громадянину відчуття захищеності й свободи в українському суспільстві.

Громадське суспільство має активно брати участь у формуванні політики держави та впливати на прийняття рішень, спрямованих на підвищення рівня прав та свобод людини. Його участь у публічному житті сприяє створенню ефективних механізмів громадського контролю за діяльністю владних структур, а також сприяє підвищенню відповідальності органів влади перед суспільством. Громадське суспільство виступає як платформа для обговорення соціальних проблем, формування громадської думки та розробки альтернативних шляхів розв'язання конфліктів. Його активна участь у політичному та громадському житті є запорукою демократичного розвитку країни та забезпечення свободи кожного громадянина.

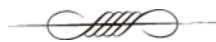
Уряд України має приймати заходи для посилення правового захисту особистості, вдосконалення правопорядку та розбудови правової культури в суспільстві. Це включає в себе не лише прийняття нових законів та реформування законодавства, але й забезпечення його реалізації на практиці через ефективну роботу правоохоронних органів та судової системи. Потрібно активно працювати над вдосконаленням процесу правозастосування, забезпеченням доступу до справедливого судового захисту та наданням правової допомоги для всіх шарів населення. Крім того, важливо підвищити ефективність боротьби з корупцією в правоохоронних органах та судовій системі, щоб громадяни мали довіру до владних структур та вірили у реальну можливість захисту своїх прав. Тільки шляхом системної роботи і комплексного підходу Уряд може забезпечити ефективний захист особистості та зміцнення правової держави в Україні.

Загалом, конституційно-правове забезпечення свободи громадян в Україні є складним, але важливим процесом, який потребує постійної уваги та зусиль всіх суб'єктів правового

простору: влади, громадян, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Тільки завдяки спільним зусиллям можна досягти повного захисту прав та свобод кожного із нас. Продовження цього процесу вимагає постійного вдосконалення законодавства, ефективного контролю за його дотриманням, а також забезпечення відповідних умов для розвитку громадянського суспільства та правозахисних організацій. Тільки в такий спосіб Україна зможе підтримувати високі стандарти в галузі захисту прав людини і відповідати міжнародним зобов'язанням, що стосуються забезпечення свободи та гідності кожного громадянина.

Література:

1. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина: Частина четверта статті 29 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1401-VIII від 02.06.2016 (дата звернення 04.05.2024)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення збірник тез Науково-практичного круглого столу, присвяченого 75-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/pdf>

Вальчук Соломія Дмитрівна,
*студентка другого курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Україна, яка є досить молодою країною, все ще проходить через процес свого формування та розвитку, підтверджуючи свій суверенітет та незалежність. Основна мета багатонаціонального народу України в процесі державотворення полягає у тому, щоб стати повноправним учасником світової спільноти, отримати членство в Європейському Співтоваристві та бути визнаною як де-факто правова, демократична держава. Важливою частиною цих прагнень є вдосконалення існуючого законодавства та виконання всіх завдань, які були поставлені перед Верховною Радою України та урядом, з метою отримання статусу держави-кандидата на членство в Європейському Союзі.

Відомо, що для будь-якої демократичної, правової держави людина є найвищою соціальною цінністю, що виявляється у гарантуванні та забезпеченні всіх її фундаментальних прав та обов'язків. Це є основним завданням всіх державних інституцій без виключення та є базовою нормою у згаданому пакеті. Тому аналіз діючого законодавства країн-членів Європейського Союзу, а також провідних країн світу з метою запозичення передового досвіду в різних сферах є критично важливим для поліпшення національного законодавства. Це вимагає не лише обов'язкового наукового аналізу та експертної оцінки, але й широкого суспільного обговорення.

Проблемні питання дотримання прав людини та основних свобод у діяльності правоохоронних органів були предметом дослідження протягом різних періодів часу в роботах вітчизняних науковців Палій В. В., Славко А.С., Столітній А.В. та багато ін.

Як зазначає В. В. Палій, у контексті порівняння нашої держави з іншими, які вже досягли стабільної демократії Україна має відносно короткий час для сучасного розвитку та формування. Інші країни проходили цей шлях протягом тривалого часу, вирішуючи складні проблеми, формуючи державну структуру, соціальні та демократичні цінності, борючись за рівність прав громадян та формуючи громадянське суспільство. Завдяки своєму досвіду, включаючи негативний, та запозиченню передового міжнародного досвіду, багато з цих країн встановили стандарти соціальної, демократичної та правової держави. Ефективне

впровадження цих стандартів є ключовим для подальшого розвитку будь-якої країни [1, с. 181].

В країнах, що відносяться до категорії стабільних або розвинених демократій, основний закон кожної держави включає в себе важливий принцип правової, демократичної держави. Цей принцип стверджує, що основні права людини та громадянина не можуть бути обмежені, окрім випадків, передбачених законом. До прикладу, згідно з ч. 2 ст. 9 Конституції США [2], «права населення ... не можуть бути обмеженими чи порушеними з боку держави за винятком випадків, коли цього вимагає громадська безпека через вторгнення або повстання» [2].

А. С. Славко вказує, що у 2006 році, через зростання терористичної загрози, було внесено зміни до Posse Comitatus Act 1878 року, який обмежував можливість використання збройних сил США для вирішення внутрішніх питань. Зміни було внесено новим законом - Defense Authorization Bill. За словами науковця, цим законом було розширено обставини, за яких дозволено використання збройних сил на території США. Так, воєнний стан може бути введено не тільки через повстання або збройну агресію, але й через потребу усунути наслідки стихійного лиха, протидіяти терористичній атаці, епідемії та інше [3, с. 75].

А. С. Славко, аналізуючи сучасне законодавство США щодо обмеження прав людини під час воєнного стану, висловлює думку, що можуть бути обмежені такі права та свободи: недоторканість житла, власність на транспорт і продукти харчування; свобода пересування і вибору місця проживання, включаючи встановлення комендантської години або примусове інтернування; свобода об'єднань і асоціацій; свобода преси, зокрема перехід преси, радіо і телебачення під контроль уряду; заборона примусової праці [3, с. 75].

А.С. Столітній акцентує увагу на важливості ясності законодавчих актів, що регулюють обмеження прав людини правоохоронними органами. Він зазначає, що під час затримання особи поліція США дотримується «Інструкцій про порядок тимчасового затримання особи», які визначають права затриманої особи та обов'язки поліцейських. Ці документи доступні на офіційних сайтах поліції, що сприяє інформуванню громадян про їхні права та запобігає зловживанням влади правоохоронцями [4, с. 671]

Законодавство Німеччини (далі - ФРН) також визначає обмеження прав людини в певних обставинах, наприклад, під час воєнного стану. Зокрема, А. В. Славко зазначає, що існують «декілька заходів, які захищають громадян від проявів державного свавілля у випадку введення воєнного стану» [3, с. 76]. Це положення відображається у ст. 93 Конституції ФРН, яка гарантує кожному громадянину можливість подати заяву до Конституційного суду, якщо вони вважають, що їхні права були порушені або обмежені державою без належних підстав [5].

Як зазначає В. В. Палій, в країнах «молодої демократії», таких як Польща, Словаччина, Чехія, Румунія, Молдова, також передбачено обмеження прав людини в різних ситуаціях, включаючи діяльність правоохоронних органів. Їхні Конституції, розроблені на основі передового досвіду світових лідерів та міжнародних стандартів, включають вдалі правові конструкції [6, с. 110]. В деяких країнах є перелік прав, які не можуть бути обмежені. Наприклад, ст. 54 Конституції Молдови гарантує право на доступ до правосуддя, презумпцію невинуватості, відсутність зворотної дії закону, право знати свої права та обов'язки, право на життя та тілесну недоторканість [7].

Варто відзначити, що більшість процедур, згаданих вище, вже впроваджена або в процесі впровадження в Національній поліції України. Наприклад, з метою захисту основних прав затриманих та запобігання необґрунтованих обвинувачень, вводиться нова електронна система обліку та відеоспостереження - «Custody Records». Ця система призначена для фіксації всіх дій, що відбуваються з затриманими особами від моменту фактичного затримання до моменту обрання судом запобіжного заходу, направлення особи до слідчого ізолятора або звільнення особи з-під варти [1, с. 184].

Але не всіх країнах правоохоронні органи дотримуються адміністративно-правових обмежень, які визначені законом. Відповідно до ст. 23 Конституції Китайської Народної Республіки «свободи ... не обмежуються законом, за винятком випадків, коли це необхідно для

запобігання втручанню у свободу інших осіб, уникнення неминучих страждань, для підтримання громадського порядку або для сприяння суспільним інтересам» [8]. Основними структурами, що забезпечують внутрішню безпеку, є Міністерство державної безпеки, Міністерство громадської безпеки та Народна озброєна поліція. Остання перебуває під двоїстим керівництвом Центрального комітету КППС та Центральної військової комісії. Наразі існують звіти про серйозні та поширені порушення, вчинені співробітниками сил безпеки [9, с. 1].

У Звіті країн про дотримання прав людини за 2022 рік: Китай (включаючи Гонконг, Макао та Тибет) було зазначено, що того ж року в Сінцзяні відбувалися геноцид та злочини проти людяності, спрямовані на мусульманських уйгурів та інші меншини. Ці злочини включали свавільне позбавлення волі мільйонів осіб, примусову стерилізацію, примусові аборти, сексуальне насильство, катування та переслідування, включаючи примусову працю та обмеження свободи релігії, вираження поглядів та пересування. До значних проблем з правами людини входили свавільні вбивства з боку уряду, насильницькі зникнення з боку влади, суворі умови ув'язнення, свавільні арешти під вартою урядом, у тому числі з 2017 року, понад мільйона уйгурів та представників інших переважно мусульманських меншин у позасудових таборах для інтернованих, в'язницях, відсутність незалежної судової системи, свавільне втручання в приватне життя, обмеження свободи мирних зібрань та асоціацій, нездатність громадян мирно змінити владу, корупція в уряді, обмеження або переслідування правозахисних організацій та торгівля людьми [9, с. 1-2].

Права людини часто порушувалися представниками влади та спецслужб, які зазвичай уникали покарання. Після повідомлень про вбивства, вчинені поліцією, влада зазвичай анонсувала розслідування, але не повідомляла про результати або висновки щодо службових злочинів або дисциплінарних заходів проти поліції. Закони про корупцію виконувалися нерегулярно та без прозорості, при цьому корупція була поширеною [9, с. 2].

Отже, застосування адміністративно правових обмежень має бути обґрунтоване і використане в правильних цілях. Діяльність правоохоронних органів має бути чітко визначена законодавством, а всі нормативні акти, що регулюють їхню роботу, мають проходити незалежну експертизу. Існують питання щодо обмеження прав людини в діяльності Національної поліції України, особливо стосовно процедур затримання. Потрібно розробити єдиний акт, який би чітко розподіляв функції органів при спільній діяльності. При запозиченні передового досвіду інших країн важливо враховувати національні особливості та виносити це рішення на обговорення.

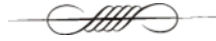
Література:

1. Палій В. В. Застосування правоохоронними органами адміністративно-правових обмежень прав і свобод людини при забезпеченні публічної безпеки: досвід США. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Загреб, 7 листоп. 2022 р. 2022. С. 181–185.
2. Constitution of the United States. URL: http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm (дата звернення: 10.05.2024).
3. Славко А.С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльноправовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. Вип. 41(2). С. 74-78.
4. Столітній А.В. Зарубіжний досвід застосування адміністративного затримання та шляхи його запозичення для України. *Форум права*. 2012. № 2. С. 670-678.
5. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-iminternet.de/gg/BJNR000010949.html> (дата звернення: 10.05.2024).
6. Палій В. В. Закордонний досвід застосування правоохоронними органами адміністративно-правових обмежень прав і свобод людини при забезпеченні публічної безпеки. *Наукові записки. Серія: Право*. 2021. Вип. 10. С. 106–111.
7. Конституція Республіки Молдова від 29 липня 1994 року. URL: <http://lex.justice.md/> (дата звернення: 10.05.2024).

8. Конституція Китайської Народної Республіки. URL: <https://www.6laws.net/6law/law/憲法.htm> (дата звернення: 10.05.2024).

9. United States Department of State. 2022 Country Reports on Human Rights Practices: China (Includes Hong Kong, Macau, and Tibet). Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2022. 87 p. URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/03/415610_CHINA-2022-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf (дата звернення: 10.05.2024).

Вапнярчук В'ячеслав Віталійович,
професор кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
доктор юридичних наук, професор

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Дослідження правових та організаційних питань участі перекладача в кримінальному провадженні має важливе значення, оскільки дозволяє вирішити чимало складних питань, зв'язаних з його участю в реалізації окремих загальних засад кримінального провадження, зокрема таких як: рівність перед законом і судом (ст. 10 КПК), забезпечення права на захист (ст. 20 КПК), мова, якою здійснюється кримінальне провадження (ст. 29 КПК) та ін.

Враховуючи важливість діяльності перекладача в кримінальному судочинстві, слід зазначити, що на сьогоднішній день багато питань законодавчого, а відповідно практичного регулювання такої діяльності в Україні залишаються не вирішеними. Зокрема, це стосується проблеми відсутності будь-якої єдиної організації перекладачів, здатної сконцентрувати у себе фахівців різних мовних напрямів, а відповідно спростити діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та суду щодо пошуку та залучення перекладачів у кримінальне провадження. Це у свою чергу породжує інші проблеми, що виникають у ході проведення слідчих (розшукових), інших процесуальних чи судових дій, зокрема: недотримання строків досудового розслідування чи розумних строків судового розгляду; неякісний переклад процесуальних документів; виникнення обставини, що перешкоджають всебічному, повному і об'єктивному розслідуванню та розгляду кримінальних справ у суді, захисту прав та законних інтересів потерпілих від вчиненого кримінального правопорушення та ефективного захисту особи від підозри чи обвинувачення, тощо.

У вітчизняній науковій літературі ще за радянських часів висловлювались пропозиції про створення банків (бюро, реєстрів) перекладачів в органах юстиції чи прокуратури. Така думка висловлюється й нині. Так, Л. Костіна пропонувала створити перелік атестованих судових перекладачів [1, с. 93]; М. І. Леоненко – спеціалізовані бюро перекладачів у кожному регіоні України та Єдиний Державний реєстр бюро перекладачів і окремих перекладачів [2, с. 170]; Є. О. Семенов – бюро перекладів або аналогічних юридичних осіб при будь-яких державних органах – судах, прокуратурах, органах юстиції [3, с. 129]; Д. В. Куриленко – Державний Реєстр судових перекладачів, ведення якого покласти на МЮ України [4, с. 134-135].

Відзначимо, що в окремих країнах створені й діють інститути судових перекладачів. Так, в Австрії всі судові перекладачі є членами Австрійського об'єднання присяжних та сертифікованих перекладачів. Внесення даних про перекладача до реєстру здійснюється за результатами успішного складання сертифікаційного екзамену. Вимогами, які ставляться до перекладача, є: професійні знання, повна дієздатність, надійність, постійне місце проживання в районі суду першої інстанції, в юрисдикції якого вноситься запис, чесність, знання правил поведінки в суді та досвід роботи по спеціалізації «перекладач» – 2 роки, без наявності відповідного диплому – 5 років.

У Німеччині перекладачі складають іспити при торгово-промислових палатах відповідних земель та призначаються на посаду судами. Титул присяжного перекладача, який має власний іменний друк (штемпель), – престижне звання. Присяжний перекладач здійснює переклади у судах, нотаріальних конторах, поліції, загсі та відомствах, які відповідають за прописку та реєстрацію населення. Офіційні установи на території Німеччини не визнають переклади, зроблені іноземними фірмами. Присяжний перекладач, як і нотаріус, несе особисту відповідальність за шкоду, завдану внаслідок скоєння ним посадових помилок, а його трудова діяльність суворо регулюється рамками посадових обов'язків.

Цікавим з цього питання є досвід Естонії, де у 2002 р. було прийнято закон про присяжних перекладачів-фахівців, які займаються юридичними перекладами різної документації та наділені правом їх посвідчення. Конкурси на заміщення цієї посади проводить Міністерство юстиції. Ліцензію кожному присяжному перекладачу вручає особисто Міністр юстиції. Основні вимоги до кандидатів – громадянство Естонії, вища академічна освіта (не обов'язково філологічна), володіння досконало заявленими іноземними мовами. Знання з мови та майстерність перекладу перевіряються під час іспиту, який складається з двох частин: юридичного перекладу та тесту з питань юриспруденції та інститутів ЄС. У тому випадку, якщо претендент проходить цю процедуру, то протягом чотирьох місяців після складання присяги в Міністерстві юстиції він має відкрити своє бюро. У всякому разі, він повинен мати місце для прийому відвідувачів та зберігання документів. Присяжний перекладач може діяти самостійно як фізична особа-підприємець, а також працювати у співдружності з якоюсь нотаріальною конторою чи перекладацьким бюро.

У Польщі питання підбору перекладача врегульовані розпорядженням Міністра юстиції від 8 червня 1987 р. «Про судових експертів та перекладачів». Цим розпорядженням голові суду надано право складання спеціальних списків експертів та перекладачів, з яких вони обираються судом для виконання обов'язків у конкретному провадженні. Перекладачі підбираються за відповідними мовами та вносяться до списку за погодженням із установою, де вони працюють постійно; строк їх перебування у списку не визначений. Крім відповідності певним професійним вимогам, кандидати, які вносяться до списку, повинні бути громадянами Польщі, не молодшими 25 років і мати повну правоздатність і дієздатність. Нагляд за діяльністю експертів та перекладачів покладено на голову відповідного суду.

У більшості країн Європи існує інститут офіційних перекладачів, діяльність яких суворо регламентована. Так, у Франції весь перекладальний ринок підпорядковується державному ліцензуванню. Займатися перекладами без ліцензії там заборонено законом.

У Бельгії присяжних перекладачів призначає та приводить до присяги окружний суд. Потім список перекладачів передається до поліції, жандармерії та судів.

У Великій Британії діє саморегульована організація перекладачів, яка приймає іспити, видає сертифікати, веде реєстри та несе матеріальну відповідальність за діяльність кожного члена організації.

Є свій власний історичний досвід створення об'єднань перекладачів в інтересах судочинства і на території нашої країни. Так, на Буковині (1774–1918 р.р.), яка в цей період входила до складу Австро-Угорської імперії, в усіх судах першої інстанції країв, провінцій, губерній, а також у колегіальних судах великих міст були запроваджені посади перекладачів. Осіб на ці посади обирали на конкурсній основі з числа адвокатів та нотаріусів, враховуючи при цьому їх рівень освітньої підготовки, моральні якості, службові переконання. Перекладачі складали присягу, що будуть чесно виконувати свої обов'язки, забезпечувати достовірність перекладу. У зв'язку з цим вони були зобов'язані засвідчувати своїм підписом і печаткою відповідність перекладу оригіналу [5, с. 110].

Крім того, доцільно відзначити, що в Україні станом на сьогодні створено Реєстр перекладачів жестової мови. Держателем цього реєстру є ГО Всеукраїнська організація осіб з інвалідністю зі слуху «Українське товариство глухих». У цьому реєстрі містяться відомості виключно про перекладачів жестової мови, які пройшли атестацію в Українському товаристві глухих на рівень володіння жестовою мовою. Більш того, як зазначається на сайті вказаної

громадської організації не всі, а лише окремі, атестовані перекладачі жестової мови мають право перекладу в юридичній сфері.

Розглянувши досвід зарубіжних держав з питань організації перекладацької діяльності, а також проаналізувавши окремі проблеми, пов'язані із залученням перекладачів у кримінальне провадження, що виникають на практиці, вважаємо за доцільне внести низку пропозицій, які дозволять своєчасно та ефективно забезпечувати права учасників процесу, які не володіють мовою судочинства, а також підвищити ефективність здійснення кримінальної процесуальної діяльності.

По-перше, доцільно впровадити та використовувати в роботі українських поліцейських (представників інших правоохоронних органів), зокрема при затриманні осіб, які не володіють або недостатньо володіють мовою судочинства або коли оперативне залучення перекладача є неможливим, електронні перекладачі. Для вибору мов, які необхідно завантажити в електронний перекладач, вважаємо за доцільне врахувати те, що у світовій практиці найбільш поширеними мовами є: англійська мова (1,13 млрд мовців), мандаринська (діалекти китайської) (1,11 млрд), гінді (600 млн), іспанська мова (500 млн), французька мова (280 млн), літературна арабська мова (270 млн), бенгальська мова (265 млн), російська мова (260 млн), португальська мова (234 млн), індонезійська мова (198 млн) [6], що обумовлює їхнє першочергове включення до вмісту електронного перекладача. Крім того, вважаємо, що до такого електронного перекладача потрібно включити й мови країн – сусідів нашої держави (польську, словацьку, румунську, угорську).

По-друге, створити в кожному регіоні країни організації (приміром, перекладацькі бюро) або сформувати перелік (реєстр) ліцензованих перекладачів, які можуть залучатись у кримінальні чи інші провадження. Для цього доцільно:

- формувати штат таких бюро чи перелік (реєстр) з розрахунку чисельності населення та представників різних етнічних груп, які проживають у певному регіоні. Він може містити постійних співробітників та співробітників, які працюють за сумісництвом чи за договором;
- ведення переліку (реєстру) перекладачів чи формування перекладацьких бюро покласти на Міністерство юстиції України (його територіальні управління);
- відбирати перекладачів в першу чергу з-поміж осіб, які закінчили факультети іноземних мов вищих освітніх установ, які володіють двома та більше мовами (у такому разі підтвердженням їх кваліфікації будуть відповідні документи (атестат, диплом); як виняток, відбирати перекладачів із числа інших осіб, приміром, які тривалий час проживають на території України (щодо таких осіб передбачити їх обов'язкове тестування на предмет рівня знання мов, володіння ними юридичною термінологією та навичками перекладу (послідовного, синхронного)).

Саме осіб, які будуть в штаті перекладацьких бюро чи включені в перелік (реєстр) перекладачів, доцільно буде залучати до участі в кримінальних провадженнях. І лише у виняткових випадках (відсутність особи, яка володіє певною мовою; неможливість участі на іншій території та ін.) допустимо буде запрошувати як перекладачів інших осіб.

По-третє, у випадку відсутності в перекладацьких бюро чи в переліках (реєстрах) перекладачів знавців певних мов чи у випадку необхідності перекладу, роз'яснення діалектичних особливостей тієї чи іншої мови, як виняток, вважаємо цілком допустимим є залучення у кримінальному провадженні як перекладачів представників різних діаспор, які проживають в Україні або навіть іноземних громадян (приміром, представників дипломатичних чи консульських представництв).

Література:

1. Костіна Л. Перекладач у кримінальному процесі України: проблеми реалізації функцій та напрямки вдосконалення процесуального становища у новому кримінально-процесуальному кодексі. *Юридичний радник*. 2005. № 5. С. 91–95.

2. Леоненко М. І. Правове положення перекладача як суб'єкта забезпечення принципу національної мови кримінального судочинства. *Вісник Запорізького державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2003. № 1. С. 165–172.

3. Семенков Є. О. Особливості правового механізму відводу перекладача в кримінальному процесі України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2011. № 2. С. 125–131.

4. Куриленко Д. В. Інститут обізнаних осіб у змагальному кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 ; Харків. націон. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 254 с.

5. Городницька Л. Кримінальне судочинство на Буковині (1774–1918). *Право України*. 1999. № 12. С. 109–111.

6. Українська мова потрапила до ТОП-100 найпоширеніших у світі мов, посівши 44-те місце. URL: <https://osvitoria.media/news/ukrayinska-zajnyala-44-tu-shodyнку-u-rejtyngu-najposhyrenishyh-mov/>

Варишнюк Наталія Олександрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МОДЕЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ У ФРАНЦІЇ ТА ЇЇ ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Сьогодні наша країна активно працює над повноцінною інтеграцією в європейський правовий простір, що вимагає приведення вітчизняного законодавства у відповідність з європейськими стандартами, особливо щодо захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб від надмірного впливу органів державної влади. В цьому контексті розумною є позиція, згідно з якою процеси інтеграції України у європейський правовий простір потребують широкомасштабної реформи правової системи на базі принципів та стандартів, сформованих на європейському рівні. Проведення реформи державного управління має враховувати міжнародні та європейські норми і використовувати позитивний досвід судової системи зарубіжних країн. Врахування правових стандартів судустрою є важливою передумовою для успішної інтеграції України в європейський правовий простір.

У сучасній юридичній літературі існують дві основні моделі адміністративної юстиції: континентальна та англо-американська. Деякі країни також використовують змішані моделі, де одні адміністративні справи розглядаються загальними судами, а інші - спеціалізованими. Тому варто було б зосередитися на розгляді континентальної моделі адміністративної юстиції, до якої відноситься як Франція, так і Україна та визначити позитивний досвід для нашої держави.

Французька адміністративна юстиція – це окрема гілка влади правосуддя, її завданням є вирішення конфліктів між громадянами та органами державного управління, або між самими органами та відомствами, а також ухвалення рішень, що базуються на нормах адміністративного права [2, ст. 196].

У французькій моделі адміністративної юстиції є важливість того, що вона виникла в межах виконавчої влади. Незалежність адміністративних судів тут досягається через їх розділення від органів, які безпосередньо залучені до державного управління. Сучасна французька модель адміністративної юстиції має трьохрівневу структуру: Державна рада, яка фактично є найвищим адміністративним судом Франції; вісім апеляційних адміністративних судів; та територіальні адміністративні суди (адміністративні суди загального права), які підпорядковані Державній раді в порядку апеляційного оскарження [5].

Пчелін В. Б. у своїй монографії зазначає, що на державну раду Франції покладаються завдання не тільки із вирішення публічно-правових спорів, але із здійснення консультування уряду з управлінських питань. Це виступає позитивним аспектом роботи даного органу, оскільки він має найбільшу компетентність у наданні роз'яснень та консультацій з

управлінської сфери. Враховуючи, що саме цей орган адміністративної юстиції щодня стикається з ситуаціями порушень прав, свобод та інтересів осіб у даній галузі [3, ст. 110].

Висновки Державної Ради не є обов'язковими, хоча в більшості випадків уряд дотримується їх, оскільки вони сприяють ухваленню законів, які сприятимуть роботі державних органів без порушення прав громадян.

На другому рівні системи адміністративних судів Франції є адміністративні апеляційні суди, які служать апеляційним органом для рішень, винесених адміністративними трибуналами, що виступають у якості судів першої інстанції. У Франції налічується вісім таких апеляційних судів.

Суди першого рівня в системі адміністративних судів Франції представлені адміністративними трибуналами. Вони розглядають адміністративні конфлікти, які належать до сфери компетенції системи адміністративних судів. Діяльність адміністративних трибуналів відбувається в межах судового округу, що охоплює кілька департаментів. На даний момент у Франції функціонує 36 адміністративних трибуналів [1].

У складі системи адміністративних судів Франції також існують спеціалізовані адміністративні суди. Один з них - Рахункова палата, яка виконує особливі функції в судовій системі, перевіряючи фінансову діяльність публічних служб.

Найважливішу роль у системі правосуддя Франції відіграють суди загальної юрисдикції. Суди цієї категорії мають трирівневу структуру, що включає Касаційний суд, апеляційні суди та суди першої інстанції.

На найнижчому рівні системи судів загальної юрисдикції розташовані суди, які розглядають різні категорії справ. Сюди відносяться трибунали малої юрисдикції і поліцейські суди. Вони є спеціалізованими судами, але своєю компетенцією входять до системи судів загальної юрисдикції [4].

Українська модель адміністративної юстиції спрямована на забезпечення захисту прав громадян та інтересів публічних органів шляхом об'єктивного і справедливого розгляду адміністративних справ. Ця модель передбачає незалежність судів, забезпечення правової відповідальності та прозорості судового процесу, що сприяє підвищенню довіри до системи юстиції та зміцненню правової держави.

Модель адміністративної юстиції в Україні спирається на трьохланкову систему судів, яка включає в себе адміністративні суди першої інстанції, апеляційні адміністративні суди та Верховний Суд України. Адміністративні суди першої інстанції розглядають адміністративні справи безпосередньо, вирішуючи конфлікти, пов'язані з діяльністю державних та місцевих органів влади. Апеляційні адміністративні суди виступають в ролі апеляційної інстанції, яка переглядає рішення судів першої інстанції. Найвищим органом судової системи є Верховний Суд України, який вирішує питання касаційного оскарження та забезпечує однорідне тлумачення законодавства у справах адміністративної юрисдикції.

На законодавчому рівні в Україні впроваджено загалом характерний для більшості європейських країн механізм адміністративної юстиції у судовій (спеціалізованій) його частині. Проте національна система адміністративного судочинства залишається недостатньо ефективною і не завжди гарантує неупереджене розглядання справ.

Тому, на нашу думку, Україні було б доречно та ефективно запровадити механізм здійснення консультацій уряду з питань управління. Зокрема, уряд та центральні органи виконавчої влади мали б можливість звертатися за консультаціями до судових органів (спочатку до Вищого адміністративного суду, а після його припинення - до Верховного Суду України) стосовно найбільш важливих управлінських рішень. Це сприяло б уникненню значної кількості помилок та випадків необґрунтованого порушення прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб, які можуть виникати внаслідок прийнятих управлінськими органами рішень.

Не менш важливим є запровадження інституту вирішення конфліктів щодо віднесення публічно-правового спору до компетенції судового органу. Україна може вивчити досвід Франції у вирішенні публічно-правових спорів шляхом запровадження механізму вирішення

конфліктів, пов'язаних з визначенням компетенції судових органів. Це може включати у себе створення спеціалізованих комісій або агентств, які аналізують публічно-правові суперечності та рекомендують, до якого судового органу вони повинні бути віднесені для вирішення. Зокрема, для початку цей механізм можна запровадити у декількох регіонах для того, щоб детально дослідити його роботу та адаптувати під адміністративну юстицію України. Це зменшить навантаження на адміністративні судові органи, що в свою чергу покращить якісь вирішення справ.

Отже, модель адміністративної юстиції у Франції відзначається ретельною організацією та високим рівнем спеціалізації. Система складається з різних інстанцій, які розглядають суперечки, пов'язані з діяльністю державних органів. Одним з ключових аспектів є незалежність адміністративних судів, що сприяє забезпеченню об'єктивного розгляду справ. Додатково, наявність спеціалізованих судів та консультативної ради сприяє якісній оцінці адміністративних рішень та консультуванню уряду.

Україна може взяти на увагу деякі аспекти французької моделі для подальшого вдосконалення своєї адміністративної юстиції. Зокрема, варто розглянути можливість створення спеціалізованого органу, який би консультував уряд з управлінських питань та адміністративних рішень. Також важливо забезпечити незалежність судів та зробити процес розгляду справ більш ефективним та прозорим. Для цього можна вивчити досвід Франції з вирішення конфліктів щодо віднесення справ до компетенції судів, а також розглянути можливість впровадження механізму обов'язкового досудового оскарження рішень владних органів. Такі кроки допоможуть підвищити рівень правової захищеності громадян та ефективність адміністративного управління в Україні.

Література:

1. Гаврисюк Д. Континентальна модель адміністративного судочинства. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=2365
2. Ільков В. Розвиток системи адміністративного судочинства в Україні з урахуванням джерел права зарубіжних країн під час здійснення Конституційної реформи в Україні. 2015. С. 194-198.
3. Пчелін В. Б. Організація адміністративного судочинства України: правові засади: монографія. Київ : ТОВ «У справі», 2017. 488 с.
4. Судові органи Франції. URL: http://stud.com.ua/80441/pravo/sudovi_organ_i_frantsiyi.
5. Французький досвід побудови адміністративних судів. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10026.html>

Владовська Катерина Петрівна,

*старша викладачка кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
докторка філософії з права*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В СУДОВИХ ОРГАНАХ

В Конституційному Суді України та в судах загальної юрисдикції, органах суддівського самоврядування, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, інших судових органах працюють особи, які належать до категорії державних службовців (керівники та державні службовці апаратів місцевих, апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду та Конституційного Суду України, керівники та державні службовці секретаріатів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, персонал Державної судової адміністрації України, Служби судової охорони (відповідно до положень ч. 2 ст. 6 Закону України «Про державну службу», ст. 150 Закону України «Про судоустрій та

статус суддів» та ст. 44 Закону України «Про Конституційний Суд України») [1, с. 79; 2; 3]. В той же час, зазначений перелік може бути доповнений й іншими категоріями осіб. Зокрема, у ч. 4 ст. 151 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» додатково зазначено на тому, що правовий статус посадових осіб Державної судової адміністрації України, її територіальних управлінь визначається Законом України «Про державну службу», у Положенні про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників, що затверджене наказом Державної судової адміністрації України від 20 липня 2017 року № 815, вказано, що правовий статус працівників служби (керівника служби, старшого судового розпорядника, судового розпорядника) визначається Законом України «Про державну службу» з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів». У ч. 2 ст. 28 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» визначено, що Правовий статус дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя визначається Законом України «Про державну службу» з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

Говорячи про адміністративно-правове регулювання державної служби в органах судової влади, можемо зазначити, що на таких осіб поширюються як загальні положення законодавства про державну службу, так і спеціальними актами – Указом Президента України «Питання конкурсу з добору кандидатів для здійснення Президентом України призначення на посаду члена Вищої ради правосуддя» від 23 липня 2022 року № 527/2022, актами Вищої ради правосуддя та Ради суддів України (в тому числі щодо затвердження порядку здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів в діяльності суддів та інших представників судової системи та його врегулювання; щодо правил поведінки працівника суду тощо). Вища рада правосуддя відповідно до закону затверджує Положення про Державну судову адміністрацію України та типові положення про її територіальні управління, Положення про Службу судової охорони, Положення про проведення конкурсів для призначення на посади державних службовців у судах, органах та установах системи правосуддя, Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя, погоджує Типове положення про апарат суду, Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників тощо [1, с. 79; 2].

На жаль, в законодавстві чітко не закріплено перелік посад апарату судів, які відносяться до посад державних службовців; нечітким є питання належності до посад державної служби інших працівників апаратів Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів, апеляційних судів та судів першої інстанції, оскільки немає прямої вказівки на групи/підгрупи, до яких належить та чи інша посада в апараті того чи іншого суду [4, с. 88].

В той же час, в судових органах також працюють окремі особи, які не мають статусу державних службовців. Зокрема Р. З. Голобутовський зазначає, що чітко не визначено правовий статус як державних службовців таких осіб, як помічники суддів (ст. 157 Закону України «Про судоустрій та статус суддів») і працівники служби судових розпорядників (ст. 159 цього ж Закону), однак оскільки добір таких осіб самостійно здійснюють судді та керівник апарату суду відповідно такі особи скоріше всього належать до патронатних службовців. У контексті вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду, О. Кононенко наголошує на проблемі узгодження Положення про помічника судді суду загальної юрисдикції, Типової інструкції керівника апарату місцевого загального суду із законами «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», Кодексом законів про працю України, Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами [4, с. 89]. Можемо погодитися із науковцем в частині необхідності удосконалення адміністративно-правового статусу помічника судді, однак що стосується судових розпорядників, як вже зазначалося вище, вони все ж визнаються державними службовцями, виходячи із тексту Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників. В той же час, на рівні закону відповідна норма відсутня, а тому доцільно його закріпити, аналогічно тому, як це визначено щодо працівників апарату суду та працівників Державної судової адміністрації України.

Як зазначає Р. З. Голобутовський, публічна служба в судових органах на посадах, які віднесені до державної служби має наступні ознаки: 1) професійна діяльність (здатність за своїми фахом і досвідом роботи виконувати відповідні службові повноваження в органі судової влади); 2) у межах посади реалізується компетенція органу судової влади; 3) змістом діяльності публічного службовця є реалізація завдань і повноважень органу судової влади; 4) в окремих випадках публічний службовець має державно-владний характер та можливість застосовувати заходи примусового характеру до суддів чи інших публічних службовців; 5) особливості нормативно-правового регулювання, що виражається в поєднанні норм різних галузей права; 6) служба проходить відповідно до встановлених кваліфікаційних вимог і кваліфікаційних розрядів [5, с. 8-9]. Можемо погодитися із цими ознаками, однак на нашу думку ознаку «особливості нормативно-правового регулювання, що виражається в поєднанні норм різних галузей права» слід розуміти в контексті поширення на таких осіб законодавства про державну службу лише в тій частині, в якій правовий статус таких осіб не визначений спеціальним законодавством.

На підставі вище викладеного, можемо зазначити, що у правовій доктрині зазначається на проблемі нечіткого визначення правового статусу як державних службовців таких осіб, як помічники суддів та працівників служби судових розпорядників, які по суті є патронатними службовцями, оскільки добір таких осіб самостійно здійснюють судді та керівник апарату суду; на проблемі узгодження Положення про помічника судді суду загальної юрисдикції, Типової інструкції керівника апарату місцевого загального суду із законами «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», Кодексом законів про працю України, Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. На нашу думку, оскільки на рівні Закону України «Про судоустрій та статус суддів» положення про правовий статус судового розпорядника відсутнє (але визначене у Положенні про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників), слід закріпити відповідну норму у Законі України «Про судоустрій та статус суддів», аналогічно тому, як це визначено щодо працівників апарату суду та працівників Державної судової адміністрації України. Можемо погодитися із віднесенням до спеціальних ознак публічної служби в судових органах на посадах, які віднесені до державної служби ознаки «особливості нормативно-правового регулювання, що виражається в поєднанні норм різних галузей права», яку слід розуміти в контексті поширення на таких осіб законодавства про державну службу лише в тій частині, в якій правовий статус таких осіб не визначений спеціальним законодавством.

Література:

1. Голобутовський Р. З. Публічна служба в Україні: адміністративно-правове регулювання. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 3 (76). С. 77-83.
2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
3. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.
4. Голобутовський Р. З. Проблемні питання адміністративно-правового регулювання проходження публічної служби в апараті суду. *Юридичний бюлетень*. 2018. Випуск 6. С. 85-89.
5. Голобутовський Р. З. Адміністративно-правові засади публічної служби в органах судової влади в Україні. Автореф. дис. ... докт.юр.наук. Спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя, 2020. 38 с.

Воят Анна Олексіївна,

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

Останніми роками, внаслідок розвитку фінансового права як самостійної галузі права, дослідники почали визначати фінансово-правову відповідальність як своєрідну форму юридичної відповідальності, яка знаходиться на етапі формування. Навіть якщо Бюджетний кодекс України не вказує безпосередньо на можливість застосування заходів фінансово-правової відповідальності до порушників бюджетного законодавства, аналіз його норм дозволяє зробити висновок про наявність цієї форми відповідальності. Фінансово-правова відповідальність як форма юридичної відповідальності наразі знаходиться на етапі формування. Це обумовлено процесом уніфікації фінансового законодавства, який являє собою розробку єдиної системи заходів фінансово-правової відповідальності та процедур фінансово-правового провадження. За сучасних умов можна стверджувати, що визнання цієї форми відповідальності є складовою фінансово-правового регулювання. Наприклад, основний документ фінансового законодавства - Бюджетний кодекс України - закріплює відповідальність за порушення бюджетного законодавства, тобто за вчинення бюджетного правопорушення. Процес визнання фінансово-правової відповідальності як самостійної форми юридичної відповідальності супроводжується обговореннями у наукових колах, де існують різні погляди на це питання. Деякі дослідники висловлюють думки про відсутність такої форми відповідальності, підкреслюючи лише існування адміністративної відповідальності, що застосовується до правопорушників за порушення фінансового законодавства [4].

Структура бюджетного правопорушення зумовлена: об'єктом, об'єктивною стороною, суб'єктом та суб'єктивною стороною. Об'єктом бюджетного правопорушення є суспільні відносини, які регулюються нормами бюджетного права щодо складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету та звітування про його виконання. Це означає, що родовим об'єктом бюджетного правопорушення є всі відносини, що стосуються бюджетного процесу. Деталізація об'єкта бюджетного правопорушення передбачає можливість виділення безпосереднього об'єкта, яким виступають конкретні відносини, на які посягає правопорушник. Наприклад, це може бути механізм бюджетного планування, порядок цільового використання бюджетних коштів, ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів та інші аспекти бюджетного управління тощо [4].

Об'єктивна сторона бюджетних правопорушень визначається як сукупність ознак протиправних дій, передбачених бюджетно-правовими нормами. Вона характеризує зовнішній прояв бюджетних правопорушень у реальному житті. До об'єктивної сторони належать шкода, що була завдана правопорушенням, сам факт протиправності поведінки правопорушника та причинно-наслідковий зв'язок. Об'єктивна сторона проявляється у формі дії або бездіяльності суб'єкта бюджетного правопорушення.

Суб'єктом бюджетного правопорушення є особа, що наділена фінансовою правосуб'єктністю, тобто така, що має можливість реалізовувати свої права у фінансовій сфері та виконувати покладені на неї законодавством обов'язки. Відповідно до ч. 3 статті 19 БК України учасниками бюджетного процесу є органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями (правами та обов'язками з управління бюджетними коштами). Виходячи з даного положення, до бюджетно-правові санкції можуть застосовуватися як юридичних осіб (бюджетні установи, господарські організації тощо), так і до посадових осіб [1].

Суб'єктивна сторона бюджетних правопорушень являє собою сукупність ознак, що характеризують внутрішню сторону правопорушення, тобто психічний стан правопорушника під вчинення ним протиправного діяння. Сюди відносимо вину, мотив та мету вчиненого правопорушення. Суб'єктивна сторона даних правопорушень характеризується, в основному, прямими або непрямим умислом. Бюджетне правопорушення вважається скоєним умисно в

разі відповідності наступним ознакам: правопорушник мав усвідомлення суспільної небезпеки своїх дій або бездіяльності; правопорушник бажав або свідомо допускав настання шкідливих наслідків в результаті здійснення своїх дій або бездіяльності.

У статті 117 БК України передбачено можливість застосування заходів впливу до учасників бюджетного процесу за порушення бюджетного законодавства, які є проявом фінансово-правової відповідальності. Згідно зі статтею 121 БК України, посадові особи, винні у порушенні бюджетного законодавства, можуть нести цивільну, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до закону. Таким чином, за вчинення порушень бюджетного законодавства може бути застосовано кілька видів юридичної відповідальності, що є ознакою системності юридичної відповідальності [1]. Цивільна відповідальність передусім полягає в компенсації завданої шкоди посадовими особами учасників бюджетного процесу. Ця шкода може бути завдана як державі, так і окремим фізичним чи юридичним особам. Згідно з пунктом 1 статті 1166 Цивільного кодексу України, майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю щодо особистих немайнових прав фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала [2]. Кримінальна відповідальність за порушення бюджетного законодавства передбачена статтями 210 та 211 Кримінального кодексу України. Згідно зі статтею 210, злочином вважається нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням у великих розмірах, що означає суму, яка перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян у тисячу разів або більше, або у особливо великих розмірах, що перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян у три тисячі разів або більше. Стаття 211 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за видання нормативно-правових актів, які зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. Предметом цих злочинів є бюджетні кошти, тобто кошти, що включаються до державного бюджету і місцевих бюджетів незалежно від джерела їх формування [3].

Адміністративна та фінансово-правова відповідальність може наступати за порушення бюджетного законодавства, якщо вони включають в себе такі дії, як:

1. Включення недостовірних даних до бюджетних запитів, що може призвести до затвердження необґрунтованих бюджетних призначень або необґрунтованих бюджетних асигнувань.
2. Здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, що суперечить Бюджетному кодексу України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік.
3. Нецільове використання бюджетних коштів та інші порушення, які визначені відповідними нормативно-правовими актами.

За такі порушення може бути застосована адміністративна відповідальність у вигляді штрафу, а також фінансово-правова відповідальність, яка може передбачати відшкодування завданої шкоди чи інші санкції, передбачені законодавством [4].

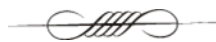
Стосовно дисциплінарної відповідальності, то суб'єкти бюджетних правопорушень можуть притягуватися до неї у випадках як застосування інших видів відповідальності (цивільна, адміністративна, фінансова, кримінальна), так і без такого застосування.

Аналіз ознак юридичної відповідальності у сфері бюджетних відносин вказує на те, що існує бюджетна відповідальність як підвид фінансово-правової відповідальності, яка виникає внаслідок порушення бюджетного законодавства. Ознаки складу бюджетного правопорушення відображають типові риси, що притаманні будь-якому порушенню законодавства, а також специфічні фінансові заходи впливу, які контролюючі органи можуть застосовувати у сфері бюджетних правопорушень. Ці заходи визначаються контролюючими органами у бюджетному процесі. Крім того, чинне законодавство передбачає окремі процедурні елементи для притягнення осіб до бюджетної відповідальності. Отже, наявна

необхідність вдосконалити та провести подальше наукове дослідження правового механізму бюджетної відповідальності як підвиду фінансово-правової відповідальності. Це необхідно з метою розробки правової концепції бюджетного контролю, яка забезпечить стабільність бюджетного процесу та підвищить ефективність бюджетної діяльності.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 27.04.2024).
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 27.04.2024).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.04.2024).
4. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України. Станом на 20 травня 2020 року / За заг. ред. Мацюка В. Я. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 312 с.

Гаврилюк Вікторія Сергіївна,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

Жвятий Владислав Олександрович,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Згідно з пунктом 10 частини 1 статті 2 Бюджетного кодексу України, бюджетний процес – це виокремлений за законодавством процес, який охоплює всі етапи від складання до виконання бюджетів, а також відображення їх виконання у звітах і контроль за дотриманням бюджетного законодавства. Визначаючи бюджетний процес, законодавець акцентує увагу на декількох ключових аспектах: регламентованість та стадійність. Отже, бюджетний процес в Україні визначається як систематичний, законодавчо регламентований та стадійний процес, спрямований на забезпечення ефективного управління фінансами країни та дотримання бюджетного законодавства [1, с. 28].

Деякі дослідники, зокрема О. Деніс, вказують на необхідність того, щоб всі етапи бюджетного процесу були чітко регламентовані законодавством, забезпечуючи таким чином дотримання бюджетної дисципліни та постійний контроль на кожному етапі цього процесу [2]. У бюджетному законодавстві України чітко визначено, що на кожному етапі бюджетного процесу проводяться контроль за дотриманням бюджетного законодавства, а також здійснюються аудит та оцінка ефективності управління бюджетними коштами (частина 2 статті 19 БК України).

Узагальнюючи різноманітні підходи до характеристики бюджетного процесу, можна виділити наступні його ознаки:

- бюджетний процес складається з послідовних та взаємозалежних системних дій, які проводяться відповідно до вимог законодавства;
- відповідні суб'єкти, згадані у бюджетному законодавстві, виконують ці дії. Серед них можуть бути учасники бюджетного процесу, перелік яких закріплений у відповідних нормативно-правових актах (частина 3 статті 19 БК України);
- бюджетний процес має чіткий правовий характер і регламентується актами бюджетного законодавства;

– усі етапи та дії уповноважених суб'єктів повторюються кожного бюджетного року в межах закритого циклу [1, с. 30].

Незважаючи на стабільний характер бюджетного процесу, сучасні вимоги вимагають його адаптації, зокрема, на етапі виконання бюджету в умовах воєнного стану. Це зумовлено необхідністю максимальної активізації та удосконалення правових механізмів для ефективного фінансування оборони та соціального забезпечення. З початку збройної агресії Росії проти України бюджетне законодавство зазнало значних змін. Особливу увагу слід звернути на ключові норми Бюджетного кодексу України, де внесено такі важливі зміни:

- дозвіл на перевищення обсягу резервного фонду бюджету понад 1%;
- скасування застосування статті 55 Кодексу (Захищені видатки);
- право передавати кошти із спеціального до загального фонду;
- скасування обов'язковості публікації звітів місцевих бюджетів;
- дозвіл на спрямування залишків субвенцій на Територіальну оборону та захист населення та інші сфери.

Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, які стосуються бюджетного процесу в умовах воєнного стану, включають такі: Постанова від 11 березня 2022 р. № 252, що визначає особливості виконання місцевих бюджетів; Постанова від 9 червня 2022 р. № 590, де встановлено пріоритетність здійснення видатків Казначейством та органами Казначейства. До першої черги належать видатки на національну безпеку і оборону, обладнання робочих місць для оперативного складу пунктів управління, транспортне та соціально-побутове забезпечення діяльності Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, Офісу Президента України; Постанова № 165 від 28 лютого 2022 р. щодо спрощення проведення публічних закупівель; Постанова № 267 від 13 березня 2022 р. щодо спрощення затвердження фінансових документів та інші [3, с. 42].

Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» від 15 лютого 2022 р. № 2043-IX [4], який набув чинності 19 серпня 2022 р., вніс суттєві зміни до Бюджетного кодексу України. Однією з ключових новацій є створення Державного фонду внутрішніх водних шляхів як складової спеціального фонду державного бюджету. Згідно з цим законом, джерелами формування цього фонду є різноманітні джерела, такі як кошти державного дорожнього фонду, доходи державного бюджету, державні запозичення для інфраструктурних проєктів внутрішнього водного транспорту, кошти від реалізації ґрунту та інші надходження, передбачені законодавством про Державний бюджет України.

Окрім того, за умов воєнного часу було схвалено Закон України «Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України про посилення гнучкості місцевих бюджетів і підвищення оперативності прийняття рішень» [5]. Ухвалення цього закону обумовлено необхідністю регулювання бюджетних відносин у воєнний період з огляду на потребу в оперативному прийнятті управлінських рішень органами місцевого самоврядування щодо спрямування коштів на невідкладні потреби.

Для організації та здійснення бюджетного процесу під час війни також ключовими є наступні закони: Закон України від 15 березня 2022 року № 2120 – IX, який встановлює нові особливості оподаткування. Зокрема, введено можливість добровільної сплати єдиного податку платниками 1-2 груп, а також право на застосування спрощеної системи оподаткування 3 групи за ставкою 2% для суб'єктів господарювання з річним доходом до 10 млрд грн та без обмеження чисельності працівників; Закон України від 15 березня 2022 р. № 2134-IX, який призупиняє вимоги та процедури Антимонопольного законодавства; Закон України від 24 березня 2022 р. № 2142-IX, який встановлює, що дія регуляторного законодавства не поширюється на встановлення місцевих податків та зборів [6].

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» від 11 березня 2022 р. № 252 [7], яка має значні новації у сфері бюджетного законодавства, заслуговує на увагу у контексті дослідження. Цей документ передбачає право військових адміністрацій на здійснення бюджетних повноважень, а також ряд інших повноважень виконавчих комітетів та застосування електронних носіїв для

обміну інформацією з Державною казначейською службою України. Ці інновації націлені на оптимізацію бюджетної діяльності в умовах військової загрози та активне використання цифрових рішень у фінансовій сфері. Варто відмітити, що ці зміни прямо спрямовані на швидке та ефективне фінансування територіальної оборони, ЗСУ, захист населення та підтримку економіки країни [8].

Отже, у зв'язку з воєнним станом законодавець переглянув процедуру виділення коштів із резервного фонду державного бюджету, встановивши ключові принципи цього процесу. Ці важливі аспекти включають у себе перелік суб'єктів, які мають право на прийняття таких рішень, обов'язки владних органів та їх посадових осіб після ухвалення відповідних рішень, а також визначення напрямків використання залишків коштів. Цей порядок чітко регламентує процедуру виділення коштів із резервного фонду державного бюджету, а його конструктивність та адаптивність високо оцінюються як у період війни, так і у мирний час.

Література:

1. Токарева К. Правове регулювання бюджетного процесу в умовах воєнного стану. *Право і безпека*. 2022. № 3 (86). С. 26-36.
2. Деніс О. В. Особливості правового регулювання бюджетного процесу в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Т. 2. С. 81–85.
3. Бей С. Здійснення бюджетного процесу в Україні під час війни. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2022. № 18-19. С. 42-43.
4. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України: Закон України від 15.02.2022 № 2043-IX / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2043-20> (дата звернення: 12.04.2024).
5. Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України щодо посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень: Закон України від 09.07.2022 № 2390-IX / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2390-20#Text> (дата звернення: 12.04.2024).
6. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. URL: <https://association.kharkov.ua/aktyalne/novyny/1512-osoblyvosti-biudzhethnoho-protsesu-v-umovakh-voiennoho-stanu-onovliuetsia-2> (дата звернення: 12.04.2024).
7. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04.2024).
8. Маршук Л. М., Мовчан Д. О., Покойовий О. О. Особливості фінансової системи в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. С. 1-6.

Гавриш Аліна Володимирівна,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА РІВНІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Бурхливий розвиток інформаційних технологій наприкінці ХХ ст. призвів до зростання відносної важливості окремих аспектів суспільного життя. Внаслідок інформаційної революції основною цінністю та стратегічним ресурсом, який забезпечує подальший розвиток суспільства взагалі й окремої людини зокрема поступово стають інформаційні ресурси.

Саме тому інформація потребує особливого захисту. Поряд із терміном "захист інформації" широко застосовується термін "інформаційна безпека". Захист інформації характеризує процес створення обставин, які забезпечують потрібну захищеність інформації, а досягнутий стан такого рівня захищеності відображає інформаційна безпека [1].

Інформаційна безпека - це стан захищеності інформації від несанкціонованого доступу, використання, руйнування, модифікації чи розголошення. Вона є важливим аспектом діяльності будь-якої організації або системи, оскільки від інформаційної безпеки залежить ефективність, надійність та конфіденційність даних та процесів.

Питання інформаційної безпеки придбало особливої значущості в новітніх умовах широкого використання інформаційних автоматизованих систем, заснованих на застосуванні комп'ютерних та телекомунікаційних засобів. Під час забезпечення інформаційної безпеки стали абсолютно імовірними загрози, що породжені навмисними (зловмисними) діями громадян. Перші звістки про несанкціонований доступ до інформації пов'язані були, як правило, з хакерами ("електронними розбійниками"). В останнє десятиріччя порушення захисту інформації зростає разом із застосуванням програмних засобів, а також за допомогою мережі Інтернет. Дуже розповсюдженою загрозою інформаційної безпеки також є зараження комп'ютерних систем за допомогою комп'ютерних вірусів.

Концепція безпеки повинна в загальному вигляді відповідати на три базових питання:

1. що захищати?
2. від чого (кого) захищати?
3. як захищати?

Сутність інформаційної безпеки полягає в забезпеченні конфіденційності, цілісності та доступності інформації та базується на даних принципах.

Конфіденційність означає, що інформація доступна лише тим особам, які мають право на її отримання, тобто вона захищена від несанкціонованого доступу.

Цілісність означає, що інформація захищена від несанкціонованої модифікації, тобто вона залишається недоторканою та вірною.

Доступність означає, що інформація доступна для використання та обробки тим, хто має право на її використання, тобто вона захищена від випадкового або свідомого блокування.

Сутність інформаційної безпеки полягає не лише в застосуванні технічних та організаційних заходів безпеки, але й у впровадженні свідомої культури безпеки в організації та постійному вдосконаленні процесів захисту інформації.

Інформаційна безпека повинна вирішувати наступні завдання:

- виявлення, оцінка і запобігання загроз інформаційним системам і інформаційним ресурсам;
- захист прав юридичних і фізичних осіб на інтелектуальну власність, а також збір, нагромадження і використання інформації;
- захист державної, службової, комерційної й особистої таємниці.

Рівні інформаційної безпеки визначаються з урахуванням потенційних загроз та важливості інформації для організації. Вони є важливими для організацій, оскільки допомагають визначити ступінь захищеності даних та визначити необхідні заходи безпеки. Для забезпечення високого рівня інформаційної безпеки важливо використовувати комплексний підхід, що включає в себе технічні, організаційні та фізичні заходи захисту. Правильно підібрані заходи безпеки на кожному рівні можуть допомогти організаціям запобігти витoku чутливої інформації, зберегти репутацію та уникнути фінансових втрат, пов'язаних зі зломом безпеки.

Зазвичай виділяють чотири рівні:

Таблиця 1

Рівні інформаційної безпеки	
Нормативно-правовий	- закони, нормативно-правові акти тощо;
Адміністративний	- дії загального характеру, які вживаються органами державного управління;

Процедурний	- конкретні процедури забезпечення інформаційної безпеки;
Програмно-технічний	- конкретні технічні заходи забезпечення інформаційної безпеки.

Складено автором на основі [3].

Забезпечення інформаційної безпеки вимагає комплексного підходу та постійного вдосконалення заходів безпеки, оскільки загрози їй постійно зростають. Тільки завдяки цьому можна забезпечити надійний захист інформації та виконання вимог сучасних стандартів інформаційної безпеки.

Література:

1. Черевко О. В. Теоретичні засади поняття інформаційної безпеки та класифікація загроз системі інформаційного захисту / О. В. Черевко // Ефективна економіка [Електронне наукове фахове видання]. – 2014. – № 5. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3304>
2. До проблеми забезпечення інформаційної безпеки України / В. Остроухов, В. Петрик // Політичний менеджмент. — 2008. — № 4(31). — С. 135-141. — Бібліогр.: 10 назв. — укр.
3. Кавун С. В. Інформаційна безпека : навчальний посібник. Ч.1 / С. В. Кавун, В. В. Носов, О. В.Мажай. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 352 с

Гаврік Роман Олександрович,

*професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук, доцент*

ІТАЛІЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ

У сучасному світі процеси децентралізації публічного управління є актуальною та необхідною складовою політичних трансформацій, що відбуваються на різних рівнях суспільного розвитку. Цей феномен визначається як перехід від централізованого адміністративного управління до системи, де владні повноваження та відповідальність розподіляються між різними рівнями влади, враховуючи інтереси та потреби місцевого населення. Ефективна децентралізація стимулює розвиток громадянського суспільства, підвищує рівень довіри до владних структур, сприяє соціальній взаємодії та створює передумови для сталого економічного зростання. Зарубіжний досвід у галузі децентралізації публічного управління є невід'ємною складовою у формуванні ефективної моделі державного управління. При цьому, аналіз іноземного досвіду дозволяє ідентифікувати успішні практики та недоліки, які можуть бути використані для вдосконалення національних стратегій децентралізації в контексті конкретних суспільно-політичних умов. Вище викладене, зумовлює актуальність тематики зарубіжного досвіду впровадження децентралізації публічного управління [1].

Італійська республіка є одним із успішних прикладів впровадження децентралізації на місцевому та регіональному рівні ще до того, як відповідні реформи стали загальноєвропейським трендом. Хоча сучасна Італія виникла в другій половині XIX ст. на основі розрізнених герцогств, королівств та Папської держави, об'єднаних воєнним шляхом на основі влади Сардинського королівства, а отже – дії італійської влади спрямовувалися передусім на централізацію та уніфікацію публічного управління, після Другої світової війни

були проведені реформи протилежного змісту. Вже в Конституції Італії, прийнятій 1947 року після проголошення республіки, у ст. 115 передбачався особливий правовий областей (регіонів), які утворюють в автономні органи з власними повноваженнями і функціями відповідно до принципів, закладених у Конституції. В подальшому, після внесення змін до ст. 114 Конституції Італійської республіки у 2001 році було змінено статус не тільки областей (регіонів), а й комун, провінцій та столичних міст – вони визнавалися не адміністративно-правовими одиницями, а автономними утвореннями, що мають свої власні повноваження і функції відповідно до принципів, викладених в Конституції [2]. Хоча зміни 2001 року по суті лише закріпили положення щодо децентралізації публічної влади на місцевому рівні, проведеної протягом 1978-2001 років. Зокрема, основи децентралізації були закладені такими документами, як: закон «Про місцеві автономії» від 8 червня 1990 р. № 142, яким запроваджено статутну автономію комун і провінцій, «закон Басаніні» № 59 від 15 березня 1997 р., яким закріплено загальну децентралізацію, закон № 112 від 31 березня 1998 р., яким проведено розподіл адміністративних функцій [3, с. 4]. В подальшому, було прийнято Закон № 267 від 18 серпня 2000 р., яким було кодифіковано відповідні норми законів про організацію місцевих органів влади [4]. Наслідком реформи децентралізації в Італії стало формування системи влади на трьох рівнях: регіон (область) – провінція – комуна [5, с. 113]. В цьому аспекті простежується відмінність між італійським та українським досвідом впровадження децентралізації. Якщо в Італії, децентралізація розпочалася із передачі повноважень на регіональний рівень, а місцеві громади отримали більше повноважень згодом, то в Україні навпаки – вона розпочалася із надання значних повноважень територіальним громадам, а органи місцевого самоврядування районного та обласного рівня отримали більші повноваження згодом. При цьому, якщо в Італії реформа децентралізації здійснювалася як через відповідне правове забезпечення на рівні Конституції та законодавства, то в Україні вона так і не отримала конституційного значення [1].

В результаті децентралізації в Італії регіональні органи місцевого самоврядування отримали широкі повноваження, зокрема: прийняття регіонального законодавства та адміністративного регулювання; право законодавчої ініціативи на національному рівні; можливість пропонувати референдуми, призначення 3 делегатів для участі у президентських виборах. Відповідні повноваження були передані регіональним радам та регіональним комітетам як виконавчим органам рад, що формуються з членів регіональної ради. Особливим елементом децентралізації в Італії стало передання органам місцевого самоврядування регіонів (областей) повноважень, які в унітарних державах належать центральним органам законодавчої чи виконавчої влади (в тому числі видання законів), причому здійснене це на рівні конституції, а деталізовані в статуті, що затверджується парламентом Італії; законами такі повноваження можуть бути лише розширені (що й зроблено для областей Сицилія, Сардинія, Трентіно-Альто Адідже, Фріулі-Венеція Джулія та Валле д'Аоста) [6, с. 313].

На регіональний рівень були передані усі питання, крім тих, які прямо віднесені ст. 117 Конституції Італії до компетенції держави [2]. Український законодавець пішов іншим шляхом: у Законі України «Про місцеве самоврядування» визначено перелік повноважень органів місцевого самоврядування, інші – належать виключно державі (крім делегованих повноважень). При цьому, місцеві ради, в тому числі й обласні, вправі здійснювати лише підзаконне правове регулювання, оскільки єдиним законодавчим органом в Україні є Верховна Рада України, а будь-які рішення органів місцевого самоврядування мають відповідати Конституції, законам України, актам Президента України, Кабінету Міністрів України. Можливим є їх скасування з мотивів невідповідності згаданим нормативно-правовим актам [1].

Безпосередні повноваження органів законодавчої влади регіонів (представницьких органів місцевого самоврядування провінцій, столичних міст та комун), а також відповідних органів виконавчої влади (виконавчих органів місцевого самоврядування) визначаються регіональними статутами, які затверджуються та змінюються регіональними радами, однак за погодженням із Уповноваженим Уряду. При цьому, дія статуту може бути зупинена з підстав

порушення законодавства при його ухваленні або виходу за межі повноважень регіону, наданих Конституцією (ст. 123), а у разі, якщо місцеві органи вчиняють дії проти Конституції або серйозні порушення закону, відповідно до декрету Президента Республіки можливим є розпуск відповідних органів (ст. 126) [2]. В Україні визначається можливість прийняття Статуту територіальної громади (ст. 19 Закону України «Про місцеве самоврядування»), однак саме як можливість, а не обов'язок; коло питань, врегульованих таким Статутом стосується лише визначення ним порядку проведення загальних зборів громадян за місцем проживання, порядку внесення місцевих ініціатив на розгляд місцевої ради, порядку формування та організація діяльності рад [1].

Говорячи про нижчі рівні місцевого самоврядування, можемо зазначити, що на рівні провінцій та комун також діють власні ради, виконавчими органами провінцій є президент та «уряд», комуни – мер, які обираються населенням відповідної адміністративно-територіальної одиниці [6, с. 313]. Відповідно до ст. 118 Конституції Італійської республіки комуни, провінції та столичні міста мають свої власні адміністративні функції, а також ті, що надаються законодавством держави або регіону, відповідно до їх відповідних компетенцій [2]. В Україні на рівні областей та районів наявні місцеві органи виконавчої влади і відповідні повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування здійснюють саме вони; при цьому, виборними органами на цьому рівні є лише відповідні місцеві ради [1].

На підставі вище викладеного наукового дослідження, можемо визначити, що моделі децентралізації в Італії та України мають істотні відмінності. В Італії децентралізація розпочалася із передачі повноважень на регіональний рівень, а місцеві громади отримали більше повноважень згодом, то в Україні навпаки – вона розпочалася із надання значних повноважень територіальним громадам, а органи місцевого самоврядування районного та обласного рівня отримали більші повноваження згодом. При цьому, якщо в Італії реформа децентралізації здійснювалася як через відповідне правове забезпечення на рівні Конституції та законодавства, то в Україні вона так і не отримала конституційного значення. В Італії на місцевий рівень були передані усі повноваження публічної влади, крім прямо зазначених в Конституції, зарезервованих за державою; частина переданих повноважень визнана як конкуруюча компетенція; в Україні було визначено перелік повноважень органів місцевого самоврядування, інші повноваження залишені за державою. Основним правовим актом відповідного регіону Італії, який деталізує його повноваження є регіональний статут; в Україні визначається можливість прийняття Статуту територіальної громади, однак саме як можливість, а не обов'язок. Також можемо зазначити, що в Італії на рівні регіонів відсутні місцеві органи виконавчої влади, а їх повноваження передані органам місцевого самоврядування, які діють як «агенти» Уряду при виконанні переданих в результаті децентралізації повноважень; в Україні на рівні областей та районів наявні місцеві органи виконавчої влади і відповідні повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування здійснюють саме вони; при цьому, виборними органами на цьому рівні є лише відповідні місцеві ради.

Література:

1. Гаврік Р. О. Італійський досвід впровадження децентралізації публічної влади: особливості нормативно-правового регулювання та співвідношення із досвідом України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 11. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-11-01-09>
2. Costituzione Repubblica Italiana. Parte seconda. Ordinamento della Repubblica. Titolo V. URL: <https://web.archive.org/web/20160329212726/http://costituzionerepubblicaitaliana.jimdo.com/parte-seconda-titolo-v>.
3. Зайцева М. Децентралізація публічної влади України в контексті європейських процесів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Міжнародні відносини*. 2022. № 2 (56). С. 37-40.

4. § 41.1.282 - D.Lgs. 18 agosto 2000, n. 267. Testo unico delle leggi sull'ordinamento degli enti locali. URL: https://www.edizioneuropee.it/LAW/HTML/18/zn41_01_282.html.

5. Ливдар М. В., Федевич Л. С., Корначук О. Ю. Досвід процесу децентралізації у країнах Європи. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 11-2. С. 112-117.

6. Гаврік Р. О. Європейський досвід впровадження децентралізації та зміни підходів до формування місцевих органів публічної влади. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 312-315.

Галус Олена Олександрівна,

*доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО НАРОДОВЛАДДЯ НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В особливих умовах організації та здійснення публічної влади, неможливості проведення місцевих виборів та референдумів в умовах воєнного стану, досить актуальним постає питання ефективного здійснення територіальною громадою місцевого самоврядування безпосередньо. Правове регулювання форм безпосередньої участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення відбувається на конституційному, законодавчому та підзаконному рівні [1, с. 82].

09 травня 2024 року Верховна Рада України прийняла в цілому Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування» [2], який сприятиме забезпеченню прав громадян України на безпосередню участь у місцевому самоврядуванні, своєчасне і повне отримання інформації про діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Зокрема, законопроект пропонує розширити закріплений в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3] перелік форм участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення такими формами як: участь жителів у плануванні та розподілі коштів місцевого бюджету; публічні консультації; консультативно-дорадчий орган при органах та/або посадових особах місцевого самоврядування; громадське оцінювання діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування; інші форми участі, що не суперечать закону. Позитивним вбачається законодавче закріплення процедури проведення загальних зборів громадян за місцем проживання, встановлення законодавчих вимог щодо правового регулювання статутами територіальних громад місцевих ініціатив, громадських слухань тощо.

Важливе значення має норма законопроекту щодо обов'язковості затвердження статуту територіальної громади. Правове регулювання порядку здійснення форм безпосередньої участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення на підзаконному рівні, а саме в статутах територіальних громад, є виправданим. Територіальні громади вправі самі вирішувати організаційні питання здійснення окремих форм безпосередньої участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення. Статuti територіальних громад в цьому аспекті є більш динамічні порівняно із законами, існує можливість оперативного внесення до них змін у зв'язку із розвитком суспільних відносин, запровадженням нових форм. Крім того, при розробці статутів враховуються історичні, національно-культурні, соціально-економічні та інших особливості здійснення місцевого самоврядування у конкретній територіальній громаді [1, с. 88].

Отже, вбачається, що прийняті парламентом зміни до законодавства щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування забезпечать жителям територіальних громад можливість брати активну та реальну участь в процесах прийняття рішень на місцевому рівні.

Література:

1. Галус О.О. Правове регулювання форм безпосередньої участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення. Журнал східноєвропейського права. 2019. № 64. С. 80–91.
2. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування» № 3562-IX від 06.02.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39362>
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/#Text>

Гедульянов Вадим Едуардович,
кандидат юридичних наук

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ:
ДЕФІНІЦІЯ ТА ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТНОГО СКЛАДУ**

У сучасному політичному дискурсі питання конституційного статусу парламенту в Україні займає важливе місце як об'єкт інституціональної та правової аналітики. Аналіз конституційного статусу Верховної Ради України, як колегіального представницького органу законодавчої влади, є актуальним та важливим завданням для розуміння та оцінки функціонування парламенту як одного з основних органів державної влади в Україні.

Поняття «конституційний статус Верховної Ради» поки що не знайшло свого усталеного визначення в українській юридичній літературі. Вчені не заперечують, що конституційний статус Парламенту формується нормами Конституції України 1996 року та іншими законодавчими актами, та визначає основи формування та функціонування Верховної Ради, а також окреслює базис для взаємодії Парламенту з іншими органами державної влади та суспільством. Проте, як саме визначити це поняття та які елементи входять до його складу, поки що залишається дискусійним питанням.

Цікаво, що визначення поняття "конституційний статус Верховної Ради" не було знайдено навіть у монографічних працях, присвячених Парламенту України, зокрема докторській дисертації І.Є. Словської на тему «Верховна Рада України в системі вітчизняного Парламентаризму: конституційно-правове дослідження» та її супутніх публікаціях. Це може свідчити про складність і дискусійний характер даного поняття в наукових дослідженнях. Зокрема, відсутність його визначення в монографічних працях вказує на неоднозначність у розумінні цього концепту в науковому середовищі.

У зв'язку з відсутністю відповідних розробок щодо Верховної Ради України, доцільно звернутися до тих пропозицій, які сформульовані українськими правознавцями при визначенні конституційного статусу інших органів публічної влади. Це обґрунтовано тим, що аналогічні пропозиції можуть містити корисні ідеї та рекомендації щодо конституційного статусу Верховної Ради, що допоможе заповнити цей напрям наукових досліджень.

Коли ми говоримо про "правовий статус", часто згадується також "правове становище". На думку дослідників, «терміни "правовий статус" і "правове становище" відповідають філософським категоріям "зміст" і "форма"» [1, с. 77]. Як правило, поняття "правовий статус" охоплює основні правові характеристики суб'єкта або об'єкта, визначаючи його правовий стан у суспільстві. "Правове становище", у свою чергу, вказує на конкретне положення суб'єкта або об'єкта у правовій системі, його правовий стан у конкретних обставинах чи відносинах. Таке порівняння допомагає краще зрозуміти взаємозв'язок між цими двома поняттями у контексті правової теорії.

Варто підкреслити, що в контексті конституційного права, варто вживати термін "конституційний статус", який відображає особливий правовий статус суб'єкта, у цьому випадку - Верховної Ради. Конституційний статус Парламенту визначається його положенням,

як воно закріплено у Конституції 1996 року та інших актах чинного законодавства, що дає чітке розуміння його місця та ролі в системі державної влади та законодавчого процесу.

Традиційно в українській юридичній літературі конституційний статус органу публічної влади розглядається як сукупність норм, які визначають його положення у системі органів публічної влади, та включають конституційно-правове регулювання порядку формування цього органу, терміну його повноважень, процедури їх припинення, компетенції та порядку функціонування.

Відомий фахівець з конституційного права О.В. Совгіря визначила конституційний статус уряду України як "теоретико-прикладну конструкцію, що включає комплекс урегульованих нормами права взаємопов'язаних елементів (правосуб'єктність, компетенцію, конституційно-правові принципи, гарантії, законні інтереси, конституційно-процесуальну форму та, зокрема, процес формування уряду, юридичну (включаючи урядову конституційно-правову) відповідальність), які спільно з правовими та політичними чинниками визначають місце та роль найвищого органу виконавчої влади в конституційній системі держави"[2, с. 44]. Ця цитата відображає комплексність конституційного статусу уряду, який включає в себе не лише його правову природу та компетенцію, але й його місце та роль у системі органів публічної влади держави. Автор наголошує, що розуміння цього статусу потребує урахування як правових, так і політичних аспектів, що визначають роботу та взаємодію уряду з іншими гілками влади.

І.І. Дахова розмірковує, що конституційний статус уряду в Україні виступає "складною системоутворюючою державно-правовою категорією", яка "визначає нормативно закріплене та реально втілене на практиці положення уряду в системі владних взаємовідносин з іншими суб'єктами конституційного права, перш за все з іншими вищими державними інституціями, і складається з таких основних елементів: правосуб'єктність уряду, принципи його діяльності, компетенція, склад і статус окремих членів уряду, відповідальність уряду за свою діяльність" [3]. Цитата відображає важливість визначення саме структури конституційного статусу уряду таким чином, щоб він визначав його роль і місце в системі державної влади, а також його взаємовідносини з іншими суб'єктами конституційного права. Автор підкреслює, що цей статус включає в себе різноманітні елементи, які формують правовий фундамент для діяльності уряду та його членів.

В українській юридичній літературі правовий статус часто розглядають як сукупність не лише окремих елементів, але й блоків. Ця практика є досить поширеною в адміністративно-правових дослідженнях. Наприклад, О.І. Лавренова зауважує, що "адміністративно-правовий статус державної служби як центрального органу виконавчої влади - це складна правова категорія, що включає чотири блоки елементів:

- цільовий (цілі, завдання і функції);
- структурно-організаційний (нормативне регулювання порядку формування та ліквідації державних служб, їх підпорядкування відповідним міністерствам та організаційна структура);
- компетенцію;
- форми та методи діяльності" [4].

Цитата підкреслює складність та різноманітність аспектів, що визначають адміністративно-правовий статус державної служби, що включає в себе як цільові, організаційні, так і інші складові. Що ж до блоків, то можна вести мову також і про «компетенційний блок».

В конституційно-правових дослідженнях є лише поодинокі приклади екстраполяції блокового підходу до визначення конституційного статусу конкретного органу. Одним з прикладів такого підходу є те, як визначив структуру конституційного статусу органу конституційного контролю Дж.Я.Гараджаєв. Він запропонував уважати, що конституційний статус цього органу «включає елементи, пов'язані з його формуванням (кваліфікаційні вимоги до суддів і порядок формування), внутрішньою організацією (структура і правовий статус суддів) і діяльністю (функції і компетенція, організація його роботи і юридична чинність його

актів)» [5, с. 8]. Цей підхід до визначення конституційного статусу органу конституційного контролю є вельми цікавим і відображає комплексний погляд на його роль та функції.

Також варто підкреслити що, розглядаючи структуру конституційного статусу цього органу, автор враховує як його формування та склад, так і внутрішню організацію та особливості діяльності. Такий підхід допомагає глибше розуміти роль органу конституційного контролю в системі правового регулювання та забезпечити його ефективну роботу відповідно до визначених функцій і компетенції.

За аналогією та з урахуванням відмінностей між органами конституційного контролю та парламентами, можна запропонувати уважати, що конституційний статус Верховної Ради України включає елементи, пов'язані з її формуванням (процедура виборів та кваліфікаційні вимоги до народних депутатів), внутрішньою організацією (структура та склад, у т.ч. правовий статус народних депутатів, дострокове припинення повноважень народних депутатів), а також діяльністю (функції, компетенція, організація роботи, а також взаємодія з іншими гілками влади, що включає взаємовідносини з органами виконавчої та судової гілок державної влади, в тому числі процедури затвердження законодавчих актів, контроль за діяльністю Уряду, участь у формуванні судової системи та ін.).

Отже, при аналізі динаміки конституційного статусу Верховної Ради України доцільно враховувати його вектори за трьома основними групами елементів: формуванням, внутрішньою організацією та діяльністю.

Література:

1. Чикурлій С. О. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Сергій Олександрович Чикурлій. К., 2008. 211 с.
2. Совгіря О. В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку. К.: Юрінком Інтер, 2012. 464 с.
3. Дахова І. І. Конституційно-правовий статус уряду в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Харків, 2006. 20 с.
4. Лавренова О. І. Адміністративно-правовий статус державної служби як центрального органу виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Одеса, 2014. 20 с.
5. Гараджаєв Дж.Я. Конституційний Суд Азербайджанської Республіки: теорія та практика : автореф. дис. ... д-ра. юрид наук. Одеса, 2017. 46 с.

Грох Антон Олександрович,

*аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Держава, як політичний спосіб організації суспільства видозмінюється та розвивається відповідно до обставин, які так чи інакше здійснюють на неї вплив. Сучасний період становлення людства перебуває на новому етапі розвитку, який характеризується активним формуванням інформаційного суспільства та всеосяжним впровадженням відповідних технологій. Базовим компонентом такого суспільства виступають сучасні інформаційно-комунікаційні технології, глобальна мережа Інтернет та інша інформаційна інфраструктура.

Неможливо не погодитись, що держава відіграє ключову роль в управлінні суспільством та є важливою з точки зору організації та гармонізації взаємовідносин між людьми. Також можемо констатувати, що в умовах інформаційної ери, коли інформація стає максимально доступною в найкоротші строки, темпи змін прискорюються. Тому підходи до

публічного адміністрування повинні оновлюватись та видозмінюватись відповідно до вищезгаданих вимог.

Державі, в свою чергу, необхідно активно трансформуватись з урахуванням тенденцій що склались. При цьому з-за допомогою сучасних технологій повинне відбуватись забезпечення підвищення ефективності, прозорості, відкритості та гнучкості виконання своїх функцій державою. Важливою частиною цього процесу є саме впровадження інформаційних технологій у державну діяльність, що дозволить підвищити якість обслуговування громадян, оптимізувати процеси управління та сприяти залученню громадськості до публічного управління.

Н. Драгомирецька слушно зазначає, що електронне урядування — це поєднання електронного уряду з електронною демократією, зокрема застосування інформаційно-комунікаційних технологій для прискорення демократичних процесів [1].

Україна як сучасна держава з європейськими цінностями, активно розвиває концепцію цифрової держави. Головним напрямком цього процесу – це інформатизація державних органів, що в майбутньому позитивно сприятиме підвищенню ефективності діяльності державних інститутів та якості надання різноманітних послуг населенню. Крім того, це матиме позитивний вплив на інтеграцію з міжнародним, в тому числі, європейським простором. Проте питання впровадження в Україні електронного урядування все ще залишається відкритим, малодослідженим та потребує детального вивчення.

Ми вважаємо, що електронне урядування не лише спрощує інтеракцію держави та громадянського суспільства, але і сприяє підвищенню прозорості та відкритості управлінських процесів. Також використання сучасних технологій у публічному управлінні дозволяє громадянам активно приймати участь у вирішенні як загальнодержавних, так і місцевих питань, що в свою чергу дозволить зміцнити довіру до владних інституцій та забезпечить ефективне використання ресурсів.

Відповідно до Концепції розвитку електронного урядування в Україні, електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян. Також цей документ вказує на те, що інструменти е-урядування здатні забезпечити значне покращення якості обслуговування фізичних і юридичних осіб та підвищення відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. З цим важко не погодитись, в даному прикладі законодавець чітко зазначає актуальність інформатизації та цифровізації державного управління. В цьому ж документі також акцентується увага на тому, що згідно з останнім дослідженням ООН (United Nations E-government Survey 2016) щодо розвитку електронного урядування (E-Government Development Index) Україна посіла 62 місце серед 193 країн. Це свідчить про значне відставання України від світових темпів розвитку електронного урядування та необхідність удосконалення державної політики у даній сфері [2].

Сучасні дослідники такої ж думки та зазначають, що основними проблемами розповсюдження електронного урядування в Україні є такі: недостатня, а здебільшого повна відсутність мотивації, політичної волі відповідних органів державної влади, а також уникання взяття відповідальності за реалізацію програм упровадження е-урядування в Україні; технологічна проблема (показники доступу громадян до вільного Інтернету є нижчими за порогові значення), крім населення великих міст; недостатній рівень комп'ютерної кваліфікації державних службовців; низький рівень фінансового забезпечення процесів упровадження електронного урядування в Україні [3].

Згідно з оцінкою Світового Банку, зусилля, спрямовані на просування діяльності електронного урядування в Україні, були неналежно послідовними та некоординованими. Існує потреба в системному та координованому підході, з паралельним розвитком різних компонентів цифровізації. Звіт виокремлює непропорційний розвиток системи та необхідність

міцної політичної волі та підтримки на високому рівні для впровадження централізованої політики в області інформаційно-комунікаційних технологій [4. с. 72].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна дійти до висновку, що поняття електронного урядування з'явилося внаслідок всесвітньої розбудови інформаційного суспільства та відповідної адаптації держав світу до нових реалій. Основною метою електронного урядування є забезпечення кращого доступу до інформації та послуг для громадян, підвищення рівня взаємодії між державними органами, зменшення витрат та бюрократії, зміцнення демократії, підвищення довіри до уряду. Щодо стану впровадження електронного урядування в Україні, ситуація неоднозначна та потребує більшої уваги уряду та суспільства. Зокрема ефективне впровадження електронного урядування вимагає від органів державної влади рішучих дій, чіткого зосередження в одному напрямку та відповідальності перед суспільством щодо реалізації цифрових ініціатив.

Література:

1. Драгомирецька Н. М. Теоретичний аналіз комунікативної діяльності державного службовця: монографія. Одеса: Асторопринт, 2005. 280 с.
2. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р.
3. К. Г. Кондаков. АНАЛІЗ СТАНУ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ. 2012.
4. Governance Global Practice. Europe and Central Asia Region. UKRAINE e-Government Assessment. *The World Bank*. 2018.

Грошовик Дмитро Юрійович,

*аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ОПОДАТКУВАННЯ

Враховуючи тенденції останніх років, можемо стверджувати, що питання електронного урядування стає дедалі актуальнішим. Якщо проаналізувати проведені на цю тему дослідження, то виділяємо основні теоретичні напрями - удосконалення електронного урядування, надання публічних послуг населенню та суб'єктам господарювання в електронній формі, запровадження електронного судочинства, удосконалення електронного оподаткування.

Завдяки впровадженню та постійному удосконаленню електронного урядування, державні інституції змінилися структурно, стали більш гнучкими та динамічними у відносинах з населенням, в тому числі й з платниками податків.

Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) визначає електронний уряд як уряд, який, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, надає громадянам та підприємствам можливість взаємодіяти з урядом, використовуючи різноманітні електронні засоби масової інформації [4].

ООН визначає електронне урядування як системне використання інформаційно-комунікаційних технологій урядом для взаємодії з громадянами і підприємствами та для спрощення й удосконалення демократичного управління.

З метою врегулювання питання електронного урядування Кабінетом Міністрів України прийнято Концепцію розвитку електронного урядування, яка визначає електронне урядування як форму організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [3].

Забезпечення модернізації національної політики щодо розвитку електронного урядування є ефективним лише за наявності відповідної організаційної структури з чіткою системою суб'єктів (інститутів), що реалізують політику в даному напрямі. Перехід до електронного урядування означає трансформацію усіх форм діяльності органів влади, зміну їх структури, завдань та функцій. Успіх реалізації цього переходу залежить від правильної стратегії і тактики, координації та ефективної взаємодії усіх суб'єктів цього процесу: уряду, бізнесу та громадськості. Діяльність у сфері інформатизації притаманна усім організаціям, установам, органам місцевого самоврядування, державної влади незалежно від особливостей функціонування та їх повноважень. В останні роки посилилась конкуренція між органами державної влади за повноваження в сфері електронного урядування, наслідком якої стала розпорошення серед інших органів державної влади функцій головного суб'єкта управління та децентралізація управління [1].

Якщо аналізувати міжнародної оцінки розвитку електронного урядування United Nations E-Government Survey 2022 – в Україна ще не входить до списку 15 країн з найвищим (VH) рейтинговим класом з дуже високим EGDI (складовий контрольний показник розвитку електронного уряду), а серед країн Європи займає 30 місце. Однак, Україна значно покращила свою позицію, а саме перейшла з групи з високим в групу з дуже високим EGDI [5].

Україна, у порівнянні з країнами Європи та світу, значно відставала у впровадженні електронних технологій у сфері електронного урядування. Однак, зі створенням на початком повноцінного функціонування Міністерства цифрової трансформації України – відбулись якісні зміни у цьому напрямі. Зокрема було створено та забезпечено функціонування онлайн-сервісу державних послуг «ДІЯ», порталу державних закупівель «ProZorro», запущено різноманітні електронні реєстри. В тому числі, завдяки зусиллям Державної податкової служби України функціонує та постійно вдосконалюється сервіс «Електронний кабінет».

Саме застосування потенціалу сфери інформаційно-комунікаційних технологій в державному управлінні оподаткуванням в першу чергу сприяє прозорості та відкритості діяльності державних інституцій, підвищенню їх ефективності діяльності, якісному наданню населенню різноманітних інформаційних послуг, формуванню електронних взаємовідносин між платниками податків і податковими органами. Поруч з цим, у процесі модернізації державної податкової служби поетапно здійснюється розвиток складових електронного оподаткування, активізація яких пов'язана із вступом в дію у 2011 році Податкового кодексу України [2].

Електронне оподаткування – це форма організації державного управління оподаткуванням, за якої відбувається автоматизація внутрішніх функцій, а зовнішня взаємодія державних податкових органів з учасниками інформаційного суспільства: громадянами, бізнесом, державними органами і міжнародна співпраця з питань оподаткування здійснюються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій та мережі Інтернет [2].

Електронне урядування в контексті удосконалення та забезпечення оподаткування має дуже велике значення, оскільки саме завдяки податкам регулюються економічні відносини та інтереси держави, суб'єктів господарювання та громадян. Податки завжди є обов'язковим елементом фінансової системи держави та основним чинником формування дохідної частини державного бюджету.

Таким чином, важливим питанням постає подальша цифровізація діяльності Державної податкової служби України, запровадження якісно нового та сучасного рівня електронного оподаткування.

На даний час, згідно інформації Державної податкової служби України, результатом інтеграції електронних інформаційних ресурсів ДПС з іншими державними електронними інформаційними ресурсами стали Е-сервіси для громадян та самозайнятих осіб, серед яких найпопулярнішими є: 1) «Мої податки» в ДІЯ – у 2023 році під час надання 15 електронних послуг оброблено 184 млн запитів; 2) перевірка податкового номера в ДРФО (єРНОКПП) – у 2023 році оброблено 15,8 млн запитів щодо фізичних осіб; 3) довідка про доходи в ДІЯ – у 2023 році оброблено 1,1 млн запитів; 4) «Малютко» – у 2023 році послугою скористались 108,8 тис.

фізичних осіб; 5) ID14 – у 2023 році послугою скористались 79,7 тис. фізичних осіб; 6) шерінг документів – у 2023 році оброблено 37,2 тис. запитів [6].

Крім того, на сьогоднішній день на офіційному сайті Державної податкової служби України працює сервіс «Електронний кабінет», який працює на безоплатній основі, цілодобово та доступний платникам податків з будь-якого куточку світу через мережу Інтернет. На даний час платникам податків в сервісі «Електронний кабінет» доступні наступні реєстри та інформація: **Відкрита частина:** Податкова карта, Календар, Бланки звітності, Контакти ЦОП, Новини ДПС, Інструкція користувача; Інформація загальнодоступних реєстрів: Дані про взяття на облік платників податків, Реєстр страхувальників, Реєстр платників єдиного податку, Реєстр платників, які використовують єдиний рахунок, Довідка про відсутність заборгованості, Дані Єдиного реєстру індивідуальних податкових консультацій, Реєстр неприбуткових установ та організацій, Дані реєстру платників ПДВ, Пошук фіскального чека, Пошук марки акцизного податку, Інформація про РРО, Інформація про ПРРО, Інформація про книги ОРО, Екземпляри РРО, Реєстр ЦСО.

Приватна частина: Вхід до Електронного кабінету, Облікові дані платника, Перегляд звітності, Надсилання листів, Єдина картка платника, Подання звітності, Запити на отримання інформації; **Платникам ПДВ:** Реєстр операцій, Реєстр транзакцій, Інформація про суму перевищення Показники D та P, Розрахунок показників ППП, Відповідність критеріям ризиковості, Видані ПН/РК, Отримані РК, ЄРПН Видані ПН/РК, ЄРПН Отримані ПН/РК; **Платникам Акцизного податку:** Реєстр операцій обсягів пального, Реєстр сум акцизного податку, Реєстр транзакцій, СЕА РПСЕ Реєстр операцій по обсягам реалізації пального/спирту, СЕА РПСЕ Реєстр сум акцизного податку, СЕА РПСЕ Реєстр транзакцій, СЕА РПСЕ Перелік акцизних складів, СЕА РПСЕ Результати зіставлення показників обсягів обігу та залишків, Видані АН/РК, Отримані РК; **Громадянам:** Інформація про реєстраційні дані, Дані про об'єкти оподаткування, Перегляд податкових повідомлень, Подати Декларацію про майновий стан та доходи, Отримати довідку про отримані доходи та утримані податки, Реєстрація в ДРФО, Внесення змін до ДРФО, Сплата податків; **ПРРО/РРО:** Програмний РРО Каси, Програмний РРО Касири, Перегляд поданих звітів, Перегляд поданих звітів в розрізі ставок, Чеки [7].

Отже, можемо стверджувати, що Україна поступово виконує затверджену Концепцію розвитку електронного урядування, впроваджуються та удосконалюються технології та інформаційні системи задіяні в тому числі й у процесі оподаткування, що в свою чергу певним чином запобігає корупції та робить ці процеси більш публічними та доступними для більшості громадян. Завдяки запровадженню процесів модернізації та цифровізації сервісів пов'язаних з оподаткуванням, подальшим розвитком електронного оподаткування буде підвищуватись ефективність цієї діяльності та рівень її розуміння і підтримки у суспільстві.

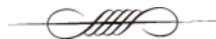
Література:

1. Мохова Ю. Л. Інституційно-правовий механізм забезпечення електронного урядування в Україні / Ю. Л. Мохова // Інвестиції: практика та досвід. - 2021. - № 13-14. - С. 93-97. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2021_13-14_16.
2. Матвейчук Л. О. Модернізація державної податкової служби в контексті розвитку електронного оподаткування / Л. О. Матвейчук // Аспекти публічного управління. - 2016. - № 1-2. - С. 81-91. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2016_1-2_12.
3. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету міністрів України від 20.09.2017 №649-р // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>.
4. Департамент по економічним і соціальним питанням Організації об'єднаних Націй. – Режим доступу: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2018>.

5. Департамент по економічним і соціальним питанням Організації об'єднаних Націй.
– Режим доступу: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2022>.

6. Державна податкова служба України. - Режим доступу:
<https://cabinet.tax.gov.ua/news/14149C77E61208D4E0630A2142201A1C/>.

7. Державна податкова служба України. - Режим доступу: <https://cabinet.tax.gov.ua/map>.

Демидчук Людмила Богданівна,

доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики Львівського торговельно-економічного університету, кандидат технічних наук, доцент

КОНТРОЛЬНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ В ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

За прогнозами незалежних фахівців, наслідки світової кризи в найближчі кілька років не тільки негативно позначатимуться на вітчизняній економіці, а й визначатимуть наші пріоритети в розвитку суспільних відносин. Цілком очевидно, що криза має системний характер і досить швидко проникла в усі сфери людського буття, включно з нашим мисленням, унаслідок чого несподівано набула загального суспільного значення.

За всієї відмінності у здійсненні державної діяльності різними суб'єктами країни та на державному рівні можна говорити про загальні (системні) проблеми, що загострилися в період кризи [1, с. 69]:

– вузьковідомчий і галузевий підхід у роботі з громадянами; інформаційна недостатність про державні та регіональні проекти і програми державної діяльності щодо виходу з кризи;

– роз'єднаність і відсутність спільних підходів органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– нескоординованість діяльності різних державних відомств;

– відсутність державно-національної ідеології виховання і соціального розвитку молоді;

– недостатній фактичний статус і повноваження депутатських комісій порівняно з органами виконавчої влади;

– відсутність реальних державних і муніципальних соціальних нормативів і стандартів соціальної підтримки населення в період кризи;

– слабкість державного контролю за витрачанням бюджетних асигнувань і фактичною реалізацією національних програм і проектів.

Недосконалість здійснення контрольних повноважень з боку державних органів є наслідком низки чинників: пошуку і створення оптимальної моделі управління, інтелектуального і кадрового потенціалу, інформаційного забезпечення, ресурсів бюджетного фінансування, матеріально-технічної бази тощо. Найбільшого поширення в науковій літературі набула класифікація видів здійснення контрольної функції держави за суб'єктом контролю залежно від його природи, ролі та місця в системі управління.

Державний контроль, як і контроль узагалі, за об'єктами контролю, їхнім становищем в організаційно-управлінській системі підрозділяють на внутрішній (відомчий, внутрішньовідомчий) і зовнішній (позавідомчий, надвідомчий, міжвідомчий) види контролю [2]. Ефективність контролю залежить від його спрямованості, систематичності та обсягу.

Контроль містить у собі дві групи відносин:

– оцінка відповідності або невідповідності певного стану контрольованого об'єкта необхідним показником;

– виявлення помилок в управлінській діяльності та підготовка пропозицій щодо їх виправлення.

Контрольна форма державної діяльності передбачає безпосередню та кінцеву цілі [3]. При цьому безпосередньою метою контролю є виявлення, запобігання та припинення суб'єктами суспільних відносин (контролю) встановлених вимог нормативних правових актів (правил), стандартів щодо якості продукції, що виготовляється, або послуг, що надаються.

Контрольні повноваження активно реалізуються органами виконавчої влади, що зумовлено необхідністю перевірки виконання прийнятих рішень. Об'єкт і предмет як категорії контрольної форми державної діяльності співвідносяться між собою як загальне і приватне (особливе). На практиці нижчий суб'єкт управління є одночасно об'єктом контролю для вищого. До того ж на один підконтрольний об'єкт (суб'єкт управління) найчастіше впливають кілька суб'єктів управління (контролю), що мають між собою певні взаємозв'язки. Звідси нерідко на практиці здійснюється дублюючий вплив суб'єктів управління та контролю на об'єкти контролю, що може негативно позначатися на ефективності управлінської та контрольної діяльності, нераціональному використанні ресурсів, виділених для здійснення управління та контрольної роботи.

Виділяють три основні специфічні об'єкти юридичної контрольної форми державної діяльності:

- дотримання встановлених нормативно-правовими актами вимог і правил (порядку) здійснення того чи іншого виду діяльності.
- дотримання встановлених стандартів щодо якості та властивостей товарів і послуг, а також відповідність товарів (послуг) оголошеним (встановленим) їхнім властивостям.
- дотримання фізичними та юридичними особами певних обов'язків, покладених на них нормативно-правовими актами.

Методи і засоби, що застосовуються під час проведення контролю, можуть бути різними. До них належать усі види перевірок, а також контроль, здійснюваний у формі ревізії, інспектування, нагляду, аудиту. У всіх перерахованих форм контролю є свої особливості, які позначаються при проведенні різних контрольних заходів.

Сутність контролю полягає в перевірці відповідності результатів заданим параметрам, його цілям, а зміст – у тому, що уповноважені органи й особи, використовуючи організаційно-правові способи та засоби, у межах компетенції з'ясовують, чи відповідає діяльність підконтрольних об'єктів нормативним приписам і нормативно-правовим актам, поставленим перед ними завданням; аналізують результати впливу суб'єктів управління на керовані об'єкти, ступінь відхилення від поставлених цілей, запланованих способів та результатів і незмінності їхнього стану; аналізують результати впливу суб'єктів управління на керовані об'єкти, ступінь відхилення від поставлених цілей, запланованих способів і результатів і безпосередньо вживають заходів щодо їх усунення та притягнення до відповідальності винних.

Для повноти розгляду контрольної юридичної форми державної діяльності необхідно зазначити, що в законодавстві поряд із поняттям «контроль» вживається термін «нагляд». Вважаємо, що буде логічно співвідносити поняття «контроль» і «нагляд» як співвідношення спільного і часткового. Сутність нагляду полягає в забезпеченні законності та правопорядку шляхом виявлення та усунення допущених порушень закону, а також у їх попередженні. Зміст нагляду становить ґрунтована на законі діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, спрямована на запобігання, виявлення та припинення порушень законів з метою забезпечення верховенства закону та єдності законності, забезпечення конституційних прав і свобод громадян та охоронюваних законом інтересів суспільства і держави.

Тому нагляд, на наш погляд, за своїм змістом вужче поняття, ніж контроль і є його різновидом. Контроль у вигляді нагляду здійснюється спеціальними державними органами, до чиєї компетенції входить здійснення нагляду. Нагляд як спосіб забезпечення законності в діяльності органів виконавчої влади відрізняється від інших видів контролю, наприклад, перевірки, інспектування.

Нагляд ведеться постійно спеціальними державними органами за діяльністю не підпорядкованих їм органів або осіб з метою виявлення порушень чинних норм права. При цьому оцінка діяльності піднаглядного об'єкта визначається з погляду законності, а не

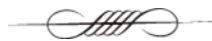
доцільності чи раціональності. Мета нагляду – виявлення порушень законності, вимог нормативних правових актів. При цьому оцінка діяльності піднаглядного органу, як уже зазначалося, дається суворо з погляду чинного законодавства, а не з погляду суб'єктивних чинників, наприклад, із погляду доцільності, що припустимо для такої форми контролю, як перевірка. На нашу думку, контроль є самостійною юридичною формою здійснення державних функцій, у процесі реалізації якої в рамках контрольного провадження з метою одержання юридично значущих результатів і забезпечення правового регулювання здійснюється аналітичний розгляд достовірних відомостей щодо виконання керівних приписів та дотримання вимог нормативних правових актів, який супроводжується заходами щодо запобігання та припинення допущених порушень з метою забезпечення охорони інтересів суспільства, а також забезпечення дотримання вимог нормативно-правових актів.

У підсумку зазначимо, що контрольна діяльність у період кризи – це не тільки і навіть не стільки сувора регламентація, а насамперед забезпечення відповідної спрямованості розвитку громадянського суспільства на основі його власної правової активності. Нове розуміння принципів взаємодії теорії з практикою соціального управління, ґрунтоване на пріоритеті людських цілей і цінностей, є однією з характерних ознак контрольної форми державної діяльності в кризовій ситуації.

Не заперечуючи значущості вдосконалення законодавства, вважаємо за можливе стверджувати, що найточніші правові норми, як і найґрунтовніше правове регулювання, не принесуть успіху без ефективної державної політики за участю інститутів громадянського суспільства. А обов'язком держави є забезпечення стабільності та подальшої локалізації кризової ситуації в суспільстві. Вона регулює устремління суспільства загалом, але, крім того, в державній діяльності відображаються базові цінності та очікування громадян, що становлять органічну основу підтримання режиму рівноваги в державі.

Література:

1. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ: *Інститут соціології НАН України*, 2022. 410 с.
2. Деревянко Б. В. Про удосконалення здійснення державного контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 4. С. 99-102.
3. Павлик І. Відмінність понять «державний контроль» і «державний нагляд»: нормативно-правовий аспект. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*. 2017. Вип. 20. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26688/151020-article-text-326428-1-10-20181214.pdf>.

Добржинський Андрій Віталійович,

здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

СПОСОБИ РЕКРЕАЦІЙНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВETERANІВ ВІЙНИ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ГРОМАДІ

Відновлення та адаптація ветеранів війни після повернення з фронту є важливим завданням для громади міста Хмельницького. Ці люди пройшли через жахіття війни, отримали травми та фізичні поранення, тож потребують всебічної підтримки та допомоги у реінтеграції до мирного життя. Хмельницька громада має докласти максимум зусиль для створення сприятливих умов для ветеранів та їхніх сімей.

Насамперед, необхідно забезпечити якісну медичну допомогу для ветеранів, які отримали поранення чи травми під час бойових дій. Це включає не лише лікування фізичних

ушкоджень, а й надання психологічної підтримки та реабілітації. Потрібно залучати досвідчених психологів, які розуміють специфіку роботи з військовими та можуть допомогти ветеранам подолати наслідки пережитого. Важливо створити спеціалізовані центри реабілітації, де ветерани зможуть отримати комплексну допомогу та підготуватися до повернення до повноцінного життя.

Слід зазначити, що у Хмельницькій громаді вже працює інноваційний реабілітаційний центр RECOVERY, що надає безоплатні послуги військовим після поранень. Реабілітаційний центр обладнано інноваційними тренажерами й апаратами. Це дозволяє пацієнтам на високому технологічному рівні відновлювати ходу, втрачені унаслідок мінно-вибухових травм функції верхніх та нижніх кінцівок [1].

Крім медичної сфери, необхідно вирішувати питання працевлаштування ветеранів. Багато з них можуть зіткнутися з труднощами у пошуку роботи після повернення з війни. Хмельницька громада має тісно співпрацювати з місцевими роботодавцями, заохочуючи їх до працевлаштування ветеранів та надаючи їм певні пільги чи преференції. Також важливо забезпечити професійну перекваліфікацію та навчання ветеранів, допомогти їм здобути нові навички та компетенції, які будуть затребувані на ринку праці. Наразі у Хмельницькому такими питаннями займається служба зайнятості, яка надає відповідний спектр послуг, а саме: надання статусу зареєстрованого безробітного та призначення допомоги з безробіття; послуги з працевлаштування; професійне навчання та надання ваучерів; надання грантів та мікрогрантів для створення або розвитку власної справи [2].

Не менш важливим є вирішення житлових проблем ветеранів та їхніх сімей. Багато з них можуть потребувати придбання нового житла або ремонту існуючого. Хмельницька громада має розробити програми підтримки житлових потреб ветеранів, надавати пільгові кредити, субсидії чи допомагати з пошуком тимчасового житла.

Окрім матеріальної підтримки, ветеранам потрібна моральна та емоційна допомога у реінтеграції до мирного життя. Важливо створити громадські організації, клуби та групи підтримки, де вони зможуть спілкуватися з людьми, які пережили схожий досвід, ділитися своїми історіями та отримувати необхідну підтримку. Такі спільноти допоможуть ветеранам подолати почуття відчуженості та самотності.

У зв'язку з цим у Хмельницькому 10 жовтня 2023 року відкрився Ветеранський хаб. Тут можна отримати безкоштовну психологічну допомогу, юридичну консультацію і допомогу у працевлаштуванні. За два місяці роботи сюди звернулося більше 200 осіб – українські захисники та захисниці, члени сімей ветеранів, загиблих та безвісти зниклих [3].

Рекреаційне відновлення та соціальна адаптація ветеранів війни у Хмельницькій громаді потребує комплексного і системного підходу. Окрім уже згаданих заходів, необхідно також зосередитися на інформаційній та просвітницькій роботі з населенням.

Часто ветерани стикаються з нерозумінням і упередженим ставленням з боку оточуючих, які не можуть збагнути їхнього досвіду і травм. Тому важливо підвищувати рівень обізнаності громадян про проблеми, з якими стикаються ветерани, про специфіку психологічних наслідків війни. Це можна робити шляхом проведення інформаційних кампаній, лекцій, тренінгів, залучення ЗМІ та соціальних мереж.

Розуміння і підтримка з боку суспільства допоможуть ветеранам легше інтегруватися, почуватися прийнятими і потрібними, тому важливо акцентувати увагу на ініціативах самих ветеранів зі створення нових проєктів та допомагати їх реалізовувати. Водночас, такі заходи сприятимуть формуванню атмосфери толерантності та взаємоповаги у громаді.

Важливою ініціативою може стати залучення ветеранів до участі у різноманітних громадських та волонтерських проєктах. Це дозволить їм знову відчути свою корисність, допоможе розвинути нові навички та знайти нове сенсожиттєве наповнення. Участь у таких проєктах також сприятиме розширенню кола спілкування ветеранів, налагодженню нових соціальних зв'язків.

Не можна забувати і про сім'ї ветеранів, які також потребують підтримки та супроводу. Члени родин часто стикаються з емоційним вигоранням, фінансовими труднощами,

конфліктами через нерозуміння пережитого ветераном досвіду. Тому необхідно організувати консультаційні центри, групи взаємодопомоги, надавати психологічну підтримку родинам.

Отже, рекреаційне відновлення та соціальна адаптація ветеранів війни – це складний і тривалий процес, який вимагає зусиль усієї громади. Лише об'єднавши зусилля органів влади, медичних установ, роботодавців, громадських організацій та звичайних громадян, ми зможемо створити сприятливі умови для повернення ветеранів до мирного життя та допомогти їм подолати наслідки війни.

Література:

1. Для військових відкрили реабілітаційний центр у Хмельницькому / АРМІЯ INFORM. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/03/07/dlya-vijskovyih-vidkryly-reabilitacijnyj-centr-u-hmelnyczkomu/> (дата звернення: 12.05.2024).
2. Послуги для ветеранів війни від служби зайнятості / Хмельницька обласна рада. URL: <https://km-oblrada.gov.ua/poslugy-dlya-veteraniv-vijny-vid-sluzhby-zajnyatosti/> (дата звернення: 12.05.2024).
3. У Хмельницькому працює Ветеранський хаб для підтримки захисників та їх сімей / Суспільне Хмельницький. URL: <https://suspilne.media/khmelnyskiy/633940-2023-u-hmelnickomu-pracue-veteranskij-hab-dla-pidtrimki-zahisnikiv-ta-ih-simej/> (дата звернення: 12.05.2024).

*Долинська Марія Степанівна,
завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТИ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (СПІЛЬНОТ)

Всі етноспільноти, що входять до національного складу держави і формують поліетнічне громадянське суспільство, розглядаються як невід'ємний елемент розвитку еволюцій, збереження унікальності та самобутності [1, с. 202].

Мають рацію вчені, що Україні належить одне з провідних місць на Європейському просторі щодо імплементації міжнародних стандартів щодо захисту прав національних меншин.

Підтвердженням проведення «гуманної» державної етнонаціональної політики слугують відомості щодо проживання у Галицько-Волинській державі багатьох іноземців: греків, вірмен, німців, поляків, євреїв, хозарів, які зберегли свої національні, в тому числі правові традиції [2, с. 357].

Як свідчать історичні відомості, однією з найбільших та згуртованих громад міста Львова була вірменська громада, яка не лише створила своє самоврядування, свою Церкву, зберігала свою мову та звичаї та правові акти [3, с. 35].

Особлива роль у становленні законодавчих актів щодо регулювання етнонаціональної політики в державі належить Конституції України. Так, у статті 11 акту встановлено обов'язок держави сприяти: розвитку, так і консолідації української нації; розвитку як історичної свідомості нації, так і її культури та традицій; розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх національних меншин та корінних народів держави [4].

Серед суб'єктів реалізації етнонаціональної політики в Україні окрема роль належить органам місцевого самоврядування.

Важливе значення у діяльності органів місцевого самоврядування, з точки зору дослідження, відіграють Закони України: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про повну загальну середню освіту», «Про корінні народи України», «Про національні меншини (спільноти) в Україні», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», «Про внесення змін до Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» щодо деяких питань реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України», «Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах», а також інші.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах» [5] від 8.12.2023 року № 3504-IX запроваджено зміни не лише до Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні», але й до інших законодавчих актів.

Дійсно, прийняття вказаного законодавчого акту ще на один крок приблизило українське суспільство до запровадження європейських стандартів, зокрема щодо захисту національних меншин (спільнот). Також запровадження закону сприяло виконанню одного із семи основних критеріїв вступу України до Європейського Союзу [6, с. 97].

Варто зауважити, що до статті 32 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [7], протягом 2021-2023 років тричі вносилися зміни.

Так, Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [8] від 13.12.2022 року № 2834-IX: змінено назву вищевказаної статті та доповнено власні (самоврядні) повноваження органів місцевого самоврядування, в частині «сприяння утвердженню української національної та громадянської ідентичності, створення умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання та громадянської освіти».

Законом України № 3504-IX від 8.12.2023 року [5] доповнено делеговані повноваження органів місцевого самоврядування новим 12 пунктом, у якому зобов'язано вказані органи здійснювати забезпечення у межах, визначених законом, права на використання мов відповідних національних меншин (спільнот) України у населених пунктах, в яких традиційно проживають особи, які належать до національних меншин (спільнот) України, або в яких такі особи складають значну частину населення.

Також законом встановлено нову термінологію як щодо поняття національної меншини (спільноти), та і щодо визначення населених пунктів по відношенню до проживання на ній національних меншин (спільнот): населений пункт, в якому традиційно проживають особи, які належать до національної меншини (спільноти), та населеного пункт, в якому особи, які належать до національної меншини (спільноти), складають значну частину населення [5].

У статті 17 Закону «Про національні меншини (спільноти) в Україні» [9] врегульовано повноваження органів місцевого самоврядування щодо реалізації державної політики у сфері національних меншин. Законодавець зобов'язує вказані органи сприяти збереженню та розвитку культурної самобутності національних меншин (спільнот), а планування соціально-економічного та культурного розвитку громади здійснювати із врахуванням інтересів національних меншин.

Відповідно до пункту четвертого частини першої статті 1 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» «при прийнятті рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад беруться до уваги історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади»[10].

Має рацію Е. Мустафаєва, що об'єднані громади повинні урахувати специфічні потреби соціально-культурного розвитку етнічних (національних) колективів у їх складі та неухильно дотримуватися конституційних прав людини і громадянина [11, с. 29].

Враховуючи прийняття Законів України: «Про корінні народи України», «Про національні меншини (спільноти) в Україні», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» пропонуємо внести відповідні зміни до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

Однак, не лише об'єднані громади, й але органи місцевого самоврядування повинні враховувати інтереси та потреби національних меншин (спільнот). Наприклад, це повинні здійснювати посадові особи органів місцевого самоврядування сільських населених пунктів при вчиненні нотаріальних дій або при посвідченні прирівняних до нотаріальних довіреностей (у відповідності до статті 37 Закону України «Про нотаріат») [12, 13].

Дійсно, етнонаціональна політика в Україні спрямована на єдність української нації, згуртованість та стійкість загалом українського суспільства, у якій важливе місце належить органам місцевого самоврядування, зокрема у сфері захисту прав та інтересів національних меншин (спільнот).

Література:

1. Явір В. А. Формування етнонаціональної стійкості в умовах російсько-української війни. *Науковий журнал «Політикус»*. 2022. Вип.1. С. 201-205.
2. Долинська М. С. Нотаріальна практика та державна етнонаціональна політика в Україні: точки дотику. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична/ 2024. Вип. 40. С. 354-361.
3. Долинська М. С. Генеза та еволюція нотаріальної діяльності на теренах Львівщини. Львів: Растр-7, 2018. 196 с.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах: Закон України від 08.12.2023 р. № 3504-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#Text>.
6. Долинська М.С. Еволюція правового регулювання етнонаціональної політики в незалежній Україні. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал*. 2024. № 1(29) 2024. С. 91-100.
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1997. № 24, ст.170.
8. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2023, № 46, ст.116)
9. Про національні меншини (спільноти) в Україні: Закон України від 01.07.2022 р. № 2827-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>
10. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.91)
11. Мустафаєва Ельзара. Принципи об'єднання територіальних громад у місцях компактного проживання національних меншин в умовах децентралізації як складова частина етнонаціональної політики. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 1(36). С. 22-30.
12. Долинська М.С. Особливості вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2011. Вип. 53. С. 197-203.
13. Долинська М. С. Порядок посвідчення довіреностей та заповітів, прирівняних до нотаріально посвідчених : довідник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 184 с.

*Доротюк Вікторія Володимирівна,
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

В сучасному світі все більший вплив на адміністративне судочинство мають новітні інструменти цифрових технологій. Діджиталізація судових процесів стає невід'ємною складовою судової реформи та підвищення ефективності правосуддя. Впровадження електронного документообігу, систем аудіо/відеофіксації засідань, онлайн-сервісів для подачі позовів та відстеження розгляду справ дозволяє спростити судові процедури, забезпечити оперативний обмін даними між судами та учасниками процесу, а також покращити доступ громадян до правосуддя.

Проблематика діджиталізації та впровадження електронного правосуддя в адміністративному судочинстві останнім часом привернула значну увагу вітчизняних науковців та практиків. Дослідженням різних аспектів цієї тематики займалися такі фахівці, як Д. Деркач, Ю. Колос, Т. В. Рудюк та інші. Їхні праці становлять вагомий внесок у розробку теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо діджиталізації адміністративного судочинства. Проте, сфера діджиталізації в розрізі правосуддя є настільки динамічною та багатогранною, що, незважаючи на наявні напрацювання, багато питань залишаються недостатньо вивченими або потребують подальшого поглибленого дослідження.

Діджиталізація в адміністративному судочинстві передбачає переведення інформації в цифрову форму для ефективного використання ІКТ. Це включає електронний документообіг, подання документів в електронному вигляді, відеоконференції, створення єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). Діджиталізація надає учасникам справи онлайн-доступ до матеріалів, відстеження руху справи, сприяє відкритості через публікацію рішень.

Цифровим лідером серед країн Північної Європи та Балтії протягом багатьох років вважається Естонія. Вона має одну з найефективніших судових систем у світі завдяки повністю автоматизованим судовим процесам та засобам електронної комунікації, відомим як рішення електронного правосуддя. Центральною інформаційною системою є Електронна справа (e-File), яка забезпечує доступ до різних етапів судових проваджень, рішень та процесуальних актів для всіх сторін, включаючи громадян. Публічний портал Електронної справи дає змогу мешканцям країни ініціювати провадження, подавати документи та відстежувати перебіг справ в режимі онлайн. Доступ надається лише у випадках, коли особа є стороною справи, тобто загальнодоступна частина захищена і вимагає авторизації. Це економить час на звернення до установ та очікування рішень завдяки прискоренню роботи чиновників в єдиній системі даних [1, с. 21-22].

Інформаційна система суду (KIS) є єдиною системою для всіх видів судових проваджень Естонії, що дозволяє реєструвати засідання, рішення, автоматично розподіляти справи між суддями, генерувати повістки та публікувати ухвали. Цифрова судова справа забезпечує додатковий функціонал для суддів та юристів, такий як систематизація документів та посилань між ними, групова робота, коментарі тощо [1, с. 23]. Естонія пройшла шлях від невдалих перших двох "поколінь" ІТ-систем до сучасних ефективних рішень завдяки комплексному управлінню цифровізацією як безперервним процесом.

Значних успіхів у цифровізації адміністративного судочинства досягла Латвія, створивши комплексну Судову інформаційну систему (CIS). Вона включає модулі для реєстрації та зберігання даних, ведення справ, випадкового розподілу справ між суддями, контролю виконання рішень, пошуку інформації, формування статистичних звітів та забезпечення контролю якості. Розподіл справ відбувається з урахуванням спеціалізації та

навантаження суддів, при цьому можна встановити обмеження на максимальну кількість справ на день.

Для забезпечення відкритості судової системи, СІС надає загальнодоступну інформацію про суди, калькулятор судових зборів, шаблони документів, календарі судів та базу даних судової практики Верховного Суду. Крім того, система пропонує онлайн-консультації з юридичних питань. Для авторизованих користувачів, таких як сторони справи та їхні представники, СІС пропонує низку електронних послуг (відстежування руху справи, отримання доступу до документів та аудіопротоколів та інше) [1, с. 58-66].

Значним проривом у впровадженні діджиталізації в систему адміністративного судочинства України було створення ЄСІТС. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС) - сукупність підсистем, що забезпечують автоматизацію діяльності судів та органів правосуддя, зокрема документообіг, розподіл справ, обмін документами, відеоконференції, звітність, інформаційну підтримку суддів, а також автоматизацію фінансових, майнових, організаційних, кадрових та інших процесів для користувачів системи [2]. До основних функцій ЄСІТС входять: відео-та аудіозапис засідань, реєстр судових рішень, електронний обмін документами між судами, органами й учасниками; автоматизація роботи установи та багато іншого. В умовах воєнного стану, перевагами електронного судочинства є: доступ до підсистеми «Суд» цілодобово, можливість ознайомлення із матеріалами справи онлайн та відстеження руху процесуального документа в будь-який час [3, с.97].

Підсумовуючи, можна констатувати, що діджиталізація адміністративного судочинства є невідворотним трендом, який допомагає підвищити ефективність, прозорість та доступність правосуддя. Досвід передових країн, таких як Естонія та Латвія, демонструє, що комплексні інформаційні системи, які інтегрують різні аспекти судових процесів, від подання документів до публікації рішень, є найбільш ефективними для цифровізації судочинства. В Україні створення ЄСІТС стало важливим кроком у цьому напрямку, забезпечивши автоматизацію ключових процесів. Однак, незважаючи на досягнуті успіхи, питання діджиталізації судочинства потребує постійного вдосконалення та адаптації до нових технологічних викликів. Лише шляхом безперервної модернізації і впровадження інноваційних рішень можна забезпечити повноцінну реалізацію переваг електронного правосуддя для всіх учасників адміністративного процесу та суспільства в цілому.

Література:

1. Управління судовими інформаційними системами: зарубіжний досвід. Pravo-Justice. URL: <https://www.pravojustice.eu/ua/results?year=2020>
2. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>
3. Т. Рабко. Електронне судочинство. Сучасні виклики та реалії. Вища школа адвокатури НААУ. Київ, 2024. – 97 с.

*Друцул Тетяна Іванівна,
викладач ВСП «Кіцманський фаховий коледж Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет», кандидат юридичних наук*

*Догаєва Діана Валеріївна,
здобувачка групи ПВ-11 ВСП «Кіцманський фаховий коледж Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»*

ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В період перебування України в умовах повномасштабного вторгнення перед органами публічної влади постали нові виклики та завдання щодо безпосередньої реалізації наданих їм владних повноважень, які пов'язані з порядком наданням адміністративних послуг, видачею документів дозвільного характеру, забезпеченням діяльності суб'єктів господарювання, організацією територіальної оборони громад, евакуацією населення, соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб тощо. В цьому аспекті важливим моментом залишається забезпечення гарантій діяльності органів публічної влади в умовах воєнного стану.

Долати виклики воєнного стану допомагає небувала згуртованість українського суспільства та органів публічної влади. Таке швидке об'єднання українського суспільства та публічних інституцій сталося насамперед тому, що в Україні впродовж всіх років її незалежності відбувалися процеси демократизації суспільних відносин на основі національних цінностей [1].

Публічна влада – це права, здатність і можливість державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій впливати на суспільне життя, силою примусу або авторитету. Саме тому, органи публічної влади повинні на законодавчому рівні мають бути забезпечені механізмом реалізації завдань і функцій, які вони виконують.

У сучасних умовах органи публічної влади перейшли в особливий режим роботи, але виконувати свої завдання та функції не перестали. Органи публічної влади змушені оперативно реагувати на виклики, які постали перед ними задля забезпеченні безпеки держави, кожного громадянина. У період дії воєнного стану ці завдання покладаються саме на органи публічної влади, які зобов'язані діяти виключно на підставі, в межах повноважень визначених Конституцією та законодавством України. Відповідно до яких, органи публічної влади забезпечуються гарантії їх діяльності, та в деякій мірі, встановлюються додаткові гарантії на період дії воєнного стану.

Зважаючи на це, важливого значення набуває питання забезпечення органів публічної влади гарантіями їх діяльності. Метою яких є безперешкодна та ефективна діяльність органів публічної влади, створення їх оптимальної структури, реалізація принципу розподілу влади.

Гарантії діяльності органів публічної влади – це система правових, інституційних і процедурних механізмів, які забезпечують, що органи державної влади виконують свої функції відповідно до закону і з урахуванням прав і інтересів громадян. Ці гарантії мають захищати права та свободи людей від можливих зловживань або неправомірних дій з боку державних органів. Вони можуть включати в себе конституційні норми, судовий нагляд, систему правозахистних організацій, механізми обліку та контролю за діяльністю державних органів, а також механізми звернення громадян за захистом їх прав.

Гарантіями діяльності органів публічної влади, в умовах воєнного стану, є заборони щодо: зміни Конституції України; зміни Конституції Автономної Республіки Крим; проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування; проведення всеукраїнських та місцевих референдумів; проведення страйків, масових зібрань та акцій [2].

Крім того, особа уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування не несе відповідальність, у тому числі кримінальну, за рішення, дії чи бездіяльність, негативні наслідки яких неможливо було передбачити або які охоплюються

виправданим ризиком, за умови, що такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту [3].

Додатковою гарантією діяльності органів публічної влади, в період дії воєнного стану, є те, що на законодавчому рівні передбачено неприпустимість припинення повноважень органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки в умовах воєнного стану [2].

В умовах воєнного стану особи призначаються на посади державної служби, посади в органах місцевого самоврядування, посади керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки, комунальних підприємств, установ, організацій керівником державної служби або суб'єкта призначення, сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради, начальником відповідної військової адміністрації без конкурсного відбору на підставі поданої заяви, заповненої особової картки встановленого зразка та документів, що підтверджують наявність у таких осіб громадянства України, освіти та досвіду роботи згідно з вимогами законодавства, встановленими щодо відповідних посад [2].

Ще однією із гарантій законності діяльності органів державної влади є міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Наприклад, згідно Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, органи державної влади не можуть втручатись у здійснення права на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції, за винятком випадків передбачених цією Конвенцією [3].

В умовах воєнного стану повноваження місцевого самоврядування, військової адміністрації та військового командування розширюються з метою надання опору агресору. З цього випливають також певні гарантії, наприклад, заборони щодо: зміни Конституції України, зміни Конституції Автономної Республіки Крим, проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування; проведення всеукраїнських та місцевих референдумів; проведення страйків, масових зібрань та акцій [4].

Отже, гарантії діяльності органів публічної влади – це система правових, інституційних і процедурних механізмів, які створюють умови для виконання завдань та функцій, що стоять перед органами публічної влади з урахуванням при цьому інтересів та прав людини і громадянина, а також реалій воєнного стану.

За допомогою цих гарантій захищаються права та свободи людей від можливих зловживань або неправомірних дій з боку державних органів. Вони включають конституційні норми, систему правозахисних організацій, механізми контролю за діяльністю державних органів, а також засоби звернення громадян за захистом їх прав.

Дослідження підтверджує, що гарантії, викладені у законодавстві, є важливим інструментом забезпечення правової державності та захисту інтересів громадян у взаємодії з органами публічної влади. Детальний аналіз специфіки гарантій органів публічної влади свідчить про необхідність постійного вдосконалення законодавства та механізмів контролю, щоб забезпечити ефективне функціонування публічних органів та дотримання ними правових норм і стандартів, адже розвиток суспільства є динамічним процесом та постійно прогресує, тому гарантії діяльності також повинні змінюватись відповідно до новоутворених та видозмінених суспільних відносин.

Для ефективності гарантій діяльності органів публічної влади повинні отримати нормативно-правове закріплення в законодавстві. Це сприятиме їх законності та належному виконанню, визначить механізм їх реалізації.

Література:

1. Щербанюк О. Реалізація принципів організації та діяльності органів публічної влади України в умовах війни. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/pravovi_zasady_organizaciyi_ta_zdiysnennya_publichnoyi_vlady_2022.pdf#page=402.

2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 №389-VIII.

URL:

https://docs.google.com/document/d/14EPcdXCWcpGI9vctZpKjm_Rt2xCR3mFVvXpD9E2EH2E/edit.

3. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

4. Закон України 12.05.2022 № 2259-IX Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text>.

5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 №280/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>

6. Фролов О. Поняття і зміст принципу державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування в Україні. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2572/1/Frolov_166.pdf

Єсімов Сергій Сергійович,

*професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор*

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КОМПЕТЕНЦІЮ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Компетенція органів публічної влади відбиває становище у системі поділу праці з управління справами нашого суспільства та держави, їх роль вирішенні тих чи інших питань. Місцеве самоврядування в Україні, будучи самостійним рівнем публічної влади, відповідає за вирішення питань місцевого значення, про що прямо зазначено у Конституції України [1].

Однак лише цим діяльність суб'єктів місцевого самоврядування не обмежується, вони беруть участь у вирішенні державних завдань на державному та на місцевому рівнях. Конституція закріпила серед принципів організації та функціонування органів публічної влади такі, як єдність системи публічної влади та їх взаємодія з метою найбільш ефективного вирішення завдань на користь населення, що проживає на відповідній території.

Конституційне положення про єдність системи публічної влади не означає, що органи місцевого самоврядування стають частиною системи органів державної влади. Публічна влада та органи публічної влади – різні поняття. Коли говоримо про публічну владу, то маємо на увазі, що вона належить народу (ст. 5 Конституції України). Народ реалізує публічну владу на різних територіальних рівнях – державному, регіональному та місцевому, у різних організаційних формах – безпосередньо чи через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Особливість місцевої влади – функціонування на основі принципів самоорганізації, самозабезпечення та самоконтролю.

За підсумками цих принципів у адміністративно-територіальних одиницях населенням реалізуються форми безпосередньої демократії, вони мають лежати в основі діяльності органів місцевого самоврядування. Публічна влада в Україні включає владу державну та місцеве самоврядування, що неодноразово зазначав у рішеннях Конституційний Суд України.

Правові позиції Конституційного Суду щодо проблем місцевого самоврядування спираються на конституційні засади місцевого самоврядування, закріплені у розділі 1 Конституції та є основами конституційного ладу України.

Під єдиною системою публічної влади відповідно до Конституції України розуміється сукупність органів публічної влади: органів державної влади, місцевих органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування.

Важливе значення для правового регулювання та здійснення місцевого самоврядування має принцип взаємодії органів громадської влади.

В. М. Безчастний, визначаючи поняття єдиної системи публічної влади, називає напрями взаємодії органів публічної влади: організаційно-правова, функціональна та фінансово-бюджетна взаємодія, у тому числі з питань передачі повноважень між рівнями публічної влади. Цей закон закріплює принципи взаємодії органів, які входять у єдину систему влади [2].

Питання взаємодії органів місцевого самоврядування та органів місцевої державної влади мають особливе значення, оскільки вони представляють два самостійні рівні публічної влади – державної та місцевого самоврядування.

У нормативно-правових актах, і насамперед у законі «Про місцеве самоврядування України» зазначені такі варіанти взаємодії даних органів: наділення органів місцевого самоврядування окремими державними повноваженнями; участь органів місцевого самоврядування у вирішенні питань, які не віднесені до питань місцевого значення; участь органів місцевого самоврядування у реалізації державних програм; оцінка ефективності діяльності органів місцевого самоврядування; здійснення державного контролю над діяльністю органів місцевого самоврядування та інші [3].

Перелічені форми взаємодії вважатимуться обов'язковими, оскільки вони мають нормативно-правове закріплення. Необхідно відзначити існування іншого варіанта взаємодії, який можна умовно назвати ініціативною, добровільною взаємодією.

Під взаємодією слід розуміти узгоджене планування діяльності, обговорення робочих питань, спільне вирішення проблем, що виникають, обмін інформацією. Така взаємодія не передбачає підпорядкованості взаємодіючих сторін, виникає із спільної зацікавленості у досягненні високих результатів управлінської діяльності, здійснюється у різних, зокрема договірних, формах. Цей вид взаємодії органів місцевого самоврядування та органів місцевої державної влади є особливо важливим і динамічно розвивається в даний час.

На підставі згаданих принципів компетенції органів публічної влади можна зробити висновок про те, що відповідне законодавство має передбачати чітке розмежування між усіма рівнями публічної влади, забезпеченість необхідними фінансово-економічними ресурсами, самостійність провадження, відповідальність відповідних органів публічної влади за результати діяльності.

У Конституції України міститься вказівка на предмети ведення, сфери суспільних відносин або питання, регулювання яких здійснюється або виключно органами державної влади, або спільно з місцевими органами державної влади, або, за залишковим принципом, виключно органами місцевої державної влади.

Повноваження органів державної влади щодо предметів відання встановлюються відповідними законами. У зв'язку із цим слід подумати над доцільністю законодавчого визначення особливого переліку питань місцевого значення.

Немає сумнівів у тому, що в державі не може бути питань, сфер суспільних відносин, на які органи державної влади жодним чином не впливали. Якість послуг, що надаються населенню органами місцевого самоврядування, не може бути байдужою для представників державної влади та перебувати поза полем їх зору.

Невипадково у Конституції України, що включає положення про те, що органи місцевого самоврядування не входять до системи органів державної влади, проте не міститься положень щодо питань спільного ведення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, оскільки практично у будь-якій сфері відносин можна знайти державний та місцевий компонент.

Питання полягає у доцільності прийняття рішення на певному рівні публічної влади, у правильному визначенні повноважень органів місцевого самоврядування у конкретній проблемі.

Конституційна категорія «питання місцевого значення» відноситься до оцінних понять, однотипних з поняттям «питання державного значення», що означає те, що в силу характеру,

особливостей ці питання повинні вирішуватися саме органами місцевої влади, оскільки це дозволить забезпечити найкращий результат, але аж ніяк не те, що ці питання можуть існувати ізольовано, поза кола суспільних відносин, у яких діють органи державної влади.

Спроби визначити у законодавстві вичерпний, закритий перелік питань місцевого значення, а потім окремо сформулювати перелік повноважень органів місцевого самоврядування щодо їх здійснення, як показала попередня практика законотворчості, приречені на невдачу.

На наш погляд, варіант регулювання компетенції місцевого самоврядування без перерахування питань місцевого значення заслуговує на підтримку. Нині ключовим нормативно-правовим актом, який закріплює компетенцію місцевого самоврядування, залишається Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», в якому міститься вичерпний перелік питань місцевого значення. Його доповнюють галузеві закони, що визначають повноваження органів місцевого самоврядування у відповідній сфері суспільних відносин, причому нерідко формулювання повноважень термінологічно збігаються з визначеннями питань місцевого значення із Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», що вкотре доводить неможливість і недоцільність даного підходу до правової регламентації компетенції.

Актуальним завданням у правовому регулюванні компетенції місцевого самоврядування є чітке визначення повноважень органів місцевого самоврядування з урахуванням досвіду, накопиченого за попередній 27-річний період дії Закону «Про місцеве самоврядування в Україні».

У базовому Законі «Про місцеве самоврядування в Україні», по-перше, потрібно виділити основні види або типи повноважень органів місцевого самоврядування, які вони мають не тільки для вирішення питань місцевого значення. Наприклад, видання правових актів, створення комунальних підприємств, укладання контрактів. Ці повноваження здійснюються у межах питань місцевого значення, у разі доречніше говорити про управлінські функції органів місцевого самоврядування.

По-друге, потрібно сформулювати конкретні повноваження, здійснювані органами місцевого самоврядування самостійно, зокрема визначити у галузевому законодавстві. Оскільки у більшості сфер суспільних відносин, крім органів місцевого самоврядування, діють органи державної влади, необхідне чітке визначення механізмів взаємодії даних органів на основі принципів, закріплених у законодавстві.

По-третє, усунути наявні проблеми у питаннях наділення органів місцевого самоврядування окремими державними повноваженнями, у тому числі щодо розробки нормативів, критеріїв передачі необхідних матеріальних і фінансових ресурсів.

По-четверте, скоригувати законодавство щодо можливості перерозподілу повноважень від органів місцевого самоврядування місцевим органам державної влади. Це може бути тимчасовий захід, зумовлений конкретними причинами. Повинні бути передбачені підстави, конкретні строки, обставини, усунення яких мають повертати повноваження до компетенції місцевого самоврядування.

По-п'яте, виключити із Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», таке поняття, як права органів місцевого самоврядування на вирішення питань, які не віднесені до питань місцевого значення. Поява цих положень у тексті зазначеного закону була зумовлена тим, що після ухвалення закону «Про місцеве самоврядування в Україні» виявились прогалини у правовому регулюванні деяких питань, які не були віднесені до компетенції органів державної влади, ні до компетенції органів місцевого самоврядування.

З урахуванням практики, що склалася, при прийнятті нового закону «Про місцеве самоврядування» можливо усунути існуючі недоліки в правовому регулюванні та закріпити дані повноваження за відповідними органами публічної влади, з необхідним матеріальним і фінансовим забезпеченням.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#n4174>
2. Бесчастний В. М. Конституційні засади організації та здійснення публічної влади в Україні в практиці Конституційного Суду України (окремі аспекти). *Правові засади організації та здійснення публічної влади*. Збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 червня 2022 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 40-43.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/280/97-%D0%B2%D1%80>

Завадська Уляна Олегівна,
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні
юридичного факультету Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ФРАНЦУЗЬКУ ОБОРОННУ ПОЛІТИКУ

Повномасштабна війна в Україні, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, стала наймасштабнішим збройним конфліктом у Європі з часів Другої світової війни. Цей конфлікт мав значний вплив на геополітичну ситуацію в Європі та світі, а також спричинив суттєві зміни в оборонних політиках багатьох країн, включаючи Францію.

Мета мого дослідження - проаналізувати вплив війни в Україні на французьку оборонну політику та визначити ключові зміни, які відбулися в цій сфері протягом повномасштабного вторгнення.

Площа материкової Франції складає майже 552 000 кілометрів квадратних. Її захищають Альпи на південному сході та Піреней на південному заході. На півночі - переважають рівнини, які роблять цю ділянку найбільш вразливою для нападу.

Велика перевага їхньої армії полягає у власних розвинених технологіях. Французи будують літаки та кораблі, пакети та супутникові системи, танки, власну ядерну зброю, мають розробки у галузі штучного інтелекту та кібербезпеки [1].

Щодо особового складу - Сучасна французька армія чисельністю у 119 000 осіб - є дев'ятою армією у світі в якій можуть служити не лише громадяни країни, а й громадяни інших держав. Як приклад - французький іноземний легіон, який був заснований у 1831 році. Цей легіон, є унікальним військовим формуванням у складі французької армії. Його створення ініціював король Луї-Філіпп I з метою мати боездатну силу, яка б несла службу за межами Франції. З самого початку легіон вирізнявся тим, що приймав до своїх лав добровольців з інших країн, пропонуючи їм можливість здобути військовий досвід, кар'єрний ріст та французьке громадянство [2].

Сьогодні легіон налічує близько 7 700 чоловік, розподілених між 11 полками, дислокованими в різних точках світу. Бійці легіону проходять жорсткий відбір та інтенсивну підготовку, що робить їх одними з найбільш кваліфікованих піхотинців у світі. Особливістю є те, що протягом перших років служби легіонери зберігають статус іноземців [3]. Після трьох років бездоганної служби легіонери можуть подати заявку на отримання французького громадянства. За 15 років служби легіонери отримують право на довічну пенсію, яка виплачується навіть після виїзду за межі Франції. Французький іноземний легіон відіграє значну роль у забезпеченні безпеки та геополітичних інтересів Франції. Його бійці брали участь у численних військових операціях по всьому світу, демонструючи мужність, професіоналізм та відданість справі.

Є багато чуток у просторах інтернету, нібито, Франція планує направити до України близько 1500 легіонерів, які будуть розміщені безпосередньо в зоні активних бойових дій з метою допомоги українським військам у протистоянні наступу російських військ на Донбасі, але так як офіційних підтверджень цього немає - варто сприймати це як фейкову інформацію та загалом довіряти лише новинам, які опубліковані в офіційних джерелах.

Деяким українцям, які служать у Французькому іноземному легіоні, було дозволено покинути легіон та повернутися до України, щоб воювати за свою країну. Окрім здобутого досвіду, який може бути цінним для української армії, їм було надано повне екіпірування [4].

Війна в Україні значно вплинула на оборонну політику Франції, стимулювавши низку важливих змін. Нормативне регулювання цих змін закріплено у нещодавно затвердженим урядом Франції новим військовим бюджетом відповідно до якого французи планують витратити 414 млрд євро на оборону.

Закон про військове програмування (Loi de programmation militaire, LPM) - це французька інституція. Цей документ широко обговорюється і відображає зобов'язання уряду забезпечити збройні сили достатніми ресурсами на майбутнє. LPM 24-30 дозволить французьким збройним силам значно збільшити свій бюджет, який досягне 413,3 мільярда євро протягом наступних семи років. Поширюватиметься закон також на модернізацію ядерного стримування, посилення військової розвідки, інвестицію в кібернетичну, протиповітряну, космічну і морську оборону, та збільшення цільового показника у 105 000 резервістів.

Незважаючи на таке значне фінансування, деякі програми будуть реалізовуватись поетапно або скоротяться в обсязі. LPM 24-30 є амбітним планом, який має значно зміцнити французькі збройні сили. Однак його реалізація буде залежати від здатності уряду ефективно використовувати виділені кошти та досягти поставлених цілей [5].

LPM має на меті гарантувати довгострокову надійність ядерного стримування (зокрема, шляхом будівництва атомного авіаносця на заміну Шарля де Голля) і трансформувати збройні сили в умовах погіршення геополітичного контексту (як ілюструє війна в Україні) і в загрозовому стратегічному середовищі (тероризм, особливо в Африці, розповсюдження ядерної зброї Північною Кореєю та Іраном, гібридні загрози, технологічні прориви). Щодо ядерної енергетики - лише на ядерне стримування піде 13% коштів, оскільки йдеться про модернізацію як платформ-носіїв, так і ракет. Воно полягатиме в будівництві нового класу атомних підводних човнів з балістичними ракетами.

Початковий текст був змінений і збагачений депутатами парламенту, він передбачав менший приріст витрат у перші роки реалізації програми. Сенатори спільного комітету домоглися виділення на 2,3 млрд євро більше, ніж планувалося, до 2027 року, зокрема, на підвищення оперативної готовності. Депутати також забезпечили позабюджетні надходження (13,3 млрд євро). У разі нестачі коштів на місію «Оборона» необхідно буде виділити додаткові асигнування в Законі про фінанси [6].

Військова програма не включає ресурси, призначені для військової підтримки України, які фінансуються за допомогою законів про фінанси, а також фінансування універсальної національної служби (УНС), на яку виділяються «спеціальні» ресурси. Депутати також погодилися, що парламент має бути краще поінформований про підтримку України (щороку під час ухвалення закону про фінанси) і що необхідно створити парламентський комітет для оцінки політики продажу зброї за кордон.

Щодо дипломатичної політики у сфері оборони, то ще у 2014 році, у відповідь на анексію Криму росією та її військову агресію на Донбасі, Франція скасувала угоду з росією про продаж кораблів Mistral. Це рішення було прийнято із згодою США та інших союзників по НАТО, які були стурбовані тим, що кораблі можуть бути використані росією для агресії проти України. У 2016 році кораблі Mistral були продані Єгипту за 950 мільйонів євро [7].

Російсько – українська війна, підкреслила важливість європейської єдності у сфері оборони. Франція значно збільшила свої оборонні витрати у відповідь на війну, переорієнтувала свою оборонну політику, та чітко дала зрозуміти, що готова використовувати всі сили проти потенційного супротивника.

Література:

1. Заруба О. Військова символіка Іноземного легіону збройних сил Франції. Ukrainian Military Pages. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2021/10/legion-etrangere.html> (дата звернення: 09.05.2024).
2. Best Documentary. Foreign Legion: the Secrets of a Selection, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=lQF0xzh1FHQ>.
3. Légion étrangère. *Légion étrangère*. URL: <https://www.legion-recrute.com/en> (date of access: 10.05.2024).
4. Французькі легіонери вже в Україні? Ні, це фейк, хоча ідея насправді непогана. Центр політичного консалтингу. URL: <https://cpc.com.ua/articles/francuzki-legioneri-vzhe-v-ukraini-ni-ce-feyk-khoch-a-ideya-naspravdi-nerogana> (дата звернення: 10.05.2024).
5. КУТ. ФРАНЦІЯ. Сильніша, ніж всі гадають, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=lxDOiXgOHDk> (дата звернення: 11.05.2024).
6. Loi du 1er août 2023 relative à la programmation militaire pour les années 2024 à 2030 et portant diverses dispositions intéressant la défense. RÉPUBLIQUE FRANÇAISE. URL: <https://www.vie-publique.fr/loi/288878-loi-du-1er-aout-2023-programmation-militaire-2024-2030-lpm> (date of access: 13.05.2024).
7. США схвалили рішення Франції відмовити Росії в "Містралях". LB.ua. URL: https://lb.ua/news/2015/05/26/306266_ssha_odobrili_reshenie_frantsii.html

Захарченко Олександра Олександрівна,

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління 2 курсу ПУіА Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

КІБЕРТЕРОРИЗМ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Інформація в сучасному суспільстві набуває все більшого значення. Інформація стає все більш цінною з точки зору державної таємниці, комерційної таємниці, секретної інформації та персональних даних. Розвиток цифрової цивілізації значно збільшив використання різноманітних програмних засобів у повсякденному житті, а спеціалізовані інструменти для автоматизації, створення мереж, візуалізації та обробки даних широко проникли в економіку.

Зі становленням інформаційного суспільства рівень економічної безпеки країни все більше визначається її здатністю інтегрувати інформаційно-комунікаційні технології в економічну, соціальну, військову, технологічну та культурну сфери суспільства. Тому взаємозв'язок національної економіки та інформаційної безпеки викликає все більший інтерес у фахівців у галузі інформаційних технологій, економіки, політики, права та міжнародних відносин.

Спочатку розберемо слово «тероризм». Сутність тероризму в його широкому розумінні полягає в застосуванні насильства з метою залякування. Окремі особи та організації громадянського суспільства стають жертвами терористичного насильства. Об'єктами насильства є держава в особі окремих посадових осіб, або суспільство в особі окремих громадян (включаючи іноземців та посадових осіб інших країн), а також приватна та національна власність, інфраструктура, система життєзабезпечення тощо.

Зазвичай тероризм визнається як явище, що виникає в контексті інших міжнародних злочинів. Хоча тероризм як соціальне явище також є злочином, його необхідно розглядати окремо через його характеристики. Для цього також потрібні спеціалізовані антитерористичні структури.

Науково-технічний прогрес породив нові інформаційні технології, які швидко змінили процеси створення, збору, зберігання, використання, розповсюдження, безпеки та забезпечення інформації. Цими досягненнями тепер часто користуються злочинці.

Несанкціонований доступ і використання інформаційного простору зловмисниками, в тому числі терористами, призвело до появи явища, відомого як кіберзлочинність або кібертероризм.

Кібертероризм – це «атака» на комп'ютерні системи. Техніки та методи кібератак багато років використовуються міжнародними екстремістськими організаціями та сепаратистськими рухами. Перші приклади «комп'ютерного тероризму» з'явилися наприкінці 1990-х років у зв'язку з розвитком комп'ютерних мереж і підвищенням ролі комп'ютерів у всіх сферах життя. В результаті з'явилися різноманітні «кіберхулігани» та «кібертерористи», які через несанкціонований доступ здійснюють атаки та порушують нормальну роботу відповідних установ.

Найбільша проблема полягає в тому, що немає чіткого закону, який чітко визначає це поняття та передбачає відповідальність за протиправні дії, що свідчить про нерозуміння цього явища. Складність визначення поняття кібертероризму зумовлена головним чином складністю відокремлення самого кібертероризму від інформаційної війни, використання інформаційної зброї, комп'ютерної інформаційної злочинності, патріотичних поривань людей країн і регіонів та інших факторів.

Це свого роду маніпулятивний ефект. Загроза демонстрації терористами можливості доступу до певних ресурсів, об'єктів або систем і використання цього потенціалу на шкоду суспільству впливає на психологічний стан і поведінку людей.

Кібертероризм характеризується, по-перше, використанням мережевих комп'ютерів та інших пристроїв як засобу вчинення злочинів; по-друге, наявністю Інтернету як міжнародного інформаційного простору, в якому знаходиться об'єкт злочину; по-третє, інформацією, програмним забезпеченням, комп'ютерами, зловмисними атаками окремих осіб або злочинних угруповань на конкретні об'єкти, такі як локальні та глобальні мережі.[1]

Однак вона також має і недоліки. Складність системи ускладнює контроль атак і нанесення бажаної шкоди безпосередньо людям, а сама акція не є такою драматичною та емоційною, як при використанні інших засобів. Нові інформаційні технології часто використовуються як інструменти для більш масштабної терористичної діяльності.

Література:

1. "Кібертероризм", Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Комп%27ютерний_тероризм

Гльєва Наталія Василівна,

*доцент кафедри адміністративного та господарського права
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
кандидат юридичних наук, доцент*

НОТАРІАТ ЯК ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Активне реформування національного законодавства в різних галузях суспільного життя, розвиток правової держави та громадянського суспільства, одним із важливих складових якого є публічно-правовий інститут нотаріату, роль та місце якого в правовій системі країни стає дедалі більш значимим в умовах подальшого розвитку приватної власності та ринкових відносин, з одного боку, та з іншого, оновлення адміністративного права та основних засад організації та контролю в контексті взаємодії публічного та приватного права, аналіз потреб юридичної практики, зумовлюють актуальність звернення до проблематики та перспектив реформування нотаріату як публічно-правового інституту.

Слід зазначити, що вже багато років у нашій державі активно обговорюється питання реформування інституту нотаріату. Йдеться про ліквідацію державного нотаріату та перехід до єдиного нотаріату, заснованого на принципах латинського нотаріату. Наступний крок у

проведенні реформування нотаріату – це так звана велика реформа (запровадження електронного нотаріату, створення єдиного нотаріату, розширення повноважень нотаріусів, передача низки повноважень юстиції до Нотаріальної палати України, тощо). Вказане актуалізує необхідність проведення наукового пошуку у напрямку формування шляхів удосконалення публічно-правового регулювання відносин у сфері нотаріальної діяльності та необхідності запровадження дієвого та ефективного інституту, що забезпечує охорону та захист прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб шляхом вчинення нотаріальних дій від імені держави.

10 червня 2021 року у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 5644 про реформу нотаріату під назвою «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності». Це комплексний законопроект, який розроблявся спільно Міністерством юстиції України, народними депутатами, Нотаріальною палатою України тощо [1, с. 165].

15 лютого 2022 року згаданий вище законопроект було прийнято за основу у першому читанні. Метою законопроекту є реформування інституту нотаріату в Україні, зокрема, пропонується реалізувати перехід до єдиного нотаріату, відмовившись від системи державного нотаріату; розширити повноваження нотаріусів, наприклад, щодо реєстрації та розірвання шлюбів, більш детально регламентувати функції медіації як способу позасудового врегулювання спорів, забезпечення доказів, встановлення фактів, які мають юридичне значення; запровадити електронну систему інституту нотаріату, наприклад, вчинення електронних правочинів; забезпечити доступність надання нотаріальних послуг в кожному нотаріальному окрузі країни; здійснити передачу контрольних повноважень в сфері нотаріату від територіальних органів юстиції до органу професійного самоврядування нотаріусів, тобто Нотаріальної палати України [1, с. 165].

В законопроекті № 5644 пропонується чітко визначити, що нотаріат в Україні – це публічно-правовий інститут, який забезпечує реалізацію та здійснює захист прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб шляхом посвідчення прав та фактів, що мають юридичне значення, а також вчинення інших передбачених законодавством нотаріальних дій від імені держави [2].

Нами вже було акцентовано увагу, що наступний крок – перехід до єдиного нотаріату в Україні. Це дозволить закріпити єдиний статус нотаріуса, відмовившись від системи поділу нотаріусів на державних і приватних, як в багатьох європейських державах. Перехід до єдиного нотаріату передбачатиме послідовне припинення діяльності державних нотаріальних контор України, а тому дозволить суттєво зменшити державні витрати на їх утримання, що сприятиме економії бюджетних коштів в Україні. Вагомим аспектом щодо реалізації переходу до єдиного нотаріату в Україні є передача повноважень органам професійного самоврядування нотаріусів, тобто Нотаріальній палаті України, зокрема: здійснення контролю за організацією діяльності органів нотаріату, діловодство нотаріусів, дотримання нотаріусами правил професійної етики, організація підвищення професійного рівня нотаріусів та ін. [1, с. 165-166].

На думку президента Нотаріальної палати України В. М. Марченко «перехід на єдиний нотаріат, тобто відмова від системи поділу нотаріусів на приватних та державних - це реалізація в Україні стандартів латинського нотаріату. В. М. Марченко звертає увагу, що цей перехід відбуватиметься поступово, максимально комфортно як для самих нотаріусів (для державних нотаріусів передбачена низка пільг щодо організації робочого місця, право залишити спадкові справи за останні 5 років тощо), так і для громадян. Загалом громадяни від запровадження єдиного нотаріату повинні відчувати лише позитив» [3].

В. М. Марченко наголошує, що «концептуальна новація - перехід нотаріальної професії з самоврядування на саморегулювання. Тобто частина повноважень, які зараз має Міністерство юстиції України, будуть передані до професійної організації нотаріусів (НПУ). Зокрема, затвердження Кодексу професійної етики, вимог та порядків, які регламентують діяльність нотаріату, здійснення певних перевірок тощо. Разом з тим, за Міністерством юстиції України зберігаються певні контрольні функції - розгляд скарг, видача та анулювання

свідоцтв про право на заняття нотаріальною діяльністю тощо. Та й державні нотаріальні архіви залишаються в підпорядкуванні Міністерству юстиції України, адже вони є власністю держави. Перехід нотаріату на саморегулювання дозволить підтримувати у професії високі стандарти та належний контроль. З точки зору вигоди для держави це дозволить скоротити витрати держбюджету» [3].

Тобто, частина повноважень, контрольних функцій, функцій самоврядування, здійснення перевірок, визначення правил нотаріального діловодства, організації нотаріальної діяльності – все це передається від Міністерства юстиції України до Нотаріальної палати України, яка залишається єдиним органом професійного самоврядування нотаріусів в Україні. Де немає нотаріусів, Нотаріальна палата України забезпечуватиме їх наявність шляхом внутрішнього регулювання. Умовно кажучи, безоплатну оренду нотаріальних офісів чи інші преференції отримують ті, хто захоче зареєструвати свою нотаріальну діяльність на тих територіях, де потрібні їхні послуги, але де на сьогоднішній день немає нотаріусів.

Стосовно актуального та проблемного питання вартості нотаріальних послуг слід зазначити, що в законопроекті залишається раніше прийнята норма, що нотаріуси за вчинення нотаріальних дій справляють плату, розмір якої визначається за домовленістю між нотаріусом та фізичною або юридичною особою. Але, новою є норма щодо плати за нотаріальні дії для пільгових категорій, тобто, вказано, що для осіб пільгових категорій визначається перелік нотаріальних дій, за вчинення яких стягнення плати відбувається на підставі встановленого розміру плати. Перелік таких нотаріальних дій, розмір плати за них, а також пільгових категорій осіб, для яких вони вчиняються, затверджується Міністерством юстиції України за поданням Нотаріальної палати України [2].

Щодо введення електронної системи нотаріату, слід зазначити, що законопроект № 5644 покликаний покращити якість нотаріальних дій в Україні шляхом зменшення часу на вчинення та захист нотаріального документа від підробки. Зокрема, масштабна цифровізація нотаріальної діяльності передбачає: відмову від ведення паперових книг обліку діяльності нотаріуса; зменшення кількості документів, які особа має подавати для вчинення нотаріальної дії; автоматизацію низки процесів у діяльності нотаріусів; ефективну інформаційну взаємодію між державними інформаційними ресурсами; ведення нотаріального архіву в електронній формі.

В законопроекті вже визначено, що електронна система нотаріату – державна автоматизована інформаційна система, призначена для збору, накопичення, обробки, збереження, захисту та використання відомостей щодо нотаріальної діяльності та забезпечення усіх видів інформаційної взаємодії (обміну). Складовими електронної системи нотаріату є електронний нотаріальний архів, електронний реєстр нотаріальних дій, електронне робоче місце нотаріуса та інші підсистеми, визначені положенням про електронну систему нотаріату, що затверджується Міністерством юстиції України за погодженням з Нотаріальною палатою України [2].

Питання запровадження Е-нотаріату є вкрай актуальним та одночасно проблемним. Нотаріуси мають достатній досвід роботи з електронними реєстрами, і практика їхнього використання свідчить про істотні переваги такого процесу. Переваги Е-нотаріату стосуються всіх аспектів нотаріального процесу, захисту прав її учасників, впровадження Е-нотаріату та основна мета електронного нотаріату – зробити нотаріат максимально доступним та зручним для осіб, які звертаються за вчиненням нотаріальних дій. Варто зазначити, що особливо відчутною стала необхідність активнішого використання електронних технологій у часи кризи, пов'язаної з пандемією COVID-19. За час дії карантину значна кількість людей у різних сферах перейшла на віддалену від офісу роботу, а бізнес активніше застосовує електронні технології та комунікації для співпраці, а також під час укладання різних договорів.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 1406 від 29 грудня 2023 року «Про деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату» користування Системою е-нотаріату здійснюється цілодобово сім днів на тиждень, крім випадків проведення модернізації або планових і позапланових профілактичних та/або

технічних робіт, пов'язаних з усуненням технічних та/або методологічних недоліків чи технічного збою в роботі, тривалість проведення яких визначається адміністратором із повідомленням власнику (держателю). Захист інформації в Системі е-нотаріату здійснюється відповідно до вимог законодавства у сфері захисту інформації [4].

Таким чином, проаналізувавши законопроект щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності в Україні, слід наголосити на необхідності прийняття змін до Закону України «Про нотаріат», з метою визначити єдиний правовий статус нотаріальних органів; впровадити електронний нотаріат; встановити критерії оптимального забезпечення населення нотаріальними послугами та її надмірною концентрацією; закріпити морально-етичні та професійні правила поведінки у нотаріальній діяльності. Нагальною проблемою є завершення процесу реформування нотаріату в Україні і запровадження єдиного нотаріату відповідно до нових правових, економічних, соціальних і політичних умов суспільства. Практика застосування чинної редакції Закону України «Про нотаріат» довела штучність поділу нотаріату на державний та приватний, виявила соціальні і економічні непорозуміння у державному регулюванні діяльності нотаріусів, визначенні їх статусу, недостатній рівень законодавчого врегулювання організації та діяльності органів професійного самоврядування нотаріусів.

Література:

1. Дослідження механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві : кол. монографія / М. А. Баламуш, Н. В. Ільєва, О. М. Миколенко; за заг. ред.: О. В. Гаран, О. І. Миколенко. Одеса : Фенікс, 2023. 300 с.
2. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності: Постанова Верховної Ради України № 2051-IX від 15 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2051-IX#Text>.
3. Марченко В. М. Нотаріат України реформується за стандартами ЄС. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/notariat-ukrayini-reformuetsya-za-standartami-es.html>.
4. Про деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату: Постанова Кабінету Міністрів України № 1406 від 29 грудня 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-2023-п#Text>.

Йорданова Злата Олександрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ФУНКЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Питання функціонування місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства набуває особливого значення в умовах стрімкого розвитку суспільних відносин та трансформації політичної системи України. Трансформаційні процеси, що активно відбуваються в Україні, зумовили необхідність переосмислення сутності та призначення місцевого самоврядування, яке здійснюється насамперед через його функції. Функції місцевого самоврядування відображають його політичний характер і є індикаторами ступеня його розвитку та напрямів реалізації. Виходячи з цього, ключовим завданням, яке стоїть перед політичною наукою, є вдосконалення функціональної сфери місцевого самоврядування та визначення пріоритетних векторів впливу, секторів, які необхідно розвивати у відповідь на виклики сьогодення.

У цьому контексті слушною є позиція О.В. Батанова. Він зазначає, що, повністю визначивши функції муніципальної влади, можна визначити, яку роль вона відіграє в

механізмах вирішення місцевих проблем і надання публічних послуг населенню [1, с. 369]. Важливими в контексті цього дослідження є погляди М. Кельмана та О. Мурашина, за яким політична система - це інтегрована сукупність державних і недержавних соціальних інститутів, які здійснюють владу, управляють суспільними справами, координують відносини між громадянами, соціальними групами, державами і націями, забезпечують соціальну стабільність і певний соціальний порядок [2, с.145].

Таким чином, місцеве самоврядування є недержавним органом управління і невід'ємною частиною політичної системи. Саме тому процес трансформації політичної системи і процес трансформації місцевого самоврядування не є відокремленими, а мають бути зумовлені один одним.

Слід погодитися з позицією А.С. Матвієнка, який зазначає, що важливим пріоритетом у реформуванні політичної системи має стати організація такої системи місцевого самоврядування, яка б максимально задовольняла інтереси громадян у всіх сферах життєдіяльності [3, 275].

Найсуттєвішою ознакою функцій місцевого самоврядування є визначення напряму і способу його реалізації. Визначаючи функції місцевого самоврядування, насамперед необхідно усвідомити основні зовнішні ознаки цього виду публічної влади та відмежувати їх від функцій інших видів влади та управління, а також від інших близьких до них явищ (цілей, завдань, повноважень, компетенції тощо) [4, 272-273].

У спеціальній літературі функціями місцевого самоврядування називають основний напрям діяльності суб'єктів місцевого самоврядування [5, с.507], основний напрям діяльності територіальних громад та організацій місцевого самоврядування у вирішенні завдань місцевого самоврядування (муніципальна діяльність) [6, с.72], основний напрям діяльності територіальних громад та утворених ними організацій у конкретній знаходять своє вираження у сфері діяльності, називаються основними аспектами їх суспільно-політичних цілей, основними напрямками муніципальної діяльності, основними напрямками місцевого самоврядування.

Основними функціями органів місцевого самоврядування є виконавча (організація виконання рішень відповідної ради) та розпорядча (самостійний розгляд та вирішення питань, віднесених до відання місцевого самоврядування) [8, с.179].

Виділяють також класифікацію функцій місцевого самоврядування за формами діяльності (нормотворча, установча, контрольна та правоохоронна) та сферами діяльності (залучення населення до участі у вирішенні питань місцевого та загальнодержавного значення) [9, с.196].

І. Дробуш функції органів місцевого самоврядування класифікує за такими критеріями як: об'єкти (сфери впливу), суб'єкти, способи, засоби, форми діяльності. Зокрема, залежно від різних сфер вчена розрізняє такі функції органів самоврядування: політичні, економічні, соціальні, культурні та екологічні. За суб'єктами, тобто органами, що здійснюють муніципальну діяльність на функції сільських, селищних рад, міських рад, районних та обласних рад. Залежно від способів, засобів і методів муніципальної діяльності, які знаходяться в певній послідовності та є необхідними для реалізації функцій місцевого самоврядування [9, с.11].

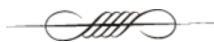
Тобто у підсумку варто зауважити, що місцеві ради та обрані місцеві органи влади є представниками інтересів громадян на місцевому рівні. Вони вирішують проблеми та потреби конкретних територіальних громад, враховуючи їхні особливості та специфіку. Склад механізмів реалізації функцій місцевого самоврядування значною мірою визначається характером і змістом цих функцій. У зв'язку з цим саме сутність і зміст функцій місцевого самоврядування визначають конкретний склад механізмів їх реалізації, їх елементний склад та принципи взаємодії між цими елементами.

Міське самоврядування здійснює ряд соціальних програм та ініціатив для підтримки соціально вразливих груп населення, розвитку молодіжних та спортивних ініціатив, культурних заходів та інших соціальних проектів. Таким чином соціальне призначення

місцевого самоврядування в Україні полягає у забезпеченні соціального благополуччя, розвитку громад та задоволенні соціальних потреб населення на місцевому рівні. Загальна мета соціального призначення місцевого самоврядування полягає в забезпеченні якісного та доступного життя для всіх громадян, розвитку їхнього потенціалу та підвищенні якості життя громади.

Література:

1. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики : монографія. відп. ред. М. О. Баймуратов. К. Видавництво «Юридична думка», 2010. 656 с.
2. Кельман М. С. Загальна теорія держави та права, підручник, М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. Львів, 2003. 413 с.
3. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна, монографія, А. С. Матвієнко. К. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.
4. Лихачов С.В. Щодо функцій органів місцевого самоврядування в Україні. URL: file:///C:/Users/ZBook/Downloads/FP_index.htm_2010_2_43.pdf
5. Журавский В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні, підручник В. С. Журавский, В. О. Серьогин, О.Н. Ярмиш. К. 2003.
6. Кравченко В. В. Муніципальне право України, навч. посіб., В. В. Кравченко, М.В. Пітцик, К., 2003.
7. Солоненко О. М. Реалізація функції забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян у системі місцевого самоврядування (організаційно-правові питання): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07, О. М. Солоненко. К. 2001.
8. Правознавство, підручник за ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. К., Юрінком Інтер, 2004, 752 с.
9. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні, підручник за заг. ред. С.Г. Серегіна. Х., 2005. 256 с.

Казанчук Дмитро Васильович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЗМІНА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Зміна правового режиму в умовах воєнного стану є важливим елементом управління надзвичайними ситуаціями. Це питання викликає значний інтерес не тільки через його актуальність для сучасних геополітичних конфліктів, але й для захисту прав і свобод громадян в умовах війни. Аналізуючи зміни в правовій системі в умовах воєнного стану, можна дослідити не лише нормативно-правову базу, а й її практичне застосування та вплив на громадську безпеку і права людини.

Воєнний стан, відповідно до статті 1 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", є особливим правовим режимом, що вводиться з метою відвернення загрози, відсічі збройної агресії та у разі виникнення в Україні або в окремих її місцевостях збройної агресії чи загрози незалежності, територіальній цілісності Української держави, для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та є особливим правовим режимом, що передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, органам військового управління та органам місцевого самоврядування необхідних повноважень для усунення загрози національній безпеці, незалежності та територіальній цілісності Української держави, ліквідації наслідків збройного конфлікту, усунення загрози державній незалежності, усунення загрози національній безпеці України [1].

Воєнний стан в Україні введено Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. Відповідно до розділу 3 Указу № 64/2022, в період дії воєнного стану можуть бути обмежені конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44 і 53 Конституції України, а також частиною 1 статті 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану". Права та законні інтереси юридичних осіб можуть бути тимчасово обмежені в обсязі, необхідному для забезпечення введення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, передбачених частиною 1 статті 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", а також можуть бути обмежені правові засади діяльності державних органів. Зміст правового режиму воєнного стану, порядок його запровадження та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військових командувань, органів військового управління, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб визначаються положеннями Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [2].

Указ Президента України "Про введення воєнного стану" від 24 лютого 2022 року чітко визначає обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану. Відповідно до цього указу, обмеженню підлягають такі права і свободи. До них належать право на вільне пересування; право на мирні, беззбройні зібрання і право на проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій; право громадян брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; недоторканність житла; таємниця кореспонденції; втручання у право на приватне життя; свобода вираження поглядів [3].

Отже, зміна правового режиму в умовах воєнного стану є складною та багатогранною проблемою, яка потребує ретельного вивчення та аналізу. Важливо розуміти баланс між потребою забезпечити обороноздатність держави та захистом прав і свобод громадян. В умовах воєнного стану деякі конституційні права і свободи людини та громадянина можуть бути тимчасово обмежені. Це робиться з метою забезпечення національної безпеки та громадського порядку. Держава вживає заходів для захисту прав і свобод людини навіть в умовах воєнного стану. Кожне обмеження має ґрунтуватися на законі і бути пропорційним загрози, якій воно протистоїть. Зміни в правовому режимі в умовах воєнного стану мають значний вплив на суспільство. З одного боку, вони обмежують певні права і свободи людей, з іншого боку, дозволяють державі вживати заходів, необхідних для захисту країни. Важливо, щоб ці зміни застосовувалися пропорційно, законно і з повагою до прав людини.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Правові наслідки та обмеження в умовах воєнного стану URL: <https://pon.org.ua/novyny/9309-pravovi-naslidky-ta-obmezhenia-v-umovakh-voienno-go-stanu.html>
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Президент України. Законодавство України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

Капелюшок Софія Володимирівна,
здобувачка вищої освіти 4 року навчання факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Реформування державної служби в Україні є одним з ключових завдань на шляху до євроінтеграції та будівництва демократичного правового суспільства. Аналіз європейського досвіду показує, що успішне перетворення може значно підвищити ефективність державного управління, знизити рівень корупції та поліпшити якість надання адміністративних послуг громадянам. Наразі ж державна служба в Україні не відповідає повністю європейським стандартам. Серед основних проблем можна виокремити:

- Низький рівень професіоналізму та компетентності державних службовців: багато людей потрапляють на державну службу випадково, без належної підготовки та досвіду роботи.
- Високий рівень корупції: корупція є однією з основних проблем українського суспільства, і державна служба не є винятком.
- Непрозорість та неефективність системи прийняття рішень: рішення часто приймаються без належного обґрунтування та громадського обговорення.
- Відсутність мотивації та стимулів для державних службовців: зарплати на державній службі, як правило, низькі, а умови праці не завжди сприяють розвитку [1,2].

Країни Європейського Союзу мають багаторічний досвід реформування державної служби. За цей час вони розробили та впровадили ряд ефективних інструментів та механізмів, які можуть бути корисними для України. Приклади успішних реформ:

- Естонія є однією з найуспішніших країн у реформуванні державної служби. Її модель ґрунтується на принципах децентралізації, автономії та підзвітності. Завдяки цьому вдалося значно скоротити бюрократію, підвищити ефективність роботи державних органів та побороти корупцію [4].
- Велика Британія також має значний досвід реформування державної служби. Її модель ґрунтується на принципах конкурентного відбору, meritocracy та професіоналізму. Завдяки цьому вдалося залучити до державної служби кращих фахівців та підвищити якість надання державних послуг [3].
- Нідерланди відомі своєю ефективною та прозорою системою державного управління. Її модель ґрунтується на принципах партнерства між державою та громадянським суспільством. Завдяки цьому вдалося значно підвищити рівень довіри з боку громадян до державних органів [5].

Отже, ось кілька ключових принципів, які використовуються в Європі для реформування державної служби:

1. Меритократія: призначення на посади у державній службі повинно базуватися на професійних якостях та досвіді кандидатів.
2. Прозорість: всі процеси, пов'язані з державною службою, повинні бути відкритими та доступними для громадськості.
3. Підзвітність: Державні службовці повинні бути відповідальними перед громадянами та керівництвом за свою роботу.
4. Ефективність: система державної служби має бути спрямована на досягнення результатів та максимально ефективною [1].

З урахуванням цих принципів та європейського досвіду, в Україні можна визначити такі основні напрямки реформування державної служби:

- Вдосконалення системи відбору та навчання: запровадження конкурсного відбору на державну службу та забезпечення службовців належним навчанням і підвищенням кваліфікації.

- Боротьба з корупцією: створення системи запобігання корупції та належне покарання корумпованих чиновників.
- Збільшення прозорості та підзвітності: забезпечення доступності інформації про діяльність державних органів та їхніх службовців для громадськості, а також звітність державних службовців перед громадянами та керівництвом.
- Підвищення мотивації та стимулів для державних службовців: необхідно створити такі умови праці та оплати праці, які б стимулювали державних службовців до сумлінного виконання своїх обов'язків.

Реформування державної служби в Україні є важливим, але досяжним завданням. Використання європейського досвіду може допомогти Україні створити ефективну, прозору та підзвітну систему державного управління, що сприятиме інтересам громадян та євроінтеграції країни. Варто зауважити, що це лише загальний огляд теми. Для більш детального аналізу рекомендується вивчення наукової літератури та практичних прикладів країн Європейського Союзу. Також важливо враховувати особливості українського контексту під час розробки та впровадження реформ.

Література:

1. Національне агентство України з питань державної служби - головна. *Головна | національне агентство України з питань державної служби*. Url: <https://nads.gov.ua/> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Реформа державного управління. *Реформа державного управління*. Url: <https://par.in.ua/en/information/publications/143> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Учасники проєктів вікімедіа. Велика Британія – вікіпедія. *Вікіпедія*. Url: https://uk.wikipedia.org/wiki/велика_британія (дата звернення: 10.05.2024).
4. Учасники проєктів вікімедіа. Естонія – вікіпедія. *Вікіпедія*. Url: <https://uk.wikipedia.org/wiki/естонія> (дата звернення: 10.05.2024).
5. Учасники проєктів вікімедіа. Нідерланди – вікіпедія. *Вікіпедія*. Url: <https://uk.wikipedia.org/wiki/нідерланди> (дата звернення: 10.05.2024).

Ковтун Дмитро Сергійович,
аспірант Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

ДЕРЖАВНА ЛІСОВА ПОЛІТИКА ТА ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ЛІСОВОМУ ФОНДУ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

З 2014 р. триває збройна агресія Російської Федерації проти України. Ще до повномасштабного вторгнення державою-агресоркою було заподіяно значної шкоди українському довкіллю. Після 24 лютого 2022 р. негативний вплив на довкілля посилюється і сягнув безпрецедентно жахливих проявів. Збройна агресія Російської Федерації проти України щодня створює загрозливі умови для екологічної безпеки людей, заподіює значну шкоду лісам та іншим природним екосистемам, загрожує можливості провадження лісгосподарської діяльності в країні. Починаючи з 20 лютого 2014 р., бойові дії продовжуються на площі близько 2731 тис. гектарів. У лісах переміщується важка військова техніка, ведуться бойові дії, що призводить як до забруднення вибухонебезпечними предметами, так і до порушення наземних екосистем, ґрунтів, водних об'єктів і водогосподарських систем. Накопичення твердих побутових відходів, знищеної військової техніки матиме негативний вплив на навколишнє природне середовище у довгостроковій перспективі. На сьогодні визначити повний обсяг збитків, завданих лісовому господарству, неможливо через забруднення окремих ділянок лісів вибухонебезпечними предметами [1].

За даними Міндовкілля, війна завдала шкоди майже третині українських лісів. Насамперед, це пожежі, вибухи боєприпасів, перманентне шумове забруднення, будівництво фортифікаційних споруд у лісах і заготівля деревини для цих потреб, а також забруднення лісових ґрунтів і водойм паливно-мастильними матеріалами та іншими токсичними речовинами зі знищеної техніки, розірваних та нерозірваних боєприпасів. Унаслідок цього значна шкода заподіюється лісовому біорізноманіттю, зокрема, руйнуються природні оселища та гине значна кількість представників флори і фауни на значній території, втрачаються традиційні місця розмноження і міграційних шляхів багатьох видів фауни. Через зазначені вище негативні явища громадяни України втрачають екосистемні послуги, що надаються лісами, або недоотримують їх.

Захист екосистем суші (а ліси є різновидом таких екосистем) є 15-ю з 17-ти Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР), що були визначені підсумковим документом Саміту ООН зі сталого розвитку «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». Досягнення Україною ЦСР є однією з основних засад державної екологічної політики.

Лісова політика є важливою складовою державної екологічної політики і являє собою комплекс заходів, спрямованих на забезпечення охорони, відтворення й ефективного, збалансованого використання всіх ресурсів, корисних властивостей та інших цінностей лісів, необхідних цивілізації сьогодні та в майбутньому. Необхідною умовою її успішної реалізації є наявність системи управління лісами і лісовим сектором економіки на міжнародному і національному рівнях.

Лісова політика України має узгоджуватися з європейською лісовою політикою. Задля досягнення цілі Паризької угоди – не допустити підвищення глобальної температури більш ніж на 1,5 С до кінця сторіччя – та реалізації ЦСР, 11 грудня 2019 р. у Європарламенті був представлений Європейський зелений курс, який затверджує рух до кліматично нейтрального європейського континенту 2050 р.

У травні 2020 р. Європейська Комісія презентувала, можливо, найамбітніший природоохоронний документ в історії Європи – «Стратегію біорізноманіття ЄС до 2030 р.: Повернення природи у наше життя». Стратегія містить конкретні зобов'язання та дії, які мають бути виконані на території ЄС до 2030 р. Документ покликаний досягти глобальних цілей, поставлених Європейською зеленою угодою та Рамковою конвенцією ООН з охорони біорізноманіття, а в деяких питаннях – і перевершити їх. Країни ЄС прагнуть не лише зберегти на існуючому рівні біорізноманіття та сукупність екосистемних послуг, що надаються природними комплексами, а й стати протягом найближчого десятиліття світовим лідером зі збереження та відновлення природи, подаючи приклад іншим країнам [2]. Стратегія передбачає збільшення кількості лісів і поліпшення їх стану та стійкості

Для реалізації зазначених вище завдань Європейська Комісія 16 липня 2021 р. прийняла Нову лісову стратегію ЄС до 2030 р., флагманську ініціативу Європейського зеленого курсу, яка ґрунтується на Стратегії ЄС щодо біорізноманіття до 2030 р.[3]. Стратегія сприяє скороченню викидів парникових газів щонайменше на 55 % до 2030 р. та мінімізації зміни клімату в країнах ЄС до 2050 р.

Лісова стратегія закликає також держави-члени розробити системи виплат та відшкодування за екосистемні послуги для власників і менеджерів лісів і пришвидшити впровадження практики вуглецевого землеробства за допомогою цього та інших державних інструментів.

Засади державної лісової політики визначено Державною стратегією управління лісами до 2035 р. (далі – Стратегія), схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1777-р, метою розроблення якої є забезпечення ефективного управління лісами на основі забезпечення сталого ведення лісового господарства, збереження біорізноманіття в лісах, адаптованого до кліматичних змін лісового господарства, популяризація професії лісівника у суспільстві, забезпечення фінансової стабільності лісової

галузі та створення сприятливих умов для активізації розвитку деревообробної та суміжних галузей економіки [1].

Заподіяння шкоди і збитків лісовому господарству внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України додано до переліку основних проблем у сфері лісового господарства згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 840-р від 22 вересня 2023 р.

Серед очікуваних результатів реалізації Стратегії названо відновлення ведення лісового господарства в лісах, забруднених вибухонебезпечними предметами, та відновлення лісів, пошкоджених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України [1].

27 липня 2023 р. Європейська Комісія опублікувала два нових керівні принципи, спрямовані на сталу лісову практику: керівні принципи «Ближче до природи» та керівні принципи щодо схем оплати лісових екосистемних послуг. Ці два керівні принципи є ключовими досягненнями Лісової стратегії ЄС [4].

Виконуючи Угоду про асоціацію, Україна поступово впроваджує реформи у лісовій галузі. Адже українські ліси є надзвичайно цінними в масштабах всієї Європи з точки зору збереження біорізноманіття та пралісів. І в умовах зміни клімату вони важливі для подальшої екологічної, економічної та соціальної стабільності континенту.

7 вересня 2022 р. Кабмін ухвалив постанову № 1003, яка передбачає адміністративну реформу лісової галузі. Замість 24 обласних управлінь Держлісагентства було утворено 9 регіональних офісів лісового та мисливського господарства. Водночас 158 нещодавно укрупнених лісгосподарських підприємств злились в єдине державне спеціалізоване лісгосподарське підприємство «Ліси України». Координацію між центральним офісом ДП «Ліси України» та окремими філіями (колишніми лісгоспами) мають здійснювати 9 регіональних офісів. В іншій вертикалі залишилось власне Держлісагентство та його обласні підрозділи – міжрегіональні управління лісового та мисливського господарства. Отже, формується модель з двома незалежними вертикалями управління лісами. Із функціональних перетворень: ДП «Ліси України» здійснює господарську діяльність; Регіональні управління Держлісагентства впроваджують державну політику і контролюють діяльність лісокористувачів; Держлісагентство координує взаємодію двох вертикалей управління – ДП «Ліси України» та регіональних управлінь Держлісагентства [5].

Отже, лісова політика є важливою складовою державної екологічної політики і являє собою комплекс заходів, спрямованих на забезпечення охорони, відтворення та ефективного, збалансованого використання всіх ресурсів, корисних властивостей та інших цінностей лісів, необхідних цивілізації сьогодні та в майбутньому. Важливими пріоритетами державної лісової політики є забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України внаслідок збройної агресії російської федерації, та відновлення лісів. Обчислення цієї шкоди потребує врахування концепції екосистемних послуг, що надаються лісами. Проте наразі відсутня економічна оцінка екосистемних послуг і механізми її врахування при прийнятті рішень. Лісові екосистеми виконують низку життєво важливих для людини функцій, цінність яких є часто неусвідомленою, оскільки ці функції не мають ринкової ціни. Для оцінки справжньої вартості лісу, до вартості самої деревини слід додати вартість послуг з регулювання клімату, очищення повітря, асиміляції інших відходів, виробництва продуктів харчування, поповнення річкового стоку, послуг рекреації, стабілізації ґрунтів та ін.[6]. Держава-агресорка зобов'язана повною мірою відшкодувати шкоду, заподіяну лісовому фонду України зокрема та українському довкіллю загалом.

Література:

1. Державна стратегія управління лісами до 2035 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1777-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

2. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя. Звернення Комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського Економічно-Соціального Комітету та Комітету Регіонів / пер. з англ. О. Осипенко; ред. та адапт. А. Куземко

та ін. Чернівці: Друк Арт, 2020. 36 с. URL: <https://uncg.org.ua/stratetiia-bioriznomanittia-ies-do-2030-roku-povernennia-pryrody-v-nashe-zhyttia/> (дата звернення: 12.05.2024).

3. Нова лісова стратегія ЄС: про що потрібно знати? URL: <https://forest.gov.ua/news/nova-lisova-strategiya-yes-pro-shcho-potribno-znati> (дата звернення: 12.05.2024).

4. Нові керівні принципи ЄС щодо управління лісами та екосистемних послуг. URL: <https://greentransform.org.ua/novi-kerivni-pryntsypu-yes-shhodo-upravlinnya-lisamy-ta-ekosystemnyh-poslug/> (дата звернення: 12.05.2024).

5. Реформа лісової галузі: чи перейдуть українські ліси в приватні руки? <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/reforma-lisovoi-galuzi-chi-perejdut-ukrainski-lisi-v-ruki-privatnih-kompanij/> (дата звернення: 12.05.2024).

6. Норенко К., Тестов П., Василюк О. Лісові території – для дикої природи: нова політика лісового господарства (аналітичний документ). URL: http://lespravo.com.ua/art/458-Lisovi_teritorii_%E2%80%93_dlya_dikoi_prirodi__nova_politika_lisovogo_gospodarstva__analitichniy/ (дата звернення: 12.05.2024).

Ковтун Олена Миколаївна,

доцентка кафедри кримінального та адміністративного права Академії адвокатури України, кандидатка юридичних наук, доцентка

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Починаючи з 2014 року, рашисти заподіяли значної шкоди українському довкіллю. У результаті постійних обстрілів виникають масштабні лісові пожежі, знищуються природоохоронні території, флора та фауна, екосистеми забруднюються небезпечними хімічними речовинами від боєприпасів, військової техніки. Загальна оцінка завданої шкоди довкіллю внаслідок війни вже перевищує 2,4 трлн грн, проте вона не остаточна, адже наразі немає доступу до замінованих та окупованих територій [1].

Надзвичайними завданнями сьогодні є фіксація, документування та обчислення розміру екологічної шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. Україна має створити власний компенсаційний механізм, врахувавши існуючий історичний досвід. Держава-агресорка має понести відповідальність за вчинені екологічні злочини, зокрема за екоцид.

Україна наразі використовує усі відомі міжнародному праву інституції для притягнення агресора до відповідальності. Це, насамперед, Міжнародний кримінальний суд (International Criminal Court); Міжнародний Суд ООН (International Court of Justice); Європейський суд з прав людини (European Court of Human Rights). Наразі розробляється механізм створення Спеціального трибуналу для покарання злочину агресії проти України. Історії вже відомі випадки створення подібних трибуналів (Нюрнберзький, Токійський трибунали, а також трибунали для колишньої Югославії й Руанди).

Нагальною необхідністю сьогодні є створення правової доктрини відшкодування екологічної шкоди, заподіяної збройною агресією Російської Федерації проти України. Наразі основним нормативно-правовим актом, що врегульовує відносини з визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, є постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326, якою був затверджений відповідний Порядок та на підставі якої було прийнято низку методик, а саме: Методика визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану (затверджено Наказом Міндовкілля від 04 квітня 2022 року № 167); Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди (затверджено

Наказом України від 13 квітня 2022 року № 175); Методика визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами (затверджено Наказом України від 21 липня 2022 року № 252); Методика визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами (затверджено Наказом Міндовкілля від 15 вересня 2022 року № 366); Методика визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії російської федерації (затверджено Наказом Міндовкілля від 18 травня 2022 року № 295); Методика визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (затверджено Наказом Міндовкілля від 5 жовтня 2022 року № 414); Методика визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях (затверджено Наказом Міндовкілля від 19 серпня 2022 року № 309); Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (затверджено Наказом Міндовкілля від 13 жовтня 2022 року № 424).

Але у зазначених вище Методиках практично не враховується довготривала шкода, заподіяна довкіллю, а також ймовірність транскордонних впливів (специфіка екологічної шкоди проявляється у віддаленості наслідків у часі та у можливості проявів та території інших держав). Отже, маємо враховувати ці важливі аспекти природи екологічної шкоди при обчисленні розміру заподіяних збитків. У Методиках також належним чином не враховано фактор недоотримання екосистемних послуг, оскільки наразі в Україні відсутнє законодавче забезпечення концепції екосистемних послуг

Отже, наразі першочерговим завданням для України, є оцінка недоотриманих Українським народом екосистемних послуг з метою приєднання цієї суми до загального обсягу репарацій, що буде сплачено Російською Федерацією Україні. Чинні методики обчислення екологічної шкоди, про які йшлося вище, повною мірою не враховують шкоди, заподіяної внаслідок недоотримання екосистемних послуг через відсутність відповідних методик [2, с. 57].

Україна має створити компенсаційний механізм екологічної шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Значним досягненням на цьому шляху є ухвалення 14 листопада 2022 р. Резолюції Генеральної Асамблеї ООН A/RES/ES-11/5 «Про сприяння правовому захисту і відшкодуванню шкоди за агресію проти України», якою визнано необхідність створення компенсаційного механізму для України та міжнародного реєстру збитків. Таке рішення Генеральної Асамблеї дає підґрунтя країнам-членам ООН, де заарештовані російські активи, та Україні укласти договір про створення міжнародного компенсаційного механізму для притягнення Російської Федерації до відповідальності та відшкодування завданих агресією збитків.

На саміті глав держав та урядів Ради Європи, що відбувся у Рейк'явіку 16-17 травня 2023 року, було підписано декларацію про створення реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації. 43 країни та Європейський Союз приєдналися або заявили про намір приєднатися до реєстру. З 2 квітня 2024 року до міжнародного Реєстру збитків почався прийом заяв за однією категорією, визначеною Радою Реєстру - «Зруйноване або пошкоджене житло фізичних осіб». Прийом заяв щодо збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу, планується розпочати пізніше.

В Україні триває збір даних для міжнародного Реєстру збитків, завданих збройною агресією Російської Федерації, який є першим компонентом компенсаційного механізму, що включає також створення компенсаційної комісії (яка розглядатиме індивідуальні заяви про компенсацію Росією збитків від громадян, компаній та держави) та компенсаційного фонду (який накопичуватиме кошти для виплати рішень комісії, в тому числі за рахунок конфіскованих російських активів).

Отже, збройна агресія держави-терористки Російської Федерації проти України має своїм наслідком руйнівний вплив на довкілля, на відновлення якого знадобиться не один

десяток років. Як екоцид кваліфікуються атаки росіян на українські нафтобази, удари по території Харківського фізико-технічного інституту з його ядерною установкою, загибель кількох мільйонів курей на Чорнобаївській птахофабриці, масова загибель дельфінів у Чорному. Руйнування дамби Каховської ГЕС кваліфікується як екоцид та порушення законів і звичаїв війни.

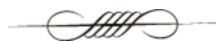
Термін «екоцид» означає «вбивство дому». Знайшовши законодавче закріплення у національному кримінальному законі (ст. 441 КК України), екоцид не отримав свого закріплення проєкті КК України та у міжнародному кримінальному праві. Проте воєнні дії на території України демонструють неприпустимість декриміналізації екоциду. Він не визнаний злочином ні у Римському статуті Міжнародного кримінального суду (далі – МКС, ні у будь-якому іншому міжнародному нормативно-правовому акті. Станом на сьогодні злочини росіян проти довкілля можуть розслідуватися МКС як воєнні злочини. Заслугує на схвалення позиція науковців про включення злочину екоциду до Римського статуту, оскільки серйозна шкода, яка завдається довкіллю під час збройних конфліктів, ще в певній мірі охоплюється положеннями Римського статуту, а от така шкода, що завдається в мирний час, випадає з-під юрисдикції МКС. Отже, нагальною необхідністю сьогодні є доповнення Римського статуту п'ятим злочином – екоцид. Внесення подібних змін до Римського статуту підтримано ПАРЄ (Резолюція ПАРЄ «Вплив збройних конфліктів на довкілля» від 5 січня 2023 року).

Важливо не лише покарати рашистів за всі злочини екоциду, вчинені в Україні, починаючи з 2014 року, але й змусити державу-терористку відшкодувати всю заподіяну екологічну шкоду. В основу майбутнього компенсаційного механізму має бути покладено «підхід екосистемних послуг», що дозволить значно збільшити суму репарацій, що сплачуватиме Російська Федерація Україні. Для забезпечення правового регулювання концепції екосистемних послуг необхідно розробити та прийняти Закон України «Про екосистемні послуги» та зазначені вище нормативно-правові акти, спрямовані на його реалізацію (насамперед, методики інвентаризації та оцінювання екосистемних послуг). В Україні триває формування компенсаційного механізму, що складатиметься з трьох компонентів – міжнародного Реєстру збитків, завданих, компенсаційної комісії (розглядатиме індивідуальні заяви про компенсацію Росією збитків від громадян, компаній та держави) та компенсаційного фонду (накопичуватиме кошти для виплати рішень комісії, в тому числі за рахунок конфіскованих російських активів).

Література:

1. Завдана довкіллю шкода внаслідок війни вже перевищує 2,4 трильйона гривень. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3850599-zavdana-dovkillu-skoda-vnaslidok-vijni-vze-perevisue-24-triljona-strilec.html> (дата звернення: 14.05.2024).

3. Ковтун О.М. Концепція екосистемних послуг та її місце у механізмі компенсації шкоди, заподіяної довкіллю України внаслідок збройної агресії російської федерації. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів: Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м.Ужгород, 27 квітня 2023 року. Частина I.* Львів –Торунь : Liha-Pres, 2023 С. 54-58. ISBN 978-966-397-298 с. DOI<https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-10> URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/193/3971/9059-1> (дата звернення: 14.05.2024).

*Козаренко Єлизавета Олександрівна,
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ОСВІТУ

У сучасному світі загально визнано, що право на освіту є одним з найважливіших прав людини, воно є основою для розвитку інших прав та свобод. Це право гарантує можливість людини тримати необхідний обсяг знань і навичок, необхідних для успішного та якісного життя в суспільстві.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам [1]

Право на освіту є невід'ємною частиною загального конституційного статусу людини. Це право має універсальний, стійкий та гарантований характер. Воно передбачає можливість навчання протягом усього життя та захист від будь-яких неправомірних обмежень. Також воно гарантує підтримку та забезпечення з боку державних та громадських структур.

У сучасному світі загально визнано, що право на освіту є одним з найважливіших прав людини, воно є основою для розвитку інших прав та свобод. Право на освіту визначає, яку поведінку або діяльність можна здійснити в межах міжнародного та національного права, спрямовану на розвиток особистості через набуття знань, умінь, навичок, ідей та досвіду під час навчання та особистої діяльності. Це право гарантує можливість людини отримати необхідний обсяг знань і навичок, необхідних для успішного та якісного життя в суспільстві.

Право на освіту охоплює різноманітні аспекти, такі як можливість самостійно діяти, користуватися освітніми послугами, вимагати своїх прав та захищати їх, що визначають взаємини між особою та освітніми установами.

Законодавство нашої держави в сфері освіти включає складну систему законів. Основним законом є Конституція України, а також існують інші закони, які стосуються освіти, такі як закони про вищу освіту, загальну середню та дошкільну освіту. Поміж ними також важливі нормативно-правові акти, наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» від 23 листопада 2011 р. № 1392.

Стаття 53 Конституції України визначає, що повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава зобов'язана забезпечити доступність та безоплатність освіти у всіх її рівнях, включаючи дошкільну, повну загальну середню, професійно-технічну та вищу освіту у державних і комунальних навчальних закладах. Крім цього, вона має сприяти розвитку різних форм освіти, надавати державні стипендії та пільги для учнів і студентів. Всі громадяни можуть отримати вищу освіту безкоштовно у державних і комунальних навчальних закладах на основі конкурсу. Громадяни, які представляють національні меншини, мають право на навчання рідною мовою або на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні організації відповідно до закону.

Закон України "Про освіту" визначає основні аспекти права на освіту. Зокрема, в ньому наголошується на необхідності створення рівних можливостей доступу до освіти для всіх громадян України.

Право на освіту означає, що кожна людина має можливість навчатися на різних рівнях та в різних формах освіти, включаючи дошкільну, загальну середню, позашкільну, професійну, фахову, вищу освіту та навчання дорослих. Держава зобов'язана створювати умови для навчання осіб з особливими потребами, враховуючи їхні індивідуальні можливості та інтереси, та забезпечувати усунення будь-яких перешкод для реалізації цього права. Неможливо обмежувати право на освіту законом, хоча закон може встановлювати спеціальні

умови для доступу до певних рівнів освіти або спеціальностей. Закон України "Про освіту" також гарантує право на безоплатність освіти.

Закон України «Про вищу освіту» встановлює, що громадяни України мають повне право безоплатно здобувати вищу освіту в державних та комунальних закладах вищої освіти. Здобувати вищу освіту можливо на конкурсній основі в межах стандартів вищої освіти. Громадяни мають вільний вибір форми навчання, закладу та спеціальності. Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах мають право на здобуття вищої освіти, крім випадків навчання за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, тощо [2]

Законом України «Про середню освіту» закріплене право доступності на здобування повної середньої освіти громадян України та іноземців, осіб без громадянства, що перебувають на території України на законних підставах. Це право надає можливість кожному, хто має бажання здобути повну середню освіту як і в державних так і в приватних навчальних закладах.

Законом України «Про позашкільну освіту» надає змогу особам здобувати позашкільну освіту залежно від їх можливостей, бажань та вподобань. Позашкільна освіта здобувається громадянами у спеціалізованих навчальних закладах.

Держава в свою чергу повинна забезпечити існування різних типів освітніх закладів, що пропонують різні типи освітніх програм щоб кожен громадянин мав доступ до навчання.

Конституційне право людини на освіту має вирішальне значення для розвитку особистості, суспільства та держави в цілому.

Отже, конституційне право людини і громадянина на освіту в Україні визначається як обов'язок держави забезпечувати доступність та безоплатність освіти на всіх її рівнях. Ці гарантії втілені у законодавчих актах і здійснюються різними органами та організаціями, включаючи державні структури, органи місцевого самоврядування, громадські організації та учасників освітнього процесу, з метою забезпечення права на освіту. Право на освіту є невід'ємною складовою загального конституційного статусу особи та має універсальний, стійкий та гарантований характер. Особливості права на освіту включають постійний розвиток та індивідуальний характер, що враховує зміни в суспільстві та технологіях. Крім того, воно визнається як особистий обов'язок кожної особи та не може бути делеговане іншим особам чи установам. Успішне забезпечення права на освіту в будь-якій країні залежить від розвинутого рівня культури суспільства та індивідуальних цінностей громадян, що в сукупності є важливими. Це вимагає, щоб суспільство поважало права та свободи людини, зокрема, право на освіту.

Література:

1. Закон України про вищу освіту, Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://constitution.in.ua/articles/53/>

Коломієць Олександра Едуардівна,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВИЗНАЧЕННЯ РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ФОРМИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Історія референдумів сягає далеко в минуле, і вона пов'язана з розвитком демократії та політичних інститутів. Поняття референдуму виникло в давньогрецькій демократії. Один з перших відомих прикладів референдуму датується V століттям до н.е. у давньому Афінах.

Саме там громадяни мали можливість проголосувати за прийняття чи відхилення певних законів та рішень [1, с. 34].

Поновлення інтересу до референдумів настало в XIX столітті, коли було здійснено перехід від абсолютних монархій до конституційних монархій та республік. Один із перших сучасних референдумів відбувся в Швейцарії у 1848 році, коли громадяни проголосували за нову федеральну конституцію [2, с. 55].

У сучасному світі референдуми продовжують використовуватися як інструмент національного консенсусу та громадянської участі. Вони дозволяють громадянам висловити свою волю та впливати на політичні процеси у своїй країні.

Референдум визначається як форма безпосередньої демократії, що передбачає пряме залучення громадян до прийняття важливих політичних рішень. Цей механізм дозволяє громадянам висловлювати свою волю безпосередньо шляхом голосування за або проти певної ініціативи чи питання. Референдум може бути проведений на різних рівнях влади, включаючи національний, регіональний або місцевий рівні, залежно від предмета голосування та правової системи країни [3, с. 48].

Одним із ключових аспектів референдуму як форми безпосередньої демократії є його роль у визначенні важливих питань суспільства. Громадяни мають можливість впливати на прийняття рішень з питань, що стосуються їхнього життя та майбутнього. Це може охоплювати такі сфери, як конституційні зміни, законодавчі ініціативи, територіальна організація, фінансові питання та інші аспекти громадського життя.

Референдум також відображає принципи прямої участі громадян у політичному процесі. Замість того, щоб делегувати свої права представникам, громадяни самі приймають рішення щодо важливих питань. Це сприяє зміцненню демократії та підвищенню рівня політичної активності серед населення.

Однак, важливо розрізняти референдум як форму безпосередньої демократії від інших видів голосування. Наприклад, в певних випадках референдум може бути ініційований владними структурами чи політичними партіями, що може вплинути на об'єктивність його результатів. Також важливо враховувати можливість маніпулювання громадською думкою чи недостатню інформованість громадян, що може призвести до необ'єктивних результатів голосування.

У країнах з розвинутою демократією референдуми використовуються як інструмент для залучення громадян до прийняття важливих рішень та відображення їхньої волі. Водночас, важливо пам'ятати про необхідність забезпечення ефективних механізмів захисту прав меншин, запобігання маніпуляціям та забезпечення відкритості та прозорості усіх етапів проведення референдуму. Тільки такий підхід дозволить зберегти легітимність та законність цього механізму у демократичному суспільстві [4, с. 254].

Принципи референдуму є основними керівними засадами, які визначають проведення цього форми громадського волевиявлення. Ці принципи становлять фундамент для забезпечення правильності, справедливості та демократичності цього процесу, що включає в себе голосування громадян з певного питання або ініціативи. Референдуми є важливим інструментом політичної участі та самоврядування, тому їх проведення повинно ґрунтуватися на цінностях справедливості, прозорості та громадянської відповідальності.

Першим принципом референдуму є принцип демократії. Цей принцип передбачає, що рішення, прийняті шляхом референдуму, відображають волю більшості громадян, які мають право голосувати. Важливо, щоб референдум був проведений відкрито та демократично, з дотриманням всіх вимог, що забезпечують рівність прав усіх громадян у процесі голосування.

Другий принцип – прозорість. Проведення референдуму має бути максимально прозорим і відкритим для громадськості. Це означає, що всі процедури, пов'язані з підготовкою та проведенням голосування, повинні бути доступними для перевірки та контролю громадськістю та міжнародними спостерігачами. Інформація про процес референдуму, його правила та процедури голосування повинні бути широко розповсюджені серед населення, щоб забезпечити максимальну участь та усвідомленість громадян [5, с. 92].

Третій принцип – рівність. Усі громадяни мають мати рівні права та можливості брати участь у референдумі. Це означає, що ніхто не може бути дискримінований за будь-якою ознакою, такою як стать, раса, національна або соціальна належність тощо. Всі громадяни повинні мати рівний доступ до інформації, можливість висловити свою думку та взяти участь у голосуванні на рівних умовах.

Четвертий принцип – законність. Усі процедури та дії, пов'язані з підготовкою та проведенням референдуму, повинні бути проведені в рамках встановленого законодавства та відповідати конституційним нормам. Це означає, що правила та процедури референдуму повинні бути чітко визначені законом, а всі дії влади, пов'язані з голосуванням, повинні бути відповідним чином авторизовані та підконтрольні незалежним органам [5, с. 94].

П'ятий принцип – відповідальність. Усі учасники процесу референдуму, включаючи організаторів, кампанії, політичні партії та громадян, повинні нести відповідальність за свої дії та вчинки. Це означає, що всі сторони повинні діяти відповідно до закону та етичних норм, уникати маніпуляцій та забезпечувати чесність та справедливість усього процесу референдуму.

Таким чином, референдуми слугують важливим інструментом для забезпечення безпосередньої участі громадян у прийнятті ключових рішень, що формують долю держав та суспільств. Вони дозволяють громадянам не лише висловлювати свою волю, але й брати активну участь у формуванні політичного курсу та контролі за діями влади, сприяючи тим самим розвитку прозорих та відкритих демократичних систем. Референдуми, будучи виразом прямої демократії, вимагають від суспільства високого рівня інформованості, відповідальності та активності, підкреслюючи значення освіти та громадянської активності у сучасному демократичному суспільстві. Водночас, важливо забезпечувати, щоб механізми проведення референдумів були справедливими, доступними та прозорими, щоб їх результати точно відображали волю народу, а процес вирішення важливих питань залишався легітимним та ефективним інструментом демократичного управління.

Література:

1. Гринюк Р.Ф., Захарченко М.А. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. Видання друге, перероб. і допов. К.: Істина, 2009. 376 с.
2. Історія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навчальних закладів / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О.М. Головка та ін. ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Майдан, 2018. 616 с.
3. Конституційне право України : підручник / Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, В.П. Колісник та ін.; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.
4. Конституційне право України : Підручник. 11-е видання: (присвячене 30-ій річниці заснування юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет») перероблене та доповнене. Ужгород : РІК-У, 2023. 536 с.
5. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. Вид. 4-е, виправл. та доповн. К.: Атіка, 2007. 568 с.

*Комзюк Володимир Трохимович,
професор кафедри державно-правових дисциплін
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького,
доктор юридичних наук, доцент*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТОГО ОГЛЯДУ ЯК ЗАХОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення є важливими заходами адміністративного примусу, без застосування яких в багатьох випадках неможливо забезпечити виконання його завдань і взагалі здійснити дане провадження. Науковці вказують, що «заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення становлять особливу групу заходів адміністративного припинення, специфіка яких полягає в тому, що це не самостійні, а допоміжні заходи впливу, їх застосуванням забезпечується створення умов для притягнення порушника до адміністративної відповідальності (в деяких випадках до кримінальної)» [1, с. 425]. Науковці дають різні визначення поняття заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, можна навести визначення, яке закріплено в юридичній енциклопедії адміністративного права – це «сукупність процесуально-забезпечувальних заходів, які здійснюються уповноваженими на це чинним законодавством суб'єктами з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ» [2, с. 366]. Заходам забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) присвячено окрему 20 главу четвертого розділу «Провадження в справах про адміністративні правопорушення», що свідчить про їх важливість для всього провадження. Мета заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення нормативно закріплена у частині першій статті 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення, згідно якої ці заходи у випадках, прямо передбачених законами України, застосовуються з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення [3]. На нашу думку, законодавцем неповно визначено мету даних заходів, оскільки для окремих заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення метою є запобігання настанню шкідливих наслідків правопорушення і їх усунення, виявлення і отримання доказів у справі про адміністративне правопорушення, з'ясування обставин вчиненого правопорушення тощо.

Метою даної статті не є дослідження правового регулювання всіх заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, а лише одного з них – особистого огляду, оскільки правове регулювання саме цього заходу має багато недоліків. Порядок здійснення особистого огляду встановлюється в статті 264 КУпАП (особистий огляд і огляд речей), де частина перша цієї статті визначає органи, посадові особи яких мають право здійснювати особистий огляд, а частина друга закріплює, що «особистий огляд може провадитись уповноваженою на те особою однієї статі з оглядуваним і в присутності двох понятих тієї ж статі» [3]. Згідно частини п'ятої статті 264 КУпАП, про особистий огляд, огляд речей складається протокол або про це робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення або в протоколі про адміністративне затримання [3]. І це все, що містить КУпАП щодо нормативного закріплення здійснення такого важливого заходу забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, як особистий огляд громадян. В Кодексі немає ні підстав проведення особистого огляду, ні його мети, ні що

підлягає особистому огляду, а також умов, в яких він має здійснюватись та прав особи, яка піддана особистому огляду. Недоліком правового регулювання особистого огляду як заходу забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення є, на нашу думку, і те, що в КУпАП відсутня окрема стаття, яка б регулювала цей важливий захід, оскільки стаття 264 регулює і огляд речей, який є зовсім іншим заходом забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення і також повинен би мати відокремлене окремою статтею Кодексу правове регулювання. Слід мати на увазі, що особистий огляд порушує конституційне право громадян на повагу до гідності, адже стаття 28 Конституції України закріплює, що «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» [4]. Безумовно, коли при особистому огляді людину обшукують, вивертають її одяг, взуття, головний убір тощо, а в разі потреби досліджують і різні органи тіла, то вона піддається поводженню, що принижує її гідність, і щоб це робити, повинні бути визначені законом відповідні необхідні і достатні підстави, чого не забезпечено на даний час в КУпАП. Так само особа, яка піддається особистому огляду, повинна мати визначені законом права, за порушення яких відповідні посадові особи, що здійснюють особистий огляд, повинні нести відповідальність, а також нормативне закріплення необхідності дотримання санітарно-гігієнічних та інших умов при проведенні цього заходу, чого на даний час немає і це може бути причиною різного роду свавілля з боку посадових осіб, що здійснюють особистий огляд. Тут можна звернутись до положень Митного кодексу України, де в статті 340 [5] регламентується порядок здійснення особистого огляду, але тут він визначається не як захід забезпечення провадження в справах про порушення митних правил, а як виняткова форма митного контролю, і де детально нормативно законодавцем визначено і підстави, і порядок, і умови проведення особистого огляду («особистий огляд проводиться в ізольованому приміщенні, що відповідає встановленим санітарно-гігієнічним вимогам, посадовою особою митного органу однієї статі з громадянином, стосовно якого проводиться особистий огляд, у присутності не менш як двох понятих тієї самої статі. Як поняті запрошуються особи, не заінтересовані у результатах огляду. Понятими не можуть бути родичі особи, яка підлягає особистому огляду, та працівники митних органів. Доступ до приміщення, де проводиться огляд, громадян, які не беруть участі в ньому, і можливість спостерігати за проведенням огляду з боку таких громадян мають бути виключені. Обстеження органів тіла громадянина, який підлягає особистому огляду, проводиться виключно медичним працівником» [5]), а також права особи, яка підлягає огляду і обмеження щодо застосування особистого огляду щодо окремих осіб. На нашу думку, аналогічні положення щодо правового регулювання особистого огляду в окремій статті мали б бути закріплені і в КУпАП як основному, загальному нормативно-правовому акті, що регулює провадження в справах про адміністративні правопорушення щодо будь-яких адміністративних правопорушень, в тому числі і порушень митних правил, які є різновидом адміністративних правопорушень, чого на даний час немає, а положення Митного кодексу щодо особистого огляду регулюють лише митні правовідносини, які виникають при проведенні митного контролю щодо товарів і транспортних, що переміщуються через митний кордон України і не стосуються відносин, які виникають при здійсненні провадження в справах про адміністративні правопорушення, що регулюються нормами КУпАП.

Література:

1. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина \ Ред. Колегія: В.Б. Авер'янов (голова). Київ, 2004. 584 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія у 20 томах. Т. 5: Адміністративне право / редкол.: Ю.П. Битяк (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. 960 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 р. № 8073-Х / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

5. Митний кодекс України: Кодекс від 13.03.2012 року № 4495-VI / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#top>

Корж Ігор Федорович,

заступник керівника наукового центру електронного парламенту та правової інформації Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ

Збройна агресія, або іншими словами війна, накладає відповідні особливості на діяльність публічної влади в державі. Як свідчить практика та історія світової спільноти, країни, які знаходилися у стані війни з іншими державами, запроваджували відповідні зміни у правове регулювання як функціонування державної влади, так і запроваджували реформатування діяльності усіх сфер суспільного життя, включаючи економіку. Зазначене здійснювалося з одною метою – направити усі зусилля на отримання воєнної перемоги.

В нинішніх умовах, коли війна стала всебічною, набула комбінованих (гібридних) форм, що значно загострило збройне протистояння і всебічно вплинуло не лише на сторони конфлікту, а й на значну кількість дотичних до нього країн, спроможність та уміння керівництва держави організувати належним чином функціонування, у тому числі і реформатування суспільного життя, набуло визначального характеру для отримання перемоги. Основним поштовхом до зазначеного має бути прояв політичної волі керівництва держави, тобто, його розуміння того, що лише завдяки консолідації суспільства та направлення (мобілізація) його консолідованих зусиль на створення відповідних політичних, військових, економічних тощо передумов для отримання перемоги у війні.

Прикладом зазначеного є мобілізація 1967 року всього ізраїльського суспільства в лічені години, беззаперечні таланти, воля та чітка координація всіх дій з боку **військового керівництва держави** переломили хід війни на користь Ізраїлю. Бойові дії були завершені протягом 18 діб перемогою Тель-Авіву, попри раптовий напад арабських військ. Подібна ситуація з консолідацією суспільства склалася в Ізраїлі і в 2022 році, завдяки чому публічна влада діє як один незламний механізм, що є передумовою для нанесення поразки ворогу. І що саме актуальним є у консолідації ізраїльського суспільства – це те, що об'єдналися зусилля і діяльність усіх верств населення, незважаючи на їхній соціальний стан і вік.

Можна навести також навести приклад реформатування публічної влади для посилення її ефективності в СРСР у період 2-ї світової війни. Так, окрім Народного комісаріату оборони СРСР (вище військово керівництво в СРСР), з початком війни для стратегічного керівництва Збройними Силами СРСР у війні була створена ставка Головного Командування. 22 червня 1941 року був прийнятий Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про військово положення», згідно з яким в європейській частині країни вводився воєнний стан і усі функції органів державної влади та управління відносно організації оборони, охорони громадського порядку та забезпечення державної безпеки переходили до військової влади. Їм надавалося право регулювати робочі години підприємств та установ, залучати населення та транспортні засоби до виконання військових завдань, охорони народногосподарських і військових об'єктів. Військові органи влади могли видавати постанови, які були обов'язковими для усього населення, а також для місцевих органів влади та громадських організацій. Війна заставила внести зміни і в порядок роботи органів влади та управління.

Крім того, політичне керівництво СРСР відмовилося від планів знищення «опіуму для народу» (релігії) і перейшло до політики часткового відродження релігійного життя в країні під жорстким державним контролем, оскільки релігійні почуття людей використовувалися для протистояння ворогові. Таким чином, в умовах війни державне управління набуло екстремальності, надзвичайності та інших специфічних якостей. Принципом такого нововведення було отримати перемогу за будь-яку ціну. Відбулася довільна мілітаризація основ державного управління. Економіка країни перелаштовувалася на військові потреби. В діяльності рад різних рівнів на перший план виводилися питання, пов'язані з організацією збройного захисту Вітчизни [1, с.34-38].

Цілковито логічно постають наступні питання: А чи українська публічна влада зуміла в умовах цієї війни зробити хоч наближено необхідне для готовності країни до відбиття збройної агресії Росії? А чи належно перелаштувалася українська публічна влада до функціонування в умовах війни? А чи консолідувала українська публічна влада суспільство для належного відбиття агресії? Як використовується релігійна ситуація в країні, в якій продовжує свою підривною діяльність «московська церква»?

Насамперед необхідно зазначити, що в 2019 році до влади в Україні прийшли різношерсті «політики» без відповідного досвіду і уміння провадити державне управління. Керівництво наспіх створеного політичного утворення не мало ні політичного, ні державного, ні управлінського досвіду публічного керування державою. І це зважаючи на те, що з 2014 року Україна знаходилася у стані збройного конфлікту з Росією, що потребувало від керівництва держави відповідного уміння, спроможності, компетентності та професійності. Однак, як показала практика, під відповідним керівництвом українське суспільство не стало консолідованим у протистоянні ворогу. Так у державі фактично призупинилися започатковані у 2014-2015 рр. різнобічні реформи, включаючи безпекові, правоохоронні, оборонні; восени 2019-го року парламент, ухваливши держбюджет, несподівано урізав фінансування переробки СС-24, що було невід'ємною складовою реалізації «ракетної програми». Програма освоєння виробництва боєприпасів і продуктів спец хімії, яка була прийнята в 2017 році, а результат мала дати в 2021 році, в 2019 році зупинена. В 2021 році під виглядом «переносу» на 2024 рік вона практично була похована [2]. Тим самим, започаткована політичними «попередниками» надважлива оборонна програма була фактично публічною владою ліквідована, що вказує на недолугість такої влади.

Наступне, замість того, щоб перед наявною ознакою активізації збройної агресії проти України готувати свою економіку до умов функціонування у воєнний час, розробки і виробництва зброї та боєприпасів, готувати країну до активної фази збройного протистояння, про що керівництво не раз попереджали наші союзники, публічною владою зазначене заперечувалося та ігнорувалося, про що свідчать відповіді Президента на такі застереження не панікувати через попередження про можливе повномасштабне вторгнення Росії та пообіцяв, що в країні пануватиме мир і всі зустрінуть 2023 рік, а тому народові потрібно готуватися до травневих шашликів; попросив населення не панікувати та критично оцінювати інформацію про можливе вторгнення Росії до України. На його думку, держава-агресор навмисне сіє паніку та невпевненість у населенні, щоби послабити можливий опір та віднадити бізнес-інвесторів. Президент Зеленський попросив зберігати гідність і гордість, щоби не підігравати агресивним намірам Росії; «Ці ризики існують не один день. І вони не стали більшими. Більшим став ажіотаж навколо них. І зараз активно нападають не на нашу землю, а на ваші нерви. Щоб у вас було постійне відчуття тривоги. Всім нашим громадянам, особливо похилого віку, потрібно це зрозуміти. Видихнути. Заспокоїтись. Не бігти по гречку і сірники. Що робити вам? Тільки одне. Зберігати спокій, холодну голову, впевненість у своїх силах, у своїй армії, у нашій Україні. Не накручувати самих себе, на все реагувати мудро, а не емоційно! Вакцинуємо переважну більшість населення. В квітні - відзначимо Великдень. В травні як завжди – сонце, вихідні, шашлики, і звісно – День Перемоги. А далі літо. Ми будемо здавати ЗНО, вступати до університетів, планувати відпустку, копати городи, одружуватись і гуляти весілля. А далі осінь. Де сподіваюсь – ми будемо вболівати за нашу збірну на Чемпіонаті світу з футболу в

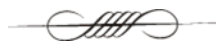
Катарі. А далі зима. І будемо готуватись до новорічних свят. Як завжди, 31 грудня усією родиною зберемось за столом» [3].

Ще можна згадати Президентську Програму «Велике будівництво», яку розпочали ще за прем'єрства Олексія Гончарука. Уряд Дениса Шмигала продовжив курс. Але потрібно зазначити, що економічні програми не відносяться до президентських програм, його сфера – міжнародні відносини та оборонно-безпекова сфера. Але велике будівництво також вирішили використати для великого піару. Офіс президента надіслав головам ОДА листи з проханням використовувати при відновленні доріг спеціально розроблені логотипи та хештеги, а також встановлювати борди, забрендувати спецодяг і техніку, з'ясували журналісти видання Бабель. Велике будівництво Президента Зеленського стало чи не головною піар фішкою. Але також треба визнати, що влада довела спроможність – знаходити значні кошти й дійсно багато будувати. Крім цього, велике будівництво довело трюїзм – неможливо зробити ремонт швидко, якісно та недорого. Можна досягти максимум двох показників, Україні поки що вдалося досягти тільки швидкості [4].

Як наслідок такого неконституційного переорієнтування своїх повноважень, а також внаслідок часткового розмінування доріг на Чонгарі з Херсона в бік Криму, відведення українських військ зі східного (Суми, Чернігів) та північного (Чорнобиль) напрямків, російські агресори парадними колонами по цих дорогах на початку 2022 року досягли значних успіхів у збройній агресії проти України. Крім того, судячи з поведінки керівництва держави щодо окремих політичних сил, складається враження що його політичні опоненти (Європейська солідарність, Голос) є більш значними противниками для політичного керівництва держави, ніж сама Росія. Замість консолідації суспільства, політичного бомонду, публічна влада вносить в суспільне життя країни розбрат. Подібне відбувається і відносно заборони діяльності церкви московського патріархату – проявляється політична імпотентність влади щодо явного проросійського колаборанта. Внесений на початку війни до парламенту законопроект «Про стан війни», положення якого мали б відповідно переорієнтувати країну, зник безслідно. Очевидно, що владі не потрібне чітке управління державою, бо не буде з чого і де красти бюджетні кошти, про що підтверджують жахливі факти крадіжки в Мінобороні, державно-цивільних адміністраціях та інших державних інституціях. Не побудовано жодного заводу з виробництва патронів тощо. Зазначене свідчить що влада не удосудилась переорієнтувати країну на оборонний лад.

Література:

1. Морозов В.І. Особливості державного управління СРСР у роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945). Управлінське консультування. Науково-практичний журнал Північно-Західної академії державної служби. № 1. 2005. С. 32-46.
2. Як саме і які кулінічі руйнували нашу оборонку. URL: <https://republic.com.ua/article/yak-same-i-yaki-kulinichi-rujnuvali-nashu-oboronku.html> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Зеленський попросив українців не панікувати: Не бігти по гречку й сірники. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/01/19/7321021/> (дата звернення: 10.05.2024).
4. У.Букатюк. Дороги Зеленського: П'ять проблем великого будівництва. URL: https://project.liga.net/projects/large_construction/ (дата звернення: 11.05.2024).

Корнева Тетяна Володимирівна,
доцент кафедри конституційного права та галузевих дисциплін
ННІ права Національного університету водного господарства та природокористування,
кандидат юридичних наук

Сірочук Ірина Володимирівна,
адвокат

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ Е-ВАЛЮТИ У ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стан фінансової системи, особливо в умовах воєнного стану, має чи не найважливіше значення для функціонування усіх галузей економіки і державної влади в Україні, що здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову. З початку війни економіка України функціонує в умовах безпрецедентних безпекових викликів, постійному руйнуванню агресором об'єктів цивільної, критичної інфраструктури, виробництв та промислових комплексів, міграції та внутрішнього переміщення близько 11–12 мільйонів українців і немає жодної галузі в Україні, яка б прямо або опосередковано не зазнала втрат від російської федерації. На цьому фоні відбувається кардинальна зміна не лише системи міжгалузевих зв'язків, а й структури економіки в цілому та фінансової діяльності держави, яка сьогодні на пряму залежить від фінансової міжнародної допомоги.

Слід зазначити, що Україна під час війни з РФ отримала 82,5 млрд дол. зовнішньої допомоги від міжнародних партнерів (станом на 22.03.2024). Проте на даний час неможливо точно обрахувати обсяги допомоги, кредитів та інвестицій, необхідних для відновлення країни, оскільки терористичні атаки на об'єкти інфраструктури та виробництва тривають постійно і втрати та руйнування становлять вже сотні мільярдів доларів США.

Як відомо, фінанси є матеріальною основою існування держави, джерелом грошового забезпечення її функцій. Отже держава прагне детально регламентувати суспільні відносини, які виникають при формуванні, розподілі і використанні різних фондів грошових коштів, за допомогою різноманітних фінансових інструментів і саме своєчасна результативна реформа державних фінансів є шляхом існування і відновлення України.

На сьогодні Уряд затвердив Національну стратегію доходів на 2024–2030 роки, яка має стати ключовим елементом для зміцнення економіки та фінансової системи в Україні. Стратегію розробило Міністерство фінансів спільно з іншими міністерствами та відомствами, за активною участю представників бізнесу, а також за результатами проведених консультацій із міжнародними партнерами з розвитку, зокрема МВФ, Світового банку, ОЕСР. Загалом зі Стратегією Україна рухатиметься до створення міцної та прозорої фінансової системи, готової відповідати сучасним міжнародним вимогам [1].

Чи готова фінансова система України прийняти інтеграцію цифрової валюти у державну систему і наскільки, в розрізі перебування держави у воєнному стані, є сучасною та актуальною сама ідея впровадження національної цифрової валюти?

З появою криптовалют та технології блокчейн і стрімкого зростання публічного та приватного інтересу до інноваційних фінансових інструментів, з'явилися ідеї створення цифрових валют центральних банків (CBDC), що набули значної популярності у банкірів, і однією з таких валют може стати е-гривня. Війна та економічна криза лише прискорили цей процес – посилили запит на нові інноваційні зручні фінансові інструменти, здатні захистити кошти в періоди потрясінь. Низка країн світу планують або вже випустили національні цифрові валюти. Вони повністю централізовані, оскільки знаходяться під контролем уряду, неанонімні, їх неможливо майнити та, як правило, вони підкріплені фіатними валютами або іншими цінностями (Китай, Еквадор, Японія, Швеція, Нігерія, Естонія та ін.).

У 2016 році НБУ створив дослідний проєкт, який займався вивченням можливого впровадження е-гривні. У 2018 році Національний банк провів перший закритий пілот з випуску цифрової валюти для роздрібних платежів. В рамках пілоту е-гривня тестувалась на

технології DLT (блокчейн), що допомогло регулятору в дослідженні цієї технології та її особливостей і у січні 2021 року Міністерство цифровізації України підписала меморандум зі Stellar Development Foundation, в рамках якого розроблялася національна цифрова валюта.

Після пілотного проекту в 2021 році регулятор (НБУ) провів опитування експертів фінансового ринку щодо можливості та перспектив запровадження е-гривні. Своїми думками поділилися близько 100 експертів з різнопрофільним досвідом: роздрібний бізнес, інновації, корпоративний бізнес, фінансові ринки, віртуальні активи та ін. За результатами опитування Національний банк виділив три найбільш перспективні варіанти використання CBDC:

1. Е-гривня для роздрібних безготівкових платежів із можливим функціоналом "програмованих" грошей та можливістю здійснення цільових соціальних виплат.

2. Е-гривня для здійснення операцій у сфері, пов'язаній з обігом віртуальних активів. Наприклад, для обміну, забезпечення випуску та інших операцій з віртуальними активами.

3. Е-гривня для транскордонних платежів.

На сьогодні технологічні передумови для запровадження цифрової гривні фактично існують, оскільки НБУ має національну платіжну систему "Простір", яку можна буде використовувати для функціонування обороту й обслуговування "електронних гаманців" фізичних та юридичних осіб. Проте, для успішної реалізації проекту потрібно унормувати істотне підвищення існуючих лімітів зберігання коштів в "електронних гаманцях", а також лімітів витрачання цих коштів.

Отже, потрібно зосередитися насамперед на удосконаленні необхідної технологічної інфраструктури, яка дала б можливість протестувати використання цифрової валюти в експериментальному режимі.

З метою правового регулювання фінансових відносин, щодо доцільності застосування цифрової е-гривні під час воєнного стану, насамперед необхідно дослідити на практиці у пілотних проектах реальні переваги цифрової гривні, шляхом співставлення витрат на її впровадження та отримання бажаних результатів покращення монетарної політики та фінансової стабільності держави.

Прибічники інтеграції цифрової валюти в Україні та інших країнах світу вважають, що її переваги лежать на поверхні, а саме:

- її введення підвищує зручність транзакцій у цифрових системах. Для цього можуть використовуватися спеціальні програмні пристрої або "електронні гаманці", які дають можливість зберігати в них гроші, поповнювати рахунки й робити покупки на інтернет-порталах, причому робити це без використання "основного" банківського рахунку. Це зручно.

- у випадку можливості створення надійної і швидкодіючої системи верифікації, клірингу та платежів, питома вага "цифрової" торгівлі товарами й послугами буде в Україні зростати. Для реалізації прагнення безготівкової економіки – це реальний крок у цьому напрямку.

- створення національної цифрової валюти вплине на зниження банківських комісій (з'явиться конкурент), що є позитивом не тільки для продавців товарів і надавачів послуг, але і зменшить витрати споживачів.

- в Україні і зараз є подібні сервіси (наприклад, Webmoney). Проте, створення альтернативного сервісу на базі національної валюти України, надасть різноманітність і можливість учасникам для цінової конкуренції. Користувачі сервісу від цього тільки виграють – внаслідок підвищення якості послуг і/або зниження їх вартості.

Створення і інтеграція цифрової гривні у фінансову систему – непростий процес. Поява грошей не лише у паперовій, а й у цифровій формі є природним кроком еволюції грошей у сучасному світі, оскільки використання готівки в багатьох країнах, у тому числі і в Україні, скорочується, а неупинний розвиток технологій приводить до змін у фінансовій сфері, про що свідчить зростання створення криптоактивів - стейблкоїнів приватними гравцями, що стимулює центробанки до активнішого дослідження та впровадження інновацій.

За даними Atlantic Council, зараз 130 країн світу вивчають перспективи створення цифрових грошей центральних банків (CBDC). Це біля 98% світового ВВП. При цьому у

травні 2020 року лише 35 країн вивчали CBDC. Сьогодні вже 64 країни перебувають на розширеній фазі дослідження (розробка, пілотування або запуск). Згідно зі статистикою Atlantic Council, сьогодні у світі впровадження цифрових валют ЦБ виглядає так: 11 країн запустили проекти; 21 країна впроваджує пілотні програми; 33 країни розвивають напрямок CBDC; 46 країн досліджують тему цифрових валют ЦБ; 16 країн неактивні в питанні CBDC; 2 країни скасували вивчення цього напрямку[2].

Аналітика сьогодення вимагає комплексного підходу до інноваційних змін фінансової системи в Україні і незалежної оцінки щодо ефективності запровадження е-гривні, із залученням громадськості, бізнесу та аналітичної спільноти, що набуває особливої актуальності під час перебування держави у воєнному стані. Використання досвіду рівня інтеграції цифрових валют до фінансових систем країн світу, їх впливу саме на фінансову безпеку потребує подальших досліджень у даному напрямку для нівелювання глобальних фінансових дисбалансів.

Література:

1. Уряд затвердив Національну стратегію доходів 2024–2030. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyyv-natsionalnu-stratehiu-dokhodiv-20242030> (дата звернення 13.05.2024)

2. CBDC. Як центробанки запускають національні цифрові валюти в різних країнах світу. URL: <https://delo.ua/crypto/cbdc-yak-centrobanki-zapuskayut-nacionalni-cifrovi-valyuti-v-riznix-krayinax-svitu-424713/> (дата звернення 13.05.2024)

Корюгін Андрій Валерійович,

*доцент кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидат економічних наук, доцент*

УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ЛОЯЛЬНІСТЮ СПОЖИВАЧІВ МКП «ХМЕЛЬНИЦЬВОДОКАНАЛ»

Закордонний досвід ведення підприємницької діяльності свідчить, що успіху досягають компанії, які є активним гравцями на ринку, постійно контактують з потенційними та існуючими споживачами [2, с. 13]. Стратегія лояльності формується на розробці та впровадженні заходів, спрямованих на побудову стійких, якісних зв'язків з споживачами, тобто забезпечення високої лояльності клієнтів. Під управлінням лояльністю розуміють складний процес, спрямований на стимулювання лояльних об'єктів щоб досягти цілей організації.

Стратегія управління лояльністю споживачів МКП «Хмельницькводоканал» повинна створити та підтримувати якісні відносини з клієнтами. Цієї мети можна досягти надаючи споживачам цінних переваг та вигод, які є мотиваторами їх лояльного ставлення. Стратегія управління лояльністю споживачів МКП «Хмельницькводоканал» формує, досягає, посилює та утримує лояльності споживачів.

Виділяють такі принципи стратегії управління лояльністю споживачів:

1. гнучкість – швидка реакція стратегії на зміну ринкового середовища, на поведінку та потреб споживачів;
2. індивідуальні особливості споживача – врахування індивідуальних потреб кожного споживача при формуванні лояльності;
3. заохочення та стимулювання – спонукання споживачів, їх заохочення до користування послугами компанії;
4. справедливість програми лояльності до всіх клієнтів;

5. єдність стратегії – єдиність та універсальність стратегії з інтеграцією її як складової частини загальної стратегії управління підприємства.

Управління лояльністю МКП «Хмельницькводоканал» передбачає застосування наступних методів:

– методи прямого та непрямого впливу: використання перших спрямоване на отримання безпосереднього помітного результату впливу, другі передбачають умови для досягнення високих результатів;

– методи формального та неформального впливу: перші реалізуються через певні документи, тобто формалізовані; неформальний вплив орієнтований на створення психологічної атмосфери, поведінки тощо [3].

Об'єктивні закономірності та специфіка відносин формують наступні методи:

1) організаційні – в їх основу покладено організаційні відносини між суб'єктом та об'єктом лояльності; зокрема організаційно-стабілізуючий вплив, розпорядчий вплив, дисциплінарний вплив.

2) економічні – вплив на матеріальне стимулювання, економічна вигода від лояльності до послуг та ціноутворення.

3) соціально-психологічні – вплив на соціально-психологічні відносини між суб'єктом та об'єктом лояльності спрямований на розвиток потенціалу лояльних споживачів; постійний аналіз та дослідження думок лояльних споживачів для формування групи та сегментів споживачів; врахування важливих аспектів для лояльних споживачів [3].

Незадоволеність споживачів може бути викликана такими причинами низька якість рівня обслуговування, низький рівень компетентності та ввічливості персоналу, що спровокує значну кількість конфліктів. Це не тільки працівники, які безпосередньо контактують з клієнтами, але й робітники, що задіяні у проведенні аварійно-ремонтних робіт. Тому, для покращення лояльності споживачів необхідно проаналізувати сучасний рівень навичок, практичний досвід персоналу, адже обслуговування - це тісна взаємодія між споживачем і сервісною організацією.

Для покращення ситуації формують «основні вимоги до обслуговування споживачів». Їх має знати персонал, який обслуговує клієнтів, під час звернення для отримання інформації, консультацій або з інших питань. Має бути сформований та доведений до виконавців порядок дій у типових та реагування в нетипових ситуаціях, вимоги до робочого місця, зовнішнього вигляду та поведінки. Ці фактори впливають на оцінку споживача якості обслуговування та формування його лояльності [1, с. 42].

«Основні вимоги до якості обслуговування споживачів» - це інструмент досягнення високого рівня якості обслуговування, що сприяє досягненню високого рівня задоволеності та лояльності з боку споживачів. Це збільшить кількість лояльних споживачів; зменшить кількість скарг та конфліктів; створить однакові умови надання послуг для всіх категорій населення, не допустить дискримінацію; сформує позитивне та доброзичливе відношення працівників до клієнтів.

Впровадження «основних вимог до якості обслуговування споживачів» дозволить підприємству: підвищити лояльність лояльності та задоволеність споживачів, що зменшить кількості скарг щодо обслуговування; підвищить позитивний імідж підприємства в очах громадськості; знизить рівень стресу серед працівників через зменшення кількості конфліктних ситуацій зі споживачами та зрозумілу послідовності дій у певних ситуаціях.

Розробка та впровадження «основних вимог» передбачає вирішення таких завдань:

1. Клієнтоорієнтований підхід з боку персоналу під час обслуговування ;
2. Підвищення якості надання послуг та обслуговування завдяки розробці системи комунікації зі споживачами; підтримка єдиних правил та принципів у процесі взаємодії зі споживачами; впровадження автоматизації процесів в процесі надання послуг; дослідження та задоволення потреб вразливих та маломобільних груп населення;
3. Оцінка якості надання послуг та дотримання термінів їх надання;
4. Постійний зворотній зв'язок зі споживачами

Підвищення якості обслуговування споживачів досягається за допомогою єдиного та усталеного підходу до обслуговування. Для досягнення цієї мети неююхідно впровадити та реалізувати певну логічну послідовність етапів обслуговування населення.

Основними етапами обслуговування споживачів є:

1. Привітання та встановлення контакту: створення привітної атмосфери, встановлення первинного контакту та спонукати ння відвідувача до розмови;
2. Виявити причину звернення та потреб споживача, спрямовувати його до відповідного працівника, який вже визначить потребу споживача, збір основної та додаткової інформацію для розробки оптимальних варіантів вирішення проблеми;
4. Надання послуги та консультування спеціалістом: запропонувати усі доступні варіанти рішень, надати інформацію, відповідно до потреб та очікувань відвідувача;
5. Робота з вхідним пакетом документів: прийняття повний пакету документів від заявника та обробка отриманих даних;
6. Завершення обслуговування та прощання з споживачем: демонстрація своєї прихильності та зацікавленості у подальшій співпраці, спонукання споживача залишити позитивний відгук .

На всіх етапах спілкування зі споживачем має бути відкрита та доброзичлива атмосфера. За необхідністю можна удосконалити діяльність підрозділу, що займається роботою з клієнтами, шляхом розподілу обов'язків між працівниками. Один-два працівники надають попередню консультацію відвідувачам та направляють їх до потрібного спеціаліста, доцільно зробити розподіл спеціалістів за категоріями, зокрема ремонт та встановленню обладнання, питання оплати комунальних послуг та субсидій, програми лояльності тощо. Працівники на рецепції мають зустріти відвідувача, дізнатися мету його звернення та спрямувати до працівника, який надасть консультаційні послуги в межах потрібного питання.

Система обслуговування забезпечує якісний зв'язок «підприємство- споживач» як під час персонального обслуговування в компанії, так і в онлайн обслуговуванні, електронному листуванні, поштовому листуванні, телефонному обслуговуванні та виїзному обслуговування. Робота працівників повинна бути спрямована на надання якісних послуг в електронній формі через відповідні системи, поширення дистанційних форм приймання звернень на отримання послуг та видачі результатів.

Для уникнення конфліктних ситуацій працівникам МКП «Хмельницькводоканал» необхідно:

1. Пам'ятати, що вони задовільняють інтереси споживачів, уникати еонфліктних ситуацій;
2. Уникати іронію чи сарказм у розмові, без образ щодо споживача;
3. Не допускати демонстрацію жестів і міміки, які можуть образити відвідувача;
4. Не допускати втручання інших відвідувачів в назріваючу конфліктну ситуацію;
5. Не обговорювати проблеми та не вступати в конфліктні ситуації з колегами в присутності відвідувачів;
6. Поводити себе належно та ввічливо за будь яких умов.

Якщо виникла конфліктна ситуація то працівнику слід вжити заходів з метою врегулювання ситуації, що виникла. Необхідно вислухати відвідувача, проявити розуміння та надати інформацію споживачеві, яку він потребує, не повторювати негативну для споживача інформацію .

Отже, впрвадження переліку «основних вимог до обслуговування споживачів» у МКП «Хмельницькводоканал» допоможе працівникам якісно обслуговувати споживачів, підвищувати їх задоволеність та лояльність, уникати конфліктних ситуацій та скарг.

Література:

1. Андрєєв О., Шевчук І. Практичні поради щодо підвищення якості надання послуг у центрах надання адміністративних послуг (дія центрах) та інших фронт-офісах. 2-ге вид. КІІВ : Проєкт SURGe, 2022. 60 с.

2. Брацлавська Є. Роль лояльності в світовій практиці. *Аналітичний журнал*. 2006. № 15. С. 13–14.
3. Самойленко О. А., Косій Т. М. Лояльність споживачів – стратегія успіху компанії. Буковинська державна фінансова академія. Наукове товариство Івана Кушніра. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=20449>

Костицький Михайло Васильович,
 доктор юридичних наук, професор,
 член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, дійсний член (академік)
 Національної академії правових наук України, заслужений юрист України

Кушакова-Костицька Наталія Вадимівна,
 доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ

1. Публічна влада в політології та її частині – кратології, трактується як суспільно-політична влада, відкрита народу і його міркуванням про неї, суспільна за своїм характером, така, що залучає до її здійснення (зокрема, до управління) широкі кола населення.

У юристів (В. Погорілко) термін публічна влада подається як синонім народовладдя, безпосередня демократія (вибори, референдуми, плебісцити і т. п.), поділ влади на державну (гілки влади) та владу місцевого самоврядування.

В політології термін «публічна влада», «публічне право» майже не використовується. Натомість, поширеним є використання терміну «політична влада».

В лінгвістиці термін «публічний» означає проходження в присутності публіки, людей, прилюдний, призначений для широкого відвідування, відкритий, гласний, привселюдний, громадський, загальний, оголошений, явний, відомий.

В юриспруденції термін «публічний» (від лат. publicus – суспільний, народний) – набув застосування і популярності після поділу права римськими юристами на публічне і приватне. До публічного права відносили ті норми, які захищали суспільні відносини, прагнули підтримати раціональні й демократичні форми організації влади у державі (О. Батанов, Н. Руда).

2. Як вже вказувалось, публічна влада розуміється як спосіб організації суспільних відносин, побудованих на засадах панування, ієрархії, підпорядкування, авторитеті, престижі. Суттю влади може бути авторитет, традиції, звичаї, закони, громадська думка, насильство, наявність інституцій наділених владними функціями. Публічну владу часто трактують як народовладдя. Хоча можлива і така публічна влада яка здійснюється тиранією, диктатурою, узурпаторами, тоталітарними чи фашистськими режимами.

Правда, в демократичному, ліберальному, ринковому суспільстві (до якого спрямована і Україна) публічна влада поступово повинна ставати владою народу, бути за змістом народовладдям. При цьому можуть мати місце такі види публічної влади як влади народу:

- а) як установчої при утвердженні соціальних змін (в Україні – на Майданах), при прийнятті народом Конституції держави;
- б) при безпосередній демократії, на референдумах, плебісцитах;
- в) при представницькій демократії – при виборах до органів державної влади;
- г) в місцевому самоврядуванні, тобто влада яка здійснюється територіальними громадами, що формують місцеві ради і їх виконавчі органи.

Публічна влада в філософії і політології трактується як ідеальна і реальна. Так, що зміст ст. 5 Конституції України (носієм суверенітету і єдиним джерелом влади є народ і т. п.) закріплює ідеальну владу. В Конституції представлена ідеальна модель суспільства із спрощеним уявленням про суспільне буття, із витворенням ідеальних конструкцій, із абстрагуванням від структури суспільства, інтересів окремих соціальних груп, навіть нації чи

народу. А реальна влада пов'язана з реалізацією інтересів і прагнень еліти, класів, соціальних груп, корпорацій (в т. ч. ТНК), прошарків.

3. Влада є дуже важливим соціокультурним феноменом, який має вирішальне значення в людській цивілізації, організації розумного існування людства на планеті Земля. Людство пройшло через різні форми групового і суспільного існування, суспільної діяльності, управління і самоуправління (В. Халіпов).

Визначень поняття «влада» є до трьох десятків. І в переважній більшості із них виділяються такі риси влади як панування і підпорядкування, як здатність, право і можливість розпоряджатися ким-небудь, визначально впливати на долю, поведінку і діяльність, традиції і звичаї людей з допомогою моралі, права, закону, авторитету, суду, примусу.

Влада іманентно приналежна суті людської природи, людської психології, індивідуальним установкам і ціннісним орієнтаціям людини. Волі до влади присвячено правці таких видатних філософів як А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, Л. Дюгі, М Вебер, Б. Кістяківський, П. Юркевич та ін.

В політології виділено низку типів, видів, форм, проявів феномену влади. В Україні, зокрема, в зв'язку з курсом на євроінтеграцію, розвиток влади має місце не лише як прояв держави, а все більше як прояв суб'єктів громадянського суспільства. Тенденція розширення функцій і діяльності недержавних структур та інституцій по здійсненню влади є закономірністю розвитку європейського соціуму, включно з Україною.

Косяченко Ксенія Едуардівна,

доцент кафедри цивільно - правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

В наш час глобалізація та її процеси відчутно впливають на розвиток та становище економіки в усьому світі. Немало країн відчуваю трансформаційний стан переходу до новітніх сходенок у розвитку. Глобалізаційні процеси є дуже різноманітними у своєму прояві, цим самим значно допомагають інтенсивно виходити на нові сходинки, а для інших є ніщевними.

Взагалі, в загальному розуміння глобалізація економіки, або економічна глобалізація - це процес всесвітнього стрімкого розвитку вільної системи торгівлі не в окремих країнах, а в цілому на планеті. Глобалізація – самоорганізуючий, об'єктивний процес, він рано чи пізно охоплює всі країни. І народи, які мало забезпечені потенціалом індустріально-інформаційного розвитку, нарешті отримують можливість користуватися її здобутками.

Сучасна глобалізація має подвійний характер, проявлення якого чітко видно у її поділі. на об'єктивну глобалізацію та суб'єктивну. Об'єктивна глобалізація є закономірним процесом формування єдиного світового політичного, економічного, соціального, культурного простору внаслідок поглиблення міжнародного поділу праці, посилення взаємодії та співробітництва між країнами.

Суб'єктивна глобалізація полягає у асиметричному розвитку світової економіки внаслідок організованого та реалізованого міжнародними організаціями, розвиненими країнами одностороннього привласнення результатів міжнародного поділу праці [1, с. 287].

Глобальна інтеграція має такі позитивні наслідки, як переваги міжнародного поділу праці, швидке поширення інновацій у різних країнах. Серед її переваг можна виокреслити зовнішньоекономічний характер, та свободу вибору, що обумовлена міжнародним рухом товарів, капіталу та робочої сили, свобода мислення, що тісно пов'язана з міжнародним рухом ідей.

Але глобалізація має і негативні наслідки. Особливо, вважаємо за необхідне, наголосити на суперечливому характері, якого набула глобалізацій останнім часом. Один із

конфліктів, який все більше загострюється є конфлікт з приводу розподілу її плодів. Розширення процвітання та інтеграція окремих країн можуть фактично примножити політичну хиткість, оскільки це призводить до більшої економічної залежності від інших держав і створює відчуття незахищеності.

Основними наслідками глобалізації є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Це об'єктивний процес, зумовлений розвитком транспорту та засобів зв'язку, він має системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. В результаті глобалізації світ стає більш співзалежним від усіх його суб'єктів. Відбувається збільшення як кількості спільних для груп держав проблем, так і кількості та типів інтегрованих суб'єктів [2].

Найчіткіше вплив глобалізації на економіку можна відслідкувати в транснаціональних компаніях, які є надефективними та прибутковими в різних куточках планети. На думку деяких вчених, потужність таких компаній в майбутньому відчутно лише зростатиме, як наслідок, відбудеться розпад деяких національних країн.

Основою економічної глобалізації в сучасній Україні повинна стати масштабна, абсолютна модернізація будь-яких сфер суспільного та економічного життя громадян та держави в цілому. Роль України в провідних процесах глобалізації залежить від певної кількості факторів та певних сприятливих умов для розвитку нашої держави в цьому напрямку.

Глобалізація дуже стрімко заповонила всі регіони і сектори світового господарства. Жодна національна економіка незалежно від розмірів країн (великі, середні, малі) та рівня розвитку (розвинуті, зростаючі чи перехідні) не може більше бути самодостатньою виходячи з наявних чинників виробництва, технологій та потреби в капіталі. Жодна держава не в змозі раціонально формувати і реалізовувати економічну стратегію розвитку, не враховуючи пріоритети та норми поведінки основних учасників світогосподарської діяльності [3].

Подальша інтенсифікація процесу глобалізації сприятиме загостренню проблеми національної ідентичності, але вихід полягає в тому, що багато країн прийняли протекціоністські заходи в таких сферах, як торгівля та імміграція, ідея полягає в посиленні впливу держави на економічне співробітництво. Що призводить до загострення геоекономічної та геополітичної напруженості в інвестиційному секторі, а отже, й у світі. За цих обставин необхідно побудувати новий фундамент для стабілізації та розвитку світової економіки. Економічний і фінансовий розвиток України на сьогодні немає належного фундаменту. Проводячи реформи та модернізуючи виробництво, можна буде відродити ефективну виробничу діяльність.

Державна фінансова підтримка підприємців стимулюватиме інвесторів. Потрібні всі умови для того, щоб Україна перетворилася зі споживача сировини в країну, здатну виробляти продукцію кінцевого споживання з цієї ж сировини. Національна програма має бути спрямована на розвиток внутрішнього ринку, реалізацію ефективних проектів розвитку вітчизняного виробництва, підтримку вітчизняного виробника, імпортозаміщення, енергозбереження та модернізацію сфери суспільного життя.

Література:

1. Глобальна економіка: становлення, трансформації, виклики: Підручник. За загальною редакцією В. Кулішова. Прага: OKTAN PRINT, 2023. 500 с.
2. Навроцька Н. А. «Економічна глобалізація: проблема сутнісного розуміння та визначення». 2012. № 233. С. 65-68.
3. Снігир Л. П., «Проблеми та перспективи глобалізації міжнародних відносин». Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 22. С. 33–36.

Коцюба Олена Віталіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРИНЦИП НАРОДНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ЗА КОНСТИТУЦІЮ УКРАЇНИ

Конституція України проголошує, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Це означає, що народ має виключне право самостійно вирішувати всі питання державного і суспільного життя. Принцип народного суверенітету є одним із найважливіших конституційних принципів, що визначає основи демократичного устрою України.

Згідно з Конституцією України, народ здійснює свою владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Це означає, що народ не лише обирає своїх представників до органів влади, а й безпосередньо може брати участь у вирішенні важливих питань державного і суспільного життя. Безпосереднє народовладдя в Україні реалізується через такі форми, як референдуми, вибори, місцеві ініціативи, громадські слухання тощо. Ці форми дають можливість громадянам безпосередньо впливати на прийняття рішень, що стосуються їхніх інтересів [1].

Принцип народного суверенітету передбачає, що народ є верховним носієм влади в державі [1]. Це означає, що жоден орган чи посадова особа не можуть привласнити владу, яка належить народові. Народ має право визначати і змінювати конституційний лад, а також здійснювати контроль за діяльністю органів влади. Відповідно до Конституції, жоден закон чи інший нормативно-правовий акт не може суперечити Основному Закону України. Це є гарантією того, що влада в Україні здійснюється відповідно до волі народу, а не окремих політичних сил чи посадовців.

Також, принцип народного суверенітету є ключовим елементом демократичного устрою держави. Він передбачає, що вся влада в Україні походить від народу, який є єдиним джерелом влади. Це означає, що народ має право на участь у прийнятті рішень, які стосуються його життя, а органи влади повинні діяти відповідно до волі народу. Таким чином, реалізація принципу народного суверенітету є запорукою становлення в Україні дійсно демократичної, правової та соціальної держави, в якій громадяни мають реальну можливість впливати на прийняття важливих рішень.

Хоча народ є верховним носієм влади, його суверенітет не є необмеженим. Конституція України встановлює певні межі здійснення народовладдя з метою гарантування прав і свобод громадян, забезпечення територіальної цілісності держави та її національної безпеки. Здійснення народного суверенітету не може порушувати основоположні права і свободи людини, закріплені в Конституції та міжнародних договорах. Захист прав людини є однією з найважливіших конституційних цінностей. Принцип народного суверенітету реалізується також через механізм поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Кожна з них має свою сферу повноважень і здійснює взаємний контроль, що перешкоджає зловживанню владою [2].

Принцип народного суверенітету є фундаментальним принципом конституційного ладу України. Він передбачає, що народ, як єдине джерело влади, має виключне право самостійно вирішувати всі питання державного і суспільного життя. Цей принцип закріплений у Конституції України та гарантується системою демократичних інститутів і механізмів, таких як вибори, референдуми, місцеві ініціативи та громадські слухання. Реалізація принципу народного суверенітету є запорукою становлення в Україні дійсно демократичної, правової та соціальної держави, в якій громадяни мають реальну можливість впливати на прийняття важливих рішень. Водночас народний суверенітет не є необмеженим і має певні конституційні межі, зумовлені необхідністю забезпечення прав людини, територіальної цілісності та національної безпеки держави.

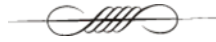
Література:

1. Навчально-науковий інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка» URL:

<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2017/may/2272/037-207-210.pdf>

2. ВИЗНАЧАЛЬНА РОЛЬ НАРОДНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ДЛЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ НАРОДОВЛАДДЯ

URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63971/100Shcherbanyuk.pdf?sequence=1>

Криницький Ігор Євгенович,

директор Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

член-кореспондент Національної академії правових наук України,

доктор юридичних наук, професор, старший науковий співробітник

ПРИНЦИП КОРЕЛЯЦІЇ СТРУКТУРИ БЮДЖЕТНОЇ І ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМ ЯК ОДНА ІЗ ЗАСАД ПОБУДОВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Важливість податкової системи жодним чином не зменшує критичного ставлення до неї. Ключовою тезою у цьому аспекті є фраза «ідеальної податкової системи не існує» [1]. І в цілому оцінка суспільством податкової системи України, що є негативною, з часом не змінюється [2, с.47]. Водночас слід зазначити, що податкові системи критикувались і критикуються завжди. Отже, модернізація вітчизняної податкової системи є обов'язковою складовою податкової реформи. Головне – який вектор оберуть перетворювачі.

У науковому співтоваристві пануючою зараз є позиція згідно з якою податкова система – це сукупність податків і зборів, що справляються на території нашої держави. Інколи вчені відходять від дослівного цитування положень Податкового кодексу України та визначають податкову систему, наприклад, як сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів, які справляються в установленому законодавством порядку [3, с.29]. Така варіативність суттєво не впливає на сутність аналізованого феномену та в повній мірі відбиває підхід, реалізований у пункті 6.3 статті 6 Податкового кодексу України. Саме у такий спосіб у вітчизняному законодавстві було вперше нормативно закріплено термін «податкова система України» адже раніше використовувалася категорія «система оподаткування» [4, с.156]. Таким чином фінансово-правова доктрина й чинне законодавство у цьому питанні корелюють одне одному. Немає нічого дивного у тому, що представники вітчизняної фінансово-правової науки зазвичай рухаються у кільватері позиції парламентарів. Зрозуміло, що це найпростіший та найменш витратний шлях, проте він практично виключає критичний аналіз нормативних приписів, а їх наукова оцінка потрібна зважаючи на «якість» чинного законодавства.

Структура як внутрішня будова чого-небудь властива об'єктам, що являють собою системи. Вона виділяється шляхом встановлення сутнісних, відносно стійких зв'язків між їх елементами при частковому або повному абстрагуванні від якісних характеристик цих елементів [5, с.611]. На нашу думку, можна сказати навіть більш категорично: система – це завжди структура. Наведену тезу можна екстраполювати й на податкову та бюджетну системи: вони завжди мають каркас. Це засадничий момент: їх структура у будь-який час – це виокремлення кількох рівнів. Інше питання – які підстави обираються для цього виокремлення та групування. Практика свідчить, що вони можуть бути різними.

До чинників із урахуванням яких відбувається організація системи податків і зборів зазвичай включають: адміністративно-територіальний устрій держави; розподіл компетенції органів держави щодо встановлення, введення і справляння податків і зборів; податковий тиск; принципи оподаткування, податкової політики та інші. В основі цих процесів лежить чіткий орієнтир, що визначає обсяг бюджетних витрат [6, с.339]. Ми вважаємо, що на цей системоутворюючий процес треба дивитися комплексно – через кругообіг публічних фінансів.

Тому, на наш погляд, не слід ігнорувати бюджетні доходи, передусім – податкові надходження до бюджетів. Саме тісний зв'язок бюджетної та податкової систем є тим ключем за допомогою якого можливо отримати ґрунтовну відповідь на запитання щодо оптимальності структури цих об'єднаних формувань.

Цілком слушною є позиція академіка Миколи Кучерявенка, який стверджує, що поняття «податкова система» не є виключно категорією податково-правового регулювання, адже має комплексне інституційне значення на межі бюджетного та податкового права [6, с.339]. Відповідно, питання побудови податкової системи України є бюджетно-податковим, отже, його варто вирішувати через призму тісної «співпраці» цих провідних підгалузей фінансового права. Саме тісний зв'язок бюджетної і податкової систем, кореляція їх структури є тим ключем за допомогою якого можливо отримати ґрунтовну відповідь на запитання щодо оптимальності побудови цих формувань.

Вітчизняні вчені за допомогою такої бінарної текстуальної компоненти як «бюджетно-податкова» конструюють низку економіко-правових термінів, зокрема: бюджетно-податкова система, бюджетно-податкова підсистема, бюджетно-податкова безпека, бюджетно-податковий механізм, бюджетно-податкова політика, бюджетно-податкове регулювання, бюджетно-податкова реформа і, навіть, бюджетно-податкове законодавство. Використання такого об'єднуючого чинника значною мірою виправдано пов'язаністю бюджетних і податкових важелів задля забезпечення публічних інтересів та покликано досягнути суспільно-корисних результатів як на макро-, так і на мезорівнях. Водночас варто зауважити, що в таких двовекторних категоріях, за всієї тісної взаємопов'язаності компонентів, «лідуючою» є саме бюджетна складова. Логіка такого висновку ґрунтується на головному призначенні податкових платежів – наповненні дохідної частини бюджетів, на тому, що податок чи збір «не працює» за відсутності свого адресата (конкретного бюджету). Не випадково ми не зустрінемо ні в науковому, ні в законодавчому обігу термінів на кшталт податково-бюджетний.

Різноманітність і чисельність бюджетів спонукає вчених до пошуку притаманних їм загальних рис, проведення класифікації і побудови стрункої та зрозумілої бюджетної системи. Зрозуміло, що національні бюджетні системи мають свою специфіку. Сучасні науковці пропонують виокремлення певних підсистем (ланок, рівнів). Наголошується, що в зарубіжних країнах існують, як правило, три- або чотирирівневі бюджетні системи. Принципово інша позиція ґрунтується на протиставленні побудови бюджетних системи в унітарних і федеративних державах. Наголошується, що модель бюджетної системи може бути дворівневою в унітарних державах або багаторівневою (трирівневою) у федераціях. Зазначений підхід вітчизняні вчені екстраполюють на бюджетну систему України. На підтвердження такої позиції науковці відсилають до чинного законодавства та констатують, що бюджетна система України є віддзеркаленням статті 133 Основного Закону України щодо системи адміністративно-територіального устрою України [7, с.44]. На нашу думку, більш зваженою є позиція яка враховує вітчизняні реалії та полягає у тому, що унітаризм та федералізм в чистому вигляді зустрічається досить рідко, переважно бюджетні системи містять ознаки як унітаризму, так і федералізму [8, с.1094]. Тобто, у реальному житті присутня певна гібридність цих відносин. Специфіка структури бюджетної системи України головним чином пов'язана з тим, що до складу нашої держави входить територіальне автономне утворення. Відтак, на наш погляд республіканський бюджет (бюджет Автономної Республіки Крим) входить до бюджетної системи України як окремий різновид регіонального бюджету і є особливою ланкою бюджетної системи.

Не поринаючи у дискусію щодо структури бюджетної системи запропонуємо своє бачення цієї конструкції. На нашу думку, її каркас утворюють п'ять складових: державний бюджет України, республіканський бюджет (бюджет Автономної Республіки Крим), обласні бюджети, районні бюджети, локальні бюджети (міст, селищ, сіл). Всі ці різновиди називаються в Бюджетному кодексі України, натомість останні чотири ланки законодавець об'єднує в групу місцевих. Водночас, аналіз складу доходів (зокрема, й податкових надходжень)

загального фонду бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, районних бюджетів та бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад свідчить, що вони різняться. Тому вважаємо, що варто вести мову про оптимізацію конструкції податкової системи, приведення її у відповідність до каркасу бюджетної системи: п'ять ланок податкової системи проти п'яти ланок бюджетної системи. Таке рішення буде відповідати принципу кореляції побудови бюджетної і податкової систем, а також європейському принципу максимальної податкової достатності всіх рівнів бюджетів, адресності та результативності оподаткування, зобов'язанням, які Україна визнала для себе обов'язковим у контексті виконання вимог Європейської хартії місцевого самоврядування [9]. Наша держава повинна забезпечити, щоб принаймні частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формувалася за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону (пункт 3 статті 9 Хартії). Отже вважаємо за доцільне з метою правової оптимізації податкової системи законодавчо закріпити існування як її складових наступних груп податків і зборів: загальнодержавні, республіканські (Автономної Республіки Крим), обласні, районні, локальні (міста, селища, села). Такий поділ зовсім не виключає подальшого об'єднання податкових платежів, виокремлення, наприклад, групи місцевих або регіональних податків і зборів.

Література:

1. Мережко С.П., Ушолік Н.Р., Лизунова О.М. Порівняльний аналіз податкових систем зарубіжних країн та України. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск №25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/282/270> (дата звернення 10 травня 2024 р.).
2. Пабат О.В. Складові елементи податкової системи України та їх організаційно-правові зв'язки. *Право і безпека*. 2015. №4. С.47 – 50.
3. Замасло О.Т., Приймак І.І., Грін О.В. Податкова система: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 378 с.
4. Пабат О.В. Щодо стану правового регулювання податкової системи України. *Адміністративне право України: сучасний стан та шляхи розвитку*: матеріали наук.-практ. конф. Харків: ХНУВС, 2012. С.155 – 157.
5. Йолон П. Структура. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
6. Кучерявенко М.П. Податкова система. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.6: Фінансове право. Харків: Право, 2010. 616 с.
7. Перощук З.І. Правові проблеми регулювання бюджетної системи України: монографія. Чернівці: «Місто», 2014. 383 с.
8. Дума В.Л. Міжнародний досвід формування бюджетного потенціалу місцевих фінансів. *Економіка і суспільство*. 2017. №13. С.1093 – 1099.
9. Європейська хартія місцевого самоврядування. *Офіційний вісник України* від 3 квітня 2015 р. №24.

Крисаченко Валентин Семенович,

*провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту українознавства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України*

МАНПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ РАШИЗМУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИНИЖЕННЯ ЛЮДИНИ: ГАЗЛАЙТИНГ

Для рашизму публічним інструментарієм впливу на громадську думку, причому для різних адресатів, є *газлайтинг* (англ. *gaslighting*). Це досить модерне поняття, але витoki самої процедури та її сутність криються ще в античних часах, зокрема в філософії софістики.

Прихильники цієї течії ставили під сумнів істинність очевидного (апріорного) знання, доводили некоректність емпіричного досвіду, навіть – законів формальної логіки. Використовуючи різноманітні словесні конструкції (викрутаси, алогізми, парадокси тощо), спонукували реципієнта до певних висновків. А потому, на тій же доказовій базі, доводили неістинність зроблених попередніх узагальнень.

Методологія софізму широко використовується в суддівській практиці, зокрема в прокурорській та адвокатській, а для філософії відіграла значну евристичну роль як у розвитку формальної, так і логіки наукового пізнання. Але якщо для софістів словесні абракадабри та покручі слугували засобом демонстрації могутності людського розуму, то для маніпуляторів вони є інструментом досягнення корисливої мети: для шахраїв – економічної, для ловеласів – чуттєвої, для політиків – владної та ін. Зрештою, в кінцевому підсумку, здійснення цільового газлайтингу в абсолютній більшості випадків своєю головною метою має **приниження людини**, і як особистості, і як носія певних родових цінностей.

В сучасному публічному просторі **газлайтинг є однією з форм психологічної маніпуляції людською свідомістю** різноманітними засобами, метою якої є введення об'єкта впливу у стан неадекватності, негідності та нікчемності власного життя та свого сприйняття буття. Певною мірою газлайтинг є дієвим інструментарієм для **формування у жертв насильства стану Стокгольмського синдрому**.

Методологія і стратегіями газлайтингу поширюються насамперед на потенційних жертв, тобто на коло сприймачів, котрі ще знаходяться в стані душевної рівноваги і поки щоне стали об'єктами відвертої агресії. Після розпаду СРСР, всі свої втручання у внутрішні справи нових незалежних держав Росія розпочинала з потужної інформаційної кампанії, котра передбачала створити всередині них відповідний інформаційно-світоглядний клімат, сприятливий для реалізації планів агресора.

Сучасні гайзлайтери своєю прихованою метою визначають **психологічний контроль над суб'єктами сприйняття**, котрий, в остаточному підсумку, стає **психологічним насильством над ними**.

Початковою стадією є **оприлюднення** в публічному полі певної ідеї/проблеми. Люди, зазвичай, спочатку зустрічають новий інформаційний модус з цікавістю, але насторожено. Далі вони реагують нерозумінням, несприйняттям запропонованого, навіть – відторгненням почутого, побаченого, донесеного від певного джерела. Важливою складовою подачі матеріалу є його **емоційність**, зокрема ритміка циклів «спокій-наголос-окрик-спокій». Таким чином, в індивіда постають сумніви щодо певної проблеми. Посіяні зерна бур'яну брехні мають тенденцію до закріплення на певному ґрунті, особливо в умовах відсутності будь-якої іншої, насамперед достовірної, інформації на задану тему.

Сумніви породжують сум'яття, невпевненість, невизначеність, стан дискомфорту. А **депресія** не стимулює до творчих дій об'єкта впливу, а, навпаки, штовхає його до апатії та бездіяльності. Тим часом, тиск триває, продовжуються постійно і методично нові вкиди, котрі стають вже звичними. Вони і постають частиною певного інформаційного поля (шуму/хаосу), як неодмінна частина повсякдення.

Професійні рашисти-маніпулятори використовують будь-які засоби впливу на свідомість потенційних жертв. Найперше – це **приниження, знецінення об'єкта впливу**, наголошення на його нікчемності та мізерності і, водночас, шкідливості для інших. Таким чином, здійснюється своєрідний напад і на окремого індивіда, та всю його спільноту.

Рашисти використовуються для пониження українців будь-які засоби: зневагу, брехню, наклепи, інсинуації, люту іронію, сарказм, гіперболу тощо. При цьому, носіям цих рис приписують різноманітні огидні вчинки та дії, на кшталт обзивання «фашистами» та «нацистами». На думку кремлівських пропагандонів це повинно спрацювати, особливо на тлі власних **гіперболізованих історичних наративів про виключну роль Росії у перемозі над Німеччиною**. Ворожість та ціннісна агресія московських рупорів збиває пересічного обивателя з пантелику, змушує його повірити бодай в частину сказаного. А наукові контраргументи проти пропагандистів цинічно ігноруються та відкидаються як, начебто,

вигадки хитрого «салоїда». Зрештою, може відбутися переоцінка власного «Я» з подальшою трансформацією індивіда в слухняну ляльку кремлівських карабасів.

Логічне продовження подібної ІПСО, її козирна фішка, джокер – пропозиція, від якої людина не в змозі відмовитися. Мова йде про певну **модель розв'язання проблеми**, котра вимальовується напрочуд яскравими, барвистими кольорами, але по суті своїй є оманною, тобто брехнею та обманом. Але **споживач отримує мрію, фантомну реальність**, котра ілюзорно виправдовує і прикрашає його життя. Це може бути рай на землі у вигляді світлого майбутнього (комунізму), процвітання «руського міра», крах нацизму і жидобандерівців, трактир біля ізби, ідеальна красуня, з якою можна чинити будь-які забави та неподобства, кара та жахи для ненависного сусіда-багатія, блаженство в Криму і т. д. і т. п. Інакше кажучи, створюється модель щасливого життя, причому для всіх неофітів разом, і кожному з них зокрема. **Соціальний неспокій вгамовується створенням образу сакрального ідеалу, котрий чіткою матрицею вигаданого буття заповнює свідомість, навіть – підсвідомість індивідів.**

Зрозуміло, у людини завжди мусить бути вибір, особливо щодо того, як утверджуватися і жити у цьому світі. Але глибинна сутність рашизму як ідеології, а тоталітаризму – як політичного устрою, якраз і полягає в тому, що **піддані імперії позбавлені будь-якого права на вільний вибір бажаного варіанту розвитку подій** тощо. Аргументи влади в такому випадку зводяться до застосування примусу до виконання директив, і насильства, репресій та фізичного знищення – щодо неугодної чи нелояльної частини населення.

В своїх екстремістських варіантах **маніпулятивні варіанти є неодмінною складовою здійснення рашистами злочинів проти людяності, військових злочинів та різноманітних форм геноциду**. Мова йде про свідомі, цілеспрямовані акції агресора, коли масові злочини вчиняють проти певної спільноти: етносу, конфесії, соціальної чи професійної страти та ін. Подібним чином на імперській мапі рашистів зникли десятки етносів та національних мов, інтелектуальна еліта, землевласники, промисловці, фінансисти тощо. Натомість, розквітла система ГУЛАГу та тюрем, каральних та партійних органів, ідейний абсолютизм та догматизм, запанували в розкоші владні прошарки та їхні слуги-холопи. Саме подібна модель тоталітарного режиму віками намагалась знищити Україну, саме ця гідра руйнує і споганює нашу країну нині.

Таким чином, для надання видимості істинності дискурсів влади, особливо для зовнішнього споживання, широко використовується **метод спекулятивних наративів**. Сутність його полягає в поширенні інформації, котра не ґрунтується на реальних чи частково дійсних фактах. При цьому здійснюється **некритична конверсія знання про один об'єкт на інший**. Наслідком постає підміна смислів і значення цього об'єкта/події, із наступною кодифікацією його як нетотожного самому собі. Так відбувається, наприклад, у випадку із Стокгольмським синдромом, коли вина за злочин покладається на саму жертву.

Рашизм масово використовує **аберацію смислів** на потенційний об'єкт свого впливу, власних агресивних зазіхань та дій. Таким чином, свій неспровокований повномасштабний напад на Україну подається як самозахист від неї самої чи, навіть, всього західного світу. А жертві своєї політики приписуються найрізноманітніші негативні ознаки, включно з офіційно засудженими міжнародним співтовариством (нацизм, геноцид, сепаратизм і т. д.), з тим, щоб мати позірне виправдання своїм протизаконним діям.

Ідеологія і практика рашизму становлять будівельний остов сучасного російського тоталітаризму. Лицемірна політика людиноненависницького режиму повинна стати неприйнятною і несприйнятною для цивілізованого людства, а її очільники, виконавці та носії дістати належне правове оцінку і нести за вчинене кримінальну відповідальність.

Рашизм є державною ідеологією і практикою московії. Він закорінений в традиціях східного деспотизму, з освяченням правителя релігією, централізованим управлінням, безправ'ям населення та державною власністю на всі ресурси, включаючи людські. Визначальними інструментами інформаційної політики рашизму є: жорстка селекція інформації на предмет її

відповідності/невідповідності пануючій доктрині влади; створення образу фантомної/метафізичної реальності як образу бажаного/ідеального суспільства і обґрунтування його безальтернативності; кодифікація знання та цінностей на предмет істинності/неістинності згідно офіційній догматиці.

*Круговий Дмитро Сергійович,
аспірант Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУДОМ ВЛАСНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ АДРЕСИ УЧАСНИКА СПРАВИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО ЗАСОБУ КОМУНІКАЦІЇ

Питання реалізації особою права на доступ до суду, а також організації належної комунікації суду з учасниками процесу, особливо – у дистанційному режимі, надзвичайної актуальності набирають в умовах воєнного стану, який продовжує діяти з моменту його запровадження Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX [1].

Будучи належним до кола процесуальних обов'язків суду, інформування судом учасника справи (фізичної особи) про ухвалене судове рішення є невід'ємною складовою такої комунікації.

Офіційна електронна адреса – сервіс Електронного кабінету ЄСІТС, адреса електронної пошти, вказана користувачем в Електронному кабінеті ЄСІТС, або адреса електронної пошти, вказана в одному з державних реєстрів. Адреса електронної пошти, що використовується при реєстрації Електронного кабінету, не може бути зареєстрована на доменних іменах, використання яких заборонено законодавством України (підп. 5.8 п. 5 розд. I Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему).

Оскільки відлік процесуального строку на оскарження судового рішення розпочинається з дати вручення останнього, належне вручення учаснику справи копії судового рішення суду є визначальним для реалізації таким учасником права на оскарження в порядку, передбаченому процесуальним законом.

Детальну процедуру вручення судового рішення, у т.ч. й порядок такого вручення, визначено положеннями ст. 272 Цивільного процесуального кодексу України, ст. 242 Господарського процесуального кодексу України та ст. 251 Кодексу про адміністративне судочинство України.

Європейський суд з прав людини право на отримання належного повідомлення про судові рішення, особливо у випадках, коли апеляційна скарга може бути подана у конкретно встановлений строк, послідовно тлумачить як складову права на доступ до суду (рішення у справах «Сухорубченко проти Росії» (Sukhorubchenko v. Russia), заява № 69315/01, п.п. 50-54, від 10.02.2005; «Мікулова проти Словаччини» (Mikulova v. Slovakia), заява № 64001/00, п.п. 52-58, від 06.12.2005; «Кушнір проти України», заява № 8531/13, п. 30 від 28.01.2021 [2]).

Донедавна в Україні на рівні Верховного Суду існувала неоднакова судова практика щодо того, чи є надсилання судових рішень на неофіційну електронну адресу, яка зазначена учасником процесу в поданих ним документах як власна електронна адреса, належним врученням копії судового рішення.

Так, у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 28.04.2023 у справі № 904/272/22 [3], наголосивши на пріоритеті встановлення факту вручення судового рішення, а не способу його надсилання (п. 6.4), суд зазначив, що:

- застосовуючи процесуальний закон і формуючи відповідну практику, видається важливим враховувати реальні обставини, в яких працюють суди, і тлумачити його у світлі забезпечення гарантій на доступ до суду та його безперервної роботи; лише такий підхід забезпечить практичну відповідь на реальні проблеми та виклики сучасності;

- надсилання рішення рекомендованим листом з повідомлення про вручення є способом забезпечення права учасника справи знати про ухвалене судом рішення, однак через відсутність фінансування суди не надсилають судові рішення рекомендованими листами, а повідомляють учасника про ухвалення рішень і можливість їх отримання альтернативними засобами комунікації – телефоном, електронною поштою, месенджерами;

- такі дії мають ту ж саму мету – проінформувати учасника справи;

- ключовим для оцінки правомірності цих дій суду має бути не спосіб їх вчинення (надсилання чи не надсилання рекомендованого листа), а їх здатність забезпечити досягнення мети – інформування особи про судові рішення;

- якщо учасник надав суду телефон та електронну адресу (хоча міг цього і не робити), зазначивши їх у заяві (скарзі), то слід припустити, що учасник бажає, принаймні не заперечує, щоб ці засоби комунікації використовувалися судом; це, в свою чергу, покладає на учасника справи обов'язок отримувати повідомлення і відповідати на них;

- з огляду на це, суд, який комунікує з учасником справи за допомогою повідомлених ним засобів комунікації, діє правомірно та добросовісно; тому слід виходити з «презумпції обізнаності»: особа, якій адресовано повідомлення суду через такі засоби комунікації, знає або принаймні повинна була дізнатися про повідомлення, а тому самого лише заперечення учасника про неотримання повідомлення недостатньо, щоб спростувати цю презумпцію;

- суд, який добросовісно інформує учасника справи з наміром забезпечити здійснення правосуддя, не повинен нести "ризик незнання" учасника, який надав суду свої номери та адреси, але не користується чи не стежить за ними;

- попри те, що конституційне право на суд є правом, його реалізація покладає на учасників справи певні обов'язки (п. 6.5).

У п. 6.8. зазначеної постанови суд: дійшов висновку про те, що повідомивши суду, як один із своїх засобів зв'язку електронну пошту, скаржник мав вживати заходів, щоб дізнатися про стан відомого йому судового провадження та долю його власної апеляційної скарги, та мав усвідомлювати, що суд може комунікувати з учасником справи за допомогою повідомлених ним засобів комунікації; врахував, що в умовах воєнного стану надсилання судових рішень на електронну пошту, яка зазначена учасником процесу в поданих ним документах як власна електронна адреса, є доцільним і спрямованим на досягнення мети, яка полягає у повідомленні учасника процесу про ухвалене судові рішення.

У подальшому такий підхід було неодноразово застосовано Верховним Судом у складі Касаційного цивільного суду (ухвали від 12.06.2023 у справі № 753/448/22 та від 09.08.2023 у справі № 203/267/22; постанови від 08.06.2023 у справі № 237/2273/14-ц, від 07.08.2023 у справі № 641/8079/20.

У постановах Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 30.11.2022 у справі № 725/486/22, від 30.11.2022 у справі № 759/14068/19, від 20.01.2023 у справі № 465/6147/18, від 13.04.2023 у справі № 947/26777/19, від 03.07.2023 у справі № 761/2006/20 було висловлено висновок, що якщо учасник справи надав суду електронну адресу (хоча міг цього і не робити), зазначивши її у заяві (скарзі), то слід припустити, що він бажає, принаймні не заперечує, щоб ці засоби комунікації використовувалися судом. Це, в свою чергу, покладає на учасника справи обов'язок отримувати повідомлення і відповідати на них. З огляду на це, суд, який комунікує з учасником за допомогою повідомлених ним засобів, діє правомірно і добросовісно. Тому слід виходити з «презумпції обізнаності»: особа, якій адресовано повідомлення суду через такі засоби комунікації, знає або принаймні повинна була дізнатися про повідомлення.

Водночас мотивація постанов Верховного Суду у складі колегії суддів: Касаційного господарського суду від 02.08.2021 у справі № 914/1191/20 та від 27.04.2023 у справі № 920/1142/20; Касаційного адміністративного суду від 23.08.2022 у справі № 560/9388/21; Касаційного цивільного суду від 14.09.2022 у справі № 522/5675/18, від 05.10.2022 у справі № 757/34078/14, від 08.02.2023 у справі № 199/1861/20 та від 19.04.2023 у справі № 607/17402/21 ґрунтувалася на тому, що відправлення й доставка судових рішень і процесуальних документів

електронним листом на особисту електронну пошту відповідача не свідчить про вручення копії ухвали апеляційного суду про відкриття апеляційного провадження, апеляційної скарги, а також про належне повідомлення про дату, час і місце розгляду справи в суді апеляційної інстанції. За таких обставин висновок суду апеляційної інстанції про наявність підстав для відмови у відкритті апеляційного провадження є передчасним.

Зазначена судова практика засвідчила існування неоднакових підходів Верховного Суду до вирішення питання щодо належності способу інформування учасника справи (фізичної особи) про ухвалене судові рішення і можливість отримання такого рішення альтернативним засобом комунікації, зокрема через особисту електронну пошту, а також актуальність питання застосування судом «презумпції обізнаності» учасника справи, який надав суду електронну адресу, зазначивши її у заяві (скарзі), а отже, може вважатися, таким, що знає або принаймні повинен був знати про його повідомлення судом через такий засіб комунікації.

Верховним Судом у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду було ініційовано питання відступу від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 28.04.2023 у справі № 904/272/22 [3] та передано справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду (ухвала від 30.08.2023 [4]), яка у постанові від 10.04.2024 у справі № 454/1883/22 [5] відступила від зазначеного висновку, висловивши натомість нові, розлогі та вмотивовані висновки.

Абстрагуючись від норм цивільного процесу, за правилами якого розглядалася ця справа, загальну для всіх видів судового процесу суть цих висновків можна передати формулюваннями, висловленими у п.п. 69,70 вказаної постанови Великої Палати Верховного Суду:

«69. У розумінні процесуального закону надіслання судового рішення на електронну пошту за адресою, зазначеною заявником в його процесуальних заявах, поданих до суду (позовна заява, апеляційна та / або касаційна скарга, заяви / клопотання), в яких наявне прохання про надіслання копій процесуальних документів на електронну пошту, яка не є офіційною, не може вважатися належним врученням та підтверджувати день вручення.

70. Якщо суд надіслав рішення на електронну адресу, яку зазначив учасник справи, це можна вважати додатковим засобом інформування учасника справи, який посилює реалізацію гарантії учасника бути обізнаним про свою справу. Однак це не звільняє суд від обов'язку надіслати учаснику справи повне рішення у спосіб, встановлений процесуальним законом».

Висновок. Зазначене вище дає підстави для висновку про те, що особливості використання судом неофіційної власної електронної адреси учасника справи, який не був присутнім у судовому засіданні, як альтернативного засобу комунікації полягають у тому, що надіслання судом копій процесуальних документів на таку адресу має допоміжний характер, є додатковим засобом комунікації та не звільняє суд від виконання визначених процесуальним законом обов'язків щодо вручення судового рішення учасникам справи.

Література:

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-ІХ. *Голос України*. 24.02.2022. № 37.
2. Рішення Європейського суду з прав людини від 28.01.2021 у справі «Кушнір проти України», заява № 8531/13. *Офіційний вісник України*. 05.10.2021. № 77. Ст. 4873.
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 28.04.2023 у справі № 904/272/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110742774> (дата доступу: 12.05.2024).
4. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 30.08.2023 у справі № 454/1883/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113176295> (дата доступу: 12.05.2024).

5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10.04.2024 у справі № 454/1883/22, провадження № 14-117цс23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118486335> (дата доступу: 12.05.2024).

Курепін Вячеслав Миколайович,
доцент кафедри методики професійного навчання
Миколаївського національного аграрного університету,
кандидат економічних наук, доцент

АКУМУЛЮВАТИ ДОДАТКОВІ РЕСУРСИ НА ПОТРЕБИ ФРОНТУ: ПРАВО ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ДОПОМОГУ ЗСУ

Політична стабільність та економічне процвітання сучасної державної демократії залежить від деяких факторів, але ключовим з яких є загальна довіра в суспільстві та довіра до формальних інститутів, зокрема, в умовах воєнного стану до місцеві органи влади. Наразі українському народові та владі потрібна стійкість [1, с. 17]. Це важливий чинник підвищення стійкості суспільства до великих криз й випробувань.

Наразі місцева влада та її активісти у деяких своїх діях мають кризу довіри від населення громад. Прикладом такого може бути масові акції протесту в обласних та районних центрах проти недоцільного використання коштів громад (укладання плитки, асфальту, висаджування дерев, кущів тощо) та недостатньої допомоги армії. Чи є підстави до погіршення ставлення місцевого населення громад до дій місцевої влади?

Зрозуміло, що з початку повномасштабного вторгнення суттєво погіршилася економічна ситуація в державі та і у громадах. На перший погляд присутній неефективний розподіл ресурсів у громадах [2, с. 148]. Але, як показують різні соціологічні дослідження (наприклад, Центр Соціологічних Досліджень, Децентралізації та Регіонального Розвитку) було відчутне зростання підзвітності й прозорості місцевої влади, значна частка громадян місцевих громад залучалася до ухвалення рішень, а значить підтримували довіру до місцевої влади.

У нашому дослідженні ми покажемо, чи існує криза довіри до місцевих інституцій, яка може вплинути на їхню стійкість під час воєнного стану, висвітлимо основні тренди та риси дій місцевої влади та її активістів.

З початку повномасштабного вторгнення підтримка Збройних сил України постійно зростає. Місцеві громади активно долучилися до такої допомоги [3, с. 100]. Аби допомога була своєчасною, нажаль, іноді порушуються норми бюджетного законодавства. Під час фінансування потреб армії громади зіштовхуються з проблемами. Тому час от часу трапляються випадки звинувачень мерів міст у нецільовому використанні коштів [4, с. 23]. Виникають акції протесту громадян з вимогою більше грошей направляти на потреби сил оборони та ЗСУ.

Розглянемо, як саме міська влада за рахунок видатків місцевих бюджетів може фінансувати армію. Зауважимо, за рахунок коштів місцевих бюджетів є три способи допомоги ЗСУ, але жоден із них за чинним законодавством України не дозволяє повною мірою й оперативно задовольнити потреби військових:

Спосіб перший – територіальні громади мають свої ДФТГ – добровольчі формування територіальної громади, місцева влада може забезпечувати такі формування обмундируванням, харчуванням, медикаментами, тимчасовим житлом. Забезпечення озброєння не попадає під юрисдикцію органів місцевого самоврядування, забезпечення зброєю чи технікою, це завдання Міноборони України.

Законодавство України передбачає процедуру виділення коштів на підтримку військових формувань депутатами місцевих рад. Треба ухвалити цільову програму на потреби військових [5, с. 39]. Перед цим бажано здійснити запит військовим щодо їхніх проблем. ПідтримкаДФТГ

може здійснюватися не тільки за гроші місцевого бюджету, використовують благодійну допомогу донор за їх згодою.

Важливо, за законодавством України допомога від органів місцевого самоврядування силам територіальної оборони ЗСУ не передбачена. Усі види забезпечення таких формувань ЗСУ (зарплата, їжа, спорядження тощо) лягають на Збройні сили України. Але для підтримки формувань ЗСУ з місцевих бюджетів все ж таки є спосіб.

Спосіб другий – перерахування коштів в державний бюджет. Органи місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану, перераховують кошти зі свого бюджету до державного [6, с. 42]. Це так звані субвенції (міжбюджетний трансферт – платіж). Законодавство України у цьому випадку не вимагає ухвалювати місцеву програму, потрібне лише звернення командування щодо потреб сил територіальної оборони та ЗСУ. Перераховані кошти місцевого бюджету громади ідуть на спеціальний рахунок для витрат на потреби національної безпеки, безпосередньо в держбюджет, можуть бути перераховані конкретній військовій частині, ТЦК, підрозділу Національної поліції тощо.

Спосіб третій – опосередкований, підтримка сил оборони за рахунок купівлі військових облігацій. Фінансування військових витрат України (зарплати військовим, зброя тощо) здійснюються із державного бюджету, який поповнюють грошима з продажу облігацій. За такий спосіб громада залишається з прибутком тому, що згодом повертає ці гроші з відсотками. Для місцевого бюджету це одна з форм заробітку, але військові облігації можна купувати лише за вільні кошти, або витратити кошти з резервного фонду.

Високоінтенсивні бойові дії та зміни у потребах фронту потребують оперативної реакції, важливо допомагати тим, хто знаходиться на передових позиціях та своєчасно відповідати на запити військових частин. Але громади не мають можливості швидко реагувати на запити військових частин [7, с. 266], затверджені способи надання допомоги у деяких випадках не є мобільними. Тому маючи бажання надавати допомогу військовим підрозділам громади інколи не дотримуються чинного законодавства.

Незважаючи на те, що військовий ПДФО було вилучено з бюджету місцевих громад, на запити військових частин вони продовжують реагувати миттєво. На місцях органи самоврядування не ділять - наша територіальна оборона чи не наша. Всі повинні отримати допомогу. Проблема у неможливості здійснення прямих закупівель необхідних приладів та інвентаря військового призначення. Але пошук можливостей допомагати ради Перемоги постійно триває, здійснюються закупівлі через районні ради, комунальні підприємства [8, с. 13] тощо. Вони говорять: «Хай нас карають, допомога ЗСУ буде, це краще, ніж бездіяльність».

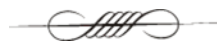
Контролюючі органи оборонні закупівлі з місцевих бюджетів трактують як нецільове використання коштів, а посадові особи, які здійснювали такі закупівлі нажалі притягуються до адміністративної або кримінальної відповідальності.

Сьогодні потребує змін у законодавстві України, яке дозволило б врегулювати правові колізії надання громадами допомоги для ЗСУ. Актуально розширити повноваження щодо підтримки органами місцевого самоврядування сектору безпеки і оборони України. Під час воєнного чи надзвичайного стану до компетенцій сільських, селищних та міських рад треба додавати можливості фінансової та матеріальної допомоги сектору безпеки і оборони через місцеві програми підтримки. Фінансово спроможні громади повинні уникати довгих бюрократичних процесів, вони повинні мати можливість оперативно реагувати на запити військових підрозділів ЗСУ. Ми маємо на увазі не стратегічні види озброєння, а тактично важливі засоби військового призначення, автомобілі, майно (дрони, тепловізори, приціли та багато іншого).

Отже, важливо в мінливих умовах сьогодні розширити повноваження органів місцевого самоврядування та направити ресурси місцевих бюджетів за цільовим призначенням на пріоритетні та об'єктивні потреби фронту, забезпечити ефективний контроль за розподілом коштів з місцевих бюджетів.

Література:

1. Пряслова Н. М. Працювати, не можна зупинятися: страхування бізнесу під час воєнного стану. *Трансформація страхового ринку України в світлі сучасних економічних викликів* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених (м. Миколаїв, 18-19 квітня 2023 р.) Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 16-19. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13437>.
2. Іваненко В.С., Курепін В. М. Місцеві органи влади в умовах воєнного стану: повноваження та співпраця військових адміністрацій з органами місцевого самоврядування. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : V Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Хмельницький, 17 червня 2022 р) Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 148-150. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11869>.
3. Орешко А. Ф., Курепін В. М. Сьогоднішні проблеми громади міста Миколаїв. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України* : матеріали X всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 99-100. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17494>.
4. Костюк А. С. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство. *Актуальні проблеми трудових відносин під час воєнного стану* : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті. (м. Миколаїв, 27 квітня 2022 року) Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 21-24. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11726>.
5. Петровських А. Д. Планувальні рішення комплексного плану, основа розвитку територій об'єднаних громад. *Інформаційно-психологічна та техногенна безпека: історичні аспекти, особливості захисту суспільства та особистості* : тези доповідей за результатами тематичного «круглого столу». (м. Миколаїв, 9 грудня 2022 р) Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 37-40. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12075>.
6. Іваненко В. С., Курепін В. М. Органи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Модельовання соціально-економічного розвитку в системі забезпечення продовольчої безпеки* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 10-11 трав.2023р). Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 41-44. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13902>.
7. Іваненко В. С., Курепін В. М. Реалізація заходів цивільного захисту у реформах місцевого самоврядування. *Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції* : матеріали X всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 25-27 жовтня 2023 року). Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 265-268. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15758>.
8. Іваненко В. С. Жінки-підприємниці під час війни: досягнення та виклики. *Підприємництво під час війни в Україні: виклики та можливості* : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю кафедри підприємництва, торгівлі та прикладної економіки (м. Івано-Франківськ, 20 листопада 2023 р). Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2023. С. 12-14. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/16141>.

Лаврентій Дмитро Степанович,

*докторант кафедри публічної політики ННІ публічного управління та державної служби
КНУ імені Тараса Шевченка, кандидат наук з державного управління*

Меляков Антон Володимирович,

*доцент кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції ННІ «Інститут
державного управління» ХНУ ім. В.Н. Каразіна, кандидат історичних наук*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНОЮ СФЕРОЮ В ОЦІНКАХ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Різноманітні аспекти функціонування системи охорони здоров'я протягом багатьох років активно вивчаються провідними соціологічними службами та аналітичними центрами нашої держави. Значний обсяг досліджень проводиться Інститутом соціології НАН України, Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), Разумков Центром, Соціологічною групою «Рейтинг», Українським інститутом соціальних досліджень ім. Олександра Яременка. Окремо варто відзначити масштабне багаторічне соціологічне дослідження «Індекс здоров'я - Україна», що проводиться в нашій державі починаючи з 2016р. і відображає, серед іншого, такі важливі аспекти піднятої проблеми як сприйняття змін у наданні медичних послуг, відповідальність за поліпшення функціонування системи охорони здоров'я та ін. [2].

Отже, в довоєнний період в Україні було зібрано достатньо емпіричного матеріалу, що характеризував такі складові розвитку системи як впровадження сімейної медицини, достатність медичної допомоги для громадян, ставлення то вакцинації тощо. В цілому, проведені опитування свідчили про позитивні тенденції. Поволі, але невпинно збільшувалася кількість громадян, яким вистачає наявної медичної допомоги, залишається стабільною чисельність тих, хто оцінює стан власного здоров'я на «відмінно» та «добре» [5], абсолютна більшість наших співвітчизників знайомі з власним сімейним лікарем та користуються його допомогою.

Повномасштабне вторгнення в Україну не могло не позначитися на змісті опитувань з питань розвитку системи охорони здоров'я. Поряд із традиційними питаннями щодо оцінки стану власного здоров'я та якості медичних послуг, науковці почали опрацьовувати специфічні проблеми, зумовлені російсько-українською війною. Так, кожен четвертий респондент (24,6%) не зміг отримати медичні послуги, або відчув зниження їх якості через повітряні тривоги або відключення електроенергії, при цьому 66,4% таких проблем не мали. 18% громадян зазначили, що з цих причин було перенесено прийом у лікаря або оперативне втручання, натомість 72,4% з такими проблемами не стикалися [4].

За наявними на початок 2024р. даними, від початку війни було пошкоджено або зруйновано близько 1280 закладів охорони здоров'я, а загальні прямі втрати інфраструктури системи охорони здоров'я від російської агресії склали 3,12 млрд. доларів США [1]. З лютого 2022р. були змушені змінити місце проживання та роботи тисячі медичних працівників, а понад дві тисячі з них виїхали за кордон. Щоправда, показники кадрового забезпечення системи охорони здоров'я в умовах воєнного стану є предметом дискусій в експертному середовищі.

Проблемою, що викликає найбільше занепокоєння 53% українців є значне подорожчання ліків, а 25,9% не змогли придбати лікарські засоби через їх відсутність [4]. Тут варто наголосити на одній з особливостей соціологічних опитувань, котра полягає в інтегрованості питань щодо медикаментозного забезпечення населення до кола проблем системи охорони здоров'я. Погоджуємося, що фізична та економічна доступність ліків є важливою складовою охороноздоровчої проблематики, котра, втім, не має прямого відношення до якості медичної допомоги.

За наявними опитуваннями, серед чільної п'ятірки основних проблем в галузі, респонденти у 2019р. відзначили такі: висока вартість ліків (26,0%), корупція в МОЗ (17,7%), висока вартість лікування (12,1%), брак сучасного обладнання (10,5%), неформальні платежі

лікарям (9,6%). Характерно, що українці виводять місцеву владу з кола тих, від кого залежить поліпшення функціонування закладів охорони здоров'я в їх громаді, при цьому покладаючи відповідальність на міністра охорони здоров'я (75,6%), головного лікаря закладу (37,7%) та, чомусь, прем'єр-міністра України (27,5). При цьому, відповідальність на міського чи сільського голову громади покладають лише 15,4% [2, с.97]. Щоправда, тут ми оперуємо результатами досліджень 2019р., коли реформа децентралізації ще не набула сучасного масштабу, тож можна спрогнозувати, що в 2024р. голова громади отримав би вищий відсоток, натомість голова Уряду – нижчий.

Предметом дискусій в науковому та експертному колі є вплив війни на поширеність соціально-небезпечних хвороб бойових дій. На нашу думку, масштабні бойові дії завжди є викликом для цієї складової системи охорони здоров'я. Тож ми погоджуємося з О. Клименко, котра наводить перелік чинників, що сприяють поширенню соціально-небезпечних хвороб в умовах воєнного стану в Україні: закриття профільних медичних установ на окупованих та деокупованих територіях, масове руйнування закладів охорони здоров'я, стихійне переміщення великих мас населення, нестача препаратів для відповідної терапії, дефіцит медичного персоналу та ін. [3]. Разом з тим, можемо стверджувати, що вирішальне значення в даному контексті має людський чинник, який полягає у відповідальному ставленні громадянина до власного здоров'я, адже навіть не дивлячись на війну, в більшості великих міст України для хворих на ВІЛ-СНІД або туберкульоз наразі є всі належні умови для отримання відповідних ліків, проходження необхідних тестів тощо.

Значення соціологічних досліджень не варто недооцінювати як при підготовці масштабних інформаційних кампаній на охороноздоровчу тематику, так і при аналізі їх результативності. Так, в період пандемії COVID-19 низка провідних соціологічних агенцій проводила постійний моніторинг ставлення українців до цієї хвороби, до якості вакцин, а також готовності робити щеплення. Особливо активно в цій площині працювали Київський міжнародний інститут соціології, а також соціологічна група «Рейтинг». В результаті було зібрано значний обсяг емпіричного матеріалу, що поступово вводиться до наукового обігу. Тут лише відзначимо, що в ретроспективі наші співгромадяни виявилися одними з найбільш скептично налаштованих європейців щодо оцінки реальних масштабів пандемії. Згідно результатів опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» спільно з Gallup International в грудні 2023р., 53% українців згодні з твердженням, що загроза від коронавірусу була перебільшена. При цьому, серед мешканців Швеції, котра фактично не впроваджувала масштабних карантинних обмежувальних заходів, лише 25% погодилися з цим твердженням [6].

Перспективним напрямом подальших досліджень може стати проблематика взаємодії медичної галузі з такими суспільними інститутами як, наприклад, релігійні конфесії. Останнім часом приклади такої співпраці стають все більш системними та ефективними. Спеціально для священників співробітниками Центру громадського здоров'я МОЗ України проводяться інформаційно-просвітницькі заходи з актуальних питань розвитку медицини та профілактики захворювань, ставлення до щеплень та ін. Розширюється коло закладів охорони здоров'я, де в різних форматах працюють медичні капелани, а навчальні програми «Душпастирство в охороні здоров'я» стають частиною освітнього процесу в низці університетів. Тож на часі аналіз думок представників таких зацікавлених сторін цього процесу як: священники, лікарі, фахівці органів управління охороною здоров'я і, безумовно, пацієнти та члени їх родин.

З урахуванням викликів, породжених російсько-українською війною, необхідно досліджувати й перспективи співпраці медиків з представниками соціальної сфери, зокрема тими, котрі надають соціальні послуги таким категоріям населення як: учасники бойових дій, члени сімей воїнів Сил оборони України, члени родин загиблих військовослужбовців, ті з внутрішньо переміщених осіб, котрі є особами з інвалідністю, відносяться до самотніх осіб похилого віку тощо.

Одним з найбільш резонансних аспектів функціонування системи охорони здоров'я, котрий із зрозумілих причин на даний час перебуває поза межами дослідницьких зацікавлень,

є діяльність військово-лікарських комісій (ВЛК). Переконані, що з плином часу, за допомогою якісних методів науковці-соціологи зможуть дослідити як сильні, так і слабкі місця даної підсистеми, що дасть можливість розробити оптимальні управлінські рішення для її вдосконалення. Важливо, щоб респондентами таких майбутніх досліджень стали не лише мобілізовані, але й їх близькі, а також, безумовно, співробітники ВЛК, представники Сил оборони України тощо.

Через новизну проблематики в науковому обігу відсутні публікації щодо місця охороноздоровчої тематики в ПКВ – програмах комплексного відновлення територій, що розробляються на локальному рівні прямо зараз. Участь громадськості в їх підготовці шляхом надання пропозицій та рекомендацій також може стати предметом майбутніх якісних соціологічних досліджень. Тим більше, що в процесі відновлення деокупованих та прифронтових громад очевидно не будуть відновлювати свою діяльність ті заклади охорони здоров'я, що і до війни були на межі закриття через замалу кількість відвідувачів та відсутність можливостей фінансування з боку громад.

Література:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. KSE. Квітень 2024р. 39с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf
2. Індекс здоров'я. Україна – 2019: Результати загальнонаціонального дослідження. Київ, 2020. 103с.
3. Клименко О. Взаємозв'язок динаміки поширення соціально-небезпечних хвороб із соціальними нерівностями та умовами воєнного часу в Україні. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2023. № 2. С. 143-161.
4. Соціально-економічне самопочуття громадян України: підсумки року війни (лютий-березень 2023р.). / Разумков Центр. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/sotsialnoekonomichne-samorochuttia-gromadian-ukrainy-pidsumky-roku-viiny-liutyi-berezen-2023r>
5. Чепурко Г. Динаміка самооцінки стану здоров'я населення України. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 30 років незалежності*. Київ. Вип. 8 (22). 2021. С.424-443.
6. Чи була перебільшена загроза від корона вірусу? 30.04.2024р. / Соціологічна група «Рейтинг». URL: <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/chi-bula-perebilshena-zagroza-vid-koronavirusu-doslidzhennya-rejtingu-z-gallup-international.html>

Лалуєва Надія Миколаївна,
асистентка кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Гавриш Аліна Володимирівна,
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні
факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ЛІДЕРСТВО В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лідерство є однією з ключових складових успіху в управлінні та організації. Ефективний лідер вміє впливати на інших, мотивувати їх до досягнення спільних цілей та надихати на отримання високих результатів. Сучасне середовище в умовах воєнного стану вимагає від лідера бути гнучким, вміти адаптуватися до змін та керувати командою.

Слід зазначити, що лідер (від англ. leader – ведучий, керівник) – це людина, яка завдяки своїм особистісним рисам має переважний вплив на колектив. Зауважимо, що поняття “керівник” і “лідер” різні. Основна відмінність полягає в тому, що керівник не завжди у своїй організації є лідером. Це людина ініціативна, внутрішньо вільна та сильна, яка має здатність повести за собою [1].

На нашу думку, основними рисами успішного лідера є: візія та мета, комунікативні навички, стратегічне мислення, впевненість та відповідальність, гнучкість та адаптивність.

Поряд з цим, лідерство є процесом впливу на інших людей з метою досягнення спільної мети або завдання. Воно передбачає здатність керівника надихати, мотивувати та спрямовувати дії інших. Лідерство включає в себе розуміння різних стилів керівництва та вміння використовувати їх у відповідності до потреб та ситуацій. Крім того, лідер повинен мати відмінні комунікативні навички, які дозволяють ефективно спілкуватися з усім колективом та встановлювати довіру.

Важливим елементом ефективного лідерства є здатність приймати обґрунтовані рішення, враховуючи інтереси всіх сторін, забезпечуючи досягнення поставлених цілей. Також значну роль відіграє здатність лідера створювати в команді атмосферу взаєморозуміння та підтримки, де кожен член може вільно висловлювати свої думки.

Враховуючи сучасні політичні виклики, лідери, особливо у період криз та війн, повинні реагувати на зміни та використовувати свої навички для створення сприятливих умов для розвитку суспільства, а за потреби, його відновлення [4].

Лідерство в публічному управлінні в умовах воєнного стану є складною та важливою проблемою, що вимагає від керівників особливих навичок та вмінь. У таких умовах лідерство стає ключовим чинником успішного керівництва, забезпечення стабільності та ефективної роботи державних органів.

Один із елементів ефективного лідерства в умовах воєнного стану – це здатність керівників робити швидко та виважені рішення. У таких ситуаціях керівники мають бути готовими діяти під тиском та приймати рішення, що відіграє велику роль для забезпечення безпеки та стабільності країни.

Другим важливим елементом є здатність лідерів мобілізувати та об'єднувати людей. Уміння створювати єдиний фронт управління та співпраці між державними органами та громадськістю є ключовим для успішного вирішення проблем, що виникають у період воєнного стану.

Третій елемент – це здатність до комунікації та інформування. Лідери повинні чітко й доступно пояснювати свої рішення та дії громадськості, а також забезпечувати їх розуміння та підтримку.

Найважливіші, на нашу думку, аспекти формування ефективного лідерства представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Аспекти формування ефективного лідерства

Визначення власної місії та цілей	Лідер повинен мати чітке бачення та цілі, які надихають та мотивують інших.
Підтримка розвитку команди	Лідер має стимулювати особистісний та професійний розвиток своєї команди, надавати можливості для навчання та розвитку.
Прийняття рішень	Лідер зобов'язаний аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення, які сприяють досягненню цілей.
Вміння мотивувати	Лідеру необхідно знати, як мотивувати свою команду до досягнення високих результатів, використовуючи різні методи та стимули.

Примітка. Складено авторами на основі [2].

За даними опитування, проведеного 5-10 лютого 2024 року Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), яскравими прикладами лідерів в публічному управлінні в умовах воєнного стану в Україні є ексголовинокомандувач ЗСУ Валерій Залужний (94% респондентів висловили довіру), голова ГУР МО Кирил Буданов (66%) та президент України Володимир Зеленський (64%) [5]. Під час повномасштабного вторгнення та введення воєнного стану у 2022 році, вони виступили як лідери, які продемонстрували здатність до швидких та виважених рішень, мобілізації та об'єднання людей, а також ефективної комунікації з громадськістю.

Таким чином, лідерство в публічному управлінні в умовах воєнного стану вимагає від керівників високого рівня відповідальності. Лідерство відіграє важливу роль у формуванні та розвитку суспільства, сприяючи досягненню великих цілей та змінам на краще.

Література:

1. Прилепа Н.В. Лідерство в системі управління підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 5. С.184-187.
2. Сушик, Н. Теоретичні основи формування лідерських якостей учнівської молоді. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Педагогічні науки / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: І. О. Смолюк та ін.]. Луцьк, 2013. № 7 (256) : Педагогічні науки. С. 110-115.*
3. Батир Ю.Г. Лідерство у керівництві державою 21 століття. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15403/1/Batyr.pdf> (дата звернення: 09.05.2024)
4. Чумакова Г.В., Пасічник В.В. Лідерство в кризових умовах: публічне управління під час воєнного стану. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/9763-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-9817-1-10-20240314.pdf> (дата звернення: 09.05.2024)
5. Грушецький А. Напрямок справ у країні та довіра політичним, військом і громадським діячам. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1336&page=1> (дата звернення: 09.05.2024)

Лапкін Андрій Васильович,

доцент кафедри трудового права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

доктор юридичних наук, доцент

ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД РІВНОГО ДОСТУПУ ДО СУДУ ЖЕРТВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що доступ до суду жертв кримінальних правопорушень здійснюється в порядку кримінального провадження, передбаченому КПК України. При цьому ст. 55 КПК України пов'язує визнання особи потерпілим у кримінальному провадженні із заподіянням особі шкоди, а також передбачає можливість відмови у визнанні потерпілим за відсутності до цього підстав. У зв'язку із цим виникає питання щодо того, чи не обмежують такі правила конституційні гарантії рівності особи перед законом і судом, зокрема в аспекті можливого обмеження доступу до суду жертв кримінальних правопорушень, які не набули процесуального статусу потерпілого.

Частини 1 та 2 ст. 24 Основного Закону передбачають, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Здійснюючи офіційне тлумачення цих положень, Конституційний Суд України (далі –

КСУ) вказав, що гарантована Конституцією України рівність усіх людей в їх правах і свободах означає необхідність забезпечення їм рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод. У правовій державі звернення до суду є універсальним механізмом захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Ніхто не може бути обмежений у праві на доступ до правосуддя, яке охоплює можливість особи ініціювати судовий розгляд та брати безпосередню участь у судовому процесі, або позбавлений такого права (абз. 5 пп. 2.2 п. 2 мотивувальної частини Рішення КСУ у справі про рівність сторін судового процесу від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012).

При цьому Конституція України окремо не лише не визначає поняття потерпілого (жертви кримінального правопорушення), а й взагалі не згадує його. Також Основний Закон не закріплює окремих гарантій захисту прав потерпілого, тож наявність та зміст останніх впливає із положень ст. 3 Конституції України, згідно з якою «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», а також із загальних гарантій прав та свобод людини і громадянина, передбачених Розділом II та іншими положеннями Основного Закону.

Натомість визначення поняття потерпілого та прав, якими він наділяється, є предметом регулювання галузевого законодавства. При цьому потерпілого можна розглядати у матеріальному (як особу, на яку вчинено кримінально протиправне посягання) та процесуальному (як учасника кримінального провадження) аспектах.

Матеріальний та процесуальний аспекти поняття потерпілого є тісно пов'язаними між собою, але не є тотожними. На це звернула увагу Велика Палата Верховного Суду, яка у постанові від 16 січня 2019 року у справі № 439/397/17 зазначила, що у кримінально-правовому розумінні потерпілий це особа, якій кримінальним правопорушенням безпосередньо заподіюється фізична, моральна та/або матеріальна шкода (або існує безпосередня загроза її заподіяння). Поняття «потерпілий» у кримінальному праві не має законодавчої дефініції. Натомість законодавством визначено кримінально-процесуальне розуміння поняття «потерпілий». Поняття «потерпілий» в кримінально-правовому значенні є первинним щодо його розуміння в кримінальному процесі, оскільки в кримінальному праві потерпілий з'являється об'єктивно, в результаті вчинення проти нього кримінального правопорушення.

З наведеної правової позиції Великої Палати Верховного Суду з недвозначністю впливає необхідність розмежування поняття «потерпілий» у матеріальному кримінальному праві та у кримінальному процесі, а також встановлення того, у якому саме аспекті використовується це поняття у конкретній ситуації. Таким чином, наведений у конституційній скарзі висновок щодо того, що «потерпілим у кримінальному провадженні може бути визнана особа і в разі, коли існує безпосередня загроза заподіяння такій особі фізичної, моральної та/або майнової шкоди», не відповідає ані позиції Верховного Суду, ані приписам чинного законодавства.

Тож, хоча в будь-якому випадку процесуальний статус потерпілого є похідним від матеріальної підстави, пов'язаної із вчиненням кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України, однак не будь-яка жертва кримінального правопорушення стає учасником кримінального провадження, набуваючи відповідного процесуального статусу потерпілого. Таке набуття не є довільним, а передбачає наявність відповідної підстави та додержання визначених порядку та умов, які регламентовані ст. 55 КПК України.

Це обумовлено як тим, що далеко не всі жертви злочину бажають брати участь у кримінальному процесі, яка пов'язана із додатковими матеріальними та часовими витратами, емоційними переживаннями та ін., так і тим, що цілі кримінального процесу вимагають

чіткого визначення потерпілого як його учасника задля обмеження кількості осіб, які можуть брати участь у кримінальному провадженні як потерпілі, а також виключення можливої участі у ньому сторонніх осіб. Адже будь-яке кримінальне правопорушення може одночасно посягати на права та інтереси багатьох осіб, певних колективів, громад або суспільства в цілому. Однак не всі ці особи є його безпосередніми жертвами та можуть наділитися процесуальними правами.

Зважаючи на це, виникає необхідність у встановленні певних підстав для визнання особи потерпілим у кримінальному провадженні, якими, згідно із ч. 1 ст. 55 КПК України визначено: (1) для фізичної особи – завдання кримінальним правопорушенням моральної, фізичної або майнової шкоди; (2) для юридичної особи – завдання кримінальним правопорушенням майнової шкоди; (3) для адміністратора за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій – завдання кримінальним правопорушенням майнової шкоди власникам облігацій.

Отже, матеріальна підстава для визнання фізичної особи потерпілим у кримінальному провадженні передбачає поєднання двох умов: (1) завдання такій особі моральної, фізичної або майнової шкоди; (2) завдання цієї шкоди саме кримінальним правопорушенням. Тобто у сенсі ст. 55 КПК України шкода розглядається у контексті безпосередніх негативних наслідків кримінального правопорушення, що позначилися на майновій чи особистій немайновій (моральній або фізичній) сфері людини, яка зазнала кримінального протиправного посягання. Якщо ж таких наслідків для особи, на яку було спрямовано кримінально протиправне посягання, не настало, або вони настали для іншої особи, то така особа не може набути процесуального статусу потерпілого. Це, зокрема, відображено у положеннях ч. 4 ст. 55 КПК України, відповідно до якого «потерпілим не може бути особа, якій моральна шкода завдана як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства» та ч. 5 ст. 55 КПК України, згідно з якими «за наявності очевидних та достатніх підстав вважати, що заява, повідомлення про кримінальне правопорушення або заява про залучення до провадження як потерпілого подана особою, якій не завдано шкоди, зазначеної у частині першій цієї статті, слідчий або прокурор виносить вмотивовану постанову про відмову у визнанні потерпілим, яка може бути оскаржена слідчому судді». Такий підхід є цілком обґрунтованим, адже можливість участі у кримінальному провадженні як потерпілого та кореспондуючі цьому права та обов'язки надаються особі передусім для можливості відстоювання та відновлення порушених кримінальним правопорушенням прав і законних інтересів, а також відшкодування (компенсації) завданої ним шкоди.

Такий підхід вітчизняного законодавця до формулювання підстави визнання особи потерпілим відповідає міжнародним стандартам у сфері захисту жертв кримінальних правопорушень. Так, відповідно до п. 1 Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою, прийнятою резолюцією 40/34 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 29 листопада 1985 року, під терміном «жертви» розуміються особи, яким індивідуально чи колективно було завдано шкоди, включаючи тілесні ушкодження або моральну шкоду, емоційні страждання, матеріальні збитки або суттєве ураження їхніх основних прав у результаті дії чи бездіяльності, що порушують чинні національні кримінальні закони держав-членів, включаючи закони, що забороняють злочинне зловживання владою. Термін «жертва» у відповідних випадках включає близьких родичів чи утриманців безпосередньої жертви, а також осіб, яким було завдано шкоди при спробі надати допомогу жертві, що перебуває у тяжкому становищі, або запобігти віктимізації (щоб особа стала жертвою становища).

У п. «а» ст. 1 Рамкового рішення Ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 року про статус потерпілих у кримінальному провадженні (2001/220/JHA) вказано, що поняття «жертва» означає фізичну особу, яка зазнала шкоди, включаючи фізичні чи психічні травми, емоційні страждання або економічні втрати, безпосередньо спричинені діями чи бездіяльністю, що є порушенням кримінального законодавства держави-члена.

Таким чином, визначення фізичної особи як потерпілого (жертви злочину) згідно з основними міжнародними документами здійснюється саме за допомогою категорії «шкоди», яка завдана цій особі кримінальним правопорушенням.

Варто зауважити, що наведені у ст. 55 КПК України різновиди шкоди, які створюють підставу для визнання потерпілим у кримінальному провадженні, є гранично широкими за обсягом та дають змогу охопити найрізноманітніші наслідки кримінально протиправних посягань. Так, якщо вони не стосуються обмежень фізичної чи майнової сфери людини, які передбачають фізична та майнова шкода відповідно, то визнання особи потерпілим можливе на підставі завдання їй моральної шкоди, яка, згідно із ч. 2 ст. 23 Цивільного кодексу України, може полягати: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Зважаючи на це, положення ст. 55 КПК України, встановлюючи підстави для визнання особи потерпілим та передбачаючи можливість відмову у визнанні потерпілим у разі очевидної відсутності цих підстав, жодним чином не суперечать положенням частин 1 та 2 ст. 24 Конституції України та не порушують заборону дискримінації. Адже можливість набуття процесуального статусу лише тією особою, якій кримінальним правопорушенням завдано шкоди, не є дискримінаційною, оскільки не надає привілеїв такій особі і, водночас, не обмежує прав інших осіб, яким така шкода не завдана, зокрема в частині доступу їх до суду. Водночас, завдання шкоди кримінальним правопорушенням не може вважатися ознакою, за якою відбувається дискримінація.

Левандовський Чеслав Чеславович,

*аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПИТАННЯ ЕКСПОРТНИХ КРЕДИТІВ «TIED AID» ЗА ПРАВИЛАМИ ОЕСР В ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ В БУДІВНИЦТВІ ПРИКОРДОННИХ ДОРІГ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИКОРДОННОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

В сучасну епоху глобалізації особливої ваги набуває ефективна міжнародна економічна співпраця та її вплив на національну економіку.

Для України це особливо актуально в оборонній та будівельній галузях. Одним феноменів міжнародної економічної співпраці є «кредит на умовах пов'язаної допомоги».

Незважаючи на те, що «кредит на умовах пов'язаної допомоги» в Україні належить до правової дійсності ще з 2015 року, інформації щодо проведення досліджень у цій сфері при підготовці цих тез знайти не вдалося.

На даний час в Україні існують два чинні міжнародні договори щодо «надання кредиту пов'язаної допомоги» за правилами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) (англ. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)), а саме Рамковий договір між Урядом України та Урядом Угорщини про надання кредиту на умовах пов'язаної допомоги від 24.11.2016 року (Договір ратифіковано Законом України № 1978-VIII від 23.03.2017) [1] та Договір між Урядом України та Урядом Республіки Польща про надання кредиту на умовах пов'язаної допомоги від 09.09.2015 року (Договір ратифіковано Законом України № 977-VIII від 03.02.2016) [2].

Як зазначено в частині 1 Статті 2 Договору між Урядом України та Урядом Республіки Польща, передбачається, що цей Договір, усі проекти та Контракти, які фінансуються за цим Договором, відповідають інструкціям (правилам) Організації економічного співробітництва та

розвитку (надалі - ОЕСР) стосовно пов'язаної допомоги, як визначено в Угоді про офіційну підтримку експортних кредитів та в інших відповідних документах ОЕСР. [2] (далі – Угода).

У подібний спосіб у Статті 2 Договору між Урядом України та Урядом Угорщини, зазначено, що Уряд України підтверджує свою готовність використовувати кредитну лінію на умовах пов'язаної допомоги у відповідності з Угодою ОЕСР про офіційну підтримку експортних кредитів.

Таким чином умови та положення Угоди можна вважати «м'яким правом» як для країн надавачів кредиту, так і для країн отримувачів кредиту.

Угода про офіційну підтримку експортних кредитів з огляду на її особливий характер є «джентльменською угодою» між її Учасниками: Австралією, Канадою, Європейським Союзом, Японією, Кореєю, Новою Зеландією, Норвегією, Швейцарією, Туреччиною, Великобританією та Сполученими Штатами Америки та іншими країнами ОЕСР.

Угода вперше виникла в 1978 році на основі експортного кредиту «Консенсус» (анг. «Consensus»), узгодженого тогочасними членами ОЕСР у 1976 році. З того часу вона регулярно вдосконалювалася, щоб відображати потреби бенефіціарів та розвиток ринку. [3]

Угода про офіційну підтримку експортних кредитів передбачає правила щодо пов'язаної допомоги (анг. tied aid). Ці правила також називаються «Хельсінськими» правилами та були узгоджені учасниками організації ОЕСР в 1991 році з метою обмеження використання пільгового фінансування для проектів, які можуть підтримуватися через комерційне фінансування. Зазначені правила були розроблені для перенаправлення пов'язаної допомоги від багатших країн, які повинні мати можливість залучати комерційні кредити, до менш забезпечених країн, що розвиваються. [4]

Особливістю можна вважати те, що такий кредит виникає на міждержавному рівні, але в кінцевому результаті отримувачем коштів є експортер товарів, робіт (послуг), тому за змістом та назвою такий кредит є експортним, а його надання з огляду на пільгові процентні та комісійні ставки можна вважати допомогою.

Основна мета Угоди полягає в тому, щоб створити рамки для впорядкованого використання офіційно підтриманих експортних кредитів пов'язаної допомоги шляхом сприяння рівним умовам для заохочення конкуренції між експортерами на основі якості та цін на експортовані товари та послуги. З цією метою Угода встановлює обмеження на терміни та умови фінансування (строки погашення, мінімальна відсоткова ставка, мінімальні комісії), що застосовуються при наданні експортних кредитів пов'язаної допомоги, а також на використання експортерами пов'язаної допомоги. Угода містить різні положення про прозорість серед експортерів, щоб забезпечити ефективне застосування вищезазначених обмежень та умов.

У випадку кредитних угод пов'язаної допомоги, з точки зору міжнародного права обов'язковим є виконання вимог ОЕСР, що містяться як безпосередньо в Угоді про офіційну підтримку експортних кредитів так і в похідних документах ОЕСР: Попередній регламент пов'язаної допомоги (анг. Ex Ante Guidance for Tied Aid), Принципи оцінки проекту Комітетом допомоги розвитку (анг. DAC Principles for Project Appraisal), Настанова щодо допомоги та навколишнього середовища Комітету допомоги розвитку (анг. DAC Guidelines on Aid and Environment), Добрі практики оцінки впливу проектів розвитку на навколишнє середовище (анг. Good Practices for Environmental Impact Assessment of Development Projects). [5]

Особливістю кредитів пов'язаної допомоги «tied aid» є те, що визначення особи експортера, який здійснюватиме поставку та який отримуватиме кошти відбувається на конкурентних засадах відповідно до національної процедури публічних закупівель.

Як у Рамковому договорі між Урядом України та Урядом Угорщини про надання кредиту на умовах пов'язаної допомоги від 24.11.2016 року, так і в Договорі між Урядом України та Урядом Республіки Польща про надання кредиту на умовах пов'язаної допомоги закладено засади реалізації таких кредитів, що полягає на використанні національних механізмів публічних закупівель.

Так, у Статті 4 Рамкового договору між Урядом України та Урядом Угорщини зазначено, що Уряд України або визначена ним організація для реалізації проектів за пріоритетними напрямками, зазначеними в Додатку 1, дотримується вимог національного законодавства, діючи відповідно до загальноприйнятих принципів і належних практик закупівель та українських процедур закупівель. Відтак йдеться про те, що розпорядником коштів є Уряд України або визначена ним організація, тобто йдеться про використання публічних фінансів Уряду України з одночасним обов'язковим застосуванням адміністративно-правового регулювання публічних закупівель.

Додатково ця вимога закріплена у п.2) Статті 5 Рамкового договору між Урядом України та Урядом Угорщини від 24.11.2016 року, у якому прямо зазначено, що «для реалізації проектів Угорський експортер та юридичні особи - резиденти України укладають Контракт у відповідності до процедур закупівель відповідно до Закону України № 922-VIII «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року.» [1]

У свою чергу, пункт 7 Статті 3 між Урядом України та Урядом Республіки Польща про надання кредиту на умовах пов'язаної допомоги від 09.09.2015 року передбачає, що відбір польських підприємців Урядом України для реалізації проектів, що фінансуються в рамках Кредиту, повинен відповідати чинному законодавству України включно з положеннями про публічні закупівлі. [2]

Відтак застосування нормативно-правового регулювання публічних закупівель при реалізації проектів за кредитами пов'язаної допомоги «tied aid» визначено обов'язковим.

На окрему увагу заслуговує той факт, що в Україні кредити пов'язаної допомоги «tied aid» фактично призначені виключно для будівництва прикордонних доріг та об'єктів прикордонної інфраструктури в Україні, про що зазначено в Статті 4 Рамкового договору між Урядом України та Урядом Угорщини та в Статті 1 Договору між Урядом України та Урядом Республіки Польща.

Національне адміністративно-правове регулювання публічних закупівель має на меті ефективне використання публічних коштів. Такими коштами для публічної адміністрації України є кошти кредиту пов'язаної допомоги, незважаючи на те, що фактично грошові кошти отримує експортер, а публічна адміністрація отримує результат робіт від експортера.

Проведений аналіз електронної системи публічних закупівель «Prozorro» вказує на те, що за Договором між Урядом України та Урядом Угорщини публічні закупівлі взагалі не оголошувалися.

Відповідно до п.1 Статті 4 та Закону України «Про публічні закупівлі» [6] закупівля здійснюється відповідно до річного плану, а річний план та зміни до нього безоплатно оприлюднюються замовником в електронній системі закупівель протягом п'яти робочих днів з дня затвердження річного плану та змін до нього.

Враховуючи вищенаведену норму адміністративного закону, можна зробити висновок, що незважаючи на готовність Уряду Угорщини з дня набрання чинності Договору 02.06.2017р. надати кредит у розмірі 50 мільйонів євро [1], Замовник не затвердив річний план або зміни до нього, яким би передбачив проведення предметної публічної закупівлі.

Таким чином має місце порушення принципу ефективності, зазначеному в пп.2) п.1 Статті 5 Закону України «Про публічні закупівлі».

Така ситуація виникла також з причини, що діюче адміністративно-правове регулювання публічних закупівель не передбачає для Замовника часових меж для внесення проектів пов'язаної допомоги «tied aid» до річного плану закупівлі.

Проведений аналіз електронної системи публічних закупівель «Prozorro» вказує на те, що за Договором між Урядом України та Урядом Республіки Польща публічні закупівлі реалізуються лише частково. Відповідно до Статті 1 Договору Уряд Республіки Польща готовий надати кредит у розмірі 160 мільйонів євро [2], однак органи публічної влади України оголосили публічні закупівлі на меншу суму. З огляду на те, що за характером робіт зазначеного у Договорі, неможливо встановити Замовника, питання ефективного використання коштів залишається неврегульованим. Таким чином має місце порушення

принципу ефективності, зазначене в пп.2) п.1 Статті 5 Закону України «Про публічні закупівлі».

Така ситуація виникла також з причини, що діюче адміністративно-правове регулювання публічних закупівель не передбачає для Замовника часових меж для внесення проектів пов'язаної допомоги «tied aid» до річного плану закупівлі.

Крім цього відповідно до п.5 Статті 7 Закону України «Про публічні закупівлі» громадський контроль забезпечується через вільний доступ до всієї інформації щодо публічних закупівель, яка підлягає оприлюдненню. Діюче законодавство не передбачає оприлюднення інформації щодо надання кредиту пов'язаної допомоги, який реалізується через систему публічних закупівель, а відтак не виконується функція громадського контролю за строками внесення проектів пов'язаної допомоги у річний план закупівлі.

Негативним наслідком таких недоліків адміністративно-правового регулювання у сфері публічних закупівель є невиконані роботи з будівництва та ремонту прикордонних доріг та об'єктів прикордонної інфраструктури.

Враховуючи викладене, на нашу думку, з метою усунення вищезазначених недоліків використання в публічних закупівлях коштів кредитів пов'язаної допомоги, необхідно передбачити та обмежити термін, протягом якого визначений Замовник повинен здійснити всі необхідні дії для включення робіт (послуг, товарів) за кошти пов'язаної допомоги в річний план закупівель або надав обґрунтовану відмову у використанні таких коштів.

Література:

1. Рамковий договір між Урядом України та Урядом Угорщини про надання кредиту на умовах пов'язаної допомоги від 24.11.2016 року (ратифіковано Законом України № 1978-VIII від 23.03.2017). Договір, Міжнародний документ, Перелік. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348_001-16#n66

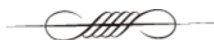
2. Договір між Урядом України та Урядом Республіки Польща про надання кредиту на умовах пов'язаної допомоги від 09.09.2015р. Договір, Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_196#Text

3. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Режим доступу 15.05.2024р. URL: <https://www.oecd.org/trade/topics/export-credits/arrangement-and-sector-understandings/>

4. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Режим доступу 15.05.2024р. URL: <https://www.oecd.org/trade/topics/export-credits/aid-and-export-credits/>

5. Офіційний сайт Міністерства фінансів Республіки Польща. Режим доступу 15.05.2024р. URL: <https://www.gov.pl/web/finanse/kredyty-rzadowe-wspieranie-eksportu#:~:text=Projekty%20finansowane%20w%20ramach%20tw,rozwoju%20obszarów%20wielkich%20czy%20edukacji.>

6. Про публічні закупівлі. Закон України від 25.12.2015р. № 922-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* Режим доступу 15.05.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19 - Text>

Литвиненко Ірина Леонідівна,

*доцентка кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидатка юридичних наук, доцентка*

ПРАВОВА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

Початок збройної агресії росії проти України у 2014 році, окупація певної частини території обумовили потребу створення особливої системи органів публічної влади на місцях з метою виконання повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Такими органами відповідно до закону № 141-VIII від 03.02.2015 року [1] стали військово-цивільні адміністрації, як тимчасові державні органи, утворені в окремих адміністративно-територіальних одиницях Донецькій та Луганській областях в районах проведення антитерористичної операції.

На військово-цивільні адміністрації, що були утворені в межах району чи області було покладено здійснення на відповідній території повноважень районних, обласних рад, державних адміністрацій та інші повноваження, обумовленні їх військово-політичним статусом. Військово-цивільні адміністрації населених пунктів покликані були здійснювати повноваження сільських, селищних, міських, районних у містах рад, їх виконавчих органів та сільських, селищних, міських голів. Якщо військово-цивільні адміністрації на рівні районів та областей були утворенні на базі районних та обласних державних адміністрацій, то військово-цивільні адміністрації населених пунктів формувались з військовослужбовців військових формувань, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, які відряджаються до них у встановленому законодавством порядку для виконання завдань в інтересах оборони держави та її безпеки. Передумовою утворення цих органів стали фактичний саморозпуск, самоусунення від виконання своїх повноважень або фактична недієздатність органів місцевого самоврядування на окремих територіях.

Оскільки утворення військово-цивільних адміністрацій покладено на Президента України, на виконання цього повноваження відповідним Указом у 2015 році були утворені Донецька та Луганська обласні, п'ять районних та сім міських, селищних та сільських військово-цивільних адміністрацій як тимчасових державних органів, що діяли у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України або у складі Об'єднаного оперативного штабу Збройних Сил України [2]. У період з 2015 до початку 2022 року тривали зміни в системі військово-цивільних адміністрацій. При цьому така реорганізація унормовувалась як прийняттям окремих указів, так і внесенням змін до базового указу 2015 року, в якому поступово з переліку були виключені усі районні військово-цивільні адміністрації і на станом на 23 лютого 2021 р. (остання редакція цього указу) було передбачено 2 обласні та 6 міських, селищних та сільських військово-цивільних адміністрацій [2]. Паралельно існувала практики створення чи реорганізації військово-цивільних адміністрацій окремими указами. Наприклад, Указ Президента України № 61/2021 від 19.02.2021 р. «Про утворення та реорганізацію військово-цивільних адміністрацій у Донецькій області» [3] передбачив створення цілої низки військово-цивільних адміністрацій населених пунктів, або Указ Президента України №210/2021 від 26.05.2021 року, яким було створено окремо Слов'янську міську військово-цивільну адміністрацію Краматорського району Донецької області [4].

З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році та запровадженням воєнного стану на всій території України ситуація кардинально змінилась. На територіях, на яких введено воєнний стан, відповідно до ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» запроваджуються тимчасові державні органи – військові адміністрації, рішення про створення яких приймається Президентом України [5]. Відповідно, Указом Президента від 24.02.2022 р. «Про утворення військових адміністрацій» було створено 24 обласних та Київську міську військову адміністрації на базі відповідних державних адміністрацій (в тому числі Донецьку та Луганську обласні військові адміністрації), а їх голови були призначені

головами військових адміністрацій. На базі існуючих районних державних адміністрацій були утворенні відповідні районні військові адміністрації [6].

Закон «Про правовий режим воєнного стану» передбачає також можливість створення військових адміністрацій населених пунктів, у випадку, якщо сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи, та/або сільські, селищні, міські голови не здійснюють покладені на них законодавчих повноваження, а також в інших випадках, передбачених законом. Створення таких військових адміністрацій населених пунктів регулюється у кожному випадку окремими указами Президента України. Наприклад, Указом Президента України №738/2022 від 27.10.2022 р. були утворенні 20 військових адміністрацій населених пунктів у Херсонській області [7]. Указом Президента України №197/2023 від 07.04.2023 р. – 19 військових адміністрацій населених пунктів в Запорізькій області [8]. Також практикується видання указів щодо утворення окремих військових адміністрацій, як це сталось з створенням Чернігівської міської військової адміністрації [9].

В свою чергу, військово-цивільні адміністрації населених пунктів Донецької області і Луганської областей були реорганізовані відповідними указами у військові адміністрації [10, 11].

Можна було б зробити висновок, що військово-цивільні адміністрації вичерпали себе як орган публічної влади, оскільки були трансформовані у військові адміністрації. Але, поперше, зберігає чинність закон «Про військово-цивільні адміністрації». Крім того, на жаль має місце ситуація, коли новоприйнятий Указ Президента, який змінює статус певних органів, не завжди скасовує попередній. Сьогодні зробити однозначний висновок, чи зберігаються ще органи зі статусом військово-цивільних адміністрацій досить проблематично, оскільки про них відсутня чітка і структурована інформація. А разом з тим, це важливо, оскільки між військово-цивільними адміністраціями і військовими адміністраціями є значні відмінності в їх статусі, в їх завданнях та повноваженнях, в порядку їх підпорядкування та організації діяльності. Має суттєве значення, чи на певній території діє військова чи військово-цивільна адміністрація. Тому нормативно-правова база, якою змінюється статус тих або інших органів, має бути чіткою та несуперечливою.

Література:

1. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України № 389-VIII від 12.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>
2. Про утворення військово-цивільних адміністрацій: Указ Президента України № 123/2015 від 05.03.2015 р. (станом на момент прийняття та в редакції 23.02.2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/2015/ed20150305#Text>
3. Про утворення та реорганізацію військово-цивільних адміністрацій у Донецькій області: Указ Президента України № 61/2021 від 19.02.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/61/2021#Text>
4. Про утворення військово-цивільної адміністрації: Указ Президента України № 210/2021 від 26.05.2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2102021-38985>
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 141-VIII від 03.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
6. Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України від 24.02.2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/682022-41405>
7. Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Херсонській області: Указ Президента України № 738/2022 від 27.10.2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7382022-44545>
8. Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Запорізькій області: Указ Президента України № 197/2023 від 07.04.2023 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1972023-46317>
9. Про утворення військової адміністрації (Чернігівської міської): Указ Президента України № 69/2023 від 07.02.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2023#Text>

10. Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Донецькій області:
Указ Президента України № 188/2022 від 30.03.2022 р. URL:
https://ips.ligazakon.net/document/U188_22?an=2

11. Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Луганській області:
Указ Президента України № 665/2022 від 23.09.2022 р. URL:
https://ips.ligazakon.net/document/U665_22?an=13

*Лобань Владислава Федорівна,
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Дотримання стандартів Ради Європи у сфері адміністративного судочинства є надзвичайно важливою для забезпечення верховенства права, захисту прав людини та утвердження демократичних цінностей у державі. Рада Європи як провідна європейська організація, що об'єднує 46 держав-членів, відіграє ключову роль у розробці та імplementації міжнародних стандартів у різних сферах, зокрема у сфері адміністративного судочинства.

Одним з основоположних документів Ради Європи у цій галузі є Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам "Щодо судового перегляду адміністративних актів", прийнята 15 грудня 2004 року [1]. Цей документ визначає ключові принципи та стандарти, яких мають дотримуватися держави-члени у сфері адміністративного судочинства.

Серед основних стандартів, закріплених у Рекомендації, можна виділити такі:

1. Право на ефективний судовий захист. Кожна особа має право на ефективний судовий захист своїх прав та законних інтересів від порушень з боку органів публічної адміністрації. Це право включає можливість оскарження адміністративних актів у суді.

2. Принцип доступності судового перегляду. Судовий перегляд адміністративних актів має бути доступним для всіх осіб, чиї права та інтереси порушено. Для цього держави повинні забезпечити належний доступ до суду, зокрема шляхом встановлення розумних строків для оскарження та мінімізації фінансових бар'єрів.

3. Принцип повноважності судового перегляду. Суди мають бути наділені достатніми повноваженнями для ефективного перегляду адміністративних актів, зокрема можливістю скасовувати незаконні акти та зобов'язувати органи адміністрації вчинити певні дії.

4. Принцип справедливого та належного судового розгляду. Судовий розгляд адміністративних справ має відповідати вимогам справедливості та належної процедури, зокрема принципам рівності сторін, змагальності, публічності та розумності строків розгляду.

5. Принцип незалежності та безсторонності суддів. Судді, які здійснюють адміністративне судочинство, мають бути незалежними та неупередженими, не підлягати будь-якому стороннього впливу та керуватися виключно законом.

Окрім зазначеної Рекомендації, Рада Європи розробила низку інших документів, що стосуються адміністративного судочинства, зокрема Рекомендацію "Щодо добросовісного врядування" [2], Рекомендацію "Щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки" [3] та "Щодо стандартів і керівних принципів для забезпечення незалежності судової системи" [4].

Важливим кроком у напрямку імplementації стандартів Ради Європи у сфері адміністративного судочинства в Україні стало прийняття у 2005 році Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ). Цей кодекс заклав основи функціонування системи адміністративних судів, визначив їх юрисдикцію та процедурні правила розгляду адміністративних справ. Зокрема, у КАСУ було закріплено такі принципи, як верховенство права, рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом, змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі. Проте, незважаючи на

прогресивний характер КАСУ, у його застосуванні все ще залишаються певні проблеми та виклики.

Одним з важливих досліджень у цій сфері є звіт Європейської Комісії "За демократію через право" (Венеціанської Комісії) "Щодо судової реформи в Україні" від 2015 року [5]. У цьому звіті Венеціанська Комісія висловила низку зауважень та рекомендацій щодо вдосконалення адміністративного судочинства в Україні, зокрема:

- Необхідність забезпечити більшу незалежність адміністративних судів, посиливши їх інституційну спроможність та процедури призначення і звільнення суддів.
- Розширення юрисдикції адміністративних судів для розгляду більшої кількості категорій адміністративних справ.
- Вдосконалення процедури розгляду адміністративних справ, зокрема шляхом спрощення та пришвидшення розгляду окремих категорій справ.
- Посилення виконання рішень адміністративних судів, зокрема шляхом запровадження ефективних механізмів відповідальності за їх невиконання.

Окрім того, важливим дослідженням у цій сфері є звіт Європейської Комісії "За демократію через право" (Венеціанської Комісії) "Щодо Закону України "Про судоустрій і статус суддів" від 2017 року [6]. У цьому звіті Венеціанська Комісія проаналізувала відповідність українського законодавства європейським стандартам у сфері організації судової влади, зокрема стосовно адміністративних судів.

Серед основних рекомендацій можна виділити такі:

- Забезпечити більшу незалежність та неупередженість органу, що здійснює добір суддів (Вищої кваліфікаційної комісії суддів України). Посилити гарантії незалежності суддів, зокрема шляхом вдосконалення процедури їх призначення, звільнення та притягнення до дисциплінарної відповідальності. Забезпечити належне фінансування та ресурсне забезпечення судової системи, зокрема адміністративних судів. Вдосконалити механізми забезпечення доступності та ефективності судових процедур, зокрема у адміністративному судочинстві.

Отже, для успішної імплементації стандартів Ради Європи в Україні необхідна системна робота з підвищення рівня правової культури та поваги до принципу верховенства права як з боку представників органів публічної адміністрації, так і з боку громадян. Лише комплексний підхід до вирішення існуючих проблем дозволить Україні вибудувати дійсно ефективну та відповідну європейським стандартам систему адміністративного судочинства.

Література:

1. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо судового перегляду адміністративних актів" від 15 грудня 2004 року. URL: <https://rm.coe.int/16804f2b7b>
2. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо добросовісного врядування" від 20 червня 2007 року. URL: <https://rm.coe.int/16807096b9>
3. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки" від 17 листопада 2010 року. URL: <https://rm.coe.int/16807096c1>
4. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо стандартів і керівних принципів для забезпечення незалежності судової системи" від 1 березня 2017 року. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2017-3-ukr/1680757da8>
5. Звіт Європейської Комісії "За демократію через право" (Венеціанської Комісії) "Щодо судової реформи в Україні" від 26 березня 2015 року. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2015\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2015)007-e)
6. Закон України "Про судоустрій і статус суддів" від 2 червня 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
7. Науковий висновок Верховного Суду України "Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України" від 1 квітня 2021 року. URL:

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Naukovi_visnovki_KAS_2021.pdf

8. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затверджена Указом Президента України від 11 червня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>

Лобунець Максим Сергійович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Відповідно до частини 2 статті 5 Конституції України, "носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування" [1]. Це положення є відправною точкою для характеристики України як демократичної, соціальної та правової держави. Це означає, що український народ є носієм найвищої і основної влади в Україні та єдиним первинним джерелом влади в суспільстві. Іншими словами, Конституція України закріплює не лише приналежність влади народу, а й право на її здійснення. Більше того, зміст цього положення передбачає два основні способи здійснення влади Українським народом: безпосередньо та опосередковано через уповноважені органи та посадових осіб.

Варто зазначити, що Конституція України визначає два види демократії: безпосередню демократію та представницьку (виборну) демократію, встановлюючи при цьому, що влада належить Українському народові і що перевага надається представницькій демократії.

Таким чином, безпосередню демократію можна визначити як пряме волевиявлення Українського народу, територіальних громад та інших громадянських спільнот, визначене за офіційно встановленими процедурами і реалізоване у спосіб, передбачений Конституцією та законами України.

Сутність безпосередньої демократії найкраще проявляється в її принципах, які є основними засадами здійснення влади народом. Відповідно до змісту чинної Конституції України, загальними принципами безпосередньої демократії можна вважати наступні: суверенітет народу, повновладдя народу, повновладдя представників народу, безпосереднє волевиявлення народу, поєднання безпосередньої демократії з представницькою демократією, пріоритетність безпосередньої демократії в демократичній системі, політичний плюралізм, конституційність і законність, загальність у здійсненні безпосередньої демократії, рівність у здійсненні безпосередньої демократії, здійсненність безпосередньої демократії, гарантованість [2].

Сутність прямої демократії проявляється в її функціях, тобто в напрямках і видах безпосереднього народного волевиявлення, які визначають його зміст і форму. Функції прямої демократії прийнято розрізняти відповідно до суб'єкта, об'єкта, методу та засобів прямої демократії.

З точки зору суб'єкта, тобто учасників народного волевиявлення, розрізняють функції народу, територіальних громад, політичних партій та громадських інститутів, органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Основними функціями народу як суб'єкта влади є набуття народом влади, володіння владою, безпосереднє здійснення влади, розпорядження владою (наділення владою, позбавлення влади), охорона і гарантування влади [3].

Залежно від предмета, тобто сфери дії народного волевиявлення, розрізняють зовнішні функції, такі як політична, економічна, оборонна та гуманітарна, і внутрішні функції, такі як

політична, економічна, соціальна, культурна та екологічна. Основними об'єктивними функціями прямої демократії є політичні. Зокрема, вона опосередковує питання політичної сфери прямої демократії, такі як внутрішня політика, політична реформа, незалежність, державний суверенітет, територіальна цілісність, форма державного устрою, форма правління, формування, структура, склад, статус і мандат органів публічної влади.

Залежно від того, як реалізується безпосередня демократія, прийнято виокремлювати такі її функції: установчу, законодавчу, контрольну та захисну. Найважливішою з них є установча функція. Під нею розуміють рішення про форму державного правління, форму державного устрою та відповідний склад органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2].

У прямій демократії прийнято розрізняти такі функції, як розвідувальна, територіальна, фінансова, матеріально-технічна та охорону. Отже, інформаційна функція насамперед пов'язана з вирішенням народом інформаційних проблем, пов'язаних з народовладдям і волевиявленням народу в різних формах через засоби масової інформації та інші засоби збирання, зберігання, використання і поширення інформації [2].

Український народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в країні, здійснюючи її безпосередньо або через представницькі органи. Конституція України передбачає дві форми народовладдя – безпосередню та представницьку демократію, причому безпосередня є пріоритетною. Вона базується на принципах суверенності, єдиновладдя, повновладдя та реальності народовладдя. Функції безпосередньої демократії включають установчі, законодавчі, контрольні та інші, і реалізуються через різні засоби та суб'єкти народного волевиявлення.

Література:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Михайлов М. Б. До питання про принципи безпосередньої демократії. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 5. С. 82–84. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47669/1/%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%D0%B2.PDF>

3. Гультай М. М., Калиновський Б. В. Тенденції розвитку конституційно-правового регулювання проведення місцевих референдумів в Україні. Часопис Київського університету права. 2022. № 1. С. 43-48. URL : <https://ccu.gov.ua/library/tendenciyi-rozvytku-konstytuciyno-pravovogo-regulyuvannya-provedennya-miscevyh-referendumiv>

Ловейкіна Юлія Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Впровадження нових інновацій у світі стимулює до рішучих дій країн світу. Такі інновації пов'язані насамперед із розвитком електронних інформаційних технологій. Тому, на сьогоднішній день, Україна повинна рішуче діяти із впровадженням електронного урядування, що вона, на сьогоднішній день, ефективно здійснює. Розвиток інформаційного суспільства, впровадження електронних послуг, створення «електронної держави» – все це може започаткуватись з допомогою електронного урядування.

Електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних

технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян. Електронне урядування – це не майбутнє, це вже сьогодні, його вважають одним із засобів регулювання відносин у суспільстві [1]. Сьогодні громадяни України вже оцінили переваги електронного урядування, коли відсутня необхідність стояти в чергах або звертатися до установ, збираючи різні довідки. Збором необхідних документів повинні займатися самі службовці, використовуючи систему міжвідомчої електронної взаємодії. Винятки можуть становити лише так звані документи персонального зберігання (паспорт, водійські права тощо), які громадянин зобов'язаний пред'являти особисто [2]. Для ефективного цифровізування публічної влади необхідно вказати, з якими цілями електронне урядування власне створюється та впроваджується.

Першим таким стимулом є громадяни України. Є одна цитата: «Не громадянин для держави, а держава для громадянина», яка пояснює, що влада, створюючи та впроваджуючи нові технології для розвитку держави, має робити це, насамперед, для громадян держави. Впровадження електронних послуг – є дуже зручним інструментом для громадян. Адже в будь-якому місці, де є Інтернет, можна отримати ту чи іншу послугу, не звертаючись до державних установ. Цифровізоване надання послуг значно полегшує життя громадян, оскільки це можна отримати швидко і без особливих затрат. Але й варто враховувати, що не всім категоріям громадян може бути доступні саме послуги в електронному вигляді. В основному це пенсіонери, в яких малий розмір пенсії і не можуть придбати смартфон, або ж не знають як ним користуватись. Варто враховувати і те, що впровадження електронного урядування суттєво підвищує рівень прозорості та відкритості органів влади та призводить до зростання рівня залучення громадян в демократичних процесах.

Із залученості громадян в державних процесах виходить наступна ціль – це створення електронних послуг, сервісів та порталів. Наголошуючи на електронному порталі та застосунку, в 2019 році було презентовано «Дія», а в 2020 році її було вже запуснено. Необхідно зазначити, що потрібно розрізняти поняття портал «Дія» та застосунок «Дія». Дія – це один портал, де можна отримати всі послуги онлайн: швидко, зручно та людяно, і також Дія – це застосунок в якому усі потрібні документи в одному місці, у вашому смартфоні [3]. Найважливішим є те, що Україна стала першою державою, яка запустила цифрові паспорти та створила «державу в телефоні». Громадянину більше немає необхідності прямо взаємодіяти з державою, адже надання послуг здійснюється електронно. Також необхідно вказати, що розширюється перелік електронних публічних послуг, доступних на Єдиному державному веб-порталі електронних послуг (Дія), яким вже користується майже 20 млн українців [4]. Це досить важливий крок не тільки до розвитку цифрової держави, але й до протидії корупції.

У контексті введення електронного урядування для запобігання корупційним проявам, зокрема, у системі публічного управління важливим є: досягнення максимально можливої відкритості в діяльності органів публічної влади та їх посадових осіб, прозорості та зрозумілості процедур вироблення та прийняття управлінських рішень; застосування простих, доступних кожному громадянину і водночас дієвих механізмів підзвітності органів публічної влади та їх посадових осіб і контролю за діяльністю з боку громадянського суспільства [5]. Реалізація електронного урядування є дієвим вирішенням проблеми корупції. Головним вдосконаленням є те, що як і громадянину, так і службовцю немає необхідності взаємодіяти напряду, адже так можуть надаватися хабарі з обох сторін. Також це забезпечує громадянина і службовця від зайвих проблем.

Електронне урядування загалом спрощує життя не тільки для громадян, але й для службовців, які й виконують свої обов'язки. Також воно є нагальною потребою та приносить значні переваги державі та її громадянам. Електронне урядування: робить послуги більш доступними та зручними для громадян, підвищує прозорість та підзвітність влади, зменшується бюрократія та рівень корупції, стимулює розвиток інформаційного суспільства та економіки. Для того, щоб електронне урядування ефективно впроваджувалося в систему державного управління потрібно в першу чергу забезпечити доступ до електронних послуг для

всіх громадян, тобто це може здійснюватися за допомогою підвищення цифрової грамотності громадян. Також це вдосконалювати систему електронного документообігу.

Література:

1. Ляпін К.Е. Перспективи електронного урядування в сучасних містах. *Юридичні науки*. 2023. №7. С. 70-73. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5904/5775>
2. Болдуєв М.В., Болдуєва О.В., Ісіков С.М. Сучасний стан та перспективи розвитку електронного урядування в державному управлінні України. *Економічний вісник*. 2020. №3. С. 118-125. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2020/3/EV20203_118-125.pdf
3. Державні послуги онлайн | Дія. Що таке Дія? URL: <https://diia.gov.ua/faq/8>
4. Урядовий портал. Ефективна цифрова держава. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/priorytety-uriadu/efektyvna-tsyfrova-derzhava>
5. Юрченко А.В. Електронне урядування – ефективний механізм запобігання політичній корупції. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2019. № 4. С. 83-90. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268619749.pdf>

Лужанський Андрій Васильович,

*науковий консультант секретаріату Касаційного цивільного суду
апарату Верховного Суду, кандидат юридичних наук*

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРАВОМІРНОСТІ ВІДМОВИ ДЕРЖАВИ У ПРИЗНАЧЕННІ ТА ВИПЛАТІ ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ У РАЗІ ЗАГИБЕЛІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Виплата державою одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовця є надзвичайно важливою соціальною гарантією, що базується на положенні ч. 5 ст. 17 Конституції України, відповідно до якого держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей.

Допоки існуватимуть державні військові утворення, питання практичної реалізації цієї гарантії завжди будуть актуальними, особливо у період дії воєнного стану, зокрема, запровадженого Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX [1], та неодноразово продовженого у подальшому по нинішній час.

Відповідно до Конституції України Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 № 2011-ХІІ [2] (далі – Закон № 2011-ХІІ) визначено основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, встановлено єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантовано військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та врегульовано відносини у цій галузі.

Поняття соціального захисту військовослужбовців законодавець сформулював як діяльність (функцію) держави, спрямовану на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом (ст. 1 Закону № 2011-ХІІ).

Водночас у тих випадках, коли йдеться про загибель (смерть) військовослужбовця, правового статусу суб'єкта, який потребує відповідного захисту, набувають члени сім'ї такого військовослужбовця, перелік яких визначено ч. 4 ст. 16-1 Закону № 2011-ХІІ: діти, у тому числі усиновлені, зачаті за життя загиблої (померлої) особи та народжені після її смерті, а також діти, стосовно яких загиблу (померлу) особу за її життя було позбавлено батьківських прав; вдова (вдівець); батьки (усиновлювачі) загиблої (померлої) особи, якщо вони не були позбавлені стосовно неї батьківських прав або їхні батьківські права були поновлені на час її загибелі (смерті); внуки загиблої (померлої) особи, якщо на момент її загибелі (смерті) їх батьки загинули (померли); жінка (чоловік), з якою (з яким) загибла (померла) особа проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, за умови що цей факт встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили; утриманці загиблої (померлої) особи, визначені відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 № 2262-ХІІ.

За змістом положення п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону № 2011-ХІІ його дія поширюється на членів сімей військовослужбовців, які загинули чи померли.

Згідно зі ст. 41 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 № 2232-ХІІ [3], на підставі якого здійснюється правове регулювання відносин між державою і громадянами України у зв'язку із виконанням ними конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та резервістів під час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві здійснюється в порядку і на умовах, встановлених Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Одноразова грошова допомога призначається і виплачується у разі загибелі (смерті) військовослужбовця під час виконання ним обов'язків військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням ним обов'язків військової служби, або смерті особи, звільненої з військової служби, протягом року після звільнення її з військової служби, якщо смерть настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, пов'язаних з виконанням обов'язків військової служби; смерті військовослужбовця, що настала в період проходження ним військової служби або внаслідок захворювання чи нещасного випадку, що мали місце в період проходження ним військової служби, або смерті особи, звільненої з військової служби, протягом року після звільнення її з військової служби, якщо смерть настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, нещасного випадку, пов'язаних з проходженням військової служби; загибелі (смерті) військовозобов'язаного або резервіста, якого призвано на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, що настала під час виконання обов'язків військової служби або служби у військовому резерві (п.п. 1-3 ч. 2 ст. 16 Закону № 2011-ХІІ).

На підставі положення ч. 9 ст. 16-3 Закону № 2011-ХІІ суб'єктом визначення порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги є Кабінет Міністрів України.

Шляхом прийняття постанови від 25.12.2013 № 975 [4] уряд України реалізував зазначене повноваження та затвердив вказаний Порядок (далі – Порядок № 975).

Відповідно до абз. 2 п. 1 зазначеного Порядку він поширюється на іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах проходять військову службу в Національній гвардії та Державній спеціальній службі транспорту за контрактом.

Згідно з п. 2 ст. 3 Закону № 2011-ХІІ його дія не поширюється на членів сімей військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які загинули чи померли під час проходження військової служби (зборів), проходження служби у резерві внаслідок вчинення ними кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо загибель (смерть) військовослужбовця, військовозобов'язаного чи резервіста сталася внаслідок вчинення ними дій у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння, чи є наслідком навмисного

заподіяння собі військовослужбовцем, військовозобов'язаним чи резервістом тілесного ушкодження.

Положеннями підпунктів «а» - «г» п. 1 ст. 16-4 Закону № 2011-ХІІ та п. 19 Порядку № 975 передбачено, що призначення і виплата одноразової грошової допомоги не здійснюються, якщо загибель (смерть), поранення (контузія, травма або каліцтво), захворювання, інвалідність або часткова втрата працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста є наслідком: а) вчинення ним кримінального або адміністративного правопорушення; б) вчинення ним дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння; в) навмисного спричинення собі тілесного ушкодження, іншої шкоди своєму здоров'ю або самогубства (крім випадку доведення особи до самогубства, встановленого судом); г) подання особою завідомо неправдивих відомостей для призначення і виплати одноразової грошової допомоги.

Зважаючи на застереження, зазначені у ч. 2 ст. 16-4 Закону № 2011-ХІІ:

- особі, яка умисно позбавила життя чи вчинила замах на особу (осіб), яка (які) має (мають) відповідно до цього Закону право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги, або притягалася до адміністративної чи кримінальної відповідальності за вчинення правопорушення щодо загиблої (померлої) особи, за рішенням суду, яке набрало законної сили, одноразова грошова допомога не призначається;

- особі, щодо якої рішенням суду, яке набрало законної сили, встановлено факт ухиляння від виконання обов'язку щодо утримання загиблої (померлої) особи за її життя, у призначенні та виплаті одноразової грошової допомоги може бути відмовлено або її виплата припинена чи призупинена;

- за наявності спору між особами, які мають право на призначення і виплату одноразової грошової допомоги, або між особами і органами, уповноваженими призначати та здійснювати виплату одноразової грошової допомоги, щодо права на призначення і виплату одноразової грошової допомоги та/або її розміру орган, уповноважений здійснювати виплату одноразової грошової допомоги, призупиняє її виплату до вирішення спору у судовому порядку та набрання судовим рішенням законної сили.

Вважаємо за необхідне зазначити й про наявність практики суду касаційної інстанції у справах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги.

Так, у постановках від 26.06.2018 у справі № 487/4401/16-а, від 12.07.2019 у справі № 0840/2850/18, від 27.05.2021 у справі № 520/9807/2020 та від 18.03.2024 у справі № 120/13997/21-а [5] Верховний Суд висловив правові висновки, суть яких полягає у тому, що встановлений п. 10 Порядку № 975 обов'язок членів сім'ї, батьків та утриманців загиблого (померлого) військовослужбовця подати необхідний перелік документів при зверненні за призначенням одноразової грошової допомоги є обов'язковою умовою для призначення такої допомоги і ґрунтується на необхідності перевірки уповноваженим органом відсутності обмежень, встановлених у ст. 16-4 Закону № 2011-ХІІ (зокрема, коли смерть є наслідком вчинення особою дій у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння; навмисного спричинення собі тілесного ушкодження чи іншої шкоди своєму здоров'ю), за наявності яких члени сім'ї померлого, батьки, утриманці позбавляються права на отримання одноразової грошової допомоги.

До того ж, у останньому із зазначених судових рішень на підставі системного аналізу положень Закону № 2011-ХІІ та Порядку № 975 було сформульовано правовий висновок про те, що законодавством передбачено обмеження у виплаті гарантованої державною одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовця, зокрема, внаслідок наявності доведеного факту вчинення ним дій у стані алкогольного сп'яніння. Така допомога не призначається і не виплачується лише у випадку, якщо смерть військовослужбовця або втрата ним працездатності є наслідком вчинення активних дій самим військовослужбовцем, який знаходиться у стані алкогольного сп'яніння.

Література:

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-ІХ. *Голос України*. 24.02.2022. № 37.
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 14.04.1992. № 15. Ст. 190.
3. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 № 2232-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 07.07.1992. № 27. Ст. 385.
4. Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві: постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 № 975. *Офіційний вісник України*. 24.01.2014. № 6. Ст. 18.
5. Постанова Верховного Суду від 18.03.2024 у справі № 120/13997/21-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117729907>.

Магновський Ігор Йосифович,
професор кафедри теорії та історії держави і права
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Проблема участі громадськості в здійсненні публічної влади зумовлена державотворчими процесами в Україні, які відбуваються під впливом неоднозначних взаємовідносин держави й суспільства, зокрема загостренням ситуації у сфері державотворення та правової культури через активні політичні події сучасності, а також суперечливість процесів державного, соціально-економічного й правового розвитку країни на шляху імплементації кращих світових стандартів і злиття у європейську прогресивну спільноту, що своєю чергою потребує подальшого теоретико-правового дослідження та критичного осмислення задля поглиблення демократичних засад державного управління, утвердження принципів громадянського суспільства, домінування прав і свобод людини над усіма іншими явищами, зміцнення правопорядку та національної безпеки й підвищення авторитету на міжнародній арені, породжуючи тим самим актуальність і значущість для трансформаційного періоду розбудови правової держави [1, с. 144].

Слід зауважити, що поняття «громадськість» є усталеною категорією у міжнародно-правових актах. Окрім того, як наголошує В. Ф. Нестерович, це поняття вже давно увійшло в український офіційний простір та досить широко використовується у вітчизняних правових актах, зокрема, й для позначення суб'єктів впливу на прийняття нормативно-правових актів [2, с. 9].

Участь громадян у здійсненні публічної влади є проявом контролю з боку суспільства за діяльністю посадових осіб та представників влади. Представник теорії партисипаторної демократії Б. Барбер вагому роль у суспільних відносинах віддавав громадянству, котре розглядав як формування специфічного типу демократичної спільноти, у якій окремі індивіди постають як активні учасники спільного для всіх процесу політичної участі, що на основі взаємної поваги через переговори досягають консенсусу. Бути громадянином, зауважує вчений, означає брати участь в усвідомленому способі буття, що припускає усвідомлення

існування інших осіб і здійснення спільної діяльності разом із ними [3, с. 259]. На думку іншої представниці теорії К. Пейтмен, повна участь має місце лише тоді, коли індивіди, перебуваючи в центрі з прийняття рішень, наділені рівними можливостями щодо визначення кінцевого варіанту рішення [4].

В. Б. Ковальчук зауважує, що участь громадян легалізує та легітимує публічну владу. Легальність відбувається шляхом формування представників органів державної та муніципальної влади. Легітимність відбиває довіру до публічної влади. Відповідно до такого розуміння легітимності, народ є реальним носієм влади й лише він наділений правом вибирати форму здійснення народовладдя, визначати принципи функціонування державної влади, забезпечувати контроль за її діяльністю і, врешті-решт, змінювати владу, яка втратила свою легітимність [5, с. 230–231].

Своєю чергою С. Г. Серьогіна додає, що інститут участі громадян у здійсненні публічної влади забезпечує демократичну легітимність публічної влади. Для публічної влади одним із найважливіших чинників її функціонування є легітимність як фактор довіри громадян та елемент стабільності у здійсненні публічно-владних функцій. Найнадійнішим джерелом легітимації державної влади вчені недаремно називають участь громадян в управлінні, що створює відчуття причетності людей до політики, яка здійснюється владою, дозволяє людям відчувати себе певною мірою її суб'єктом. Саме тому демократичні режими, порівняно з іншими, володіють найбільшим потенціалом легітимації [6, с. 169].

Для демократизації участі громадян, як наголошує О. Т. Васильковський, у державно-управлінській діяльності необхідно запровадити нові методи публічних консультацій між органами публічного управління та інститутами громадянського суспільства в Україні. Це передбачає створення механізмів розробки проектів нормативно-правових актів та інших видів рішень, які передбачають вивчення громадської думки та експертизу професіоналів. Рекомендується, щоб усі суспільно значущі рішення, які приймаються органами виконавчої влади, проходили процес громадського обговорення, який передбачає використання громадської експертизи та вивчення громадської (професійної) думки. Наукове співтовариство визнає, що найбільш об'єктивним засобом оцінки управлінських рішень є проведення експертизи через незалежні саморегулюючі організації, центри та інститути тощо. Украй важливо, щоб будь-які питання, пов'язані з підвищенням якості життя громадян, такі як екологічні проблеми, охорона здоров'я, соціальна допомога та підтримка, особиста безпека, були піддані громадському контролю. Це зумовлює необхідність включення обов'язкової громадської експертизи до всіх нормативно-правових актів соціального законодавства [7, с. 49].

Ю. В. Палагнюк, Т. Б. Костева, А. С. Соловійова та інші, цілком справедливо наполягають на тому, що органи публічного управління зобов'язані: інформувати громадян про підготовку проектів рішень такого роду; створювати умови для проведення професійної громадської експертизи; доводити до відома громадян результати перевірок та прийняті рішення з урахуванням експертних рекомендацій. Звісно, як зауважують дослідники, громадянська участь може проявлятися у різних контекстах, починаючи від політичних кампаній і закінчуючи ініціативами розвитку громади. Також громадянська активність характеризується апатичним підходом до гострих проблем суспільства [8, с. 22–24].

Громадянська активність, як засвідчує А. Бондаренко, служить каталізатором соціальної участі громадян і є формою суспільної діяльності, яка спрямована на досягнення соціальних інтересів. Це фундаментальний аспект громадянського суспільства і являє собою прояв розумних та цілеспрямованих дій людей, ураховуючи різноманітні чинники, такі як усталені норми та правила, розвиток соціальних інститутів і тенденції моди, а також технологічний прогрес. Дослідник також стверджує, що запровадження нових видів участі розширило коло дій для ініціативних громадян [9].

Отже, залучення громадськості в здійсненні публічної влади підвищує рівень обізнаності й значущості громадян, формує належний рівень правової культури та сприяє налагодженню консенсусу між приватними і державними інтересами, між владою та особою,

є надійним способом демократичного громадського контролю за публічною владою та засобом консолідації громадянського суспільства, виступає вагомим чинником відкритості й ефективності державно-владної діяльності, а звідси й дієвих рішень, що формують основу народовладдя і прокладають шлях до розвитку демократичної, правової держави та створення належного рівня соціального середовища, у якому перебуває людина, – громадянин країни [1, с. 149].

Література:

1. Магновський І.Й. Громадськість як одна із ключових складових здійснення публічної влади в Україні: теоретико-правовий аспект / *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Том XXVIII. Одеса, ВД «Гельветика». 2021. С. 144–151.
2. Нестерович В.Ф. Конституційно-правові засади впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів: зарубіжний та український досвід: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2015. 40 с.
3. Барбер Б. Сильна демократія: політика учасницького типу. Демократія : антологія / упоряд. О.В. Проценко. Київ : Смолоскип, 2005. С. 254–262.
4. Stoker G. Governance as theory: five propositions. *International Social Science Journal*. 1998. Vol. 50. Iss. 155. March.
5. Ковальчук В.Б. Легітимність державної влади в правовій теорії та державно-правовій практиці : монографія. Київ : Логос, 2011. 392 с.
6. Серьогіна С.Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики : монографія. Харків : Право, 2011. 765 с.
7. Васильковський О. Т. Механізми взаємодії органів публічного управління з громадськістю : дис. ... доктора філософії / Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків, 2024. 254 с.
8. Участь молоді у розвитку громадянського суспільства в Україні: колективна монографія / Палагнюк Ю. В., Костева Т. Б., Соловійова А. С. та ін. ; під заг. ред. проф. Ю. В. Палагнюк, доц. О. Л. Файчук. Миколаїв : Іліон, 2021. 328 с.
9. Бондаренко А. Інформаційні технології як механізм взаємодії органів влади з громадськістю. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2009. Вип. 1 (1). URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/32.pdf

Мазур Катерина Віталіївна,

*здобувачка вищої освіти 4 року навчання факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ ЯВИЩЕ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

На сучасний момент питання корупції є одним із найсерйозніших викликів, з яким стикається сучасне суспільство. Вона досить негативно впливає на довіру до влади, шкодить економічному розвитку, призводить до соціальної несправедливості та ускладнює демократичні процеси.

В Україні корупція є особливо гострою проблемою, яка протягом багатьох років негативно впливає на життя людей. Тривалий час вчені у своїх дослідженнях теоретично обґрунтовували феномен корупції, а також причини виникнення та шляхи подолання. Серед них можна відзначити таких вчених, як В. Борисов, А. Закалюк, В. Костенко, М. Мельник, А. Редька, О. Прохоренко та інші.

Визначення поняття «корупція» законодавчо закріплено у Законі України «Про запобігання корупції», в якому зазначено, що це зловживання владними повноваженнями для отримання неправомірної вигоди [1]. Також це може включати прийняття або обіцянку чи надання неправомірної вигоди посадовій особі або на її вимогу іншим фізичним чи

юридичним особам. Основна мета корупції – схилити посадову особу до протиправного використання її службових повноважень чи можливостей, що їй надані.

Для того щоб подолати корупцію, потрібно визначити основні причини її виникнення. Визначення основних підстав є досить складним процесом через взаємозв'язок різноманітних факторів. Можна виділити три найпоширеніших причини:

– відсутність ефективних механізмів контролю, а також відсутність встановлених етичних стандартів сприяють безкарності та підштовхують до корупційних дій;

– централізація влади, недостатня відкритість та прозорість у владних процесах також можуть сприяти поширенню корупційних дій;

– недоліки законодавства, а саме недостатня строгість законів, недостатній моніторинг виконання законів та недостатня незалежність судової системи можуть створювати прогалини, якими корупціонери можуть зловживати [2].

Деякі дослідники переконанні, що поки держава, у будь-якій своїй формі, регулює життя суспільства, певний рівень корупції завжди буде присутній. Іншими словами, корупція існує там, де існує державна влада [3].

Щоб протистояти корупції як соціальній проблемі, слід здійснювати дебіюрократизацію, спрощення правових норм і збільшення свободи в господарській сфері. Крім того, досягнення високого рівня розвитку судової системи є важливим чинником в цьому процесі [4].

Провівши аналіз сучасного стану запобігання корупції в Україні можна виокремити деякі досягнення і незакінчені завдання. По-перше, досягнення включають забезпечення прозорості у діяльності органів влади через впровадження електронних закупівель, відкритого бюджету, та доступ до публічної інформації, включно з обов'язковим публічним оприлюдненням декларацій. Однак ці заходи потребують більшої структуризації та системності. По-друге, тривають роботи з інвентаризації державного майна, але існує серйозна проблема неповного обліку майна, що призводить до загрози його незаконного використання. По-третє, хоча проводиться комп'ютеризація державних послуг, питання щодо повного переходу на комп'ютерний формат ще залишаються відкритими. По-четверте, продовжується усунення прогалин у законодавстві, яке часто стає причиною недосагнення ефективного управління та сприяє поширенню корупції. По-п'яте, формування якісної державної служби сприяє частковій забезпеченості належної оплати праці, але низькі оклади залишаються серйозною проблемою [5].

На жаль, досі не існує ефективних методів для зменшення чи подолання корупційних діянь. Корупція впливає на всі сфери життя країни. Один із можливих шляхів – це освітня та просвітницька робота, спрямована на формування відповідального менталітету серед громадян. Це означає активну роботу в освітніх закладах на всіх рівнях, з особливим акцентом на юридичну освіту, а також стимулювання наукової спільноти для дослідження корупційних проблем та розробки ефективних стратегій боротьби з ними. Проте без активної підтримки громадянського суспільства зусилля у формуванні антикорупційних інституцій можуть залишитися невідчутними. Ще одним ефективним методом боротьби з корупцією є реорганізація відповідних установ та органів з метою встановлення дієвих механізмів, що сприятимуть взаємодії між громадянським суспільством та органами влади в реалізації антикорупційної політики. Важливо переймати позитивний досвід інших країн, наприклад, створення незалежних антикорупційних органів.

Можна дійти до висновку, що корупція була та залишається актуальною проблемою сучасності. Боротьба з корупцією – це комплексна проблема, яка потребує системних рішень. Для подолання корупції необхідні зусилля з боку влади, громадянського суспільства та бізнесу. Для боротьби з корупцією важливо поглиблювати теоретичне розуміння цього явища в правовій системі, розвивати заходи щодо її запобігання та протидії, а також досліджувати передумови її виникнення. Це сприятиме розвитку антикорупційної діяльності держави та формуванню практичних заходів для боротьби з цим явищем. Лише спільними зусиллями ми зможемо побудувати чесне та справедливе суспільство.

Література:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 27.04.2024 р. № 1700-VII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Сидоренко О.О., Яворський В.О., Квасильчук Д. Б. Корупція як вид зловживання правом: причини та основні методи боротьби. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/14>
3. Shackleton J. Corruption: An essay in economic analysis // Political Quart. 1978. № 1 (49). С. 25–37.
4. Дубчак Л.М. Природа корупції та шляхи її подолання (приклад Польщі). Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 7 грудня 2018 р.). Київ : НАВС, 2018. С. 80–83.
5. Кравчук М., Лаврів І. Сутність корупції та основні шляхи її подолання в Україні. *Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права.* 3 (27)/2021. С.31-36.

Мазур Ярослав Павлович,

*аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРОБЛЕМИ, РИЗИКИ ТА ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

На сьогоднішній момент, в умовах повномасштабного вторгнення, проблеми інформаційної безпеки в публічному адмініструванні набувають більш важливого значення. Сьогодні абсолютно кожного громадянина так чи інакше оточує мережа інтернет, а залежність і його невід'ємність від нашого побутового та суспільного життя з часом тільки збільшується, якщо 15 років тому цього ще не було, то сьогодні життя без такого неможливе, це стосується як рядових громадян, так і держави, яка сьогодні одна з найкращих в світі здійснює публічне адміністрування в електронному форматі, а українським досвідом цікавляться країни Європи, Азії та країн Африки.

Інформаційна безпека (або InfoSec) – це набір процедур та інструментів, які захищають усю делікатну корпоративну інформацію від неправомірного використання, несанкціонованого доступу, псування або знищення. InfoSec включає безпеку на фізичному й корпоративному рівні, керування доступом і кібербезпеку. Це рішення часто передбачає використання таких технологій, як посередники, які забезпечують захищений доступ до хмари (CASB), інструменти для виявлення обману, протидія загрозам у кінцевих точках, перевірка системи безпеки для DevOps (DevSecOps) тощо [3].

У сфері публічного адміністрування зберігається велика кількість конфіденційних даних громадян, банківські рахунки, таємна інформація, яка має ризик стати об'єктом кібератак. Ворожі хакери можуть намагатися втручатися у державні процеси, зламуючи системи публічного адміністрування, що може призвести до негативних наслідків для стабільності та безпеки країни, при цьому такі особи завжди здійснюють кібератаки з закордону. Для прикладу, перед початком повномасштабного вторгнення, 15 лютого 2022 року, «ПриватБанк» та «Ощадбанк» кілька годин переживали DDoS-атаку. Сервіси, зокрема банкомати й термінали самообслуговування, не працювали.

Відсутність достатніх технічних та організаційних заходів безпеки, недостатня кваліфікація персоналу можуть бути причиною поганої підготовленості до виявлення та відповіді на кіберзагрози. Ворожі хакери можуть використовувати методи соціальної інженерії для отримання доступу до конфіденційної інформації урядових працівників або для маніпулювання державними процесами.

В сучасних умовах інформаційних протистоянь, експансіоністської політики Російської Федерації національний інформаційний простір України не є належним чином

захищеним від зовнішніх негативних пропагандистських інформаційно- психологічних впливів та загроз. Тому слід наголосити, що нині захист інформаційного суверенітету, створення потужної та ефективної системи інформаційної безпеки в Україні, розробка ефективних стратегій і тактик протидії медійним загрозам мають бути пріоритетними завданнями органів влади державних і недержавних інституцій [2, с. 153].

Захист інформаційної безпеки в умовах публічного адміністрування вимагає комплексного підходу, який повинен включати технічні, організаційні та правові заходи, зокрема важливо встановити чіткі правила та процедури щодо захисту конфіденційної інформації та інфраструктури. Це повинно включати в себе вимоги щодо паролів, шифрування даних, контролю доступу, моніторинг та виявлення загроз, що дозволить оперативно виявляти та реагувати на потенційні кібератаки чи витоки інформації. Як приклад, недотримання таких вимог, може призвести до таких ситуацій яка відбулась 12 грудня 2023 року, коли сталася масштабна кібератака на найбільшого в Україні оператора зв'язку «Київстар», де за словами генерального директора компанії, «що в будь-якій організації можуть бути люди, які умовно наводять російські ракети або віддають свої паролі, тому що добре працюють соціальні інженери». Позбувшись ненадовго телефонного зв'язку, через кібератаку, припинилась нормальна комунікація населення, в тому числі і громадяни, що залучені в публічне адміністрування, це доводить той факт, що кібератака навіть на будь який сервіс може порушити ланцюг взаємодії між громадянами і державою.

В цілому ж, інформаційну безпеку, в контексті публічного адміністрування, доцільно розглядати як складову національної безпеки, що реалізує стан захищеності людини і громадянина, суспільства і держави, від загроз інформаційного характеру. Саме інформаційна безпека є запорукою стабільного збору, обробки, передачі та отримання, зберігання та видалення інформації будь-якого характеру на будь-яких носіях. За такого підходу, інформаційна безпека є без перебільшення мультидисциплінарним явищем та складною галуззю суспільних відносин. Її підтримка вимагає використання напрацювань у таких галузях як математика, фізика, хімія, біологія, філософія, психологія, логістика, право, державне управління, економіка, соціологія тощо. Оскільки кожен вид діяльності в сучасному світі так чи інакше просякнутий інформаційними процесами – інформаційна безпека виступає невід'ємною складовою безпеки у найширшому її сенсі [1, с. 109].

Тому, головна проблема інформаційної безпеки у сфері публічного адміністрування може полягати в недостатній увазі до цієї проблеми, недостатній підготовці державних інституцій та приватних структур до оперативного виявлення та відповіді на кіберзагрози, враховуючи той факт, що технології постійно не стоять на місці, і способи та засоби здійснення кібератак, постійно оновлюються та збільшуються, особливо коли це стосується безпеки державних структур. Також, для інформаційної безпеки у сфері публічного адміністрування, важливо посилити співпрацю між урядовими органами та приватним сектором, оскільки саме бізнес краще всього може бути зацікавлений у своїй кібербезпеці і створювати інновації в такій сфері, що буде корисно і для держави також. Важливо також посилювати посилювати двосторонню співпрацю з міжнародними партнерами для обміну інформацією про потенційні загрози та кращих практик у сфері кібербезпеки.

Публічне управління та адміністрування покликане вирішувати стратегічні завдання для державних органів, приватних підприємств, установ, тощо, і без грамотно створеної інформаційної та кібербезпеки, це зробити неможливо. Хакерські атаки на енергетичну інфраструктуру в 2017 році, на банківську сферу, 15 лютого 2022 року, на Київстар, тощо, є тому підтвердження. Необхідно також, не лише посилювати власний інформаційний захист, а і регулярно здійснювати інформаційні операції та кібератаки на ворожі інформаційні сервери.

Література:

1. Дрига Д.А. Особливості розуміння феномену інформаційної безпеки у сфері публічного управління. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. №34. С. 108-111.

2. Ярослав Чмир. Сучасні проблеми інформаційної безпеки та перспективні напрями їх вирішення. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 2. С. 152–153.

3. Microsoft – офіційна домашня сторінка URL: <https://www.microsoft.com/uk-ua/security/business/security-101/what-is-information-security-infosec>

Макартецька Валентина Сергіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

САМОМЕНЕДЖМЕНТ ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасному світі вимоги до публічних службовців зростають, оскільки вони відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування суспільства. У цьому контексті, важливим фактором для досягнення успіху в публічній службі є самоменеджмент – здатність керувати своїм часом, енергією та ресурсами для досягнення поставлених цілей. Ця робота спрямована на аналіз практичних аспектів самоменеджменту публічного службовця та його впливу на результативність роботи.

Самоменеджмент – це систематичний підхід до керування своїм часом, енергією та ресурсами з метою досягнення особистих та професійних цілей. Основні принципи самоменеджменту включають планування, пріоритизацію, делегування, моніторинг результатів. Публічний службовець повинен вміти ефективно розподіляти свій час між різними завданнями, визначати пріоритети та дотримуватися їх у процесі виконання роботи.

Впровадження принципів самоменеджменту має ряд переваг для публічних службовців. По-перше, це допомагає підвищити ефективність роботи шляхом оптимізації використання часу та ресурсів. По-друге, самоменеджмент сприяє збільшенню самодисципліни та самоконтролю, що є ключовими якостями успішного службовця. Крім того, вміння ефективно керувати своїми ресурсами допомагає зменшити стрес та підвищити задоволення від роботи.

Для успішного впровадження самоменеджменту в практику роботи публічних службовців необхідно застосовувати різноманітні методи. Серед них можна виділити тренінги з розвитку особистісних навичок, використання спеціалізованих інструментів для планування та відстеження часу, а також впровадження системи постановки та відстеження цілей.

Самоменеджмент в контексті діяльності публічного службовця полягає у здатності ефективно керувати своїми ресурсами, часом та енергією для досягнення стратегічних та оперативних цілей. Це включає в себе планування завдань, прийняття рішень щодо пріоритетів, контроль за їх виконанням та постійне самовдосконалення.

Інструменти самоменеджменту для керівника грають важливу роль у забезпеченні ефективного управління часом, завданнями та ресурсами (рис. 1).

Рис. 1. Основні інструменти самоменеджменту.

Примітка. Складено автором.

Вижче перераховані інструменти одні з найпоширеніших, які можуть бути використані публічним службовцем для оптимізації своєї продуктивності та результативності.

Планування часу є основним елементом самоменеджменту керівника. Використання таких інструментів, як календарі, списки завдань та тайм-трекінгові додатки, дозволяє керівникам ефективно розподіляти час між різними видами діяльності. Наприклад, використання техніки "time blocking" дозволяє виділити час для конкретних видів роботи, таких як стратегічне планування, зустрічі з командою, аналіз робочих процесів тощо.

Важливим аспектом самоменеджменту є здатність публічного службовця визначати найважливіші завдання та пріоритизувати їх відповідно до стратегічних цілей організації. Для цього можна використовувати методіку "Eisenhower Matrix", яка допомагає розподілити завдання на чотири категорії: важливі та нестрокові, важливі та строкові, неважливі та нестрокові, неважливі та строкові.

Ефективне делегування обов'язків є ключовим елементом самоменеджменту керівника. Це дозволяє розподілити відповідальність між членами команди з урахуванням їхніх сильних сторін та спеціалізації. Правильно зроблене делегування допомагає звільнити час керівника для виконання стратегічних завдань та сприяє розвитку команди.

Постійне самовдосконалення є важливим аспектом самоменеджменту керівника. Це включає в себе постійне вивчення нових методів управління, розвиток міжособистісних навичок та особистісного зростання. Керівники можуть використовувати такі інструменти, як курси навчання, тренінги та коучинг, щоб постійно підтримувати високий рівень компетентності та ефективності.

Ефективне використання інструментів самоменеджменту позитивно впливає на результативність роботи керівника та всієї команди. Відповідно сплановані дії, правильно визначені пріоритети та гнучкість у реагуванні на зміни дозволяють досягати поставлених цілей швидше та ефективніше.

Отже, самоменеджмент для публічних службовців є необхідною складовою успішного управління. Використання правильних інструментів та стратегій дозволяє оптимізувати робочі процеси, забезпечує баланс між роботою та особистим життям, а також сприяє досягненню стратегічних цілей організації. Розуміння та впровадження принципів самоменеджменту є важливим кроком для публічного службовця, який прагне досягти високої результативності та успіху у своїй діяльності.

Література:

1. Ажажа М.А. Самоменеджмент в органах публічного адміністрування. Методичний посібник. Запоріжжя: ЗЦННKK, 2018. 40 с.
2. Дороніна, М. С. Самоменеджмент: сутність, умови виникнення і розвитку. *Економіка і управління*. 2016. № 4. С. 7-12.
3. Калініченко Л.Л., Гаврилова А.О. Особливості впровадження таймменеджменту на підприємстві. *Молодий вчений*. 2017. № 4.4. С. 60-63.
4. Кредісов А. Менеджмент для керівників. К.: Знання, 2009. 556 с.
5. Лазор О. Д. Державна служба в Україні : навч. Посіб. 3-тє вид., допов. і перероб. К. : Дакор, 2009. 560 с.
6. Лукашевич М.П. Теорія і практика самоменеджменту. К.: МАУП, 2010. 225 с

Мандриченко Жанна Василівна,

доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА АКСІОЛОГІЯ: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ

За аналогією з іншими галузевими дослідженнями, наприклад, конституційно-правовими, у яких йдеться про "конституційну аксіологію", можна було б запропонувати вести мову про "адміністративну аксіологію". Однак, у цій назві бракує зв'язку з правом, з юридичною доктриною. А тому краще зупинитись на варіанті "адміністративно-правова аксіологія". Цей термін відображає глибокий зв'язок аксіологічних принципів з адміністративним правом та його теорією. Використання терміну "правова" підкреслює, що аксіологія в цьому контексті не тільки аналізує загальні цінності, але і відображає їхнє вплив на правову систему та реалізацію адміністративних норм і процедур. Такий підхід сприяє більш точному розумінню ролі ціннісних орієнтацій у формуванні та застосуванні адміністративного права, робить можливим вивчення їх впливу на прийняття адміністративних рішень та розв'язання конфліктів. Таким чином, "адміністративно-правова аксіологія" стає важливим інструментом для аналізу та вдосконалення адміністративного законодавства та практики.

Важливість формування концепції адміністративно-правової аксіології важко переоцінити. Важливість формування концепції адміністративно-правової аксіології суттєво переоцінювати не можна. Ця концепція є ключовою для розуміння та аналізу сучасної системи адміністративного права. Досліджуючи основоположні питання науки адміністративного права, таких як предмет та об'єкт адміністративного права, вчені підкреслюють тісний зв'язок між адміністративною аксіологією та самою сутністю адміністративного права.

Наприклад, Є.В. Курінний у своїй праці "Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування" досліджує цей зв'язок, присвятивши цій темі один з підрозділів, а саме підрозділ 1.2 "Загальні питання аксіології адміністративно-правової галузі". Це свідчить про те, що розуміння ціннісних орієнтацій та принципів, що лежать в основі адміністративного права, є важливим для визначення його предмету, об'єкта та загальних принципів функціонування.

Адміністративно-правова аксіологія допомагає визначити пріоритети, цінності та ідеали, які повинні керувати діяльністю органів влади в адміністративній сфері. Це, в свою чергу, сприяє ефективній та справедливій роботі державних структур, забезпечуючи захист прав громадян та забезпечуючи стабільність у суспільстві.

Отже, подальше дослідження та розвиток концепції адміністративно-правової аксіології є важливим завданням для удосконалення адміністративного права та підвищення його ролі в правовій системі сучасного суспільства.

Тому при дослідженні адміністративно-правової аксіології необхідно ретельно проаналізувати основні висновки та узагальнення, що містяться у підрозділі 1.2 праці Є.В. Курінного "Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування", який присвячений аналізу загальних питань аксіології адміністративно-правової галузі.

На початку характеристики цього підрозділу, автор сформулював, що «проблему суспільної цінності сучасного адміністративного права України (аксіологічний аспект) можна розглядати з двох визначальних позицій. Перша пов'язана з місцем і роллю адміністративного права у вітчизняній правовій системі, друга позиція характеризується змістом основних завдань, що покладаються на цю правову галузь як на один із головних правових інструментаріїв регулювання соціально-управлінських процесів у суспільстві» [1, с. 11]. Це твердження викликає певні міркування.

Ця цитата відображає два ключові аспекти, які автор пропонує розглянути при дослідженні проблеми суспільної цінності сучасного адміністративного права України з аксіологічного погляду. Перша позиція стосується місця та ролі адміністративного права в

українській правовій системі, визначаючи його значення та функції у контексті загального правового ландшафту країни. Друга позиція описує зміст основних завдань, які впливають із ролі адміністративного права як одного з ключових інструментів регулювання соціально-управлінських процесів у суспільстві. Ця цитата визначає контекст та обґрунтування для подальшого аналізу та розуміння аксіологічних аспектів адміністративного права України.

Додатково, варто зазначити, що автор починає з аналізу адміністративного права як цінності, а не з простого переліку цінностей адміністративного права та їх характеристики. Це підкреслює важливість розуміння самої суті та значення адміністративного права як системи цінностей, які впливають на формування та розвиток цієї правової галузі в контексті українського суспільства.

Є.В.Курінний продовжує, що «адміністративне право посідає центральне місце у системі фундаментальних галузей права. Воно забезпечує процес повної та своєчасної реалізації значної частини конституційних положень у сфері прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, діяльності Президента України та органів виконавчої влади, відправлення окремого виду судочинства, функціонування виконавчих утворень органів місцевого самоврядування та їх взаємодії зі структурами державної виконавчої влади» [1, с. 11-12]. У цій цитаті виділяється ключове положення, що адміністративне право є фундаментальною галуззю права, яка забезпечує виконання значної частини конституційних положень у сфері прав, свобод та обов'язків особистості, а також діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Це свідчить про важливість та вплив адміністративного права на функціонування держави, правову систему та життя людини.

Крім того, така характеристика підкреслює роль адміністративного права у забезпеченні ефективної діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, здійсненні судочинства та реалізації конституційних прав і свобод особистості. Таке розуміння адміністративного права дозволяє розглядати його як основний інструмент в забезпеченні законності, справедливості та розвитку демократичного суспільства.

Після цього Є.В. Курінний логічно переходить до окреслення місця адміністративного права в системі права України. Він констатував, що, «займаючи ключове положення у фундаменті правової системи України, виконуючи провідну роль у процесах регулювання владно-управлінських відносин, адміністративне право небезпідставно вважається визначальним для таких управлінських правових галузей, як: фінансове право, земельне право, екологічне право та ін.» [1, с. 12]. Слід погодитись з цим узагальненням та прокоментувати його.

У даній цитаті Є.В. Курінний підкреслює центральне положення галузі адміністративного права в системі права України. Він відзначає, що адміністративне право займає ключове місце у фундаменті правової системи країни (в якості одної з її фундаментальних галузей) та відіграє провідну роль у регулюванні владно-управлінських відносин. Це підтверджує визначальне значення адміністративного права для таких важливих галузей національної системи права, як фінансове, земельне та екологічне право. Автор наголошує на тому, що ці галузі права знаходяться у тісних відносинах взаємодії та взаємовпливу, причому адміністративне право виступає основною складовою у цьому процесі, що підкреслює його важливість для функціонування системи права України.

Продовжуючи характеристику цінності галузі адміністративного права у системі права України, Є.В. Курінний сформулював, що воно «є найбільш динамічним і в нормативному плані нестабільним правовим інструментарієм регулювання суспільних відносин. Це пояснюється як його багатофункціональністю, так і швидкими змінами тактичних завдань, що коригуються поточними суспільними інтересами у конкретних соціальних сферах» [1, с. 12]. У цитаті Є.В. Курінний наголошує на динамічності та нестабільності адміністративного права як цінності в системі права України.

Він визначає цю галузь як найбільш динамічну та піддається найбільшим змінам у нормативному плані. Така нестабільність в області адміністративного права пояснюється, з одного боку, його багатофункціональністю, оскільки воно виступає важливим інструментом

регулювання різноманітних суспільних відносин. З іншого боку, це також пов'язано з швидкими змінами тактичних завдань, які коригуються поточними суспільними інтересами у конкретних соціальних сферах. Такий підхід відображає складність та динаміку сучасного адміністративного права як ключової складової правової системи України.

Література:

1. Курінний Є.В. Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування: автореф. дис. ... д-ра юрид.наук. К., 2004. 38 с.

Мартинюк Назарій Іванович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРИНЦИП РІВНОСТІ У КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Принцип рівності є однією з найбільш важливих складових будь-якої справедливої та демократичної суспільної системи. У Конституції України він визначається як основний принцип організації держави, що надає кожному громадянину рівні права та можливості перед законом та в суспільстві загалом, незалежно від їхньої раси, етнічного походження, релігії, статі, соціального становища чи інших характеристик. Цей принцип є основою для побудови справедливого та рівноправного суспільства, де кожен громадянин має можливість реалізувати свої потенційні можливості і внести власний вклад у розвиток країни. Визнання рівності перед законом та в суспільстві є важливим кроком у забезпеченні прав людини, захисті гідності та створенні сприятливих умов для гармонійного і стійкого розвитку країни.

Цей принцип передбачений у Конституції України принцип рівності визнається не лише як фундаментальне право, але й як основний принцип взаємодії усіх інших прав та свобод. Він закладений у ст. 24 Конституції України та виступає важливим стовпом правової системи країни. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1].

Рівність перед законом є однією з основних гарантій забезпечення прав та свобод громадян. Кожен громадянин України має право на захист своїх прав та інтересів в суді та перед іншими державними органами без будь-якої дискримінації. Це означає, що суди та інші державні органи повинні діяти об'єктивно, без будь-якого впливу або підкупу. Кожен громадянин має право на справедливий судовий процес, де йому надається можливість представляти свої докази та аргументи, а також мати доступ до правової допомоги. Принцип рівності перед законом гарантує, що навіть ті, хто є меншинами або вразливими групами у суспільстві, можуть відчувати захист від будь-яких форм недобросовісних або незаконних дій з боку владних структур або інших осіб. Такий підхід сприяє зміцненню правової держави та довіри громадян до її інститутів, а також сприяє побудові справедливого та демократичного суспільства.

Засада рівності також охоплює економічні та соціальні аспекти життя суспільства. Конституція забезпечує право на працю та соціальний захист, не допускаючи будь-яких форм дискримінації в цих сферах. Кожен громадянин має рівні можливості для розвитку свого потенціалу, незалежно від своєї походження або соціального статусу. Принцип рівності в економічних та соціальних аспектах життя суспільства розширюється на забезпечення рівних умов для всіх громадян у доступі до праці, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних благ. Кожен громадянин має право на працю і справедливу оплату за свою працю, без будь-яких обмежень чи перешкод, що ґрунтуються на соціальному статусі чи інших особистих характеристиках. Також важливим аспектом є забезпечення рівних можливостей у доступі до

освіти та можливостей професійного розвитку для кожного, незалежно від їхнього соціального походження чи матеріального статусу.

Фундаментальними ознаками принципу конституційної рівності громадян є соціальна рівність громадян, рівність громадянина перед законом, рівноправність [2]. Одним із прикладів реалізації принципу конституційної рівності є заборона будь-якої форми дискримінації на різних сферах життя. Наприклад, в українському законодавстві передбачено заборону дискримінації на підставі статі. Це означає, що незалежно від статі чи гендерної належності, кожен громадянин має рівні можливості щодо освіти, роботи, доступу до медичних послуг, участі у політичному житті тощо. Такі заходи спрямовані на забезпечення соціальної рівності громадян та виключення будь-яких форм дискримінації на ґрунті статі чи гендерної приналежності.

Водночас, реалізація принципу рівності вимагає від кожного громадянина поваги прав інших людей та дотримання правил співіснування в суспільстві. Недопустимість порушення прав одних громадян на користь інших або застосування будь-якої форми насильства чи дискримінації є основним принципом розвиненого суспільства, що базується на рівності та справедливості. Кожен громадянин має не лише права, але й обов'язки перед суспільством. Зокрема, до них відносяться повага до прав інших людей, толерантність до їхніх переконань та інших особистих характеристик, а також дотримання правил співіснування та законів.

Отже, принцип рівності в Конституції України є головним каменем будівлі демократичного суспільства, в якому кожен громадянин має право на рівні можливості та захист своїх прав перед законом. Він є запорукою справедливого та гармонійного розвитку держави та її громадян. Принцип рівності не лише стимулює економічний та соціальний прогрес, але і відображає глибокі цінності справедливості, гідності та поваги до кожної людської особи. Він віддзеркалює принципи правосуддя та рівноправ'я, які є важливими складовими будь-якої цивілізованої та просунутої суспільної системи. Таким чином, принцип рівності у Конституції України стоїть на стражі не лише законності та справедливості, але й визначає саму сутність демократії та громадянського суспільства. Забезпечення рівних умов для всіх громадян незалежно від їхньої соціальної, економічної чи культурної приналежності є запорукою розбудови дійсно сильної, стійкої та процвітаючої держави, в якій кожна особа може реалізувати свій потенціал та жити в гідності та повазі.

Література:

1. Конституція України - Розділ II, ст 24. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина.

URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii#:~:text=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%2024.,%D0%B7%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D0%B0%D0%B1%D0%BE%20%D1%96%D0%BD%D1%88%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8>.

2. Конституційний принцип рівності громадян у доступі до конституційного правосуддя. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/12345789/63813/65-Airryan.pdf?sequence=1>

Martyniuk, Roman

Candidate of Political Sciences, Associate Professor of the Department of national security and political science of the National University "Ostroh Academy"

Datsiuk, Oleksiy

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of state and legal disciplines of the Educational and Scientific Institute of Law of the National University "Ostroh Academy"

**PROBLEM POINTS OF IMPLEMENTING THE STATUS OF THE PRESIDENT
OF UKRAINE AS THE SUPREME COMMANDER-IN-CHIEF
OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE**

In the process of historical development of the modern institution of the head of state, two of its functions were formed, which, in fact, do not depend on the adopted form of government – the function of representation of the state in the foreign policy and the function of guaranteeing state sovereignty.

The head of state – the monarch or the president – carries out the higher representation of the state itself, and not a separate segment of its mechanism. Modern international law defines the supreme representation of the state as the “titular” function of its head [5]. The aforementioned function of the head of state has a long historical tradition: the genesis of the institution of the head of state is connected with the feudal state and even with earlier periods of statehood, when the ruler was not only the supreme bearer of power, but also personified the state itself. The definition of the status of the head of state as a representative of the state is generally reflected in modern constitutional acts. For example, Art. 56 of the Spanish Constitution of 1978 enshrined: “The King is the head of the state, a symbol of its unity and heredity, an arbiter and conciliator in the day-to-day activities of the state authorities, and carries out the highest representation of Spain in international relations...” [4]. According to Art. 4 of the 1947 Constitution of Japan, “The emperor is a symbol of the state and the unity of the people...” [2].

The formation and status of the modern head of state as the supreme commander of the country's armed forces is connected with the history of the development of feudal statehood. Initially, the institution of the head of state existed in the form of the institution of the monarch, and monarchs, especially in the early stages of the existence of the feudal state, often came from the military background. This partly explains why the status of the supreme commander is associated with the head of state. The president is the “historical successor” of the monarch in the structure of the state mechanism. In the process of formation of the modern republican statehood, the nature of the monarch's power was largely transferred to the president, for whom the head of state, the monarch, served as a prototype in many respects. Taking the place that was occupied by the monarch, the president simultaneously “inherited” a number of his powers with some features. The status of the president as the supreme commander-in-chief of the country's armed forces should also be considered a hereditary feature of the institution of the monarch.

The president's authority as supreme commander-in-chief of the country's armed forces is an established element of his constitutional status under any type of republican form of government. Even the presidents of the parliamentary republics, despite the significant weakening of their role in the state mechanism, have the status of supreme commander-in-chief of the country's armed forces. At the same time, the form of government has a significant impact on the mechanism of implementing the president's status as the supreme commander-in-chief of the armed forces. In the presidential form of government, the head of state exercises strategic leadership of the armed forces, in fact, in an individual form. Here, the president's decision to ensure the state's defense capability is usually automatically duplicated by the minister of defense with his acts. Under the conditions of a parliamentary republic, the formal constitutional proclamation of the president as the supreme commander-in-chief of the armed forces does not entail his actual leadership of the armed forces, and the president's authority to lead the armed forces is exercised by the prime minister and the minister

of defense. A common feature of parliamentary republics is the countersignature of all or almost all acts of the president by members of the government. In a parliamentary republic, the essence of the institution of countersignature is that the condition for the entry into force of acts of the president is their binding with the signature of the prime minister, if it is a document of general political content, and/or the corresponding minister, if it is a document in a certain field of administration. The countersignature institute “links” the actions of the president with the political will of the prime minister. The countersignature mediates, or rather significantly limits, the realization of the president's status as the supreme commander-in-chief of the armed forces. Since in a parliamentary republic the president exercises his constitutional competence at the initiative of the government or with its sanction, the powers of the president to direct the armed forces are transformed, in fact, into the sphere of government activity. In general, in parliamentary republics, the formal constitutional declaration of the head of state as the supreme commander-in-chief of the armed forces does not entail his actual leadership of the armed forces, and the powers of the head of state in the field of national security and defense are exercised by the prime minister and relevant ministers. The described practice of transferring the leadership of the armed forces from the head of state to the government under the conditions of a parliamentary form of government is reflected, in particular, by the provisions of Art. 45 of the 1975 Constitution of Greece stating that “the President of the Republic heads the country's armed forces, which are managed by the government...” [1].

Under the conditions of a mixed republic, a distinctive feature of which is the duality of the executive power, the authority to lead the armed forces is divided between the president and the prime minister and other officials of the executive power. The general approach for mixed republics to the distribution of powers between the president and the prime minister in areas of mutual competence of these subjects is that, although their respective powers are “intertwined”, the powers of the president are decisive. The head of state – the president – makes strategic decisions, and the prime minister solves tactical tasks and carries out operational, day-to-day management. This division of competence regarding the leadership of the armed forces is sometimes constitutionally enshrined. For example, according to Art. 15 of the Constitution of the Fifth French Republic of 1958, “The President of the Republic is the commander-in-chief of the armed forces” and in this capacity “chairs the highest councils and committees of national defense” [3]. At the same time Art. 20 of the Constitution establishes that the armed forces are “at the disposal” of the Government [3].

The supreme leadership of the Armed Forces of Ukraine is a power determined by the status of the President of Ukraine as the head of state. The President of Ukraine directly guarantees the state sovereignty and territorial integrity of Ukraine through the supreme leadership of the Armed Forces of Ukraine and other military formations provided for by law.

Taking the oath and acquiring the powers of the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, the President of Ukraine promises to “defend the sovereignty and independence of Ukraine with all his efforts” (Art. 104 of the Constitution of Ukraine) [6]. The importance of the supreme leadership of the Armed Forces of Ukraine as a means of guaranteeing the state sovereignty and territorial integrity of Ukraine by the President of Ukraine reflects the provisions of Part 2 of Art. 17 of the Constitution of Ukraine and Part 1 of Art. 1 of the Law of Ukraine “On the Armed Forces of Ukraine” dated March 25, 1992, stating that the Armed Forces of Ukraine are entrusted with the defense of Ukraine, the protection of its sovereignty, territorial integrity and inviolability [6; 7].

The President of Ukraine as the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine exercises direct supreme leadership of the Armed Forces of Ukraine. At the same time, in a special period, the President of Ukraine can lead the Armed Forces of Ukraine and other military formations through the Staff of the Supreme Commander-in-Chief, whose working body is the General Staff of the Armed Forces of Ukraine (Art. 8 of the Law of Ukraine “On the Defense of Ukraine” [8], Art. 7 of the Law of Ukraine “About the Armed Forces of Ukraine” [7]). In a special period, the Headquarters of the Supreme Commander-in-Chief becomes the highest collegial body of the military leadership of the defense of the state.

Creation of the Staff of the Supreme Commander-in-Chief is an optional condition, the application of which is linked by the laws of Ukraine exclusively to the onset of a special period in the state. However, under the conditions of a real war, the functioning of the Staff of the Supreme Commander-in-Chief provides a mechanism for effective and operational strategic leadership of the Armed Forces of Ukraine by the President of Ukraine. The full-scale Russian military invasion of Ukraine, which has been ongoing since February 24, 2022, has led to the need to find the optimal organizational form for the implementation of the status of the President of Ukraine as the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. Hence the appearance of the Headquarters of the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, which was created on October 10, 2017 on the basis of the relevant Decree of the President of Ukraine [9].

In Ukraine, as a state with a mixed republican form of government and the inherent dualistic organization of the executive power, the President of Ukraine guarantees the state sovereignty and territorial integrity of Ukraine, ensures the independence and national security of Ukraine through the Cabinet of Ministers of Ukraine and the system of relevant executive bodies subordinate to the Government. Therefore, the Cabinet of Ministers of Ukraine significantly mediates the implementation of the constitutional status of the President of Ukraine as the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine.

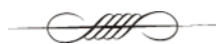
The status of the President of Ukraine as the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine determines the system of his corresponding constitutional powers, which are enshrined in the Constitution of Ukraine in a generalized, fragmented and unsystematized manner. The mentioned circumstance, as well as the absence of a special law on the status of the President of Ukraine, in which the powers of the President of Ukraine in the field of national security and defense could be clarified and comprehensively and systematically set forth, led to a certain solution to this problem in Art. 13 of the Law of Ukraine “On National Security of Ukraine” dated June 21, 2018.

The analysis of the constitutional status of the President of Ukraine as the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine raises the question of the legal mechanism for the implementation of the function of guaranteeing the state sovereignty and territorial integrity of Ukraine by the President of Ukraine, established by Art. 102 of the Constitution of Ukraine. Clause 1 of Art. 106 of the Constitution of Ukraine only summarizes the powers of the President of Ukraine to ensure the state independence and national security of Ukraine. In essence, the mechanism for implementing the aforementioned function of the President of Ukraine at the constitutional level has not been fully defined. This makes the implementation of the function of guaranteeing the state sovereignty and territorial integrity of Ukraine by the President of Ukraine largely discretionary, and the forms and means of implementation of this function largely depend on the subjective discretion of the President of Ukraine. Such a situation threatens the President of Ukraine to exceed the limits of his constitutionally established competence. It is also worth noting that the part of the powers of the President of Ukraine, enshrined in Art. 13 of the Law of Ukraine “On National Security of Ukraine” dated June 21, 2018, and predetermined by his constitutional powers in the field of national security and defense of Ukraine, are not too obvious.

References:

1. Constitution of Greece. URL : https://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/constitution/GrondwetUK.pdf.
2. Constitution of Japan. URL : https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html.
3. Constitution of october 4, 1958. URL : https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_juillet2008.pdf.
4. The Spanish Constitution. URL : <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf>.
5. Vienna Convention on the Law of International Treaties. URL : https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf.

6. Constitution of Ukraine : Law of Ukraine of June 28, 1996. No. 254/96-vr. *Vidomosti Verkhovnoii Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 1996. No. 30. Art. 141.
7. On the Armed Forces of Ukraine : Law of Ukraine dated March 25, 1992/ No. 1934-XII. *Vidomosti Verkhovnoii Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 1992. No. 9. Art. 108.
8. On the defense of Ukraine : Law of Ukraine dated December 6, 1991. No. 1932-XII. *Vidomosti Verkhovnoii Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 1992. No. 9. Art. 106.
9. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 13, 2017 “On the Headquarters of the Supreme Commander-in-Chief”: Decree of the President of Ukraine dated September 13, 2017. No. 313/2017. *Ofitsiyni visnyk Prezidenta Ukrainy* [Official Gazette of the President of Ukraine]. 2017. No. 23. Art. 454.

Матвейчук Людмила Олександрівна,
завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЦИФРОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

На сьогодні, в Україні цифровий формат діяльності органів публічної влади з бізнесом та громадянами встановлено правовими документами: Господарським, Цивільним, Податковим кодексами; низкою законів. Протягом останніх років вітчизняне законодавство набуло змін саме з врегулювання питань цифрових відносин у сферах: надання електронних довірчих послуг, електронної ідентифікації, публічних електронних реєстрів та розбудови цифрової інфраструктури в Україні.

В процесі підготовки законопроектів та їх реалізації органами виконавчої влади забезпечується застосування принципів державної політики цифрового розвитку: відкритості, прозорості, багаторазовості використання, технологічної нейтральності і портативності даних, орієнтованості на громадян, інклюзивності та доступності, безпечності та конфіденційності, багатомовності, підтримки прийняття рішень, адміністративного спрощення, збереження інформації, оцінювання ефективності та результативності [1].

Знаковим для України стало схвалення урядом Закону України (далі – ЗУ) «Про електронні довірчі послуги». Закон визначає правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, у тому числі транскордонних, права та обов'язки суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг, а також правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації; законодавче визначення термінів: електронний підпис, кваліфікований електронний, засіб електронної ідентифікації, електронна довірча послуга.

Із вступом в дію ЗУ «Про електронні довірчі послуги» втратив чинність ЗУ «Про електронний цифровий підпис». У 2022 році, відповідно до ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації» [3] внесено зміни до ЗУ «Про електронні довірчі послуги», назву його викладено у такій редакції: ЗУ «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги». Набрання чинності змін до ЗУ «Про електронні довірчі послуги» відбулося 31.12.2023.

Окремої уваги заслуговують законодавчі акти, які схвалені урядом протягом останніх років:

1). ЗУ «Про електронні комунікації» [5] – регламентує правові відносини, пов’язані з електронними комунікаційними мережами загального користування та електронними комунікаційними послугами, користуванням обмеженими ресурсами та забезпеченням конкуренції на ринку електронних комунікацій, що дозволить встановити засади державного управління та регулювання у сфері електронних комунікацій. Дія цього Закону поширюється на відносини у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра щодо надання та отримання електронних комунікаційних послуг, постачання та доступу до електронних комунікаційних мереж, забезпечення конкуренції на ринках електронних комунікацій, а також щодо користування радіочастотним спектром, ресурсами нумерації та захисту прав користувачів послуг.

2). ЗУ «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [9]. Закон покликаний створити сприятливі умови для ведення інноваційного бізнесу в Україні, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій і талановитих фахівців.

Для стимулювання розвитку цифрової економіки закон запроваджує правовий режим «Дія Сіті» та визначає організаційні, правові й фінансові засади його функціонування. Інформація про компанії, що мають або перебували у статусі резидента «Дія Сіті», міститься в електронному реєстрі «Дія Сіті», який є відкритим та оприлюднюється в мережі Інтернет. Правовий режим «Дія Сіті» встановлюється на строк не менш ніж 25 років з дня внесення до реєстру запису про її першого резидента. Загальними засадами правового режиму Дія Сіті є: свобода діяльності, невтручання, стабільність, формальний характер процедури набуття статусу резидента Дія Сіті, добровільність резидентства в Дія Сіті. Міністерство цифрової трансформації в лютому 2022 року оприлюднило список перших 55 IT-компаній, що стали резидентами Дія City, а станом на 15 травня 2024 року у реєстрі «Дія Сіті» (<https://city.diia.gov.ua/registry/resident>) зареєстровано **1059** юридичних осіб.

3). ЗУ «Про публічні електронні реєстри» [8]. Цим законом врегульовуються правові відносини в першу чергу між органами публічної влади щодо обміну інформацією в електронному виді, що виключає дублювання функцій; по друге – між органами влади, органами місцевого самоврядування та громадянами, бізнесом під час провадження дозвільної діяльності, надання адміністративних, соціальних та інших публічних послуг. У даному законі запроваджується поняття базові реєстри, до переліку належать: 1) Єдиний державний демографічний реєстр; 2) Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань; 3) Державний земельний кадастр; 4) Єдиний державний реєстр транспортних засобів; 5) Реєстр будівель та споруд; 6) Єдиний державний реєстр адрес; 7) Державний реєстр речових прав на нерухоме майно. До системи реєстрів окрім базових належать інші реєстри та визначені законом реєстри саморегульованих організацій. Прийняття даного закону є ще одним ефективним рішенням уряду на шляху до впровадження режиму «без паперів».

Протягом 2022 року парламентом було прийнято закони: 1) «Про віртуальні активи» [2] – регулює правовідносини, що виникають у зв’язку з оборотом віртуальних активів в Україні, визначає права та обов’язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у сфері обороту віртуальних активів; 2) «Про хмарні послуги» [10] – визначає правові відносини, що виникають при наданні хмарних послуг та встановлює особливості використання хмарних послуг органами державної влади та органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, державними підприємствами, установами та організаціями.

Знаковим для українського суспільства, наприкінці 2022 року, стало підписання Президентом ЗУ «Про Національну програму інформатизації», який скасував дію старого закону з аналогічною назвою від 1998 р. Новий закон набрав чинності з 1 березня 2023 року. Серед основних дев’яти завдань Національної програми інформатизації шість безпосередньо мають пряме відношення до цифровізації процесів діяльності органів публічної влади, а саме:

– розробки, впровадження та застосування інформаційно-комунікаційних технологій у державному управлінні, місцевому самоврядуванні та суспільному житті;

- реалізації та впровадження заходів, спрямованих на розвиток електронного урядування та електронної демократії;
- створення та розвитку системи державних інформаційних ресурсів;
- удосконалення процедури надання публічних (електронних публічних) послуг;
- організації інформаційної взаємодії державних органів та органів місцевого самоврядування за допомогою електронного документообігу;
- створення систем інформаційної та аналітичної підтримки діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування [6].

Аналіз вітчизняного нормативного блоку з врахуванням нових законодавчих актів з питань цифровізації показав, що в Україні наявне відповідне законодавство, поступово відбувається поетапне внормування актуальних питань діяльності та комунікацій учасників цифрового суспільства. Цифрові трансформації України окреслені у вітчизняних концептуально-стратегічних документах, де побудова ефективної цифрової сервісної держави визнано як пріоритетний напрям державної політики. Однак, актуальним питанням на сьогодні є правова євроінтеграція України в цифровий європейський простір, адаптація законодавства України до права ЄС у сфері цифрових відносин.

Література:

1. Засади реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики цифрового розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2019 р. № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF#Text>.
2. Про віртуальні активи: Закон України 17 лютого 2022 року № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації : Закон України від 01.12.2022 р. №2801-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-IX#Text>.
4. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. №2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.
5. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. №1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>.
6. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 р. №2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>
7. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг : Закон України від 15.07.2021 р. № 1689-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text>.
8. Про публічні електронні реєстри : Закон України від 18.11.2021 р. №1907-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text>.
9. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 р. №1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>.
10. Про хмарні послуги : Закон України від 17 лютого 2022 року № 2075-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text>.

Матійчук Надія Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАЦІЇ У ВИРІШЕННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ

Серед традиційних способів вирішення адміністративних спорів вкрай поширеним є метод судового розгляду. У Сполучених Штатах Америки та загалом в країнах Європейського Союзу існує доволі ефективний та одночасно не надто відомий у нашій країні метод вирішення правових спорів – медіація.

Результативність та прогрес застосування медіації досліджували в досталь вітчизняних вчених: Гришина Н. В., Кацьора О., Мельничук О. Ф., Муза О. В., Розман Ю. В., Ростовська К. В., Ясиновський І. Г. та інші. Але дане питання потребує детального аналізу та розкриття, оскільки термін «медіація» відносно новий, а більш зрозумілим для суспільства є термін «консенсус».

Медіація в сучасному розумінні виникла на початку ХХ століття в США, а пізніше поширилася на інші країни. В Україні вона почала активно розвиватися у 2000-х роках, але не мала державного закріплення до 2021 року. Проте, в останні роки медіація в Україні швидко набирає обертів, що призвело до закріплення її в законодавстві у вигляді Закону України "Про медіацію" [1]. Згідно Статті 1 даного закону медіація - це позасудовий процес, що базується на добровільності, конфіденційності та структурованому підході, під час якого сторони, за допомогою медіатора (або медіаторів), прагнуть запобігти або вирішити конфлікт (суперечку) шляхом переговорів [2].

Медіація в адміністративному судочинстві включає участь сторін, одна з яких є органом публічної влади чи посадовцем, та іншої сторони, яка може бути приватною особою або іншим адміністративним органом. Застосування медіації в адміністративному судочинстві супроводжується певними складнощами, серед яких основні:

- учасники спору є суб'єктами нерівноправними – між ними відносини влада-підпорядкування;
- можливість виникнення корупційних ризиків через угоди між представниками влади та приватними особами;
- орган державної влади діє з урахуванням загального інтересу, не маючи абсолютної волі у прийнятті рішень;
- існує загроза обвинувачення державного службовця у перевищенні повноважень під час укладання медіаційної угоди [3, с. 185].

Незважаючи на ці складнощі, використання медіації в адміністративному судочинстві може бути дуже корисним для досягнення мирного та ефективного вирішення спорів. Для успішної медіації необхідно уважно враховувати всі аспекти процесу та розробляти відповідні стратегії для кожного конкретного випадку. Також значну увагу варто приділити підготовці медіаторів, які мають розуміння не лише медіаційного процесу, але й специфіки адміністративного права та процедур. Головним є те, що в Статті 47 КАСУ зазначено, що сторони можуть здійснити згоду на примирення, включно через медіацію, на будь-якому етапі судового процесу, що може послужити підставою для закриття адміністративної справи [4]. Примирення через медіацію може допомогти зберегти або навіть покращити взаємні відносини між сторонами, що важливо, особливо у випадках, коли це конфлікт має місце між державними органами та громадянами або між підприємствами.

Результати різних досліджень підтверджують, що медіація не лише допомагає зменшити навантаження на судову систему і витрати з державного бюджету, але також сприяє запобіганню виникнення конфліктів у суспільстві. Більше того, медіація сприяє демократизації суспільних відносин, розвитку правової свідомості та культури, що в свою чергу сприяє підвищенню довіри до судової системи.

Література:

1. Васечко Л., Локтіонова В.В., Літвяков Е. Медіація в адміністративному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023.С. 177-179.
2. Закон України «Про медіацію» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T211875?an=1>
3. Ростовська К. В., Гришина Н. В. Медіація в адміністративному судочинстві міф чи реальності сьогодення. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2020. Випуск 29. С. 182–188.
4. Кодекс адміністративного судочинства України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

Микулець Микола Іванович,

*студент 3 курсу за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ВПЛИВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Вплив адміністративного судочинства на розвиток економіки є ключовим аспектом правової системи будь-якої країни. Це важливо з різних поглядів, оскільки ефективне адміністративне судочинство забезпечує стабільність, захист прав та інтересів громадян, підприємств та держави в цілому, що сприяє створенню сприятливого інвестиційного та підприємницького клімату.

Досліджень на дану тематику доволі мало, проте дотичні до цієї теми поняття описувались у працях таких науковців як Пирожкова Ю. В., Тронько О.В., Коломоєць Т. О., Кремова Д. С., Колпаков В. К. тощо. Проте загальна проблематика питання не була розкритою і потребує більш ґрунтовних досліджень.

Для виявлення впливу адміністративного судочинства на економіку країни необхідно проаналізувати статті КАСУ. Відповідно до ч.1 статті 145 є перелік заходів адміністративного примусу серед яких зазначено штраф. Штраф – це основне адміністративне стягнення, яке за своєю суттю є грошовим стягненням, що накладається на громадян, які вчинили адміністративне правопорушення[1]. Відповідно до ч.3 статті 29 Бюджетного кодексу України склад доходів Державного бюджету України складають кошти від санкцій (штрафи, пеня тощо), що застосовуються відповідно до закону (крім штрафів, визначених пунктами 6⁻³, 6⁻⁴, 6⁻⁹, і 13⁻⁵ частини третьої цієї статті, пунктами 37-39 частини першої статті 64, пунктом 13 частини першої статті 64⁻¹ та пунктами 26 і 27 частини першої статті 66 цього Кодексу)[2]. Таким чином можна зробити висновок, що відповідно до КАСУ може накладатись штраф, який згідно із законодавством є складовою доходів Держбюджету і буде направлятись саме туди.

Аналізуючи КАСУ можна виділити ще одну сторону підтримки економіки – захист прав та інтересів представників підприємницької діяльності. Законодавство України надає суб'єктові підприємництва можливість захистити свої права і законні інтереси за допомогою такого правового інструменту, як звернення у судові органи [3]. Це сприяє правовому захисту підприємців, як наслідок зменшення ризиків у їх діяльності та розвиток бізнесу. А як відомо малий та середній бізнес це фундаментальна основа економіки. Для реалізації своєї економічної політики держава різними методами формує інструменти регулювання національної економіки. Держава здійснює регулюючі функції в умовах змішаної економіки шляхом раціонального поєднання адміністративних та економічних напрямів дій суб'єктів господарювання. Одним із напрямів впливу держави на економіку є податкова політика, згідно з положеннями ч. 8 Ст. 10 Господарського кодексу України держава забезпечує економічно обґрунтоване податкове навантаження на суб'єктів господарювання, стимулює суспільно

необхідну господарську діяльність суб'єктів, дотримується при їх оподаткуванні принципів соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян[3].

Іншою стороною підтримки економіки є правове регулювання підприємницької діяльності заснована на принципах законності та добросовісності. Дотримання підприємцями законодавства є крайньо важливим аспектом їхньої діяльності, оскільки це сприяє не лише законній роботі бізнесу, а й його конкурентоспроможності. По-перше, дотримання законів забезпечує легальність діяльності, що формує позитивне сприйняття підприємства серед споживачів, партнерів і інвесторів. Крім того, це допомагає уникнути правових проблем та штрафів, що можуть негативно позначитися на фінансовому стані і репутації компанії. Дотримання законів створює рівні умови для конкуренції, сприяючи розвитку справедливого бізнес-середовища. Це також сприяє створенню стабільного та прогнозованого середовища для розвитку підприємництва, що сприяє його зростанню та процвітанню у довгостроковій перспективі і як наслідок підняття економіки.

Як висновок можна зазначити, що у сучасному світі, вплив адміністративного судочинства на розвиток економіки визнається одним із ключових факторів економічного зростання країни. Ефективне адміністративне судочинство забезпечує стабільність і надійність правової системи, що в свою чергу сприяє зміцненню довіри громадян, інвесторів та підприємств до країни як до надійного партнера. Захист прав і інтересів підприємців сприяє розвитку підприємницького середовища, де кожен суб'єкт має рівні можливості для конкуренції та росту. Дотримання законів і стандартів забезпечує легальність і прозорість бізнес-процесів, що є важливим чинником для залучення інвестицій та розвитку економіки. Таким чином, адміністративне судочинство має вирішальне значення для підтримки і стимулювання економічного зростання, інновацій та підприємництва в сучасному світі.

Література:

1. Адміністративний штраф: що варто знати? URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/administrativniy-shtraf-shcho-var-to-znati.html>
2. Бюджетний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n3553>
3. Судовий захист прав суб'єктів підприємництва: теоретичні і практичні аспекти URL: <https://baas.gov.ua/ua/proekty/articles/h/1139-sudovij-zakhist-prav-sub-ektiv-pidpriemnitstva-teoretichni-i-praktichni-aspekti.html>

Михайловський Олександр Миколайович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ПРОПАГАНДА

У сучасному світі, де доступ до інформації став простішим та надзвичайно широким, інформаційна війна та пропаганда перетворилися на потужні інструменти впливу на думки та дії людей. Ці явища нерозривно пов'язані між собою, адже інформаційна війна використовує пропаганду як один із своїх основних методів.

Актуальність теми зумовлена тим, що Російська Федерація веде активну інформаційну кампанію, спрямовану на дезінформацію та деморалізацію українського населення. Ця кампанія включає в себе поширення фейків, пропаганду ненависті та маніпулювання громадською думкою.

У вітчизняній та зарубіжній літературі чи мало дослідників займалися вивченням питань пов'язаних із інформаційною війною та пропагандою, серед яких: Г. Майкл, Д. Скринька, І. Валюшко, Г. Сасин, С. Гриняєв, М. Керні та інші.

Визначень інформаційної війни багато, адже кожен автор має своє бачення цього феномену, проте всі вони сходяться в одному, інформаційна війна – це протистояння двох або

більше сторін, яке ведеться з використанням інформації та інформаційно-комунікаційних технологій з метою досягнення політичних, економічних, військових або інших цілей.

З давніх часів на теренах України використовувалися методи інформаційного впливу, що можна розглядати як ранні форми інформаційних війн. Ще за часів Київської Русі літописи описують приклади прихованої інформації, подачі її у викривленому світлі та перебільшення наслідків. Відомий приклад - подорож княгині Ольги до Константинополя. Мета та причини такої подорожі не розкриваються ні візантійськими, ні руськими джерелами. Войовничий князь Святослав також використовував інформаційні прийоми. Він заздалегідь повідомляв противника про похід, але тримав у таємниці напрямок та чисельність військ. Це сіяло паніку в лавах ворога та давало перевагу у бою [1]. Ці приклади свідчать про те, що наші предки розуміли значення інформаційного впливу та вміло використовували його для досягнення своїх цілей.

В свою чергу пропаганда теж не новий феномен і має безліч різних визначень, це форма комунікації, спрямована на поширення в суспільстві світогляду, теорії, твердження, фактів, аргументів, чуток та інших відомостей для впливу на суспільну думку на користь певної спільної справи чи громадської позиції [2].

В контексті інформаційної війни пропаганда використовується для:

- деморалізації противника, поширення дезінформації та розпалювання ворожнечі;
- маніпулювання громадською думкою та підтримки політичних цілей;
- підтримки бойового духу та згуртованості власного суспільства.

Розуміння методів пропаганди є ключовим для протистояння їй. Серед основних методів пропаганди можна виділити: використання емоційно-забарвлених слів, символів та образів, перебільшення та применшення фактів, маніпулювання статистикою, поширення відвертої брехні та шейків, використання цензури та блокування інформації, атаки на свободу слова та незалежні ЗМІ.

Останнім часом соціальні мережі стали потужним інструментом в інформаційній війні. З одного боку, вони дають можливість швидко та легко поширювати інформацію мільйонам людей. З іншого боку, їх легко використовувати для поширення дезінформації та пропаганди. Соціальні мережі стали потужним інструментом в інформаційній війні. З одного боку, вони дають можливість швидко та легко поширювати інформацію мільйонам людей. З іншого боку, їх легко використовувати для поширення дезінформації та пропаганди. Наприклад Росія активно використовує соціальні мережі для поширення дезінформації про Україну, розпалювання ворожнечі та розколу українського суспільства. Україна вживає заходи для протистояння російській інформаційній війні в соціальних мережах, але це складна задача, яка потребує постійних зусиль [2]. Дуже важливо, щоб користувачі соціальних мереж були критичними до інформації, яку вони споживають, і перевіряли її достовірність, перш ніж ділитися нею з іншими.

Наслідки інформаційної війни та пропаганди можуть бути дуже важкими, адже вони можуть підірвати довіру до демократичних інституцій та процесів, що може призвести до авторитаризму та інших форм недемократичного правління. Дезінформація та фейкові новини можуть використовуватися для маніпулювання виборами та підриву легітимності демократично обраних урядів. Пропаганда може використовуватися і використовується для виправдання порушення прав людини та інших зловживань владою. Також можуть використовуватися для розпалювання ворожнечі та розколу в суспільстві. Коли люди постійно стикаються з дезінформацією та пропагандою, вони можуть втратити довіру до ЗМІ та інших інституцій, які мають надавати їм правдиву та об'єктивну інформацію. Отже, важливо зазначити, що інформаційна війна та пропаганда є серйозними загрозами для суспільства, тому важливо бути пильним до інформації, яку ви споживаєте, і критично ставитися до того, що ви чуєте та читаєте.

На нашу думку, для того щоб бути захищеним під час інформаційної війни та не піддаватися пропаганді та різній дезінформації дуже важливо критично мислити та бути медіа

грамотним. Це включає в себе вміння оцінювати інформацію з різних джерел, виявляти упередженість та логічні помилки, а також ставити під сумнів інформацію, яка здається занадто гарною, щоб бути правдою. Медіаграмотність - це здатність розуміти та критично оцінювати медіа-контент. Це включає в себе знання про те, як створюється медіа-контент, які цілі він переслідує та як він може впливати на вашу думку.

Також дуже важливо перш ніж ділитися інформацією або вірити їй перевірити джерело. Переконайтеся, що джерело надійне та має хорошу репутацію. Зверніть увагу на те, чи є у статті автор, дата публікації та посилання на інші джерела.

Незалежні ЗМІ відіграють важливу роль у забезпеченні неупередженої та об'єктивної інформації. Підтримуючи незалежні ЗМІ, ви можете допомогти їм продовжувати свою роботу і забезпечувати людей важливою інформацією.

Щоб захиститися від дезінформації, важливо не лише володіти навичками критичного мислення, але й постійно навчатися та розвивати стійкість. Тобто мати розуміння про методи виявлення дезінформації, причин, чому люди вірять у неї, та розробку стратегій протистояння їй.

Підсумовуючи все вище сказане можна сказати, що кожен з нас може зробити свій внесок у боротьбу з інформаційною війною та пропагандою. Використовуючи критичне мислення, перевіряючи джерела інформації, підтримуючи незалежні ЗМІ, розвиваючи стійкість до дезінформації та співпрацюючи з іншими, ми можемо допомогти захистити себе та наше суспільство від їх шкідливого впливу.

Література:

1. Сасин Г.В. Інформаційна війна: сутність, засоби реалізації, результати та можливості протидії (на прикладі російської експансії в український простір). Ужгород. 2014. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268616704.pdf>
2. Стичинська А. Б. ІНФОРМАЦІЙНА АГРЕСІЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ВИКЛИКИ ТА ПОДОЛАННЯ. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ :2024.

Natalia Mishyna,

researcher, SAGE Laboratory, University of Strasbourg, France¹

QUESTIONNAIRES IN THE RESEARCHES OF THE ROLE OF LOCAL AND REGIONAL AUTHORITIES IN THE IMPLEMENTATION OF ECtHR JUDGMENTS

The focus of this survey centers on 'The role of local and regional authorities in the implementation of ECtHR judgments: exchanging expertise and generating theory.' The survey employs theory-generating expert interviews to foster discussion, strengthen, and develop theoretical approaches.

The outcomes of these interviews will be meticulously summarized and utilized, adhering to the provisions outlined in EU legislation concerning data ethics, including depersonalization measures. This data will contribute to the individual project led by Professor Natalia Mishyna titled 'The role of local authorities in the implementation of judgments from the European Court of Human Rights.' This project receives funding through the EU's Marie Skłodowska-Curie Actions 'MSCA4Ukraine,' conducted by the University of Strasbourg, France, with secondments at Nantes University, France.

The expert interviews will focus on local and regional authorities, specifically the local self-government (municipal) bodies. In accordance with the Council of Europe's definition:

Local Authorities: Entities with legal personality, as defined by the domestic law of member states. They exercise specific public functions and serve the interests of the local population.

---

¹ Funded under the EU's Marie Skłodowska-Curie Actions «MSCA4Ukraine» (individual project 'The role of local authorities in the implementation of the judgments of the European court of human rights').

Regional Authorities: Entities with legal personality, defined by the domestic law of member states. They exercise specific public functions and serve the interests of the regional population.

The expert interviews will be problem-centered, with two distinct groups of experts receiving different questionnaires designed to approach the topic from two perspectives:

Group 1: Going from international to local/regional level

Specialists with expertise in the execution of ECtHR judgments will explore the survey topic from an international level down to the local and regional levels.

Group 2: Going from local/regional to international (ECtHR) level

Specialists with expertise in local government will examine the survey topic from a local and regional level up to the international (ECtHR) level.

The questionnaire for ECtHR execution specialists takes a 'downgoing' perspective, considering how the local government could benefit.

Conversely, the questionnaire for local government specialists adopts an 'upgoing' perspective, exploring how the ECtHR could benefit.

This approach aims to create a win-win situation, emphasizing cooperation methods that align with the interests of both local government and the ECtHR.

Aims of the Survey.

Given the innovative nature of the topic, the survey aims to:

- Obtain information and opinions for conducting a comparative analysis of the practices of executing ECtHR judgments at the local and regional levels to identify best practices and potential constraints.

- Obtain information and opinions for conducting a comparative analysis of the practices of implementing ECtHR judgments at the local and regional levels to identify best practices and potential constraints.

Survey Participants.

The surveyed individuals will include 14-16 participants, evenly divided into two categories:

- Specialists working with human rights, specifically involved in the execution of ECtHR judgments (7-8 specialists).

- Specialists in municipal issues (7-8 specialists).

Objectives of the Survey:

- Obtain a comprehensive understanding of both positive practices and potential challenges regarding the involvement of local and regional authorities in human rights protection at the local level.

- Identify the extent of involvement of local and regional authorities in the execution of ECtHR judgments.

- Determine the system of actions that should be implemented at the state and local levels to engage local authorities in the implementation of ECtHR case law.

Methodology of the survey.

The planned research involves a cross-sectional survey aimed at gathering insights from a specific target audience within a defined time interval. The survey research method employs a combination of email surveys and face-to-face interviews:

Survey Mechanism:

The first step involves disseminating the questionnaire through email and anticipating its completion and return.

The second step is facultative and it involves interview:

- 60-minutes interview in case the specialist would prefer not to fill in the questionnaire in advance – but rather have the interview to discuss orally the questions from the questionnaire;

- 30-minute face-to-face interviews, either in-person or online, guided by the responses received in the questionnaire. This is especially crucial given that all the questions are open-ended.

If there will be no need to pose the additional questions based on the answers – in this case the interview might not be conducted.

Survey Research Methods:

The email survey method, where respondents independently complete the questionnaire, stands out as the most cost-effective and efficient means of data collection. The lack of intermediary contact enhances the likelihood of obtaining truthful information, especially on sensitive topics. However, this approach may lead to a high percentage of questionnaire rejections and errors due to potential misunderstandings.

On the other hand, the interview method, where an interviewer records respondents' answers, offers a more qualitative approach to data collection. It minimizes the chances of incorrectly filled out questionnaires and omitted questions, encourages higher survey participation, and ensures adherence to sample parameters. Nevertheless, this method requires more human resources and is comparatively more expensive. While the presence of an interviewer increases the likelihood of obtaining truthful responses to sensitive questions, it necessitates careful monitoring of the interviewer's work.

Using the survey results and adhering to the principle of confidentiality, databases will be created, encompassing respondents' answers to the survey questions. These databases will play a crucial role in the research process, serving as one of the methods to verify the formulated conclusions and proposals derived from the research outcomes.

The Results Of The Survey.

Based on the results of the survey, the analytical report will be created.

Structure of the report:

- introduction;
- methodology;
- main results (in the form of the tables, question by question);
- conclusions and recommendations.

Introduction:

This section provides a concise overview of the survey's purpose, outlining its objectives and offering general insights into the researched topic.

Methodology:

In this segment, details about the survey are elucidated, encompassing the survey duration, the methodology employed for data collection, the survey tools utilized, and key characteristics defining the expert sample chosen for participation.

Main Results:

This section displays the findings in a structured tabular format, offering a clear and organized presentation of the primary outcomes obtained from the survey.

Conclusions and Recommendations:

Within this concluding section, the report synthesizes key conclusions drawn from the survey results and provides actionable recommendations based on the insights gained.

Survey Toolkit

The survey toolkit comprises 2 questionnaires and a table for clarification response notes (in case a question requires further clarification).

Each questionnaire consists of:

- 1 dichotomous question (these questions can be answered with a "yes" or "no");
- 8 (9) open-ended questions, to which respondents provide answers in a free-form manner.

These questions are categorized into three blocks:

- characteristics of the respondent based on the level of expertise and qualifications in the chosen field;
- questions about the *execution* of the ECtHR judgments by the local and regional levels to identify best practices and potential constraints;
- questions about the *implementation* of the ECtHR case law at the local and regional levels to identify best practices and potential constraints.

*Мищеряков Георгій Андрійович,
аспірант Науково-дослідного інституту
державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрНУ*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Право на медичну допомогу, згідно зі статтею 64 Конституції України, відноситься до права, що може бути обмежено в період дії воєнного стану [1]. З початку бойових дій в Україні не було прийнято жодного юридичного документу, що позначав би право на охорону здоров'я чи право на медичну допомогу як такі, що будуть обмежені. Фактично, у зв'язку з об'єктивними факторами, право на медичну допомогу в Україні під час воєнного стану реалізується не в повному обсязі.

Комітет з економічних, соціальних та культурних прав ООН надає декілька рекомендацій щодо реалізації права на охорону здоров'я та права на медичну допомогу [2, с. 4-5; 3, с. 7]. Виходячи з цих рекомендацій можна зробити висновки, які з них та в якому обсязі виконуються наразі в Україні.

Перша рекомендація це недискримінаційність. Під час воєнного стану в Україні спостерігається неоднорідне надання медичної допомоги по регіонах. Це не є наслідком цілеспрямованої дискримінації, а зумовлено об'єктивними факторами. У різних регіонах України тривають різної інтенсивності бойові дії. В багатьох областях зруйновані лікарні, поліклініки, аптеки та інші медичні та фармацевтичні заклади. В багатьох регіонах спостерігається дефіцит медичного та фармацевтичного персоналу за рахунок внутрішнього переміщення у більш безпечні регіони країни або еміграції за кордон. Все це призводить до різного рівня доступності медичної допомоги у різних частинах країни. Також, цей принцип передбачає можливість вільного доступу до інформації, щодо медичної допомоги, її вільної передачі та обробки. Це може мати неоднорідну доступність по регіонах у зв'язку з можливими складнощами зі зв'язком та доступом до мережі Інтернет.

Наступна рекомендація - наявність. Має на увазі наявність достатньої кількості закладів охорони здоров'я. Цей принцип також може виконуватися не в повному обсязі у зв'язку з руйнуваннями або неможливістю нормального функціонування закладів охорони здоров'я на територіях активних бойових дій, а також у зв'язку з обмеженими можливостями держави з відновлення таких закладів чи створення нових.

Третій принцип - прийнятність. Він передбачає етичне відношення до культурних, фізичних, вікових та інших відмінностей людини. Цей принцип може виконуватись не завжди у зв'язку з фізичною та психічною виснаженістю медичного персоналу, працюючого в умовах дефіциту людей та постійної загрози власному життю та здоров'ю.

Четвертий принцип - якість, може виконуватись не в повному обсязі. Він передбачає відповідність медичних закладів вищим стандартам якості, оснований на світових наукових досягненнях. Знову ж, враховуючи дефіцит медичного та фармацевтичного персоналу, його виснаженість, медична допомога може не відповідати вищим стандартам якості. Ускладнена логістика на території активних бойових дій та дефіцит коштів призводить до складнощів з доступом до ліків, медичних матеріалів та обладнання. Проблеми зі світлом та водою призводять до складнощів з використанням медичної апаратури. Та, як наслідок, до зниження якості діагностики та лікування. Перебої в роботі електромережі можуть бути фатальними для важкохворих пацієнтів, що, наприклад, залежать від апаратів штучної вентиляції легень або апаратів гемодіалізу. Відсутність необхідних ліків можуть призвести до тяжких наслідків для людини. Наприклад, для онкохворих, що залежать від періодичного проведення хіміотерапії, або для хворих на цукровий діабет, залежних від ін'єкцій інсуліну.

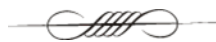
Значний вплив на систему медичної допомоги має кількість внутрішніх переселенців. Прибуття великої кількості людей в більш безпечні регіони створює додаткове навантаження на систему медичної допомоги в окремих регіонах. В умовах дефіциту медичних та

фармацевтичних кадрів та в умовах складнощів з електро- та водопостачанням, це може призвести до різкого зниження якості та доступності медичної допомоги.

В умовах воєнного стану істотного впливу справили поставки ліків та товарів медичного призначення з країн Європи у якості гуманітарної допомоги. Як у медичні заклади, так і безпосередньо людям. Це дозволило отримувати необхідні для життя медичні товари в період тотального дефіциту в перші тижні та місяці воєнного стану.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (з подальшими змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. CESCR General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12). URL: <https://www.refworld.org/legal/general/cescr/2000/en/36991>.
3. Office of the High Commissioner for Human Rights. Factsheet No. 31: The Right to Health. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Factsheet31.pdf>

Момот Катерина Сергіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ В ІТАЛІЇ

Італія зазнала складного політичного розвитку з часу свого створення. Сьогодні сучасна Італія є Демократичною Республікою парламентського типу. Згідно з Конституцією Італійської Республіки 1947 року, система органів державної влади побудована на основі принципу поділу на законодавчу, виконавчу і судову гілки влади.

Відповідно до Конституції Італії Президент Республіки (Presidente della Repubblica) є главою держави. Вища законодавча влада належить парламенту Італії, а вища виконавча влада – італійському уряду. Уряд Італії – Рада міністрів (Consiglio dei Ministri) є вищим органом виконавчої влади, що забезпечує функціонування всієї політичної та адміністративної системи держави [3, 56].

Адміністративна юстиція в Італії побудована за типом французької системи адміністративної юстиції [1]. Система має чітко окреслену структуру, де органи поділені на дві основні гілки, зокрема ординарні адміністративні суди: Державна рада (Consiglio di Stato), Рада адміністративної юстиції Сицилії (Consiglio di Giustizia Amministrativa della Regione Sicilia) і обласні адміністративні трибунали (tribunali amministrativi regionali), які представляють адміністративні суди першої інстанції. Вони розглядають справи, що стосуються більшості адміністративних спорів, що не підпадають під юрисдикцію спеціалізованих судів.

А також, спеціалізовані адміністративні суди: (рахунковий суд (Corte dei conti), трибунали у справах публічного водокористування (Tribunali delle acque pubbliche), податкові комісії (Commissioni tributarie), комісії з питань майна та земель загального користування (Commissioni per gli usi civici). Вони мають юрисдикцію щодо певних категорій справ, наприклад: податкові спори, трудові спори, спори щодо соціального забезпечення.

Італійське законодавство передбачає можливість створення й інших спеціалізованих органів адміністративної юстиції (altri organi particolari). На чолі ієрархії ординарних органів адміністративної юстиції стоїть Державна рада (Consiglio di Stato), яка була заснована королем Карлом-Альбертом у 1831 році в якості консультативного органу. У 1889 році з'явилося четверте відділення Ради, знаменуючи собою народження адміністративного правосуддя в Італії.

Четверте відділення Ради, наділене повноваженнями вершити правосуддя в адміністративній сфері, стало рушійною силою для забезпечення справедливості. В даний час

його статус і повноваження визначені Конституцією Італії і зведеним текстом законів № 1054 від 26 червня 1924 року «Про Державну раду». Державна рада є консультативним органом з юридичних питань і питань публічного управління, а також органом, що здійснює адміністративне правосуддя [2].

Відповідно до Закону № 1034 від 6 грудня 1971 року про обласні адміністративні трибунали у кожній італійській області створено і функціонує один адміністративний трибунал. Склад обласних адміністративних трибуналів затверджується декретом Президента Республіки за пропозицією Голови Ради міністрів з урахуванням думки Державної ради. Обласний адміністративний трибунал засідає у складі трьох осіб [5].

Адміністративні трибунали та інші органи адміністративної юстиції здійснюють юрисдикцію з охорони законних інтересів громадян і організацій. Органи адміністративної юстиції можуть здійснювати захист суб'єктивних прав громадян тільки в тих випадках, якщо ці повноваження передбачені законом [3, 58]. Стаття 103 Конституції Італії визначає, що «Державна рада та інші органи адміністративної юстиції здійснюють юрисдикцію щодо захисту законних інтересів від незаконних дій органів публічної адміністрації тільки у випадках, зазначених у законі, і, крім того, щодо захисту суб'єктивних прав».

Італійська система адміністративного правосуддя характеризується багатогранністю, адже окрім ординарних судів, вона охоплює й спектр спеціалізованих органів, які наділені статусом адміністративних судів спеціальної юрисдикції. Вони ґрунтовно вивчають тонкощі конкретних галузей, забезпечуючи неупереджене й компетентне вирішення складних спорів.

Нарівні з Державною радою діє рахунковий суд (*Corte dei conti*), який є незалежним контрольним державним органом. Рахунковий суд здійснює попередній контроль законності актів Уряду, а також подальший контроль виконання державного бюджету [3, 57].

Конституція Італії (ст. 100) наділяє Рахунковий суд контролем державної фінансової звітності, бюджетних витрат та діяльності держпідприємств. Результати перевірок подаються напряду до парламенту. Окрім того, відповідно до ч.2 ст. 103 Конституції рахунковий суд наділений судовими повноваженнями. Рахунковий суд є адміністративним судом спеціальної юрисдикції, що здійснює правосуддя з питань публічної фінансової звітності та інших питань, визначених законом. Рахункова юрисдикція цього органу зводиться до розгляду справ про оскарження актів про притягнення до адміністративної та фінансової відповідальності державних службовців, а пенсійна юрисдикція – до справ про цивільні та військові пенсії [4].

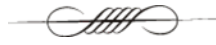
Таким чином, можна зробити висновок, що італійська система адміністративної юстиції ґрунтується на принципі поділу влади і відіграє важливу роль у забезпеченні законності та справедливості у державному управлінні. Ця система, яка включає в себе ординарні та спеціалізовані адміністративні суди, дозволяє ефективно вирішувати адміністративні спори та забезпечує справедливість у відносинах між державою та громадянами. Особливу роль відіграє Державна рада. Рахунковий суд, який є незалежним контрольним державним органом, здійснює попередній контроль законності актів Уряду, а також подальший контроль виконання державного бюджету. Отже, Італійська система адміністративного правосуддя є важливим інструментом для забезпечення демократії, правової держави та захисту прав і свобод громадян.

Література:

1. Consiglio di Stato - giustizia.amministrativa. *giustizia.amministrativa*. URL: <https://www.giustizia-amministrativa.it/consiglio-di-stato1> (дата звернення: 11.05.2024).
2. Â§ 50.2.6 - R.D. 26 giugno 1924, n. 1054. Approvazione del testo unico delle leggi sul Consiglio di Stato. *Edizioni Europee - raccolta Normativa Nomos le leggi On Line*. URL: https://www.edizionieuropee.it/law/html/27/zn50_02_006.html (дата звернення: 12.05.2024).
3. *ECONOMIC SCIENTIFIC PORTAL - ECONOMIC SCIENTIFIC PORTAL*. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2020/No3/55.pdf> (дата звернення: 12.05.2024).

4. Il codice del processo amministrativo (codice commentato) - giustizia.amministrativa. *giustizia.amministrativa*. URL: <https://www.giustizia-amministrativa.it/il-codice-del-processo-amministrativo-commentato> (дата звернення: 12.05.2024).

5. Diritto amministrativo // Revisione del testo a cura della dott.ssa Anna Angelo. Edizioni Giuridiche Simone. XXII Edizione, 2009 (дата звернення: 12.05.2024).

Мороз Вікторія Ігорівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Поняття "доказів" є одним з ключових та фундаментальних у юридичній галузі. Розуміння сутності цієї категорії має вирішальне значення для належного здійснення процесу доказування та встановлення істини у справі. Незважаючи на складність та багатогранність самого поняття "доказів", його чітке визначення є критично важливим для правильного вирішення численних процесуальних питань.

Низка науковців, серед яких Хар І.О., Бандурка О.М., Армаш Н.О., Басов А.В., Комзюк А.Т., Матвійчик В.К., визначають докази в адміністративному судочинстві як будь-які фактичні відомості, за допомогою яких суд встановлює наявність чи відсутність обставин, що обґрунтовують позиції (вимоги та заперечення) сторін судового процесу, а також інших обставин, які мають вагу для ухвалення правосудного рішення у конкретній справі. [1, ст. 493].

Згідно з нормами КАС України, до доказів належать будь-які фактичні відомості, на основі яких суд може визначити, чи існують або не існують обставини, що підтверджують вимоги та заперечення сторін у справі. Також доказами вважаються фактичні дані, що мають вагу для прийняття правильного судового рішення у конкретній адміністративній справі. Фактичні дані, що визнаються доказами в адміністративному судочинстві, можуть міститися в різноманітних джерелах інформації. Це можуть бути пояснення, надані сторонами спору, третіми особами та їхніми представниками безпосередньо під час судового розгляду справи. Також до доказової інформації належать свідчення осіб, допитаних як свідки. Крім того, доказами виступають письмові матеріали: документи різного характеру, офіційні акти, довідки, службові чи приватне листування тощо. Речові докази у вигляді предметів матеріального світу, які містять відомості про обставини справи, також є джерелом фактичних даних. Не менш важливими є електронні докази - інформація, що зберігається на електронних носіях.

В адміністративному судочинстві, процес доказування ґрунтується на засадах змагальності та рівноправності сторін. Це означає, що кожна сторона наділена рівними процесуальними правами щодо подання доказів, їх дослідження та заперечення. Водночас, закон покладає на кожну сторону обов'язок довести певні обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. Суд не є пасивним спостерігачем, а повинен вживати передбачені законом заходи для з'ясування всіх обставин справи.

Докази можуть подаватися учасниками справи у формі письмових, речових чи електронних доказів, а також шляхом призначення експертизи, допиту свідків, огляду доказів за їх місцезнаходженням. При цьому суд зобов'язаний безпосередньо дослідити кожний доказ, оцінити його належність, допустимість, достовірність, а також розглянути достатність і взаємозв'язок усіх зібраних у справі доказів у їх сукупності.

Доказування в адміністративному судочинстві здійснюється відповідно до принципів змагальності та рівноправності сторін. Водночас, нормативне визначення не виділяє окремої вимоги щодо додержання конкретного порядку здобуття, вивчення та оцінювання засобів доказування.

Єдине положення стосовно процедури подання доказів міститься у ч. 2 ст. 69 КАС України. Відповідно до нього, докази надаються суду особами, які беруть участь у справі. Водночас, суд наділений повноваженнями пропонувати учасникам надати додаткові докази, а також самостійно витребувати додаткові докази за клопотанням сторін чи з власної ініціативи [2, ст. 69].

Важливим аспектом доказування в адміністративному судочинстві є питання належності та допустимості доказів. Належними визнаються докази, що стосуються обставин, які підлягають встановленню у справі. Допустимість же пов'язана з дотриманням вимог закону при здобутті доказів. Суд має відкинути ті докази, що були отримані з порушенням встановленої процедури або з порушенням прав і свобод людини. Це є гарантією справедливого судочинства та захисту від свавільного збирання й використання доказів.

Окремої уваги заслуговує проблема оцінки доказів у адміністративному процесі. В адміністративному судочинстві підхід до оцінки доказів відрізняється від інших видів судочинства, де діють формалізовані вимоги щодо сили доказів. У розгляді адміністративних справ суд не керується наперед встановленими критеріями оцінки доказів. Натомість, суд самостійно визначає достовірність і вагомість кожного окремого доказу, спираючись на власне розуміння ситуації та внутрішнє переконання. Таке переконання формується на основі безпосереднього, ретельного дослідження суддею всіх обставин конкретної справи. Це означає, що жоден доказ не має наперед встановленої сили, і суд самостійно визначає переконливість кожного доказу з урахуванням усіх обставин справи. Такий підхід, з одного боку, забезпечує неупередженість та об'єктивність судового розгляду, але з іншого - створює ризик суб'єктивізму та безпідставного відхилення окремих доказів.

Отже, питання доказів та доказування в адміністративному судочинстві України залишається актуальним і потребує подальшого вдосконалення нормативної бази, а також ґрунтовних наукових досліджень для забезпечення ефективного, справедливого й неупередженого судового розгляду адміністративних справ. Належне правове регулювання цієї сфери є необхідною умовою для реалізації верховенства права та охорони прав і забезпечення дотримання законних інтересів громадян у їхніх стосунках з державними інституціями.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар / Н.О. Армаш, О.М. Бандурка, А.В. Басов [та ін.]; за заг. ред. А. Т. Комзюка. - К.: Прецедент; Істина. - С. 280; Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України. В 2-х т. Т. 1 (вид. 2-е, змін. та доп.) / за заг. ред. В.К. Матвійчука. - К.: Алерта, КНТ, 2008. - С. 493, 494.
2. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

Мушка Ростислав Іванович,
*аспірант кафедри приватного та публічного права
Київського національного університету технологій та дизайну*

ПОДАТКОВІ ОБОВ'ЯЗКИ АДВОКАТА

Одним із видів платників податків, на яких згідно з податковим законодавством покладено обов'язок сплачувати податки і збори, є адвокат. Обов'язок адвоката як платника податків – це передбачена податковим законодавством міра належної поведінки, коли адвокат як платник податків не може відмовитися від виконання свого обов'язку. У цих правовідносинах є адвокат є податковозобов'язаною особою, права якого виникають виключно після виконання податкового обов'язку.

Згідно ст. 36 Податкового кодексу України (далі – ПК України) податковим обов'язком визнається обов'язок платника податку обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору в порядку і строки, визначені податковим законодавством. Податковий обов'язок виникає у платника за кожним податком та збором. Податковий обов'язок є безумовним і першочерговим стосовно інших неподаткових обов'язків платника податків, крім випадків, передбачених законом [1]. Конкретні обов'язки адвоката як платника податків виникають при наявності об'єкта оподаткування та фактів, що породжують обов'язок щодо сплати податку. Основним обов'язком адвоката як платника податків є обов'язок сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Інші податкові обов'язки адвоката як платника податків забезпечують виконання основного обов'язку.

Відповідно до законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність адвокатська діяльність є незалежною професійною діяльністю. Адвокат – це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності). Адвокат, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально, є самозайнятою особою. Адвокат, який є учасником або працівником адвокатського бюро або адвокатського об'єднання, провадить адвокатську діяльність від імені таких утворень [2]. Аналіз законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність дає підстави стверджувати, що адвокат є спеціальним зобов'язаним суб'єктом податкових правовідносин. Фізична особа має право здійснювати адвокатську діяльність за умови отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю. Отримання такого свідоцтва є юридичним фактом, що визначає спеціальний режим оподаткування фізичних осіб, які провадять адвокатську діяльність [3, с. 82].

Податкові обов'язки адвоката можна класифікувати за різними критеріями. Однак зважаючи на те, що адвокат є спеціальним зобов'язаним суб'єктом податкових правовідносин вважаємо за доцільне класифікувати обов'язки особи, яка провадить адвокатську діяльність, на загальні та спеціальні. Загальні обов'язки – це обов'язки, які властиві всім платникам податків і зборів. Спеціальні обов'язки – це обов'язки, які властиві певним категоріям платників податків і зборів [3, с. 97-98].

До загальних обов'язків адвоката необхідно віднести обов'язки, визначені ст. 16 ПК України (стати на облік у контролюючих органах; вести облік доходів і витрат, складати звітність, що стосується обчислення і сплати податків та зборів; подавати до контролюючих органів декларації, звітність та інші документи, пов'язані з обчисленням і сплатою податків та зборів; сплачувати податки та збори в строки та у розмірах, встановлених податковим законодавством; подавати контролюючим органам інформацію в порядку, у строки та в обсягах, встановлених податковим законодавством; забезпечувати збереження документів, пов'язаних з виконанням податкового обов'язку, протягом строків, встановлених податковим законодавством; використовувати електронний кабінет для листування з контролюючими органами в електронній формі у разі подання звітності в електронній формі, а також після проходження електронної ідентифікації он-лайн в електронному кабінеті тощо).

До спеціальних обов'язків адвоката необхідно віднести обов'язки, визначені іншими нормами ПК України, що пов'язані зі спеціальним режимом оподаткування осіб, які провадять адвокатську діяльність. Аналіз податкового законодавства серед спеціальних податкових обов'язків адвоката дозволяє виокремити такі: 1) стати на облік у контролюючих органах за місцем свого постійного проживання як самозайняті особи та отримати довідку про взяття на облік згідно із ст. 65 ПК України (п. 178.1 ст. 178 ПК України); 2) вести облік доходів і витрат в обсягах, необхідних для визначення суми загального річного оподаткованого

доходу (п. 176.1 ст. 176 ПК України); 3) отримувати та зберігати протягом строку давності, встановленого цим Кодексом, документи первинного обліку (п. 176.1 ст. 176 ПК України); 4) подавати податкову декларацію за встановленою формою у визначені строки у випадках, коли згідно з нормами цього Кодексу таке подання є обов'язковим (п. 176.1 ст. 176 ПК України); 5) своєчасно та повністю нараховувати, утримувати та сплачувати (перераховувати) до бюджету податок з доходу, що виплачується на користь платника податку та оподатковується до або під час такої виплати за її рахунок (п. 176.2 ст. 176 ПК України); 6) подавати у строки, встановлені ПК України для податкового кварталу, податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску (з розбивкою по місяцях звітного кварталу), до контролюючого органу за основним місцем обліку (п. 176.2 ст. 176 ПК України); 7) під час укладення договору з нерезидентом, умови якого передбачають отримання таким нерезидентом доходу з джерелом його походження в Україні, резидент зобов'язаний зазначити в договорі ставку податку, що буде застосована до таких доходів (п.п. 170.10.3 п. 170.10 ст. 170 ПК України).

Отже, основним податковим обов'язком адвоката як платника податків є обов'язок сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених податковим законодавством. Інші податкові обов'язки адвоката як платника податків забезпечують виконання основного податкового обов'язку і залежать від наявності об'єкта оподаткування та фактів, що породжують обов'язок щодо сплати податків.

Література:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
3. Оніщик Ю.В., Садовська І.О. Адвокатська діяльність як об'єкт податково-правового регулювання: монографія. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 206 с.

Налуцишин Віктор Володимирович,
професор кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
доктор юридичних наук, професор

Налуцишин Роман Вікторович,
асистент кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, магістр права

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ПРИМУСУ У ВИГЛЯДІ ВИСИЛКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Незаконна міграція обґрунтовано викликає тривогу при реалізації міграційної політики будь якої країни світу. Загальноприйнятими заходами примусу іноземних громадян, що застосовуються у зв'язку з порушенням ними міграційного законодавства, є вилучення з країни (депортація, видворення, реадмісія та ін.). Адміністративне видворення, депортація та реадмісія іноземних громадян належать до числа заходів державного примусу, спрямованих на повернення іноземних громадян та осіб без громадянства до держави громадянської належності або постійного проживання. Усі ці примусові заходи безпосередньо втручаються у сферу основних прав і свобод, гарантованих державою.

Повернення іноземних громадян та осіб без громадянства в державу громадянської належності або постійного проживання, як примусовий захід у різних формах, присутне в

країнах Європейського Союзу. До таких заходів належать видворення, депортація, переміщення, вилучення, вигнання та заборона перебувати на території держави остаточно або на певний строк.

Регламентация *видворення* в нормативних правових актах зарубіжних держав різна за правовою природою: від кримінального покарання до заходу адміністративного примусу. У таких країнах, як Словачька Республіка, Французька Республіка, Естонська Республіка, Латвійська Республіка, Фінляндська Республіка, Китайська Народна Республіка, Республіка Індія та ін., видворення за межі держави визнають одним із видів кримінального покарання. Кримінальне законодавство Грецької Республіки, Республіки Македонія, Республіки Румунія, Республіки Сербія, Республіки Хорватія розглядає видворення як захід безпеки; Королівства Іспанія та Турецької Республіки - як кримінально-правовий захід безпеки. Кримінальним кодексом Королівства Іспанія (1995 р.) передбачено заміну покарання у вигляді позбавлення волі на вигнання з національної території [1].

Як захід адміністративного примусу, що застосовується в позасудовому порядку, видворення передбачено в Турецькій Республіці (рішення ухвалює Міграційна служба Туреччини), *Республіці Кіпр* (рішення директора Департаменту цивільної реєстрації та міграції Міністерства внутрішніх справ Республіки Кіпр за клопотанням поліції). На підставі частини 1 статті 14 «Розпорядження про видворення» Закону про іноземців та імміграцію (глава 105 Статутного права) Республіки Кіпр директор має право щодо будь-якої особи, яка є нелегальним мігрантом згідно з частиною 1 статті 6 «Нелегальні мігранти», або будь-якої особи, яка законно в'їхала до республіки, але залишилася в республіці після закінчення дозволеного законом терміну перебування, а також будь-якої особи, яка була раніше видворена з країни або інших держав - членів ЄС, винести розпорядження про її видворення і взяття під варту [2].

У *США* депортація застосовується в адміністративному порядку співробітниками Імміграційно-митної поліції МВБ США (U.S. Immigration and Customs Enforcement, ICE), які ухвалюють рішення про депортацію за прискороною процедурою. Ордер про прискороену процедуру не підлягає апеляції. Однак затримані можуть подати заяву до суду про те, що ордер видано неналежним чином, і попросити суд переглянути й анулювати його. Імміграційний суд у США розглядає категорії справ, що стосуються оскарження рішень імміграційної служби, а також надання політичного притулку або депортації осіб, які перебувають на території США нелегально.

У багатьох країнах (КНР, Турецька Республіка, Індія, ФРН, Франція, Республіка Кіпр) обидва заходи - і депортацію, і видворення - застосовують самостійно. За законодавством *КНР* депортацію застосовують за наявності однієї з таких підстав: невіїзд за кордон у встановлений строк після припису виїхати за наявності обставин, за яких в'їзд іноземному громадянину заборонено; у випадку незаконного проживання та (або) незаконного працевлаштування (ст. 62 Закону КНР «Про управління в'їздом і виїздом» від 30 червня 2012 р. Депортовані особи не мають права в'їжджати до КНР протягом від одного року до 5 років від дня депортації. Під час депортації іноземного громадянина, відповідно до статті 62 Закону КНР про в'їзд і виїзд, орган, який ухвалив рішення про депортацію, зобов'язаний відповідно до законодавства визначити строк, протягом якого іноземному громадянину заборонено в'їзд на територію КНР (ст. 31 Закону КНР про в'їзд і виїзд) [3]. *Видворення* застосовується як адміністративне покарання в разі порушення іноземним громадянином Закону КНР про в'їзд і виїзд за наявності обтяжуючих обставин, що не ведуть до утворення складу злочину. Видворення застосовується за рішенням Міністерства громадської безпеки КНР, яке є остаточною.

У *Франції* також застосовуються депортація та видворення, при цьому видворення має двоїсту природу: є як адміністративною процедурою, так і додатковим кримінальним покаранням (ст. 130-31 КК Франції). Як адміністративний примус депортація та видворення передбачені Кодексом про в'їзд і перебування іноземців та надання права на притулок від 24 листопада 2004 р.. *Депортація* застосовується адміністративним органом щодо іноземця, який

не є громадянином держави - члена Європейського Союзу, що незаконно перебуває на території, за умови, що його було повідомлено про неприпустимість в'їзду в країну відповідно до обов'язкового рішення, ухваленого однією з інших держав - учасниць Шенгенської конвенції 19 червня 1990 року, або його піддавали примусовому висланню однією з інших держав - членів Європейського Союзу (ст. L531-3 Кодексу про в'їзд). *Видворення* за Кодексом про в'їзд застосовується: якщо присутність у Франції іноземця створює серйозну загрозу громадському порядку; якщо такий захід є нагальною необхідністю для забезпечення державної безпеки або громадської безпеки; тільки в разі поведінки, що може завдати шкоди основним інтересам держави, або пов'язаної з терористичною діяльністю, або явного та навмисного підбурювання до дискримінації, ненависті чи насильства стосовно конкретної особи або групи осіб [4].

Видворення та депортація як заходи адміністративного примусу у **ФРН** передбачені Законом про перебування, працевлаштування та інтеграцію іноземців у Федеративній Республіці Німеччина. У § 53 Закону про перебування у ФРН закріплено, що «іноземець, перебування якого загрожує громадській безпеці та порядку, вільному демократичному громадському порядку або іншим значущим інтересам ФРН, підлягає *видворенню*, якщо проведене з урахуванням усіх обставин конкретного випадку співставлення зацікавленості у від'їзді із заінтересованістю в подальшому перебуванні іноземця на території ФРН свідчить, що громадська зацікавленість у від'їзді має переважну силу». Поняття «зацікавленість у видворенні» розкривається в § 54 Закону про перебування у ФРН, в якому вона поділяється на два види: особливо висока і висока. Перша пов'язана зі скоєнням умисних злочинів, де покарання передбачено у вигляді позбавлення волі на строк понад два роки або один рік за конкретні злочини або участь у терористичній чи екстремістській діяльності, друга - за менш тяжкі злочини чи за надання неправдивої або неповної інформації для отримання дозволу на перебування у ФРН. Основне завдання видворення полягає в запобіганні небезпекам або загрозам, що виходять від іноземних громадян. Інтереси держави у видворенні існують, як правило, у випадках, якщо іноземець вчинив один або кілька тяжких злочинів (наприклад, призначення позбавлення волі на строк від 2 років; приналежність до терористичних організацій; представлення небезпеки демократичному ладу або безпеці країни; розпалювання міжнародної ворожнечі; схвалення військових злочинів і терористичних актів).

Депортація у ФРН також застосовується як захід адміністративно-правового примусу за рішенням Вищого земельного органу, який може видати постанову про депортацію щодо іноземця, ґрунтуючись на фактах прогнозу про запобігання особливій загрозі безпеці ФРН або терористичній загрозі без попереднього видворення. Наказ про депортацію підлягає негайному виконанню; попередження про депортацію не потрібне (§ 58а Закону про перебування у ФРН). Також таке рішення може бути ухвалене Федеральним міністерством внутрішніх справ у разі якщо федеральний уряд має особливу зацікавленість, з одночасним повідомленням Вищого земельного органу. Такі постанови виконуються Федеральною поліцією. Іноземний громадянин підлягає депортації, якщо зобов'язання покинути країну має законну силу, термін виїзду не був продовжений або минув, а добровільне виконання зобов'язання залишити країну не виконано або якщо з міркувань громадської безпеки та порядку необхідно здійснювати контроль за виїздом. Якщо протягом строку, дозволеного для від'їзду, виникає одна з умов, згаданих у § 59, ч. 1. п. 2 Закону про перебування у ФРН, то іноземний громадянин має бути депортований до закінчення цього строку.

Література:

1. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову О. В. Олішевської. К: ОВК, 2016. 284 с.
2. Закон про іноземців та імміграцію Республіки Кіпр. URL: https://www.cylaw.org/nomoi/arith/1952_1_013.pdf (дата звернення : 15.05.2024 р.).

3. Закон КНР «Про управління в'їздом і виїздом» від 30 червня 2012 р. URL: <https://iso.shupl.edu.cn/russian/2946/list.htm> (дата звернення : 15.05.2024 р.).

4. Кодекс про в'їзд і перебування іноземців та надання права на притулок від 24 листопада 2004 р. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070158/ (дата звернення : 15.05.2024 р.).

5. Закон про перебування, працевлаштування та інтеграцію іноземців у Федеративній Республіці Німеччина. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/BJNR195010004.html (дата звернення : 15.05.2024 р.).

Недоступ Катерина Костянтинівна,
регіональний координатор взаємодії з громадськістю
Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
у Дніпропетровській області, д-р філос. (право)

ДОТРИМАННЯ МЕЖ ПОВНОВАЖЕНЬ ЦЕНТРАЛЬНИМ ОРГАНОМ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ПІД ЧАС ЗАТВЕРДЖЕННЯ ФОРМИ ЗВІТУ ПІДЗВІТНОЇ ОСОБИ ТА ПОРЯДКУ ЙОГО ЗАПОВНЕННЯ

Під час ретроспективного аналізу типової форми звіту підзвітної особи помічено череду футбольяння (гр. 3 табл.) функції її затвердження між центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, й Міністерством фінансів України (МФУ). У тексті констатуючої частини усіх наказів про затвердження форми звіту та порядку його складання, що досліджувалися [1–7], указано такі дві підстави їх видання (гр. 2 табл.): 1) положення податкового законодавства про те, яким центральним органом (тим, що реалізує державну податкову політику, чи органом, що реалізує державну фінансову політику) має бути затверджена типова форма документа; 2) положення нормативно-правового акту, що визначає повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері державного регулювання бухгалтерського обліку.

Таблиця

**Центральний орган виконавчої влади
уповноважений затверджувати форму звіту підзвітної особи**

Дата, номер наказу	Підстави для видання наказу, вказані у його констатуючій частині	Центральний орган виконавчої влади		
		що видав наказ		згідно норми податкового законодавства, вказаної в констатуючій частині наказу
		назва	наявність законних повноважень у сфері бухобліку	
1	2	3	4	5
19.09.2003 № 440 [1]	пп. 9.10.2 п. 9.10 ст. 9 ЗУ від 22.05.2003 р. № 889- IV [8]; ст. 8 ЗУ від 04.12.1990 р. № 509-XII [9]	ДПА України	Немає	Центральний податковий орган
23.12.2010 № 996 [2]	пп. 170.9.2 п. 170.9 ст. 170 розд. IV ПКУ [10]; ст. 8 ЗУ від 04.12.1990 р. № 509-XII [9]	ДПА України	Немає	Центральний орган державної податкової служби

05.12.2012 № 1276 [3]	пп. 170.9.2 п. 170.9 ст. 170 розд. IV ПКУ [10]; пп. 64 п. 64 Указу Президента України від 08.04.2011 р. № 446/2011 [11]	МФУ	Має	Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики
24.12.2013 № 845 [4]	пп. 170.9.2 п. 170.9 ст. 170 розд. IV ПКУ [10]; пп. 30 п. 5 Указу Президента України від 18.03.2013 р. № 141/2013 [12]	МДіЗ України	Немає	Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику
28.09.2015 № 841 [5]	пп. 170.9.2 п. 170.9 ст. 170 розд. IV ПКУ [10]; пп. 5 п. 4 постанови КМУ від 20.08.2014 р. № 375 [13]	МФУ	Має	Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику
10.03.2016 № 350 [6]	пп. 170.9.2 п. 170.9 ст. 170 розд. IV ПКУ [10]; пп. 5 п. 4 постанови КМУ від 20.08.2014 р. № 375 [13];	МФУ	Має	Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику
09.05.2023 № 239 [7]	пп. 170.9.4 п. 170.9 ст. 170 розд. IV ПКУ [10]; п. 35 розд. I ЗУ від 12.01.2023 р. № 2888-IX [14]; пп. 5 п. 4 постанови КМУ від 20.08.2014 р. № 375 [13]	МФУ	Має	Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику

Примітки. ЗУ – закон України, ДПА України – Державна податкова адміністрація України, КМУ – кабінет Міністрів України, МДіЗ України – Міністерство доходів і зборів України, ПКУ – Податковий кодекс України.

Джерело: складено автором на основі нормативних документів [1–14].

Під час опрацювання наведених в гр. 2 табл. нормативно-правових актів виявлено, що з 11.08.2013 р. у тексті абз. першого пп. 170.9.2 п. 170.9 ст. 170 розд. IV ПКУ [10] слова «державної фінансової політики» виправлено на слова «та реалізує державну податкову і митну політику», хоча внесення такої зміни не передбачено в Законі України від 04.07.2013 р. № 404-VII [15]. Згодом на підставі п. 2 Закону України від 31.12.2016 р. № 1797-VIII [16] слова «податкову і митну» було замінено словом «фінансову». Отже, відповідно до податкового законодавства у період з 11.08.2013 р. до 01.01.2017 р. форма звіту підзвітної особи мала бути затверджена «центральним орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику». Натомість, як бачимо (гр. 3 табл. 4), з 28.09.2015 р. до 01.01.2017 р. її затверджувало Міністерство фінансів України.

Згідно ст. 8 Закону України від 04.12.1990 р. № 509-XII [9] ДПА України уповноважена «у випадках передбачених законом» видавати «нормативно-правові акти ... з питань оподаткування (п. 2), затверджувати форми документів, пов'язані з справлянням податкових платежів (п. 3). Міністерство доходів і зборів України в наказі від 24.12.2013 р. № 845 [4]

посилається на пп. 30 п. 5 Указу Президента України від 18.03.2013 р. № 141/2013 [12] де визначено, що воно «з метою організації своєї діяльності ... розробляє нормативно-правові акти з питань, що належать до компетенції Міндоходів України», тобто з питань оподаткування. Отже, ДПА України, у подальшому Міністерство доходів і зборів України, затверджуючи форму зведеного документа фінансового бухгалтерського обліку та порядку його складання, вийшли за межі своїх повноважень.

Розробка і реалізація заходів «з питань методологічного керівництва роботою з ведення бухгалтерського обліку», згідно з пп. 22 п. 4 Указу Президента України від 26.08.1999 р. № 1081/99 (втрата чинності 20.04.2011) [17], знаходилася в компетенції Міністерства фінансів України. Відповідно з пп. 64 п. 4 Указу Президента України № 446/2011 [11] (чинний з 20.04.2011 до 22.06.2019) одна з функцій цього міністерства полягала у здійсненні нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку. Під час опрацювання нормативно-правових актів, що визначають повноваження головного органу в системі центральних органів виконавчої влади, помічено, що з 27.08.2014 р. до 22.06.2019 р. були одночасно чинними два Положення про Міністерство фінансів України: одне [11], затверджене Указом Президента України, інше [13] – постановою Кабінету Міністрів України.

Відомо, що згідно з п. 2 ст. 6 Закону України від 16.07.1999 р. № 996-XIV [18] «нормативно-правові акти щодо ведення бухгалтерського обліку» затверджує Міністерство фінансів України. Сферу дії ПКУ визначено у ст. 1 цього документа. Цей кодифікований правовий акт не визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку.

Отже, з 19.03.2003 р. й дотепер (період, що досліджується) затверджувати форму звіту підзвітної особи та порядок його складання уповноважено Міністерство фінансів України.

Література:

1. Про затвердження форми Звіту про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт, та Порядку складання вказаного Звіту: наказ ДПА України від 19.09.2003 р. № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0915-03#Text>.
2. Про затвердження форми Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, та Порядку його складання: наказ Державної податкової адміністрації України від 23.12.2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0044-11#Text>.
3. Про затвердження форми Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, та Порядку його складання: наказ Міністерства фінансів України від 05.12.2012 р. № 1276. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2185-12#Text>.
4. Про затвердження форми Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, та Порядку його складання: наказ Міністерства доходів і зборів України від 24.12.2013 р. № 845. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0104-14#Text>.
5. Про затвердження форми Звіту про використання коштів / електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт, та Порядку його складання: наказ Міністерства фінансів України від 28.09.2015 р. № 841. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1248-15/ed20150928#Text>.
6. Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України від 28 вересня 2015 року № 841: наказ Міністерства фінансів України від 10.03.2016 р. № 350. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0477-16#Text>.
7. Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України від 28 вересня 2015 року № 841: наказ Міністерства фінансів України від 09.05.2023 р. № 239. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1037-23#n24>.
8. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України від 22.05.2003 р. № 889-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-15/ed20110101#Text>.
9. Про Державну податкову службу в Україні: Закон України від 04.12.1990 р. № 509-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-12/ed20030919#Text>.
10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

11. Положення про Міністерство фінансів України: Указ Президента України від 08.04.2011 р. № 446/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446/2011#Text>.

12. Положення про Міністерство доходів і зборів України: Указ Президента України від 18.03.2013 № 141/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141/2013/ed20130318#Text>.

13. Положення про Міністерство фінансів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF/ed20150928#n22>.

14. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг: Закон України від 12.01.2023 р. № 2888-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2888-20#Text>.

15. Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи: Закон України від 04.07.2013 р. № 404-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-18#Text>.

16. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні: Закону України № 1797-VIII від 21.12.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1797-19/ed20230320#n9>.

17. Положення про Міністерство фінансів України: Указ Президента України від 26.08.1999 р. № 1081/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1081/99#Text>.

18. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

Нидзюк Даяна Юрійівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Принципи адміністративного судочинства є фундаментальними засадами, на яких ґрунтується здійснення правосуддя в адміністративних справах. Вони виступають своєрідним стрижнем, що забезпечує неупередженість, законність, справедливість та ефективність судового процесу, гарантуючи дотримання прав і свобод людини при розгляді публічно-правових спорів. Основними засадами (принципами) адміністративного судочинства є:

- 1) верховенство права;
- 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 4) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі;
- 5) обов'язковість судового рішення;
- 6) забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- 7) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом;
- 8) розумність строків розгляду справи судом;
- 9) неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- 10) відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення[1].

Серед ключових принципів адміністративного судочинства варто виокремити верховенство права. Його сутність полягає у визнанні людини, її прав та свобод найвищими цінностями, які мають бути захищені судом. Держава в особі суб'єктів владних повноважень зобов'язана діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України, не допускаючи свавілля. Цей принцип покликаний

забезпечити утвердження справедливого правопорядку в суспільстві та обмеження державної влади правом.

Надзвичайно важливим є принцип рівності усіх учасників процесу перед законом і судом. Незалежно від майнового стану, расової, національної, релігійної приналежності, місця проживання чи інших обставин, сторонам судового процесу гарантується однакова можливість відстоювати свої права та інтереси. Цей принцип спрямований на недопущення дискримінації та забезпечення реальної рівноправності сторін адміністративного судочинства.

Невід'ємним елементом принципів адміністративного судочинства є принцип гласності і відкритості судового розгляду. Відкритий розгляд справи, за винятком випадків, передбачених законом, сприяє підвищенню довіри громадськості до правосуддя, забезпечує прозорість судового процесу та можливість громадського контролю. Водночас можливе обмеження гласності з метою охорони державної таємниці або за наявності інших виправданих підстав.

Змагальність сторін та принцип диспозитивності є основою адміністративного судочинства. Вони передбачають рівні права і обов'язки сторін щодо доказування перед судом своїх вимог і заперечень, надання суду доказів та доведення їх переконливості на власний розсуд. Сторони мають право повною мірою розпоряджатися своїми позовними вимогами шляхом їх зміни, відмови від них чи укладення мирової угоди. Це забезпечує активну роль сторін у відстоюванні своїх інтересів у судовому процесі.

Принцип пропорційності гарантує, що обмеження прав і свобод людини не можуть бути більшими, ніж це необхідно для досягнення законної мети такого обмеження. Він покликаний унеможливити надмірне чи не виправдане втручання держави у приватну сферу особи[2].

Окремо варто відзначити принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження судових рішень. Він надає можливість ревізії судових актів вищими судовими інстанціями, забезпечуючи додатковий механізм належного відновлення порушених прав та виправлення можливих судових помилок.

Отже, принципи адміністративного судочинства не лише створюють умови для неупередженого, об'єктивного та ефективного відправлення правосуддя, але й слугують надійним захистом прав і свобод людини під час судового розгляду справ. Саме через дотримання цих засад забезпечується справедлива процедура відправлення правосуддя в адміністративних спорах та належний баланс публічних і приватних інтересів у демократичному суспільстві.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

2. Чубенко А.Г. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України, ВД «Професіонал», Київ, 2023.

URL: <https://jurkniga.ua/contents/naukovo-praktichniy-komentar-kodeksu-administrativnogo-sudochinstva-ukrayini.pdf>

*Новак Антоніна Олександрівна,
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління і права імені Леоніда Юзькова*

КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ

Питання захисту прав дитини завжди було одним із найважливіших аспектів розвитку кожного суспільства. У контексті України, конституційне регулювання прав дитини виступає як соціально важлива складова правової системи демократичної, соціальної та правової держави, яка має за мету гарантувати повноцінний розвиток, безпеку та добробут цієї групи осіб. Діти є особливими суб'єктами правових відносин, на яких поширюються всі громадянські, культурні, соціальні та економічні права. [1] Вік є ключовим критерієм, який визначає окремий правовий статус дитини. Вони є найбільш вразливою категорією суспільства.

У 1991 р. Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини 1989 р., тим самим беручи на себе зобов'язання вести всі необхідні заходи для гарантування та захисту інтересів дитини на національному рівні. Конституційно закріплені права мають універсальний характер і застосовуються до всіх громадян без винятку, незалежно від вікової категорії, але варто пам'ятати, що в контексті прав дитини важливо враховувати їхні особливі потреби, розвиток та захист. Права дитини вимагають додаткових заходів щодо їх дотримання.

Права дітей розрізняють за сферою їх реалізації, а саме поділяють на громадянські, економічні, політичні, соціальні, культурні та екологічні. [2] Отже, діти мають такі ж права та свободи, повагу до честі та гідності, як і дорослі громадяни, що закріплено в 22, 27 та 28 статтях Конституції України. [3] Стаття 24 Конституції запевняє недискримінаційний підхід і відсутність обмежень згідно зі статевим, етнічним, соціальним, расовим та майновим критеріями. Такий підхід означає, що кожна дитина має право на повагу та однакові можливості для щасливого розвитку. Згідно з 51 статтею Конституції, держава має відповідати за захист інституту родини, яка є фундаментом благополучного зростання дітей. Однією із запорукою для забезпечення права дитини на належний рівень життя, є закріплене у статті 48 Конституції України забезпечення дітей мінімальним доходом, який розрахований на забезпечення прожиткового мінімуму. Забезпечення права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування для дітей є ключовим елементом добробуту населення. Згідно зі статтею 49 Конституції України, ці права є невід'ємними для кожного громадянина, у тому числі й дитини. Тому забезпеченням безкоштовного доступу до якісної медичної допомоги у державних та комунальних медичних закладах створюється основа для збереження та зміцнення здоров'я дітей, їхнього фізичного та психічного розвитку. Право на приватну власність, про яке зазначено в статті 41 Конституції України, займає важливе місце серед економічних прав дитини. Ця стаття засвідчує право кожного громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю та результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності. Право приватної власності набувається відповідно до закону, і ніхто не може позбавлятися його протиправно. Культурні права дитини визначаються як такі, які зберігають можливість розвитку її національної самобутності та доступу до духовних досягнень людства. Ці права, відповідно до статей 53 та 54 Конституції України, включають: право на освіту, право на навчання рідною мовою, право на використання культурних та мистецьких досягнень своєї країни та світу, право на вільне виявлення наукової, технічної та художньої творчості. Екологічні права дитини дають можливості для користування природним середовищем як місцем проживання. Це право на сприятливе оточення, захист здоров'я від шкідливих впливів, які можуть бути завдані природою чи порушеннями екологічних норм у користуванні природними ресурсами та інші аспекти, пов'язані з екологічною безпекою та збереженням природи. Ці права також є близькими до права на життя, оскільки стосуються забезпечення безпечного та здорового середовища для життя та розвитку дитини.

На жаль, через збройну агресію Російської Федерації, питання дотримання гідних умов життя дітей зазнали значних порушень. Значна кількість дітей опинилася в скрутній ситуації, втративши батьків та зв'язок із родиною. Під час воєнних дій права дітей стають предметом порушень, включаючи право на безпечне середовище, сімейне оточення, здоров'я, особистий розвиток та захист. Міжнародні організації, зокрема ООН, закликають до відновлення та захисту прав дітей через національні та міжнародні механізми. Українське законодавство підтримує міжнародні ініціативи щодо запобіганню залучення неповнолітніх у воєнні конфлікти. Наприклад, стаття 30 Закону України "Про охорону дитинства" чітко забороняє участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, а також вербування, фінансування та навчання дітей з метою використання у збройних конфліктах. [4]

Підбиваючи підсумки, варто зауважити, що регулювання прав дітей є постійним процесом, що потребує вдосконалення та врахування змін в суспільстві та умовах. Конституційне закріплення прав дитини є кроком у напрямку підвищення їхнього статусу та захисту в суспільстві. Включення цих прав у конституційний документ підтверджує зобов'язання держави перед меншими громадянами та визнає їхню важливість для сталого розвитку майбутньої нації. Перед Україною досі постають виклики в категорії прав неповнолітніх, а саме: зміцнення механізмів забезпечення та захисту прав дітей, розвиток інституцій, які відповідають за ці питання, та посилення контролю за їх виконанням; забезпечення ефективних заходів для допомоги постраждалим дітям від воєнних дій; зосередження уваги на психологічному стані дітей у навчальному та побутовому середовищі; розробка та впровадження превентивних програм, спрямованих на запобігання випадкам насильства та зловживань у сімейному оточенні та загальносуспільних середовищах; підтримка та розвиток мережі оперативних соціальних служб, які надають підтримку та захист дітям у скрутних життєвих ситуаціях та потребують особливої уваги та догляду.

Література:

1. І. В. Швець Нормативне регулювання конституційно-правового статусу дитини в Україні. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/bmju_2011_10_23.pdf
2. О. Кудрявцева Класифікація та систематизація конституційних прав і свобод дитини в Україні. URL: file:///C:/Users/Admin/Desktop/urykr_2014_2_10.pdf
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

Омельченко Андрій Іванович,

*аспірант кафедри морського та митного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЩОДО ПРАКТИК ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ РЕЖИМУ ПІДВОДНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Підводна культурна спадщина є особливим об'єктом публічного адміністрування. Її правовий режим формують різноманітні правила, що визначають специфіку охорони, збереження, зменшення антропогенного впливу, а також можливості обігу таких цінностей, їх захисту від розкрадання та контрабанди. На теперішній час нормативний базис такого режиму вважається сформованим та охоплює декілька рівнів – глобальний, регіональний та національний, встановлює загальноприйняті стандарти регулювання відносин, що пов'язані з підводним культурним надбанням [1, с. 146-149]. Конвенція ООН з морського права 1982 р. [2] та Конвенція ЮНЕСКО 2001 р. про охорону підводної культурної спадщини [3] створили комплексний усесвітній правовий базис публічного адміністрування режиму об'єктів

підводної культурної спадщини, що ґрунтується на класичному підході до зонування морських просторів та особливостях дії суверенітету, суверенних прав та юрисдикції держав у них. Приєднуючись до цих міжнародних інструментів, держави самостійно визначають найбільш прийнятні для національного рівня управлінські практики та механізми з урахуванням та пристосуванням до особливостей охоронюваних об'єктів.

Україна є учасницею обох вказаних міжнародних угод та поступово формує правові засади режиму та організаційні механізми охорони підводної культурної спадщини. Зокрема, про неї згадано у законах України від 6 грудня 2018 р. «Про прилеглу зону України» [4], від 16 травня 1995 р. «Про виключну (морську) економічну зону України» (ст.ст. 13, 14) [5], від 8 червня 2000 р. «Про охорону культурної спадщини» [6] та від 18.03.2004 р. «Про охорону археологічної спадщини» [7]. При цьому, на теперішній час правове регулювання режиму об'єктів підводної культурної спадщини в Україні навряд чи можна вважати достатнім та таким, що визначає з достатньою конкретизацією усі аспекти їх обігу, охорони та збереження у мирний час та в умовах дії режиму воєнного стану, а також з урахуванням перспектив повоєнного відновлення та відшкодування збитків, завданих тимчасовою окупацією та активними воєнними діями.

З метою формування підґрунтя для подальших нормотворчих робіт необхідним є опрацювання досвіду кращих управлінських практик зарубіжних країн у сфері, пов'язаній з публічним адмініструванням охорони та збереження підводного культурного надбання, та оцінка правових, політичних, економічних, технічних тощо можливостей для їх впровадження в Україні. До найбільш ефективних підходів до управління захистом, збереженням та охороною об'єктів підводної культурної спадщини слід зарахувати наступні:

1. Створення підводних музеїв з можливістю ощадливого відвідання та нормування одночасного перебування встановленої кількості екскурсантів. При цьому, на теперішній час у підводних музеях (археологічних парках) переважно представлено копії відомих пам'яток, а щодо стародавніх об'єктів встановлюється особливий охоронний режим. Так, позитивний досвід функціонування підводних музеїв та парків мають: а) Туреччина, де на дні Середземного моря в районі Каш біля Анталії представлені виготовлені з безпечних для морського довкілля матеріалів репліки стародавніх артефактів Лікійської цивілізації. Близько 658 втрачених і забутих лікійських артефактів розміщено на площі приблизно 10 га під водою. Серед робіт – стародавні колони вулиці Патара, Посейдон та його коні, Хімера і легенда про Беллерофонта, а також пам'ятник Нерейді стародавнього міста Ксантос [8]; б) Італія, де біля о. Іскья у Неаполітанській затоці створено підводний археологічний парк Баї з представленням автентичних стародавніх римських вілл та артефактів [9]; в) у затоці Лансароті на Канарських островах розташований підводний «Музей Атлантиди», де затоплено статуї, створені Жасоном де Каїресом [10] тощо.

2. Створення заповідних підводних природних зон з метою захисту та збереження біорізноманіття та унікальних екосистем, а також археологічних артефактів, що затоплені у межах таких зон: потоплених торговельних суден і військових кораблів, залишків портових міст, пам'яток, пов'язаних з відомими історичними подіями чи стародавніми цивілізаціями. Вони можуть бути доступними для досліджень археологів, а їх відвідання є дуже обмеженим та підлягає підвищеному контролю для запобігання пошкодженням або незаконному вилученню окремих предметів. Найбільш відомою з таких зон є регіон Великого бар'єрного рифу (Австралія), насичений археологічними об'єктами завдяки підвищеному судноплавству та пильній дослідницькій увазі і мандрівкам давніх мореплавців. Управління цим регіоном здійснюється відповідно до місцевого законодавства та на основі Плану зонування, що визначає базис для визначення просторових меж різноманітних видів діяльності. Але таке зонування визнається лише одним із багатьох інструментів просторового управління та політики, що застосовуються для колективного захисту Великого бар'єрного рифу, з приділенням уваги також іншим інструментам: розробці конкретизованих планів та встановленню спеціальних зон управління, укладанню угод з традиційними власниками і користувачами, та наданню дозволів на провадження діяльності [11].

3. Встановлення морських охоронюваних районів – акваторій багатопільового призначення, де забезпечується охорона усіх або частини їх природних ресурсів, обмежується/забороняється уся або конкретні види діяльності для досягнення встановлених цілей, які стосуються збереження, захисту місць проживання, моніторингу екосистеми або управління промислом. Такі райони використовуються з метою вивчення кліматичних змін, факторів, що впливають на загальний стан та здоров'я морських екосистем [12]. У таких районах також можуть перебувати підводні археологічні пам'ятки: стародавні затонулі судна та кораблі, інші цінні артефакти та об'єкти мистецтва і архітектури зі значною історичною і культурною цінністю, що можуть бути об'єктами дослідження для археологів та істориків. При встановленні морських охоронюваних районів такі артефакти мають включатися до їх складу для запобігання незаконному вилученню або пошкодженню дайверами, рибалками, суднами тощо. Такі заходи можуть охоплювати заборону промислу, регулювання доступу або створення спеціальних охоронних зон навколо історичних пам'яток.

Таким чином, на теперішній час розроблено та успішно функціонує ряд організаційних моделей у сфері охорони об'єктів підводної культурної спадщини, що пропонують дослідникам та поціновувачам набутти унікальний досвід та можливості долучитися до спостереження за історичними артефактами у природному середовищі, що стало для них останнім прихистком. Які з них обере Україна для впровадження у національній практиці публічного адміністрування режиму підводного культурного надбання залежатиме від комплексу умов: правових, політичних, економічних, технічних. Такі заходи можуть охоплювати створення підводних музеїв, меморіалів, заповідних зон, морських охоронюваних районів, передбачити обов'язкові дозвільні процедури, а також посприяють активізації співробітництва з міжнародними та регіональними інституціями, координації зусиль з охорони, захисту та збереження підводного культурного надбання.

Література:

1. Омельченко А.І. Публічне адміністрування правового режиму підводної культурної спадщини. *Актуальні проблеми політики*: зб. наук. праць. 2023. Вип. 72. С. 145-152.
2. United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982. URL: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
3. The 2001 UNESCO Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage. URL: <https://icuch.icomos.org/unesco-convention/>
4. Про прилеглу зону України: Закон України від 6 грудня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2641-19#Text>
5. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16 травня 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-вр#Text>
6. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
7. Про охорону археологічної спадщини: Закон України від 18.03.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text>
8. Antalya's underwater park opens ancient Lycian artifacts exhibit. URL: <https://www.dailysabah.com/life/history/antalyas-underwater-park-opens-ancient-lycian-artifacts-exhibit>
9. Archeological Marine Park of Baia. URL: <https://subaia.com/en/archaeological-park-baia>
10. Smillie S. Drowned world: welcome to Europe's first undersea sculpture museum. *Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2016/feb/02/drowned-world-europe-first-undersea-sculpture-museum-lanzarote-jason-decaires-taylor>
11. Great Barrier Reef. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/154/>
12. Marine Protected Areas (MPAs). <https://www.ccamlr.org/en/science/marine-protected-areas-mpas>

Орешко Катерина Федорівна,

здобувачка вищої освіти першого («бакалаврського») рівня вищої освіти 2-го року навчання спеціальності 073 «Менеджмент» Миколаївського національного аграрного університету

ТИМЧАСОВА УПРАВЛІНСЬКА МОДЕЛЬ МІСЬКОЇ ВЛАДИ МИКОЛАЄВА ПІД ЧАС ВІЙНИ: НАСЛІДКИ ТА ВИКЛИКИ

Починаючи з перших часів війни Миколаїв залишається небезпечним містом: ворожі обстріли, знищення інфраструктури, жертви серед громадян, постійна загроза окупації міста - реалії до яких були змушені адаптуватися мешканці. Величезна кількість викликів, які зажадали оперативних рішень від міської влади [1, с. 292]. Оперативне реагування та ефективна робота місцевого самоврядування в умовах нестабільності та невизначеності багато в чому залежала/залежить від законодавчої платформи, яка зумовлює основні напрямки діяльності місцевої влади під час війни.

Всім викликам сьогодення, нажаль, законодавча база України щодо належного функціонування органів місцевого самоврядування не відповідає. Практично уперше Закон України «Про правовий режим воєнного стану» застосовується під час воєнного стану, а був прийнятий ще у 2015 році. Від цього і прогалини та складнощі, які виникають час от часу.

Кожна громада має свої доволі індивідуальні проблеми: прифронтові, на лінії фронту, в окупації, тиллові, деокуповані. В таких умовах діяльність громад потребує уніфікованого законодавчого підходу, нової моделі управління. Наголошуємо, права органів місцевого самоврядування під час воєнного стану не підлягають обмеженням. Винятком залишаються громади, де створені військові адміністрації [2, с. 143].

Натомість повноваження голів громад були розширені, у них з'явилася можливість затверджувати тимчасові структури виконавчих органів, також приймати рішення щодо незаконно розміщених тимчасових споруд; демонтажу будівель та споруд, які були визнані аварійно небезпечними; боротьби зі стихійним лихом; укладати договори без затвердження відповідною сільською, селищною, міською радою [3, с. 56] тощо.

В таких умовах актуалізується додатковий ризик щодо зловживань та появи корупційної складової. Саме тому у законодавстві передбачено - є корупційна складова та зловживання, начальник обласної військової адміністрації за відповідними погодженнями може порушити питання перед Президентом України щодо утворення військової адміністрації населеного пункту. При таких обставинах начальник військової адміністрації виконує функції сільської, селищної, міської ради.

Миколаїв був та остається стратегічним пунктом для агресора, це плацдарм для просування до Одеси та відтворення сухопутного коридору до Придністров'я. Місто Миколаїв був/залишається прифронтовим та перебуває в зоні ураження. Постійні обстріли знищують інфраструктуру міста, руйнують об'єкти комунальної власності, місто залишилося без води. З'явилися серйозні проблеми з економікою міста: найбільші індустріальні підприємства були розбомблені ще в перші місяці війни («Зоря» - «Машпроект», Глиноземний завод тощо), більшість підприємств були закриті, а робітники відправлені у вимушені відпустки; деякий бізнес перевів свої потужності в інші, безпечніші регіони. Це втрати для міського бюджету, але у місті перебувало багато військових - міський бюджет поповнювався їхнім ПДФО. Тому катастрофи для міського бюджету не відбулося, зарплати громадянам які отримували дохід від міського бюджету: вчителі, лікарі, комунальники, студенти МНАУ, інші виплачувалися повністю (були і затримки).

Умови при яких опинилося місто: військовий плацдарм, близькість фронту скорегували для Миколаєва нову управлінську модель [4, с. 42]. У місті не була створена військова адміністрація. Життєдіяльність міста забезпечувалася рішеннями виконавчого комітету Миколаївської міської ради та міським головою. Перші місяці війни міська рада провела без жодної сесії. Оборона міста, фінансові питання та зміни у бюджеті, гуманітарна допомога населенню, забезпечення життєдіяльності, евакуація та допомога ВПО, усунення наслідків обстрілів – такими питаннями були зайняті депутати міської рад. Не утворювалася і тимчасова

структура виконавчих органів Миколаївської міської ради. Міська влада намагалася адаптувати свою роботу до нових тимчасових реалій [5, с. 100].

Розглянемо нові тимчасові реалії діяльності Миколаївської міської влади:

1. Оборона міста. Виконкомом було прийнято низка відповідних рішень по забезпеченню оборони міста. Було збільшено фінансування щодо виконання міських програм по забезпеченню цивільного захисту. Визначено перелік необхідних для оборони товарів, робіт та послуг [6, с. 345]. Для національного спротиву комунальні підприємства міста повинні були надавати послуги, виконувати роботи, передавати необхідні матеріальні цінності на безоплатній основі. Для військових частин із матеріального резерву міста виконком виділив мішки, лопати, опори, дизельне пальне тощо.

Також миколаївському зональному відділу військової служби правопорядку, центрального районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки Миколаєва було виділено ліжка, ковдри, простирадла, матраци, подушки, наволочки. Через управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення було виділено гроші на придбання запчастин та закупівлю шин та акумуляторів для військової техніки.

Зрозуміло, всі закупівлі в оборонному напрямку здійснювалися при тісній координації дій з обласною військовою адміністрацією. Ефективного спротиву було досягнуто завдяки згуртованості міської влади та військових, силових структур, а також злагодженому загальному управлінню та надійній системі комунікацій.

2. Забезпечення життєдіяльності міста в умовах обстрілів. Постійні обстріли руйнували/руйнують інфраструктуру міста, мешканці міста опинилися у смертельній небезпеці, тому влада повинна оперативно реагувати на виклики, які спричинила російська агресія. Основні напрямки забезпечення життєдіяльності міста: електроенергія, вода, тепло, газ, робота лікувальних закладів та громадського транспорту, шляхи евакуації та місця, де можна отримати гуманітарну допомогу. При виконкомі була створена робоча група, яка могла щоденно оперативно реагувати на наслідки обстрілів: надання паливно-мастильних матеріалів для департаменту ЖКХ, ДСНС; забезпечення міста шифером та цвяхами, оцинкованими листами, склом для першочергових невідкладних робіт із ліквідації наслідків війни, плівкою для закриття пошкоджених вікон; організація харчування у навчальних закладах; забезпечення роботи комунальних підприємств та інших органів виконавчої влади.

Справжнім випробуванням для міської влади став пошкоджений водопровід, який постачав у Миколаїв воду з річки Дніпро. Було прийнято рішення організувати точки видачі технічної та питної води; бурити нові свердловини; виділяти паливо органам виконавчої влади для відновлення водопостачання. Власники свердловин, які допомагали забезпечувати водою мешканців міста отримали від виконкому компенсації витрат за електроенергію.

Проблема з водою актуальна й досі, відновлене сопостачання з річки Південний Буг, нажаль, не відповідає державним санітарним нормам і правилам. Вода суто санітарна, і її не можна використовувати як харчову. Тому мешканці міста і зараз для пиття та приготування їжі набирають воду у пунктах видачі. Наразі міська влада працює над альтернативними джерелами постачання води [7, с. 179].

3. Гуманітарна допомога та ВПО. Унаслідок війни Миколаїв опинився у скрутному становищі: у місті залишилися вразливі групи населення; місто стало транзитним для внутрішньо переміщених осіб з населених пунктів, які опинилися на лінії фронту. Міська влада відреагувала на проблему, гуманітарна допомога, яка поступала до міста розподілялась через органи соціального захисту серед незахищених верств населення; родини з маленькими дітьми отримують допомогу у Миколаївському міському центрі соціальних служб; гуманітарну допомогу отримують мешканці міста, зокрема працівники об'єктів критичної інфраструктури; люди з інвалідністю першої та другої групи, самотні люди похилого віку, лежачі отримують гуманітарну допомогу від соціального захисту за місцем проживання; мешканці міста були забезпечені горохом та борошном (10 кг борошна та гороху на одну людину); у місті роздають хліб та консерви. Для внутрішньо переміщених осіб виконком організовує безоплатне харчування.

4. Фінансові питання/зміни у бюджеті міста. Незаплановані витрати Миколаївська міська рада покриває, використовуючи кошти з резервного фонду [8, с. 83]. Виконавчий комітет перерозподіляє статті видатків різних органів виконавчої влади, тим самим змінює бюджет міста Миколаєва. Аргумент - створення умов для забезпечення безперервного та ефективного виконання Миколаївською міською радою заходів правового режиму воєнного стану

Отже, нова тимчасова управлінська модель міської влади Миколаєва з погляду задекларованих рішень зробила багато комплексних заходів для життя прифронтового міста. Але у публічному просторі іноді виникають об'єктивні, а подекуди не зовсім об'єктивні критики дій місцевої влади. Зрозуміло, можуть виникати прогалини у заявлених діях влади та їх ефективної реалізації, але чи витримала краштест міська влада Миколаєва, покаже глибокий об'єктивний аналіз

Література:

1. Курепін В. М., Іваненко В. С. *Форми участі народовладдя на місцях під час воєнного стану. Правові засади організації та здійснення публічної влади* : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 31 березня 2023 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 291-293. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13727>.

2. Кудряшова А. Б., Курепін В. М. *Розвиток місцевого самоврядування в мінливих умовах воєнного стану. Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції* : матеріали X всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 25-27 жовтня 2023 року). Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 142-144. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15756>.

3. Курепін В. М. *Комунікація державних службовців місцевих органів влади з громадскстю. Українознавчий вимір у сучасній науці: гуманітарний аспект*: матеріали VII всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 25 квітня 2024 р.). Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 54-57. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17485>.

4. Іваненко В. С., Курепін В. М. *Органи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Моделювання соціально-економічного розвитку в системі забезпечення продовольчої безпеки* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 10-11 трав.2023р.). Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 41-44. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13902>.

5. Орешко А. Ф., Курепін В. М. *Сьогоднішні проблеми громади міста Миколаїв. Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України* : матеріали X всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 99-100. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17494>.

6. Іваненко В. С. *Захисні споруди: реальний захист населення. Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє (інноваційний ліфт): поствоєнна розбудова* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (м. Харків, квітень 2023 року). Харків : Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, 2023. С. 341-346. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13726>.

7. Іваненко В. С. *Потенційні проблеми систем водопостачання міста Миколаєва під час бойових дій. Наукова молодь-2022* : збірник матеріалів X Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених. (м. Київ, 15 листопада 2022 р). Київ : КОМПРИНТ, 2022. С. 177-183. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12700>.

8. Курепін В. М. *Особливості формування матеріального резерву та умови використання резервного фонду громади в умовах воєнного стану. Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв-с.Коблеве, 9 червня 2022 р). Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 82-84. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11904>.

Панчук Анна Олександрівна,
начальник сектору нормативно-правової роботи та міжнародного супроводу
юридичної служби апарату управління державного підприємства
«Адміністрація морських портів України»

ДО ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЮ ФУНКЦІЙ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОРТОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У 2023 р. минуло десять років з моменту набуття чинності Законом України від 17.05.2012 р. «Про морські порти України» [1] та початку функціонування державного підприємства «Адміністрація морських портів України» (далі – ДП «АМПУ»). Цей період дає можливість підбивати перші середньострокові підсумки розпочатої у 2013 р. реформи публічного адміністрування морської портової галузі та, з урахуванням набутого досвіду під час тимчасової окупації та воєнного стану, формувати законодавчі ініціативи та відпрацьовувати кращі організаційні рішення у напрямку її відновлення, розвитку та забезпечення від економічних, політичних та терористичних загроз.

Необхідно визнати, що адміністрування портової галузі є складним та багатоаспектним. Це зумовлено, по-перше, необхідністю урахування об'єктивних, історично сформованих практик роботи портів, а по-друге, важливістю вироблення підходів для забезпечення їх сталого розвитку відповідно до сучасних тенденцій у сфері збереження довкілля, розвитку ощадливих технологій, захисту життя і здоров'я персоналу. Проведені дослідження доктринальних підходів, позицій наднаціональних організацій тощо дають можливість охарактеризувати публічне адміністрування портової галузі як діяльність визначених державою суб'єктів щодо здійснення державної політики у морській портовій сфері, здійснення функцій, завдань та виконання нормативно-правових актів для досягнення поставлених цілей державної портової політики [2, с. 78]. Метою такого адміністрування є реалізація законодавства, контроль за дотриманням вимог екологічної та морської безпеки, досягнення узгодженості у діях держави, адміністрацій морських портів та місцевих органів влади під час планування, розвитку та функціонування портів.

Під функціями публічного адміністрування портової галузі слід розуміти діяльність органів державної влади, портових адміністрацій, а також суб'єктів господарювання із забезпечення оптимальної організації господарської діяльності у морському порту, належної експлуатації портової інфраструктури, комплексного розвитку морського порту, дотримання безпеки мореплавства, екологічних вимог та підвищення конкурентоспроможності морських портів. Зазначені функції, зважаючи на норми Закону України від 17.05.2012 р. «Про морські порти України» щодо функціоналу і завдань ДП «АМПУ» та інших органів управління портовою галуззю (Кабінет Міністрів України, Мінінфраструктури України, Адміністрація судноплавства), можуть бути класифіковані у залежності від їх характеру за трьома групами: організаційні (регулятивні), операційні та охоронні.

Під *організаційними (регулятивними)* функціями публічного адміністрування портової галузі слід розуміти діяльність вищих органів системи публічного адміністрування портової галузі щодо координації, планування та організації діяльності у морських портах. До них, зокрема, належать: організація розробки та виконання плану розвитку морського порту; визначення пріоритетів розвитку портової діяльності; визначення районів обов'язкового використання буксирів; управління об'єктами портової інфраструктури державної власності; забезпечення створення рівних і конкурентних умов ведення господарської діяльності та отримання послуг у морському порту тощо.

До *операційних* функцій публічного адміністрування портової галузі належить діяльність безпосередньо суб'єктів, які здійснюють господарську діяльність у морських портах та забезпечують його роботу. До них належать: контроль і підтримка оголошених глибин у акваторіях морських портів; утримання та ефективно використання об'єктів

державної власності; справляння та цільове використання портових зборів; ведення Реєстру морських портів України та Реєстру гідротехнічних споруд; надання послуг суднам на підходах і безпосередньо в акваторії морського порту для їх безпечного судноплавства, маневрування та стоянки; організація та забезпечення безпечної експлуатації об'єктів портової інфраструктури державної власності, у т.ч. гідротехнічних споруд, систем забезпечення безпеки мореплавства, розташованих у межах території та акваторії морського порту; отримання прибутку тощо.

Охоронні функції публічного адміністрування портової галузі формує діяльність державних органів та інших суб'єктів, що спрямована на досягнення необхідного рівня безпеки у морських портах. До них належать: виконання міжнародних актів та безпосередніх повноважень з організації та забезпечення безпеки мореплавства, життя і здоров'я громадян; забезпечення порядку в морському порту; організація та координація аварійно-рятувальних робіт; здійснення державного нагляду (контролю) за безпекою на морському транспорті та у морських портах; дотримання законодавства про охорону навколишнього природного середовища, у т.ч. у межах визначеної законодавством компетенції у виявленні випадків скидання суднами (плавзасобами) забруднюючих речовин у межах акваторії порту тощо.

Наведений розподіл враховує найбільш значущі риси кожної з наведених функцій. Окремі з них об'єктивно можуть бути зараховані до декількох із запропонованих груп, а цілі та завдання публічного адміністрування портової галузі досягаються виконанням зазначених функцій органами держави, портовими адміністраціями кожного морського порту, суб'єктами господарювання, які здійснюють свою діяльність у межах морського порту із забезпечення оптимальної організації розвитку порту, забезпечення безпеки мореплавства, дотримання екологічних вимог під час ведення господарської діяльності, отримання та надання якісних послуг у морському порту. Методом вирішення завдань публічного адміністрування слід визнати специфічний спосіб регулювання та забезпечення ефективного співвідношення економічних інтересів, що пов'язані з розвитком порту та екологічних інтересів суспільства при об'єктивному пріоритеті права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля, що закріплене ст. 50 Конституції України [3], та доступу до морських акваторій і прибережних смуг.

Запроваджена з прийняттям Закону України від 17.05.2012 р. «Про морські порти України» реформа морської портової галузі, відповідного законодавства та системи управління (адміністрування) дозволила застосовувати ефективні новітні методи роботи, технології та системи управління активами. А передбачене реформою розмежування господарських (комерційних) та адміністративних функцій створило необхідність отримання швидких, якісних послуг у морських портах різними суб'єктами господарювання, у т.ч. приватними портовими операторами, та надання відповідних адміністративних послуг суб'єктом природної монополії – ДП «АМПУ». Це свідчить про забезпечення необхідного рівня взаємодії держави та суспільства з метою забезпечення ефективного адміністрування, базованого на урахуванні публічних та приватних інтересів [2, с. 79]. Активізації реформи та гармонізації здійснюваних кроків відповідно до європейських кращих практик та стандартів посприяло підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р. [4] та обмін досвідом на європейському рівні між урядовими та портовими структурами.

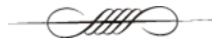
Досвід функціонування портової галузі України з 2014 р. та особливо з 2022 р. обумовили необхідність пошуку нових моделей роботи, забезпечення безпеки та можливостей виконання класичних та нових, обумовлених дією воєнного стану, портових функцій та, відповідно, функцій публічного адміністрування галузі: гарантування стабільних експортно-імпорتنих операцій, створення належних умов для заходжень суден, їх обслуговування та виходу з портів, протидія мінній загрози та ракетним обстрілам, модернізація укриттів та інших засобів порятунку тощо. Безпрецедентні Ініціатива з безпечного транспортування зерна та харчових продуктів з українських портів 2022 р. [5] та Альтернативний експортний коридор [6] засвідчили рятувальну функцію портів та їх надзвичайно важливе значення для наповнення державного бюджету України. При цьому, забезпечення безпеки ланцюгів постачання у

чорноморському регіоні, що були сформовані відповідно до цих домовленостей, досі залишається на порядку денному і потребує вжиття особливих заходів. Такі заходи мають здійснюватися системно та за підтримки усіх зацікавлених і уповноважених суб'єктів. Вони також об'єктивно сформують нові *охоронні* функції публічного адміністрування сучасної портової галузі України, які також створять базис для появи нових організаційних (регулятивних) функцій такого адміністрування – *відновлювальних*.

Таким чином, питання про класифікацію функцій публічного адміністрування портової галузі України є динамічним. Такі функції, набувши регламентації в Законі України від 17.05.2012 р. «Про морські порти України», здійснюються з пристосуванням до поточних потреб, а нові виклики та загрози визначають необхідність їх поступового перегляду та модернізації.

Література:

1. Про морські порти України: Закон України від 17.05.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4709-17#Text>
2. Панчук А. О. Трансформація публічного адміністрування у морських портах України. *Правова держава*. 2021. № 43. С. 76-83. <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.43.240982>
3. Конституція України, 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
5. Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports, 2022. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/black_sea_grain_initiative_full_text.pdf
6. Прадід Я. Україна перевершила довоєнні показники експорту продукції. URL: https://zaxid.net/ukrayina_perevershila_dovoyenni_pokazniki_eksportu_produktsiyi_n1584693

Петришин Олександр Віталійович,

Суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України

НОРМАТИВНА КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА: ОСОБЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ

Існуючий механізм перегляду судових рішень за виключними обставинами в зв'язку із встановленою неконституційністю закону не містить процесуальних гарантій та інструментів для реального захисту та поновлення порушених прав і свобод особи, яка звернулася до суду після ухвалення рішення Конституційним Судом України.

Згідно практики розгляду судами подібних справ, після визнання закону чи його окремого припису неконституційним особі в більшості випадків відмовляють в задоволенні заяви про перегляд її справи за виключними обставинами. Так, результативність здійснення правосуддя Великою Палатою Верховного Суду за заявами про перегляд судових рішень за виключними обставинами у 2021-2022 роках складає: із 58 справ, які перебували на розгляді, було відмовлено у відкритті проваджень у 55 справах. Це обумовлено дією нездоланих процесуальних вимог щодо розгляду таких справ, зокрема: 1) на момент вирішень справ заявників норма закону, згодом визнана неконституційною, була чинною (перспективна дія рішень конституційного суду); 2) рішення ухвалені судами не підлягали виконанню (у разі відмови в задоволенні позовних вимог заявника); 3) перегляд рішень неможливий в силу принципу правової визначеності (*res judicata*).

Подолання першої вимоги вимагає докорінних змін в конституційній доктрині як на законодавчому, правозастосовному так і доктринальному рівні. Обов'язкова процесуальна

вимога щодо невиконаного рішення суду у справі заявника, наявна у всіх процесуальних кодексах крім кримінального, є дискримінаційною.

При застосуванні та відступу від принципу *res judicata*, тобто принципу остаточності судових рішень, необхідно виходити з огляду на усталену практику ЄСПЛ, який зазначав, що „жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного і обов’язкового судового рішення лише для проведення повторного розгляду та ухвалення нового рішення у справі; відступи від цього принципу виправдані, тільки якщо вони потрібні в обставинах суттєвого та переконливого характеру“ [рішення у справі Устименко проти України / Ustimenko v. Ukraine від 29 жовтня 2015 року (заява № 32053/13), § 46].

Слушним було б допустити можливість відновлення порушених прав і свобод особи у випадках такого порушення з боку держави чи органів влади у публічно-правових відносинах (адміністративна сфера), де сторони завідомо перебувають у нерівному процесуальному статусі. Схожа модель вже запроваджена в кримінальному процесі де діє принцип *ex tunc*. Водночас, до приватно-правових відносин, де сторони є рівними та вільними у своєму волевиявленні і повинні бути впевнені в стабільності та передбачності цивільно-правових відносин має застосовуватись принцип *ex tunc*.

Політанський В'ячеслав Станіславович,

начальник відділу науково-організаційного забезпечення діяльності президії, відділень та наукових установ Національної академії правових наук України, провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, кандидат юридичних наук

ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ У ПРОЦЕС ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ДЕРЖАВОЮ, ГРОМАДЯНАМИ ТА БІЗНЕСОМ

Впровадження технологій електронного урядування стає ключовим напрямком розвитку сучасного суспільства, особливо у контексті взаємодії між державою, громадянами та бізнесом. Ці технології не лише полегшують та прискорюють роботу апарату держави, але й сприяють покращенню якості послуг, що надаються громадянам та підприємствам.

Технології електронного урядування в останні десятиліття стали неодмінною складовою розвитку сучасних держав. У контексті України, впровадження електронного урядування має величезний потенціал для поліпшення ефективності та доступності адміністративних послуг, сприяє зростанню економіки та зміцненню демократичних принципів.

Повний перелік державних електронних послуг, які пропонуються для громадян та бізнесу в Україні, розміщено на Урядовому порталі у розділі «Електронні послуги». Наразі держава переводить в електронний формат послуги, які є найбільш затребуваними у суспільстві. Сьогодні українцям доступно понад 50 електронних послуг, серед яких послуги у сферах безпеки та суду, соціальній, будівельній, транспортній сферах, а також послуги для бізнесу та автовласників [1].

В рамках програми «Держава у смартфоні» у лютому 2020 року презентований додаток державних онлайн-послуг «Дія», який об'єднує в єдиному електронному вікні всі послуги, які надає держава громадянам і бізнесу, зробивши максимум процесів електронними та автоматичними. Упродовж наступних років уряд планує оцифрувати всі державні послуги [2, с. 5].

Що стосується Порталу «Дія», то він представляє собою точку доступу до всіх публічних послуг, які держава надає громадянам та бізнесу. Вперше про портал було оголошено ще в 2019 році, а офіційно відкрито у 2020 році. Головною його метою є діджиталізація державних послуг та документів для українців. Портал «Дія» можна вважати

цифровим проривом і надбанням для України. Основними категоріями послуг для громадян є: довідки та витяги; транспорт; навколишнє середовище; земля, будівництво, нерухомість; безпека та правопорядок; ліцензії та дозволи; сім'я; здоров'я; підприємництво; пенсії, пільги та допомога. Тоді, як основними категоріями послуг для бізнесу є такі, як: земля, будівництво, нерухомість; медицина та фармацевтика; ліцензії та дозволи; витяги та довідки; транспорт; створення бізнесу; Дія.City [3].

Перевагами впровадження технологій електронного урядування у процес взаємодії між державою та громадянами є: 1) зручність та доступність, тобто електронні сервіси дозволяють громадянам звертатися до державних органів з будь-якого місця та у будь-який час, не витрачаючи зайвого часу на особисті візити до офісів; 2) ефективність використання ресурсів, де автоматизація процесів та зменшення паперової взаємодії дозволяють державним органам ефективніше використовувати ресурси та зменшити витрати; 3) зменшення бюрократії, тобто впровадження електронного урядування дозволяє зменшити кількість адміністративних процедур та спростити їх для громадян; 4) підвищення прозорості та відкритості, де електронні платформи надають громадянам можливість отримати доступ до інформації про діяльність державних органів та приймати участь у прийнятті рішень; 5) забезпечення безпеки даних, тобто електронні системи управління забезпечують захист особистих даних громадян та мають високі стандарти безпеки; 6) покращення якості наданих послуг, де за допомогою електронного урядування можливо стандартизувати та покращувати якість наданих державних послуг; 7) збільшення ефективності рішень, тобто електронні платформи дозволяють швидше та точніше обробляти інформацію, що сприяє прийняттю більш обґрунтованих та ефективних рішень; 8) стимулювання інновацій та розвитку, а саме розвиток технологій електронного урядування сприяє створенню нових інноваційних рішень та розвитку цифрової економіки тощо.

У свою чергу, що стосується переваг впровадження технологій електронного урядування у процес взаємодії між державою та бізнесом, то до їх числа можна віднести наступні: 1) зменшення бюрократичних перешкод, а саме електронні сервіси дозволяють підприємствам швидко та ефективно вирішувати питання з отриманням дозволів, ліцензій та інших документів; 2) підвищення рівня конкурентоспроможності, тобто електронні системи управління дозволяють підприємствам оптимізувати свої процеси та швидше реагувати на зміни на ринку; 3) збільшення прозорості та відкритості, а саме бізнес може отримувати доступ до інформації про регулюючі закони та нормативи, що дозволяє краще розуміти правила гри та уникати непорозумінь з державними органами; 4) збільшення швидкості та ефективності вирішення питань, а саме електронні платформи дозволяють підприємствам швидко звертатися до державних органів та отримувати відповіді без затримок; 5) можливість реалізації онлайн-бізнесу, тобто електронні урядові сервіси створюють умови для розвитку онлайн-бізнесу та розширення ринків збуту; 6) стимулювання інновацій та розвитку, тобто впровадження електронного урядування сприяє створенню нових технологічних рішень та розвитку інноваційного бізнесу; 7) зменшення витрат на адміністративні процедури, а саме електронні сервіси дозволяють підприємствам зменшити витрати на обробку документів та взаємодію з державними органами; 8) підвищення рівня захисту інформації, тобто електронні системи управління мають високі стандарти безпеки, що забезпечує захист конфіденційної інформації підприємств; 9) забезпечення стабільності управління, а саме електронні урядові системи дозволяють підприємствам оперативно реагувати на зміни в законодавстві та управлінські рішення; 10) підвищення рівня довіри до держави, тобто ефективне електронне урядування сприяє підвищенню довіри підприємств до діяльності державних органів та створює сприятливі умови для розвитку бізнесу тощо [4, с. 47].

Що стосується реальних фактів, уже діючих механізмів впровадження технологій електронного урядування у процес взаємодії між державою, громадянами та бізнесом в Україні то серед них можна виділити наступні.

Для громадян Україна запровадила широкий спектр електронних послуг, таких як електронна реєстрація податкових платників, онлайн-запис на прийом до лікаря, електронна

подача заяв на отримання паспорту чи водійських прав тощо. Це дозволяє громадянам здійснювати різні адміністративні процедури без відвідування офісів державних установ.

У свою чергу, для покращення роботи підприємств в Україні теж запроваджено різноманітні електронні сервіси, такі як онлайн-реєстрація бізнесу, електронне подання звітності та спрощена система оподаткування через електронний кабінет платника податків. А також потрібно відмітити, електронну систему адміністративних послуг для бізнесу (EASB), яка спрощує процес взаємодії підприємств з державними органами шляхом надання різних адміністративних послуг онлайн, що зменшує бюрократичні бар'єри та час на їхнє отримання.

Крім того, неможливо не згадати систему електронних публічних закупівель ProZorro, де державні та комунальні замовники оголошують тендери на закупівлю товарів, робіт і послуг, а представники бізнесу змагаються на торгах за можливість стати постачальником держави. Ця система запрацювала в Україні ще в 2016 році, зробивши процес закупівель державних установ відкритим, прозорим і сприяла зменшенню корупції та стимулювала конкуренцію серед постачальників [5].

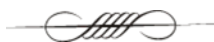
Впровадження технологій електронного урядування є ключовим кроком для модернізації державного апарату та підвищення ефективності державного управління. Україна має потенціал стати лідером у цій галузі, використовуючи інноваційні підходи та впроваджуючи передові технології. Поліпшення взаємодії між державою, громадянами та бізнесом через електронне урядування сприятиме створенню сучасної та конкурентоспроможної держави.

Загалом, підводячи підсумок можна сказати, що впровадження технологій електронного урядування виявляється надзвичайно важливим кроком у розвитку сучасного суспільства. Переваги цих технологій у взаємодії між державою, громадянами та бізнесом очевидні. Вони забезпечують зручність, ефективність та прозорість в управлінні, сприяють покращенню якості послуг та стимулюють інновації, а також сприяють підвищенню ефективності адміністративних процесів, зручності для громадян та розвитку бізнесу. При цьому, важливо враховувати не лише технічні аспекти впровадження електронного урядування і забезпечувати доступність та захист особистих даних користувачів, але й необхідно забезпечити високий рівень кібербезпеки та інформаційної конфіденційності.

Зрештою, взаємодія між державою, громадянами та бізнесом за умов використання сучасних технологій електронного урядування має потенціал, щоб стати одним із ключових чинників для створення сучасного, прогресивного та ефективного суспільства.

Література:

1. Які е-послуги вже доступні? URL: <https://www.kmu.gov.ua/usi-pitannya-po-e-poslugam/yaki-e-poslugi-vzhe-dostupni> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Бучковська О. Ю., Веремчук О. В. Електронне урядування як основа взаємодії держави та суспільства в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 3. – URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1600> (дата звернення: 09.05.2024).
3. Онлайн-портал державних послуг «Дія», URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 09.05.2024).
4. Шаповалова І. В. Електронне урядування: переваги та виклики для взаємодії держави, громадян та бізнесу // Інформаційне суспільство. - 2022. - № 3. - С. 45-52.
5. Система електронних публічних закупівель URL: <https://prozorro.gov.ua/uk> (дата звернення: 10.05.2024).

Поліщук Дар'я Михайлівна,
*здобувачка освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
 Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Конституція України визначає основні принципи функціонування громадянського суспільства в країні, забезпечуючи захист прав і свобод громадян, розвиток громадянського суспільства, та забезпечуючи ефективну взаємодію між громадянами та державою для досягнення спільних цілей та процвітання країни.

Конституція України — Основний Закон України. Ухвалений Верховною Радою України 28 червня 1996 року на 5-й сесії 2-го скликання. Конституція України набрала чинності з дня її прийняття. На згадку про прийняття Конституції в Україні щорічно святкують державне свято — День Конституції України. Конституція України закріплює фундаментальні права та свободи громадян, які є невід'ємними складовими громадянського суспільства. Конституція стимулює громадянську активність та участь громадян в управлінні справами держави. Вона передбачає можливість обирати та бути обраним у виборах та приймати участь у референдумах та інших формах громадського впливу на прийняття рішень. Конституція визнає важливу роль громадських організацій у формуванні громадянського суспільства та забезпеченні розвитку демократії. Вона гарантує право на створення та діяльність громадських організацій, їхню автономію та незалежність. Конституція гарантує принцип верховенства права та незалежності судової системи, що є важливими складовими гарантій правового захисту громадян та функціонування громадянського суспільства. Ось більш детальна характеристика конституції України та її відношення до громадянського суспільства: є основним законом країни, що визначає основні принципи політичної, правової та соціальної системи держави. Вона встановлює основи діяльності державних органів, права та свободи громадян, а також принципи їх взаємодії.

Конституція України визначає широкий спектр прав та свобод громадян, включаючи право на життя, свободу слова, зборів, асоціацій, віросповідання, а також права на освіту, працю та соціальний захист. Вона гарантує їх невід'ємність та непорушність. Вона стимулює активну громадянську позицію та сприяє розвитку громадянського суспільства. Вона закріплює право на об'єднання в громадські організації, політичні партії, профспілки та інші форми громадських об'єднань [1]. Конституція України встановлює принципи функціонування політичної системи та владних структур. Вона визначає органи влади, їх повноваження та принципи взаємодії між ними, забезпечуючи баланс влади та контроль за її виконанням. Конституція України є головним інструментом захисту прав і свобод громадян. Вона передбачає механізми їх реалізації та забезпечення, включаючи доступ до правосуддя, можливість звернення до органів влади та механізми контролю за діяльністю державних органів. Сприяє гармонізації інтересів громадян та держави, створюючи механізми взаємодії між ними. Вона закріплює принципи демократії, правової держави та соціальної справедливості, що відображають інтереси громадян у прийнятті рішень.

Громадянське суспільство - це концепція, що визначається як сукупність незалежних громадянських інституцій, організацій і ініціатив, які функціонують поза урядовим контролем і впливають на суспільний, політичний і економічний розвиток країни. Це включає в себе такі складові, як неприбуткові організації, профспілки, релігійні групи, активні громадяни, а також велику кількість інших учасників суспільства. Основна ідея громадянського суспільства полягає в тому, щоб забезпечити певну ступінь незалежності та автономії від урядового контролю, щоб громадяни мали можливість виражати свої інтереси, робити власні рішення і впливати на політичні процеси. Громадянське суспільство виступає як контрвага владі, забезпечуючи баланс і захищаючи права та інтереси громадян. Ключові принципи громадянського суспільства включають у себе свободу асоціації, свободу слова, рівність перед законом, участь громадян у прийнятті рішень, а також відкритий доступ до інформації та

транспарентність управління. Ці принципи сприяють розвитку демократії, підвищенню ефективності управління та зміцненню соціального та економічного розвитку країни [2].

Отже, Конституція України є фундаментом громадянського суспільства, що визначає основні права, свободи та принципи взаємодії між громадянами та державою. Вона гарантує захист прав громадян, стимулює громадянську активність та сприяє розвитку демократії та соціальної справедливості. Конституція України визначає основи функціонування громадянського суспільства, забезпечуючи права та свободи громадян, підтримуючи громадянську активність та участь у владних процесах, та сприяючи розвитку громадянського суспільства як основи демократії та процвітання країни.

Література:

1. Бібліотека Конституційного права України. URL: <https://ccu.gov.ua/library/fiter/3895> 08.05.2024
2. Громадянське суспільство та правова держава. Реферат. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/politolog/17558/>

*Приходько Анна Володимирівна,
експерт Асоціації Реінтеграції Криму,
кандидат юридичних наук*

НАГАЛЬНІ ВИКЛИКИ ЩОДО УНІВЕРСАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ СТОСОВНО МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ АГРЕСОРА

Сьогодні виклики юридичного реагування на міжнародні злочини підконтрольних російському агресору осіб загострили питання застосування механізмів універсальної юрисдикції у глобальному правовому вимірі та стосовно вітчизняної правовій системі та аспектів порівняльного правознавства.

Довгий період після виникнення феномену універсальної юрисдикції дослідження міжнародного та порівняльно-правового виміру цієї концепції згадувалися лише окремими авторами [1].

Доктринальне визначення універсальної юрисдикції, яке запропонувала в 2001 році «Amnesty International», визначається як здатність суду будь-якої держави судити осіб за злочини, вчинені за межами її території, які не пов'язані з державою громадянством підозрюваного чи потерпілих або шкодою власним національним інтересам держави [2].

Первинні експертні документи у цій сфері, а саме Принстонські принципи універсальної юрисдикції, надані Канадою та Нідерландами до Секретаріату ООН в 2001 році [3], стали лише поштовхом для відповідної експертної діяльності ООН.

Власне пункт під назвою «Обсяг і застосування принципу універсальної юрисдикції» було уперше включено в 2005 році до порядку денного 64 сесії Генасамблеї ООН, ця тематика стала щорічною та привела до серії резолюцій Генасамблеї, а саме 64/117, 65/33, 66/103, 67/98, 68/117, 69/124, 70/119, 71/149, 72/120, 73/208, 74/192, 75/142, 76/118 й 77/111 тощо.

Рівень «глобального консенсусу» щодо універсальної юрисдикції добре демонструє чергова резолюція Генасамблеї ООН «Обсяг і застосування принципу універсальної юрисдикції» від 7 грудня 2023 р. 78/113, у якій «визнаються розбіжності у думках, виражених державами, зокрема занепокоєння щодо зловживання принципом універсальної юрисдикції чи його неналежного використання», та міститься пропозиція державам ООН «подати до 26 квітня 2024 року інформацію та зауваження щодо охоплення та застосування універсальної юрисдикції, включаючи, залежно від обставин, інформацію про відповідні застосовні міжнародні договори, свої національні правові норми та судову практику», для чергового звіту Генерального секретаря ООН.

Втім ця резолюція Генасамблеї водночас привітала рішення Комісії міжнародного права ООН рекомендувати включення до своєї довгострокової програми роботи теми «Універсальна кримінальна юрисдикція», й приписала згаданій робочій групі Шостого комітету, розглянути питання про «відповідні елементи робочої концепції універсальної юрисдикції», та подати свої зауваження з цього питання [4]. При цьому, як констатують експерти, кількість доповідей держав, отриманих Шостим комітетом щодо універсальної юрисдикції, залишається невтішною, адже приблизно 50 держав-членів ООН періодично надавали відповідні звіти [5]. Варто побажати, щоб у відповідних документах отримали своє відображення злочини російських окупантів, вчинені в окупованому Криму та інших окупованих територіях України.

Прокуратура кількох країн Європи розпочала щодо подій російської агресії «структурні розслідування», які з самого початку не були спрямовані проти конкретних осіб чи інцидентів, та скоріше вони були «призначені для збору доказів щодо злочинів, скоєних під час збройного конфлікту, щоб дати слідчим змогу активно будувати справи на користь майбутніх кримінальних проваджень» [6].

Як приклад варто навести заяву уряду Швеції, оголошену в березні 2023 року про те що «в рамках універсальної юрисдикції» з березня 2022 року прокуратура Швеції проводить «структурне попереднє розслідування» серйозних військових злочинів в Україні [7].

Як писав восени 2022 року Марк Керстен, «за останні кілька років універсальна юрисдикція пережила своєрідне відродження, особливо в Європі, де кілька держав, зокрема Франція, Швеція, Нідерланди та Німеччина, притягнули до відповідальності ймовірних винних у звірствах, скоєних під час громадянської війни в Сирії», в ситуації, коли на відміну від України, «універсальна юрисдикція є єдиним реалістичним шляхом для сирійських жертв і тих, хто пережив міжнародні злочини, коли-небудь побачити правосуддя» [8].

У цьому форматі вказане на специфіку європейських країн, які не мали до 2022 року досвіду особливостей розслідування міжнародних злочинів, але вжили судових заходів у відповідь на звірства, скоєні в Україні, насамперед через масовий вплив українських шукачів притулку. Вказується, що прокурори Польщі, Румунії, Словаччини та Латвії, зокрема, почали збирати свідчення, щоб зберегти ключові докази для майбутніх справ. [6].

У медіа є відомості про вирішення застосувати підхід універсальної юрисдикції щодо обставин російської агресії в Україні, який висловили правоохоронні та судові органи Естонії, Іспанії, Латвії, Литви, Німеччини, Польщі, Румунії, Словаччини, Швеції, Франції тощо. Але станом на січень 2024 року у відкритих джерелах практично немає відомостей навіть про примірні результати відповідних розслідувань.

Але основні виклики окреслити вже можливо; вони включають у себе вагомий ризик дублювання фабул проваджень, що стане особливо гострим питанням у випадку пред'явлення обвинувачення конкретним особам, та передбачають максимально гострий виклик стосовно реалізації процесуальних прав потерпілих, оскільки він охоплюється й зобов'язаннями перед Європейською конвенцією про права людини, які виникають у державі після порушення справи відповідно до механізму універсальної юрисдикції.

Таким чином відповідна процесуальна практика європейських країн стає вагомим знаряддям як розвитку феномену універсальної юрисдикції на глобальному рівні, так й забезпечення справедливості у покаранні російських злочинців. Основні виклики у цій сфері полягають у потребі підвищення ефективності міждержавної співпраці та сприянні невідворотності покарання відповідно до конвенційних обов'язків цивілізованих країн світу.

Мають бути вжиті додаткові наднаціональні механізми стосовно усунення ризиків дублювання справ; контррозвідувального захисту суду та учасників процесу від посягань агресора; додаткових гарантій жертвам які отримали процесуальний статус; обміну доказовою базою та сприянням у проведеному експертиз.

Література:

1. Бабін Б., Плешко Е. Універсальна юрисдикція у кримінальному праві в умовах гібридної війни: Російська пропаганда та міжнародні стандарти. *Вісник прокуратури*. 2015. № 8. С. 9-27.
2. Universal Jurisdiction. A preliminary survey of legislation around the world. Amnesty International. 2011. *Amnesty Int.* URL: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/ior530042011en.pdf>
3. Princeton Principles on Universal Jurisdiction (A/56/677 on 4 December, 2001) *UN*. URL: <http://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56677.pdf>
4. The scope and application of the principle of universal jurisdiction. Resolution 78/113 by General Assembly, 7.12.2023. *UN*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4030829>
5. Prykhodko A., Universal Jurisdiction and International Crimes, Committed by Aggressor. May 1, 2024. *Association of Reintegration of Crimea*. URL: <https://arcrimea.org/en/analytics/2024/05/01/universal-jurisdiction-and-international-crimes-committed-by-aggressor/>
6. Conflict in Ukraine and Accountability for Economic Actors: Universal Jurisdiction Increasingly Instrumental in the Fight Against Impunity. *TRIAL Int.* URL: <https://redress.org/publication/universal-jurisdiction-annual-review-2023/>
7. How Sweden is working to hold Russia accountable for crimes in Ukraine, 30 March 2023. *Government of Sweden*. URL: <https://www.government.se/government-policy/swedens-support-to-ukraine/how-sweden-is-working-to-hold-russia-accountable-for-crimes-in-ukraine/>
8. Kersten Mark. Universal Jurisdiction in Ukraine: States should commit to using their own courts to address Russian atrocities. October 17, 2022. *Justice in Conflict*. URL: <https://justiceinconflict.org/2022/10/17/universal-jurisdiction-in-ukraine-states-should-commit-to-using-their-own-courts-to-address-russian-atrocities/>

Рижук Ірина Володимирівна,

*доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних, доцент*

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОПРОЄКТНОЇ РОБОТИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах війни ефективне функціонування парламенту стає складним завданням як в організаційному, так й конституційно-правовому вимірі. Через колегіальний характер та природу парламентських процедур, забезпечення ефективної роботи у таких надзвичайних обставинах як війна вимагає додаткових зусиль. У багатьох зарубіжних країнах конституційне регулювання передбачає делегування частини нормотворчих функцій іншим органам влади в період воєнного стану, але в нашій державі це не передбачено. Відповідно до Конституції України Верховна Рада України може і повинна працювати навіть в умовах воєнного стану. Статтю 92 Конституції України закріплено велику кількість сфер життєдіяльності суспільства, які регулюються лише шляхом прийняття законів [1].

Окрім того, належність України до континентальної системи права, підкреслює велике значення законів, що додатково обумовлює важливість функціонуючого парламенту у воєнний час, порушення зазначеного неминуче призведе до серйозних проблем для всієї національної правової системи. Навіть на третьому році повномасштабної війни національний парламент продовжує здійснювати свої конституційні повноваження. За цей час його робота постійно змінювалась, розвивалась, адаптуючись до актуальних умов та безпекових викликів.

Особливості функціонування Верховної Ради України 9 скликання також пов'язані й з формуванням монобільшості у парламенті, що стало результатом виборів у 2019 році.

Зазначене має як негативні так й позитивні наслідки. Станом на 12.06.2024 році чисельність народних депутатів України у парламенті становить 401 народний депутат при конституційному складі Верховної Ради України - 450 народних депутатів України. Наведена кількість є наслідком, по перше не проведення виборів на тимчасово окупованих територіях (до Ради можливо було обрати лише 424 із 450 депутатів, оскільки 26 місць були зарезервовані за мажоритарними округами, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях Криму, Севастополя і окремих районів Донецької та Луганської областей), по друге, чисельність парламентаріїв зменшилась вже у функціонуючому парламенті через позбавлення або втрату депутатського мандату.

Оскільки зареєстрована депутатська фракція «Слуга народу» нараховувала на момент обрання до парламенту 254 народних депутатів, що склало більшість народних депутатів від кількісного складу Верховної Ради, саме вона відповідно до Конституції України, отримала й права коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Станом на кінець травня 2024 року президентська фракція налічує 235 депутатів, що поки теоретично дозволяє їй залишатися моно більшістю, але вже має певні негативні відголоси при голосуванні за законопроекти та викликає занепокоєння щодо дієвості парламентської коаліції.

Не аби який негативний вплив має невизначеність нормативно-правового регулювання парламентської більшості. Дане питання викликає чимало дискусій серед науковців, в засобах масової інформації, породжує проблеми у функціонуванні органів законодавчої та виконавчої державної влади, а також стає предметом розгляду в конституційному судочинстві.

З прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року парламентська більшість отримала назву «коаліція депутатських фракцій». У жовтні 2010 року зазначені положення було визнано неконституційними, через проголошення Конституційним Судом України Рішення у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України від 30 вересня 2010 р., згідно з п. 1 якого було визнано «таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та прийняття» [2].

Події 2014 року, пов'язані зі зміною влади, вплинули на зміну окремої низки конституційних положень, і Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. № 742-VII [3] в конституційне законодавство повертаються положення щодо коаліції депутатських фракцій.

На сьогодні, статтею 83 Конституції України передбачено, що більш детально засади формування, організації діяльності та припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України встановлюються, крім Конституції, також Регламентом Верховної Ради України [1]. Проте чинний Регламент Верховної Ради України, затверджений Законом України від 10.02.2010 року, який за своєю природою є процесуальним джерелом конституційного права, яке значною мірою деталізує норми Конституції, докладно визначає процедури роботи вищого законодавчого органу» [4], не містить жодних положень, які б регулювати функціонування коаліції депутатських фракцій.

Окрім важливості забезпечення нормативно-правового регулювання конституційно-правового статусу коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, важливим аспектом ефективного функціонування даного структурного елемента парламенту є злагоджена, конструктивна робота як в середині парламентської більшості, так й зовні – з органами державної влади, зокрема Кабінетом Міністрів України та Президентом України, що забезпечуватиме формування та реалізацію державної політики з дотриманням принципу стримування та протидії з метою недопущення узурпації влади владним суб'єктом.

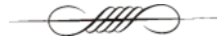
Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Рішення у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України від 30 вересня 2010 р., згідно з п. 1 якого було визнано «таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та прийняття». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10#Text>

3. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21 лютого 2014 р. № 742-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#Text>

4. Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України: Закон України від 08.10.2010 р. № 2600-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 10. Ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

Рогожа Аріна Олегівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У сучасному світі інформація стає все більш цінним активом, а інформаційна безпека – ключовим фактором, що визначає ефективність роботи будь-якої організації, підприємства чи установи, а особливо, органів державної влади. Забезпечення інформаційної безпеки через державне управління є ключовою функцією держави. Основна мета полягає в розробці та реалізації скоординованої стратегії національного рівня, що включає державний, регіональний та місцевий аспекти, з врахуванням розподілу обов'язків між різними рівнями влади. Це вимагає постійного оцінювання загроз і ризиків, а також належного розподілу ресурсів для ефективного управління ними. Всебічна деталізація прав, обов'язків, повноважень та відповідальності всіх учасників системи управління національною безпекою є критично важливою для забезпечення ефективності цього процесу.

Забезпечення інформаційної безпеки публічного управління має вирішальне значення для:

- захисту конфіденційних даних: це включає як персональні дані громадян, так і державні таємниці. Витік такої інформації може призвести до серйозних наслідків, таких як шкода репутації, фінансові втрати та навіть загроза національній безпеці;
- підтримки безперебійної роботи: кібератаки можуть серйозно порушити роботу органів влади, що може призвести до значних економічних втрат та соціальних негараздів;
- підвищення довіри громадян: коли громадяни впевнені, що їхні дані захищені, вони більш схильні до співпраці з органами влади та довіряють їхнім рішенням.

Викликами інформаційної безпеки для публічного управління є зростання кіберзагроз (кібератак): злочинці постійно розробляють нові методи атак, що робить захист інформаційних систем все складнішим. Також, нестача кваліфікованих кадрів: для ефективного забезпечення інформаційної безпеки потрібні висококваліфіковані фахівці, яких часто не вистачає у державному секторі. Ще одним викликом є обмежені бюджетні ресурси: органам влади часто не вистачає коштів для того, щоб інвестувати в необхідні технології та програмні забезпечення(рішення) для гарантування інформаційної безпеки. Серйозним викликом є недосконалість законодавства: нормативно-правова база у сфері інформаційної безпеки не завжди йде в ногу з розвитком технологій, що може створювати лазівки для злочинців.

Організація ефективного реагування держави на сучасні виклики та загрози інформаційній безпеці передбачає централізоване керівництво з конкретними відомчими функціями, які відповідають за моніторинг і контроль усіх складових національного інформаційного простору. Навіть в умовах масштабних та комплексних інформаційних

операцій, система інформаційної безпеки має володіти стійкістю та здатністю зберігати ключові параметри свого функціонування.

Можливостями для покращення інформаційної безпеки публічного управління виступають:

1. впровадження сучасних технологій: використання нових технологій, таких як хмарні обчислення, криптографія та аналітика даних, допоможе органам влади краще захистити свою інформацію;

2. підготовка кадрів: необхідно інвестувати в навчання та підготовку кадрів з питань інформаційної безпеки, щоб створити кваліфікований кадровий резерв;

3. збільшення бюджетних асигнувань: державі необхідно виділяти більше коштів на забезпечення інформаційної безпеки, щоб органи влади могли впроваджувати необхідні технології та програмні рішення;

4. вдосконалення нормативно-правової бази: законодавство у сфері інформаційної безпеки необхідно постійно оновлювати, щоб воно відповідало сучасним викликам.

В цілому, аналіз стану забезпечення інформаційної безпеки показує необхідність удосконалення системи адміністративно-правового регулювання інформаційної безпеки. Постає потреба у виробленні нових засобів, методів і способів забезпечення інформаційної безпеки державного управління, моніторингу інформаційного середовища, наявності загроз та небезпек [1].

Удосконалення системи державного реагування на сучасні виклики та загрози інформаційній безпеці потребує цілеспрямованого аналізу зарубіжного досвіду в організації та проведенні інформаційних операцій, вивчення методів та засобів здійснення кібератак, а також моделювання інформаційних нападів. Це дозволяє стверджувати, що система забезпечення інформаційної безпеки повинна мати міжвідомчий і ієрархічний характер, з її структурою та організацією, які відповідають структурі державного управління та чітко координують дії окремих сегментів.

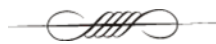
Отже, вдосконалення інформаційної безпеки публічного управління – це комплексна задача, яка потребує спільних зусиль з боку уряду, органів влади, бізнесу та громадянства. Тільки спільними зусиллями можна створити безпечне інформаційне середовище, яке буде сприяти ефективному управлінню та розвитку держави.

Література:

1. Антонюк В.В. Механізми державного реагування на сучасні виклики та загрози інформаційній безпеці. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 8.

2. Богоніс А.В. Державне управління цифровою сферою: виклики цифровізації. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 4. С. 32.

3. Чмир Я.І. Проблеми забезпечення інформаційної безпеки в системі публічного управління. *Аспекти публічного управління*. 2018. № 9. С. 16-22.

Рядінська Валерія Олександрівна,
*завідувач лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності
Міністерства Державного науково-дослідного інституту МВС України,
доктор юридичних наук, професор*

Мацько Віта Андріївна,
*старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
проблем правового та організаційного забезпечення діяльності
Міністерства Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ ТА ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ДО ОТРИМАННЯ ПОСЛУГ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПУБЛІЧНІ ОРГАНИ

16 січня 2020 року в законодавство України було введено нову категорію – маломобільні групи населення (шляхом доповнення пунктом 16 статті 1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-VI), до яких віднесено осіб, які відчувають труднощі при самостійному пересуванні, одержанні послуги, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі, зокрема особи з інвалідністю, особи з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, громадяни похилого віку, особи з дитячими візками [1]. Маломобільні групи населення у повсякденному житті зіштовхуються з тимчасовими або постійними труднощами та бар'єрами, які заважають їм як повноцінно брати участь у житті суспільства, так і отримувати послуги, які держава в особі її публічних органів, надає своєму населенню.

В умовах повномасштабної війни, коли кількість осіб з інвалідністю стрімко зростає (після початку війни кількість осіб з інвалідністю (у т.ч. дітей з інвалідністю) збільшилась на 103 719 осіб, а це майже у 4 рази більше ніж у мирний час, і загалом становить близько 3 млн осіб [2]), головним завданням публічних органів, що надають послуги населенню, стає забезпечення безбар'єрності та доступності для маломобільних груп населення до отримання ними таких послуг.

Вимоги до забезпечення безбар'єрності та доступності до отримання послуг, що надаються публічними органами для маломобільних груп населення закріплюються не в одному, а в ряді різних нормативно-правових актів:

Державних будівельних нормах (ДБН В.2.2-40:2018) «Інклюзивність будівель і споруд» (ДБН В.2.2-40:2018) від 30 листопада 2018 року, якими визначено загальні положення щодо забезпечення доступності будівель і споруд, їх розумного пристосування з урахуванням потреб маломобільних груп населення [3];

Державних будівельних нормах (ДБН В.1.2-9:2021) «Основні вимоги до будівель і споруд. Безпека і доступність під час експлуатації» від 30 червня 2021 року № 668, в яких визначено вимоги безпеки і доступності будівель і споруд для маломобільних груп населення [4];

Державному стандарті України ДСТУ-Н Б В.2.2-31:2011 «Настанова з облаштування будинків і споруд цивільного призначення елементами доступності для осіб з вадами зору та слуху» [5];

Порядку проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 року № 537, який визначає процедуру проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю [6];

Порядку проведення моніторингу якості надання адміністративних послуг та оприлюднення інформації про результати моніторингу якості надання адміністративних послуг, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2021 року №

864., який визначає процедуру проведення моніторингу якості надання адміністративних послуг, показники моніторингу, дані, які збираються, обробляються та аналізуються для оцінки досягнення зазначених показників, функції і завдання суб'єктів моніторингу та органів, які беруть участь у проведенні моніторингу, а також процедуру оприлюднення інформації про результати моніторингу та заходи, вжиті для підвищення рівня якості надання адміністративних послуг [7];

наказі Міністерства цифрової трансформації України «Про затвердження Основних вимог до якості обслуговування суб'єктів звернення» від 10 грудня 2021 року № 173, де встановлено процедуру обслуговування суб'єктів звернення, які звернулися до офлайн-фронт-офісу для подачі заяв, документів, отримання результатів надання адміністративних послуг, інформації, консультації та з інших питань, вирішення яких належить до повноважень такого офлайн-фронт-офісу, зокрема порядок дій в типових ситуаціях, способи реагування в нетипових ситуаціях, вимоги до зовнішнього вигляду, робочого місця та поведінки персоналу, що впливають на оцінку суб'єктом звернення якості обслуговування [8].

Отже, правове регулювання забезпечення безбар'єрності та доступності для маломобільних груп населення до отримання послуг, які надають публічні органи в цілому сформовано, проте має ряд недоліків. Норми зазначених нормативних актів неузгоджені, вимоги до облаштування будівель та приміщень публічних органів, в яких надаються послуги, що забезпечують безбар'єрність та доступність до них маломобільних груп населення несистематизовані і в певних випадках дублюють одна одну, що на практиці призводить до недостатнього розуміння посадовими особами публічних органів нормативних вимог, які встановлюються до забезпечення безбар'єрності та доступності до публічних органів для маломобільних груп населення, їх недотримання, і, як наслідок, до неможливості такими особами отримати послуги, які надають публічні органи. Крім цього, положення Державних будівельних норм та стандартів важко усвідомлюються особами без архітектурної освіти та можуть неоднозначно трактуватися особами без спеціальних знань.

Література:

1. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
2. Послуги та пільги для осіб з інвалідністю: що, як, де можна отримати? URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23405.html>
3. Державні будівельні норми (ДБН В.2.2-40:2018) «Інклюзивність будівель і споруд» (ДБН В.2.2-40:2018) від 30 листопада 2018 року. URL. <https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/03/DBN-V2240-2018.pdf>
4. Державні будівельні норми (ДБН В.1.2-9:2021) «Основні вимоги до будівель і споруд. Безпека і доступність під час експлуатації» від 30 червня 2021 року № 668. URL. https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2022/08/DBN-V_1_2_9-2021.pdf
5. Державний стандарт України ДСТУ-Н Б В.2.2-31:2011 «Настанова з облаштування будинків і споруд цивільного призначення елементами доступності для осіб з вадами зору та слуху». URL. https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=27998
6. Порядок проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 року № 537. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2021-п#Text>
7. Порядок проведення моніторингу якості надання адміністративних послуг та оприлюднення інформації про результати моніторингу якості надання адміністративних послуг, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2021 року № 864. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/864-2021-п#Text>
8. Про затвердження Основних вимог до якості обслуговування суб'єктів звернення: Наказі Міністерства цифрової трансформації України від 10 грудня 2021 року № 173. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1664-21#Text>

Савенко Віктор Васильович,
*професор кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
доктор юридичних наук, професор*

ПРАВОВА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК СТРУКТУРОВАНА ПЛОЩИНА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА

Правова реальність – термін міждисциплінарний і між науковий. Як інструмент і об'єкт дослідження він зустрічається не лише в окремих галузях юридичної науки, але й у філософії, соціології, політології, культурології тощо.

Правова реальність виявляється в такому аспекті буття людини, котре містить моменти повинності, коли він стикається з буттям іншої людини і це спільне існування загрожує обернутися сваволею [1, с. 217]. Перебуваючи у динаміці постійного доповнення та зміни полярності, з відносно автономними сферами (такими як: світ ідей (ідея права); світ знакових форм (правових норм, законів); світ соціальних взаємодій (уже згадане правове життя)) право характеризується універсальністю та наявністю аксіологічного і деонтологічного компонентів властивої йому потенційної дійсності.

Специфіка правової реальності виявляється у тому, що вона утворює своєрідну «картину світу» – дійсний образ права, що побутує як в індивідуальній так і в колективній свідомості. Проте один аспект все ж робить правову реальність прикладним поняттям. І цей аспект – поведінка людини, або категорія «правового життя».

«Правове життя» – категорія сумісна із поняттями «правова система», «правова культура», «правова активність», «правова реальність». Однак, його змістове наповнення більш диференційоване і включає в себе широкий спектр різнопланових явищ, частин, компонентів, елементів, об'єктів, суб'єктів, явищ, процесів. Це знаходить відображення у його підсистемі, до якої належать: право; правосвідомість; юридична практика; правові настанови; правова поведінка, в тому числі як правомірна так і протиправна.

В залежності від суб'єктивного складу, спрямованості правових дій, предмету та характеру регулювання правове життя диференціюється за просторовою та часовою детермінантами, рівнем розвитку держави та суспільства і має різнорівневу структуру до якої входять: дійсне право з точки зору динаміки процесів, яке охоплює існування права у багатоманітності його форм та видів та право як саморозвиток і самовідтворення; соціально-духовну дійсність із таким її компонентом як розрізнення емпірично розглядуваних правових процесів та їх сукупностей; дійсне право з точки зору внутрішньої суперечності процесів із усвідомленням існування прав і обов'язків у взаємному зв'язку, а також як процес кореспондування та обміну правами й обов'язками [1, с. 10].

Детонатором юридичного впливу закону на правові відносини виступає правова система. До певної міри цей термін синонімічний правовій реальності адже фіксує домінування в світі організованості над хаотичними змінами. Роль правової реальності у цьому сенсі зумовлюється постійною взаємодією суб'єктів та об'єктів права. Правова система, за висловом американського юриста Лоуренса Фрідмена, ніби уважно спостерігає за людиною, тому в певному розумінні, закон постійно дивиться на нас [2].

В процесі формування правової держави та громадянського суспільства правова система виконує декілька функцій. Так, в соціальному плані вона виступає в якості каталізатора суспільних відносин, «вмістилищем різноманітних юридичних явищ» (за Ж. Карбоньє); розвинута демократична правова система наділяє її здатністю зорганізувати і стабілізувати всі внутрішньосуспільні зв'язки, в тому числі, між державною владою і суспільними інтересами; вбираючи в себе всю історико-культурну спадщину суспільства, правова система стимулює формування власних культурних цінностей.

Разом з тим, правова система не тільки акумулює в собі певні загально-соціальні позитиви – моральні, етичні, політичні, – а й формує нові суспільні цінності, активно

впливаючи на свідомість людей та «нав'язуючи» їм цивілізовані і справедливі зразки поведінки.

Правова система є складовою соціальної системи і тільки в ній вона може функціонувати у відповідності з цілями і завданнями, які покликана вирішувати. Породжена багатоманітністю потреб та інтересів учасників суспільних відносин, необхідністю їх узгодження та врегулювання правова система виконує визначає її мету, структуру та порядок функціонування суспільства. У суспільстві, в якому існує оптимальне співвідношення між підсистемами соціальної системи, виникає потреба у правовій системі високого рівня нормативності. Цей рівень забезпечується ефективним механізмом правового впливу, який залежить від потреб суспільства і окремих його суб'єктів, а також є частиною механізму соціального впливу.

Цікавою є думка про те, що для правильного розуміння сутності правової реальності необхідно усвідомлювати, що право надає, примножує або створює не тільки позитивні блага, а й блага негативні, і в такий спосіб бореться з численними небезпеками, які цим (позитивним) благам погрожують.

Тому поряд з можливістю блага, тобто інтересом, необхідно висунути і вивчити можливості зла, тобто ризику. Проти зла суспільство бореться, перш за все, шляхом його попередження. Звідси виростає техніка: промислова, будівельна, транспортна, пожежна і т.п. Але цього мало: навіть при самій досконалій техніці залишається достатньо місця для можливості, ймовірності та необхідності зла.

Для боротьби з ним необхідний особливий апарат, який попереджав і послаблював б усі ці ступеня ризику і перерозподіляв серед членів суспільства не тільки інтереси, але і стихійно падаючі на них ризики, у відповідності з інтересами панівних класів суспільства. Цій меті і служить право.

Таким чином, сутність правової реальності полягає в боротьбі з внутрішніми можливостями зла, що виходить не від природи, а від людини, так як за наявності станових протиріч боротьба між людьми через існування цих інтересів неминуха [3, с. 87].

Отже, специфіка й неоднозначність питання правової реальності та онтологічна структура права є основоположним питанням філософії права. При цьому проблема аксіологічних підстав права лежить у ціннісній сфері суспільного буття, яка характеризується безперервним процесом поетапного зростання рівня об'єктивної цінності права. Функція права, у цьому контексті, виявляється у здатності організовувати та інтегрувати ціннісної структури правової реальності.

Дослідження правової реальності в онтологічному аспекті передбачає пошук відповіді на питання: як влаштований світ права, з яких конструкцій він зведений, і найголовніше, як його облаштувати, щоб він зміг відповідати своєму головному призначенню – захисту та охороні людини і громадянина.

Література:

1. Філософський енциклопедичний словник (ФЕС) / за редакцією В. Д. Шинкарука. Київ: НАНУ, 2002. 742 с.
2. Бехруз Х. Праворозуміння, розуміння права і правова система // Право України. 2010. № 4 URL: <http://www.info-prensa.com/article-335.html>
3. Філософія права: Навч. посіб. / О. О. Бандура, С. А. Бублик, М. Л. Заїнчковський та ін.; за заг. ред. М. В. Костицького, Б. Ф. Чміля. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 336 с.

Самгородська Софія Володимирівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

ПРІОРИТЕТИ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану, правильне розподілення бюджетних коштів стає ключовим для забезпечення безпеки країни та захисту громадян. Важливо збалансувати витрати на військові потреби з інвестиціями в освіту, охорону здоров'я та соціальні програми, забезпечуючи безпеку та благополуччя населення.

Ефективне управління бюджетом в цей час вимагає стратегічного планування та гнучкого реагування на зміни у ситуації, щоб максимізувати використання ресурсів для забезпечення національної безпеки.

У зв'язку з воєнним станом та обмеженим бюджетним ресурсом, уряд вживає спеціальних заходів для оптимізації видатків. Постанова Уряду №590, прийнята ще влітку 2021 року, регламентує жорстку пріоритетність видатків у часи конфлікту. Ця постанова суттєво обмежила статті видатків, які можуть бути фінансовані з державного та місцевих бюджетів під час війни [1].

Навіть при наявності запланованих надходжень до бюджету, Казначейство не дозволить видатки, які не є першочерговими для фінансування у воєнний період, забезпечуючи тим самим ліквідність єдиного казначейського рахунку. Такі дії спрямовані на забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів для потреб оборони та забезпечення національної безпеки.

Упродовж 2022 року основним пріоритетом стали витрати на національну безпеку й оборону, а також на здійснення заходів, пов'язаних із правовим режимом воєнного стану. У другому плані розглядалися ті видатки, які є стандартними у мирний час, такі як оплата праці державних працівників, обслуговування боргу, соціальні виплати, оплата комунальних послуг та енергетичних ресурсів тощо.

Капітальні витрати фінансувалися в останню чергу та, зазвичай, лише у випадках, коли вони мали нагальний характер і були обґрунтованими для реалізації протягом цього року. Перелік пріоритетів витрат змінювався залежно від наявності фінансових ресурсів.

Постанова 590 була суттєвою, змінюючи перелік пріоритетних витрат у разі воєнного стану не менше сімнадцять разів. Ці зміни вносилися переважно через несподівані нагальні потреби, які не було можливо передбачити під час ухвалення постанови перед введенням воєнного стану.

Загальні видатки з державного бюджету протягом 2022 року становили 2,24 трлн грн, що в середньому складало 223,7 млрд грн щомісяця. Мінімальні видатки були зафіксовані у квітні і становили 166,9 млрд грн, а максимальні - у грудні, досягнувши 330,5 млрд грн. Ці цифри відображають інтенсивність фінансових потоків, необхідних для забезпечення потреб в умовах воєнного конфлікту, і підкреслюють динаміку зміни витрат протягом року [2].

Зазначимо, що у березні 2023 року уряд України затвердив постанову, яка регулювала особливості казначейського обслуговування бюджетних коштів під час воєнного стану. Цей документ, розроблений Мінфіном, спрямований на вирішення проблем, що виникають у зв'язку з фінансовими операціями в умовах війни.

Зазначеною постановою розширено перелік пріоритетних платежів, що відображає важливість оптимізованого управління фінансовими ресурсами для забезпечення національної безпеки в період кризи.

До переглянутого переліку включені витрати із загального і спеціального фондів державного та місцевих бюджетів на наступні цілі:

1. Закупівлю житла для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб, які знаходяться під опікою.

2. Придбання гігієнічних засобів і предметів першої необхідності (одяг, взуття, м'який інвентар) для вихованців інтернатних установ системи соціального захисту населення.
3. Удосконалення безпеки установ соціального захисту шляхом встановлення систем пожежної сигналізації, блискавкозахисту та обробки дерев'яних конструкцій вогнезахисними розчинами.
4. Розширення мережі центрів надання адміністративних послуг для полегшення доступу громадян до необхідних адміністративних процедур і послуг.
5. Підтримку та розвиток сільського господарства через місцеві програми.
6. Забезпечення безпечного збирання, транспортування та утилізації відпрацьованих побутових ламп розжарювання.
7. Реконструкцію споруд для очищення стічних вод та каналізаційних мереж.
8. Фінансування реставраційних робіт на об'єктах культурної спадщини та пам'ятках архітектури, а також виготовлення облікової та науково-проектної документації для них.
9. Проведення інвентаризації та оцінки земель.
10. Розробку містобудівної документації.
11. Накопичення матеріальних цінностей для державного матеріального резерву.

Ці ініціативи спрямовані на забезпечення сталого розвитку та покращення життя місцевого населення, а також на збереження природних ресурсів та культурної спадщини [3].

Внесені зміни також встановлюють особливості підписання планових документів, що стосуються бюджетного процесу, а також вимоги до складання звітності розпорядниками, розташованими на територіях, де тривають бойові дії або тимчасово окуповані, і які не можуть функціонувати у звичайному режимі.

Ці зміни спрямовані на забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами у воєнний період та на забезпечення відповідності звітності і планових документів до особливих умов, що виникають на територіях, що перебувають під впливом конфлікту.

Крім того, спростили вимоги до подання розпорядниками (одержувачами) певних документів до органів казначейства за допомогою системи дистанційного обслуговування «Клієнт казначейства - Казначейство».

У лютому 2023 року до загального фонду державного бюджету України надійшло 132,2 млрд грн. За оперативними даними Державної казначейської служби, касові видатки державного бюджету становили 446,6 млрд грн за січень - лютий 2023 року. Це включало 410,3 млрд грн з загального фонду, що становить 86,8% від розпису звітного періоду [3].

Таким чином, умови воєнного стану вимагають стратегічного перегляду пріоритетів бюджетних видатків. Необхідно забезпечити першочергове фінансування національної безпеки та оборони, а також ефективно використовувати ресурси для забезпечення безпеки громадян та інфраструктури.

Розумне розподілення коштів між військовими потребами, соціально-економічними програмами та іншими сферами стає ключовим завданням для забезпечення сталого функціонування держави в умовах кризи.

Література:

1. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 09.06.2021 р. № 590 : станом на 29 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-p#Text> (дата звернення: 11.04.2024).
2. Маркуц Ю. Видатки під час війни: що вдалось і не вдалось профінансувати у 2022-му. URL: <https://voxukraine.org/vydatky-pid-chas-vijny-shho-vdalos-i-ne-vdalos-profinansuvaty-u-2022-mu#:~:text=%D0%9F%D1> (дата звернення: 11.04.2024).
3. Уряд розширив перелік пріоритетних видатків бюджету в умовах воєнного стану. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3682877-urad-rozsiriv-perelik-prioritetnih-vidatkiv-budzetu-v-umovah-voennogo-stanu.html> (дата звернення: 11.04.2024).

*Самсін Роман Ігорович,
кандидат юридичних наук, адвокат*

НЕВЗАЄМОЗАМІННІ ТОКЕНИ (NFT) ЯК ВИД ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

В 2012 році з'явився такий вид криптопродуктів як невзаємозамінні токени (англ. Non-Fungible Token (NFT)), що являють собою унікальні токени, які існують в єдиному екземплярі, зберігаються в системі розподіленого реєстру (зокрема, блокчейні), представляють право власності на певний елемент або частину вмісту, не можуть бути замінені, тиражовані, обміняні, і засвідчують право власника на цей криптопродукт.

Появу концепції Non-Fungible Tokens (NFTs), яка полягає у створенні та використанні унікальних цифрових токенів на блокчейні, кожен з яких має власний унікальний ідентифікатор та характеристики, пов'язують з діяльністю Colored Coins і Counterparty, що експериментували із токенизацією активів у блокчейні біткойнів з 2012 року та після появи смарт-контрактів Ethereum. Справжній прорив у розвитку NFT відбувся в 2017 році з випуском гри CryptoKitties, розроблених студією Axiom Zen на блокчейні Ethereum, що стали першою масово відомою платформою, яка використовувала технологію NFT для створення та обміну унікальних цифрових котів з унікальними характеристиками і генетичним кодом як NFT. До кінця 2017 року на цю гру користувачі витратили більше 1 млн доларів США, що привернуло увагу до них.

Після успіху CryptoKitties, інші платформи та проекти розпочали розробку та впровадження NFT в різних сферах, таких як мистецтво, музика, геймінг, нерухомість та інші. NFT зазнав вибухового росту, з часом їх вартість могла зрости в сотні разів. Наприклад, у лютому 2021 року людина з псевдонімом Flying Falcon купила NFT земельні ділянки у блокчейн-грі Axie Infinity за 1,5 млн доларів США, анонімний покупець – NFT гіф кота з тілом тістечка за 590 тис. доларів США; на аукціоні Christie's було продано JPG-файл, в якому містився NFT-цифровий колаж цифрового художника Біпла за 69 млн доларів [1] і т.ін.

Популяризації NFT сприяли засоби масової інформації. Facebook та Instagram заявили, що додадуть функцію, яка дозволить користувачам створювати NFT, компанія Марка Цукерберга працює над створенням власного NFT-маркетплейсу, де користувачі зможуть купувати й продавати колекційні предмети. Професійне видання у сфері мистецтва «Power 100», яке щорічно складає рейтинг найвпливовіших персон у цій сфері, присудило за 2021 рік перше місце не людині, а NFT [2].

Все це вплинуло на те, що художники, музиканти та інші творці почали досліджувати NFT як засіб монетизації цифрового контенту та встановлення права власності на власні твори. З'явилися такі платформи, як OpenSea, Rarible та Foundation, які надають ринки для купівлі та продажу NFT, і де можна самостійно токенизувати та продати свої роботи на спеціальних майданчиках. На таких платформах можна створювати, продавати й купувати NFT на базі твітів та чи продавати NFT покупцеві безпосередньо, без посередників, або отримати свій відсоток від платформи, коли робота буде перепродана. У дослідженні L'Atelier зазначається, що торгівля NFT у 2021 році досягла 17,6 млрд доларів [3].

NFT на сучасному етапі зазвичай використовуються для представлення цифрового мистецтва, предметів колекціонування, музики, відео, віртуальної нерухомості та інших унікальних цифрових активів, і використовуються переважно для представлення власності або доказу автентичності для унікальних активів, хоча можуть використовуватися для цифрового вираження вартості цих активів, а в фінансовій сфері розглядаються як інструмент для інвестицій. NFT випускаються централізовано (мають емітента), яким виступають особи або організації, що створюють NFT і переважно не на власному блокчейні, а на чинних блокчейнах з використанням спеціальних стандартів токенів (найпопулярнішими та широко використовуваними стандартами для NFT на блокчейні Ethereum є ERC-721 і ERC-1155, які дозволяють записувати унікальні метадані та атрибути для кожного NFT). Транзакції з NFT

обробляються не системою блокчейн, а смарт-контрактами на платформі блокчейн, яка використовувалася для їх створення.

Емітенти визначають властивості NFT, включно з його унікальними метаданими, зображенням тощо, правила, за якими цей NFT може бути переданий або проданий, встановлюють початкову вартість NFT, забезпечують автентичність контенту, технічну підтримку користувачам тощо. Вартість NFT формується не лише на попиті на ринку, але й залежить і від інших факторів (встановлення емітентом початкової вартості NFT, рідкість чи обмеженість випуску, ім'я та репутація художника, творця або проекту, який стоїть за NFT, історія власності, утилітарна цінність тощо).

В переважній більшості NFT не мають забезпечення, але в певних випадках (наприклад, NFT, який представляє власність на реальний художній твір або нерухомість) можуть бути забезпечені фізичними активами (у таких випадках NFT виступає як цифровий сертифікат, який пов'язаний з фізичним активом). Анонімність власників NFT також спірне питання. Хоча транзакції з ними здійснюються на блокчейні через криптографічні адреси, які не містять безпосередньо ідентифікаційної інформації про особу, вони є публічно доступними та можуть бути переглянуті будь-ким.

NFT є унікальним (невзаємозамінним) криптотокеном і має ідентифікатор, який відрізняє його від інших токенів. NFT не можна прямо замінити на інший NFT, оскільки кожен представляє собою унікальний актив або власність на актив, такий як цифрове мистецтво, віртуальна нерухомість або колекціонований предмет.

Отже, NFT – це криптопродукт, створений за допомогою системи розподіленого реєстру (на сучасному етапі переважно, блокчейну), криптотокени якого мають унікальні метадані та ідентифікатор, можуть використовуватися як цифрове вираження вартості та оборотоздатність (ними можна торгувати в цифровому форматі або переказувати, вони можуть використовуватись для платіжних або інвестиційних цілей) та надають право власності на певний елемент або частину вмісту унікального активу (витвору цифрового мистецтва, предметів колекціонування, музики, відео, віртуальної нерухомості тощо).

Ознаки NFT: 1) технічні: випускаються за допомогою технології розподіленого реєстру (на сучасному етапі блокчейну, переважно не на власному, а на чинних блокчейнах з використанням спеціальних стандартів токенів); мають централізований характер (є емітент – єдиний орган адміністрування, який контролює систему і випускає їх); транзакції обробляються не системою блокчейн, а смарт-контрактами на платформі; мають унікальні метадані та ідентифікатор; неповна анонімність власників; 2) фінансові: виступають цифровим вираженням вартості; випускаються емітентом; на формування вартості, крім попиту на ринку, впливають й інші фактори (унікальність характеристик, корисність для власника, рідкість чи обмеженість випуску, ім'я та репутація художника, творця або проекту, який стоїть за NFT, історія власності, утилітарна цінність тощо); є невзаємозамінними (нефунгібельними).

Література:

1. Мачулін Л. Вплив NFT (невзаємозамінних токенів) на світ мистецтва. URL. <file:///C:/Users/Admin/Downloads/254121--584315-1-10-20220325.pdf>
2. Beker, A., Martin, N. (2021, November 16). DW is auctioning NFT tokens to support press freedom. DW. URL. <https://www.dw.com/ru/dw-vystavljaet-naaukcion-nft-tokeny-s-celju-podderzhki-svobodypressy/a-59823942>
3. Ринок NFT у 2021 році досяг 17,6 мільярда доларів. <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/10/683725/>

*Санжаровська Лідія Ігорівна,
аспірантка кафедри приватного та публічного права
Київського національного університету технологій та дизайну*

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УПОВНОВАЖЕНИМ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Наділення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини контролем за додержанням законодавства про захист персональних даних [1] вказує на важливе значення цього інституту у захисті основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних. Особливої уваги потребує захист персональних даних у медичній сфері Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, оскільки медичні дані можуть оброблятися виключно за згодою пацієнта або в цілях охорони здоров'я.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб [2]. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – це призначений вищими органами державної влади контрольно-наглядовий, правозахисний, незалежний, політично-нейтральний, одноособовий чи колегіальний орган державної влади (посадова особа), уповноважений конституцією чи законом за власною ініціативою або зверненням громадян контролювати діяльність органів і посадових осіб щодо дотримання ними прав і свобод людини та громадянина. Як правило, він діє неформально на власний розсуд та рекомендує корегуючі дії, спрямовані на забезпечення прав і свобод людини та громадянина [3, с. 35]. Важливим критерієм правового статусу омбудсмана є його незалежність від будь-яких державних та інших органів. Відповідно до чинного законодавства, що визначає правовий статус Уповноваженого з прав людини, омбудсман здійснює свої функції у межах своєї компетенції незалежно від органів державної влади і управління, органів місцевого самоврядування, громадських та політичних організацій. Український омбудсман під час здійснення своїх функцій підпорядковується лише законові, міжнародним стандартам у сфері прав людини та керується внутрішніми переконаннями [4, с. 175].

У ст. 3 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» встановлено, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль щодо правової інформованості населення та захисту конфіденційної інформації про особу [2]. Перелік повноважень омбудсмана у сфері захисту персональних даних визначено у ст. 23 Закону України «Про захист персональних даних» [1], серед яких, насамперед, доцільно виділити ті, що спрямовані на захист права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних, а саме: проводити на підставі звернень або за власною ініціативою виїзні та безвиїзні, планові, позапланові перевірки володільців або розпорядників персональних даних; отримувати на свою вимогу та мати доступ до будь-якої інформації (документів) володільців або розпорядників персональних даних, які необхідні для здійснення контролю за забезпеченням захисту персональних даних; за підсумками перевірки, розгляду звернення видавати обов'язкові для виконання вимоги (приписи) про запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних, у тому числі щодо зміни, видалення або знищення персональних даних, забезпечення доступу до них, надання чи заборони їх надання третій особі, зупинення або припинення обробки персональних даних; складати протоколи про притягнення до адміністративної відповідальності та направляти їх до суду у випадках, передбачених законом.

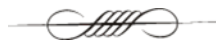
Порядок здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних визначено наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 8 січня 2014 року № 1/02-14 [5]. Слід також зазначити, що Уповноважений Верховної Ради з прав людини має право брати участь у судовому процесі з метою захисту права на невтручання в особисте життя, у зв'язку

з обробкою персональних даних (звернення до суду із позовом; участь у розгляді справ за його позовом (заявою); на будь-якій стадії розгляду вступати у справу, провадження в якій відкрито за позовами (заявами) інших осіб; подавати апеляційну, касаційну скарги, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, у тому числі у справі, провадження в якій відкрито за позовом (заявою) іншої особи), за умови обґрунтування неможливості особи самостійно здійснювати захист своїх інтересів [6, 7].

Водночас необхідно звернути увагу на те, що цифровізація та інформатизація суттєво впливають на відносини у сфері медичного обслуговування, це стосується і захисту персональних даних у сфері охорони здоров'я. Впровадження інформаційних технологій у медицину обумовило проблему несанкціонованого доступу до медичних даних пацієнтів. В цих умовах зростає значення інформаційної безпеки таких суб'єктів відносин, пов'язаних із персональними даними у сфері охорони здоров'я, як суб'єкт персональних даних, володілець персональних даних, розпорядник персональних даних, третя особа. У зв'язку з цим контроль за додержанням законодавства про захист персональних даних, особливо «чутливих даних», до яких відносяться і дані про здоров'я, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини потребує нових підходів щодо захисту персональних даних у сфері охорони здоров'я, які мають бути спрямовані на швидке та ефективне реагування на несанкціонований доступ до медичних даних пацієнтів.

Література:

1. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#top>.
2. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text..>
3. Марцеляк О.В. Інститут омбудсмана: теорія і практика: монографія. Х.: ХНУВС, 2004. 450 с.
4. Банах С.В. Функції омбудсманів у сучасному світі: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь, 2014. 236 с.
5. Порядок здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних: наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08 січня 2014 року № 1/02-14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1_02715-14#Text.
6. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Сапожник Дмитро Іванович,

доцент кафедри товарознавства, митної справи та управління якості

Львівського торговельно-економічного університету, кандидат технічних наук, доцент

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТРУКТУР, ДОТИЧНИХ ДО СФЕРИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Європейський Союз приділяє особливу увагу заходам з охорони здоров'я, безпеки та економічного добробуту споживачів. ЄС також просуває їхні права на отримання інформації та просвіти, сприяє захисту їхніх інтересів, і підтримує їх у створенні своїх власних асоціацій споживачів.

Злободенність теми впливає з очевидних фактів безперервного прогресу культури та цивілізації, який призвів до загального покращення умов життя людей, конкретизуючи питання збільшення спеціальних послуг, а також створення системи захисту прав споживачів,

забезпечену компетентними посадовими особами зі здійсненням своїх прямих функцій. В умовах переходу нашої держави до ринкової економіки, заміна керівної системи на адміністративну є необхідною умовою побудови правової держави. Одним із першорядних завдань нової держави є утвердження нової системи захисту прав споживачів, законодавчої бази, що регулює захист прав споживачів.

Дедалі уважніше ставлення влади ЄС до проблем і зростаючих вимог європейських споживачів (більш обізнаних про свої права та більш активних у тиску, який чинять на осіб, що визначають політику), знайшло своє відображення в процесі розвитку асоціацій споживачів. Впровадження загальних мінімальних стандартів у сфері безпеки продуктів, загальні правила, що стосуються віддалених продажів, маркування, продаж за допомогою комівояжерів та інші заходи спрямовані на запевнення споживачів, що вони отримають надійні товари високої якості та скористаються послугами в надійних умовах і без сюрпризів незалежно від того, в якій країні ЄС їх вироблено, тому що товари можуть вільно переміщатися в межах єдиного ринку.

Термін «захист споживачів» належить до «набору правових норм політичного характеру, які забезпечують дотримання прав та інтересів споживачів» [1, с. 317]. Поняття «споживач», поряд із поняттям економічного агента, точно визначає основних суб'єктів ринкової економіки. Споживач — це «фізична особа, яка придбаває, використовує або споживає як кінцевий одержувач товари, отримані від економічних агентів, або користується послугами, що надаються ними чи іншими організаціями».

Метою асоціацій споживачів є захист законних прав та інтересів споживачів, інформування їх за допомогою просвітницьких кампаній про значущість знання своїх прав, збирання інформації про їхні думки та проблеми і полегшення зв'язку між законодавчим органом і громадянами - споживачами.

Хоча й не володіють юридичним правом контролю, організації із захисту прав споживачів мають як надане законом право, так і обов'язок забезпечувати безперервне інформування споживачів, підтримувати їхні права, надавати їм незалежну інформацію щодо якості продукції виставленої на ринок комерсантами.

Асоціації із захисту прав споживачів призначені для захисту громадян у їхній ролі як споживачів, забезпечуючи необхідні рамки для безперешкодного доступу до товарів і послуг, їхнього повного інформування про основні характеристики товарів, захисту та забезпечення їхніх законних прав та інтересів у разі зловживань.

У цей самий контекст спрямована й увага Європейського Союзу, в сенсі інтеграції інтересів споживачів в усі його політики, асоціації споживачів, що робить його присутність відчутною в цьому полі, в сенсі інформування споживачів про нормативні акти, які перебувають у центрі уваги, розроблені на європейському рівні та включені в національне законодавство. Європейське співтовариство вжило заходів для захисту інтересів споживачів шляхом створення міцної інституційної основи.

Своєю чергою, споживачі набули ініціативи, насамперед зорганізувалися на місцевому рівні і стали являти собою силу і голос, який необхідно брати до уваги. Організаційні структури споживчого типу були розширені до рівня Ради Європи, до того ж розширивши свій вплив і національні та транснаціональні організації з метою захисту законних інтересів споживачів. Основною установою, що захищає інтереси європейських споживачів, став Генеральний директорат з питань конкуренцій (DG XXIV), маючий постійну місію з просування секторальної політики захисту споживачів і розвитку споживчої політики в цій галузі [2].

Серед основних типів установ і органів, створених і організованих державою з метою захисту прав споживачів, називають: департаменти із захисту прав споживачів; офіси або департаменти ціноутворення; центральні або регіональні лабораторії для аналізу; регіональні служби економічного нагляду або виявлення інформації тощо.

Будучи створеними державою з метою нагляду і фактичного забезпечення законодавчої підтримки в галузі захисту прав споживачів, можна було б подумати, що це була б їхня єдина

мета. Але конкретна ситуація показує, що ці спеціалізовані державні установи або органи відповідної галузі, володіють ширшими здібностями та інтересами, серед яких називають наступні: відстеження структури інформації, яку публікують для клієнтів різні фірми-виробники або комерційні компанії; визначення комерційними компаніями організації дій і заходів на користь споживачів; просування нових законів із метою запобігання реалізації неякісних товарів або комерційних практик.

Європейський Секретаріат з координації сприяє забезпеченню участі споживачів у розробленні стандартів SECO. Асоціації та незалежні групи споживачів складають:

- Федеральні спілки: наприклад, Федеральний союз споживачів Франції;
- Національні Асоціації споживачів (Англія);
- Національні спілки споживачів у різних країнах;
- Земельні Федерації та Союзи споживачів у Німеччині;
- Споживчі Асоціації, які знаходяться у США та Канаді [3].

На європейському рівні також діє чотири великі організації споживчого типу:

- BEUC (Європейське бюро Союзу Споживачів);
- CES (Європейська Конфедерація Профспілок);
- COFACE (Конфедерація Сімейних Організацій Європейського Співтовариства);
- EUROCOOP (Європейське Співтовариство Споживчих Кооперативів).

Споживчі кооперативи були створені споживачами для споживачів. Створені в дев'ятнадцятому столітті для захисту інтересів своїх членів, вони розгорнули діяльність у різних галузях: продуктів харчування, побутових електроприладів, відпочинку та дозвілля тощо. Саме таким чином, вони стали першими організаціями для споживачів, і згодом допомогли у створенні національних споживчих спілок. Основним принципом представлення інтересів споживачів є те, що кожен член кооперативу має право голосу («один член, один голос»). Це демократичний принцип, фундаментальний принцип тотожності кооперативу.

Кооперативи належать своїм членам. Члени кооперативу здійснюють прямий контроль над діяльністю кооперативів, збори яких організуються щороку. У зв'язку з цим, їхні члени обговорюють, як працюють кооперативи, які їхні перспективи тощо, та обирають свого представника. Ці збори є важливим форумом, у якому учасники можуть висловити свої інтереси як споживачі та визначити їхню роль і їхню спільну діяльність. Таким чином, дискусії, що проводяться на цих зустрічах, стосуються переважно проблем споживачів.

Ще одним важливим органом у галузі захисту прав споживачів є Європейська Асоціація з координування представлення прав споживачів, споживчого представництва та стандартизації (ANEC).

Це організація, що представляє інтереси європейських споживачів у галузі стандартизації та сертифікації, а також захисту інтересів споживачів у розробленні політики та законодавства в галузі стандартизації, з метою забезпечення високого рівня захисту інтересів споживачів. Являє собою національні організації споживачів країн-членів ЄС і ЄАВТ. Вона започаткувала відносини з такими організаціями, як CEN або CENELEC. Організація координує діяльність із захисту прав споживачів у рамках європейських органів зі стандартизації, з метою реалізації реального представлення інтересів споживачів у галузі стандартизації та підвищення ефективності цього представництва.

Важливу роль у захисті прав та інтересів споживачів відіграє забезпечення інституційної та організаційної бази через створення певних інституцій, які контролювали б дотримання відповідного законодавства. Тому необхідним є створення організацій, які забезпечували б контроль діяльності споживачів, спрямовували їх і надавали необхідну допомогу в разі появи нових товарів і послуг, про які споживач не має достатньої інформації, інформували б споживачів про товари та послуги, які можна підробити найлегше, або про товари, що не відповідають стандартам якості.

У підсумку зазначимо, що, незважаючи на достатню кількість праць, які стосуються юридичної регламентації захисту прав споживачів, ще існують недоліки та недопрацювання як у чинному законодавстві, так і в спеціалізованій доктрині, які потребують більш розгорнутої юридичної регламентації.

Захист прав споживачів, їхніх інтересів та безпеки є важливою складовою частиною як політики Європейського Союзу, так і політики внутрішнього плану окремих його членів. Захист прав споживачів являє собою основний компонент системи соціального захисту, маючи на увазі сукупність розпоряджень щодо громадської та приватної ініціативи, призначеної постійно забезпечувати і покращувати дотримання інтересів споживачів в організаціях із захисту прав споживачів.

Література:

1. Olaru, M., Schileru, I., Băietoni, P., Pamfile, R., Părăian, E., & Purcărea, A. *Fundamentele științei mărfurilor (Fundamentals of the Science of Commodities)*, București: *Editura Economică*. 2005. 438 p.
2. Directorate-General Competition (COMP). *EU Monitor*. 2024. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vg9hpralsuxy>.
3. Madalina C. *Organisme Europene Implicate in Protectia Consumatorilor*. Bucuresti. 2013. 19 p. URL: <https://ru.scribd.com/doc/310355876/Organisme-Europene-Implicate-in-Protectia-Consumatorilor>.

Сідоренко Юлія Михайлівна,
аспірант Міжнародного гуманітарного університету

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННІЙ ДЕПОРТАЦІЇ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Як констатують сучасні експерти, вчинення агресором та підконтрольними йому структурами під час масштабної російської агресії міжнародних злочинів на території України максимально загострила в українській правовій системі аспекти протидії злочинній депортації населення.

Вже 28 лютого 2022 р. структури ООН вимагали від РФ припинити порушення прав українських дітей, ці вимоги були РФ цілком проігноровані [1]. Аналіз діянь окупантів і їх посібників дозволив експертам Асоціації Реінтеграції Криму (АРК) стверджувати, що їх дії підпадають під склад злочину геноциду, а саме пункту «е» статті II відповідної Конвенції [2]; [3]; [4].

Серед іншого АРК спрямувала відповідне подання Спецдоповідачеві ООН у сфері культурних прав для її тематичної доповіді про зв'язок культурних прав та міграції [5]. Також АРК спрямувала повідомлення для тематичного дослідження Робочої групи ООН з насильницьких або недобровільних зникнень у вимірі розшуку депортованих дітей [6].

Крім того АРК спрямувала ще у лютому 2022 року повідомлення Спецдоповідачеві ООН з прав людини мігрантів, професору Феліпе Моралесу стосовно відповідних процесів [7]. 15 грудня 2022 р. Генасамблея ООН ухвалила чергову резолюцію, де зазначаються факти злочинного викрадення окупантами населення в Крим [8]. У 2022 р. було опубліковано Доповідь Спецдоповідача з питання про сучасні форми расизму A/HRC/50/61. Спецдоповідач відобразила у ній описані АРК катастрофічні збитки, завдані Україні, та вказала на викрадення та депортації [9].

Після цього АРК повідомляла у 2023 році про депортацію агресором українського населення Спецдоповідачу ООН з прав людини внутрішньо переміщених осіб професора Паулі Гавірію Бетанкур [10]. АРК повідомила про актуальність кваліфікації насильницької депортації українських дітей та методичних рекомендацій щодо розслідування таких злочинів

й Спецдоповідачеві ООН з сучасних форм рабства професору Томоя Обокате [11]; надалі це питання експерти АРК обговорили на окремій нараді, яку організував Спецдоповідач [12].

Слід додати, що 2023 році АРК проінформувала про незаконну депортацію рф українських дітей з використанням кримських таборів для їхньої концентрації й Спецдоповідача ООН з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, професора Сіобхан Маллаллі [13]. В грудні 2023 р. експерт АРК Борис Бабін обговорив питання депортації дітей на панельній дискусії Спецдоповідача ООН з питань права на освіту Фаріди Шахід у Женеві [14]; [4]. Зауваження № 1 2023 р. Комітету ООН з насильницьких зникнень CED/C/GC/1, до яких АРК направила повідомлення щодо депортації дітей агресором, визнали негативний вплив міжнародних збройних конфліктів на міграцію у контексті насильницьких зникнень [15]; [16]. Питання депортованих дітей експерти АРК обговорили й на Додатковій нараді ОБСЄ у червні 2023 р [17].

Питання депортації дітей органи ООН досліджували й у вимірі насильницьких зникнень [18]. Крім того 8 лютого 2024 р. Комітет ООН з прав дитини оприлюднив Заключні зауваження CRC/C/RUS/CO/6-7 щодо ситуації з порушеннями агресором профільної Конвенції ООН, де нагадав про військові злочини рф, що полягають у незаконній депортації дітей та незаконному переміщенні дітей з окупованих територій України [19]. Раніше АРК спрямувало Комітету повідомлення про депортацію українських дітей для Загального коментаря про права дітей на навколишнє середовище з особливим акцентом на зміну клімату [20]; [21].

Варто додати, що 22 квітня 2024 р. експерт АРК Олеся Цибулько взяла активну участь у дискусіях на паралельних заходах Додаткової наради ОБСЄ з людського виміру «Роль громадянського суспільства у просуванні та захисті міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права», що відбулася у Відні. На паралельному заході «Розкриття намірів: розслідування в контексті насильницького переміщення українських дітей росією», організованому Нідерландським Гельсінським комітетом, експерт АРК ініціювала дискусію щодо перспектив національного судового розгляду проти кремлівського диктатора у випадках депортованих дітей, як в Україні, так і в країнах-учасницях ОБСЄ.

Експерт наголосила, що не існує імунітету від подібних міжнародних злочинів і що крім того владимир путін з квітня не визнається як президент росії цивілізованими країнами, як це зазначено в згаданій резолюції 2540 (2024). Олеся Цибулько додала, що експерти АРК надали релевантні експертизи на запит прокуратури України щодо відповідних розслідувань [22].

Таким чином слід констатувати, що питання протидії злочинній депортації українського населення агресором не втрачає актуальності.

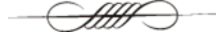
Література:

1. Russian War Crimes in Ukraine: Illegal Trafficking and Sexual Exploitation of Children. ARC's submission. UN, 2022. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/children/cfi/vulnerabilities-children/csos/2022-07-26/submission-sdgs-cso-ARC-second-submission.pdf>
2. Criminal Puppet of Russian Invaders' "Organs" and Millions on Organs. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/investigations/2023/01/12/criminal-puppet-of-russian-invaders-organs-and-millions-on-organs/>
3. Criminal Deportation to Occupied Crimea: New Trends. ARC, 2022. URL: <https://arcrimea.org/en/news/2022/11/08/criminal-deportation-to-occupied-crimea-new-trends/>
4. Сідоренко Ю., [н.к.] Бабін Б., Актуальні питання протидії злочинній депортації під час російської агресії. *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки*. Збірник тез (22–23 лютого 2024 року). Львів : Львівський ДУВС. 2024. С. 830-834.
5. Ukrainian Displaced Persons and Russian Discrimination. ARC's submission. UN, 2022. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/culturalrights/cfi-cultural-rights-and-migration/2023-01-30/Association-of-Reintegration-of-Crimea-cfi-cultural-rights.doc>

6. Russian Aggression, Enforced Disappearances and New Technologies. ARC's submission. *UN*, 2023. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/disappearances/cfi/newtechnologies/submissions/cso/wgeid-submission-association-reintegration-crimea.pdf>
7. Russian Aggression against Ukraine, Displacement and Deportation. ARC's submission. *UN*, 2023. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/migration/cfis/regularization/submissions-regularization-arc.doc>
8. New UN Resolution on Human Rights in Crimea. *ARC*, 2022. URL: <https://arcrimea.org/en/news/2022/12/16/new-un-resolution-on-human-rights-in-crimea/>
9. Russian Neo-Nazism Was Researched in UN Report on Crimean Examples. *ARC*, 2022. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2022/12/19/russian-neo-nazism-was-researched-in-un-report-on-crimean-examples/>
10. Russian Aggression against Ukraine and Internal Displacement: Current Challenges. ARC's submission. *UN*, 2023. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/internaldisplacement/cfis/thematic-priorities/subm-thematic-priorities-sr-cso-association-reintegration-crimea.pdf>
11. Russian Aggression against Ukraine, Illegal Deportation and Minors Slavery Issues. ARC's submission. *UN*, 2023. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/slavery/sr/reporthrc54/submission-slavery-hrc54-cso-arc_0.pdf
12. UN Discussion and International Crimes at Russia-Occupied Territories. *ARC*, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/09/19/un-discussion-and-international-crimes-at-russia-occupied-territories/>
13. Russian Aggression and Terrorism against Ukraine, Displacement and Deportation. ARC's submission. *UN*, 2023. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/trafficking/cfi-idp/Submission-by-Association%20of%20Reintegration%20of%20Crimea.pdf>
14. Deportation of Ukrainian Children: Expert Response Continues. *ARC*, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/12/08/deportation-of-ukrainian-children-expert-response-continues/>
15. Russian Aggression, Migration, Enforced Disappearances and UN Report. *ARC*, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/12/25/russian-aggression-migration-enforced-disappearances-and-un-report/>
16. UN Committee on Enforced Disappearances and Russian War Crimes. *ARC*, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/06/21/un-committee-on-enforced-disappearances-and-russian-war-crimes/>
17. Expert Reported OSCE on Forms of Counteraction Discrimination at Russia-Occupied Territories. *ARC*, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/06/26/expert-reported-osce-on-forms-of-counteraction-discrimination-at-russia-occupied-territories/>
18. Russian Ongoing Aggression against Ukraine and Protection of Dead Persons. ARC's submission. *UN*, 2024. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/executions/cfis/2024-protection-dead-persons/subm-protection-dead-their-cso-association-reintegration-crimea.pdf>
19. UN Committee on Rights of Child and Aggressor's War Crimes. *ARC*, 2024. URL: <https://arcrimea.org/en/news/2024/02/11/un-committee-on-rights-of-child-and-aggressors-war-crimes/>
20. Children's Rights to Environment, Russian Aggression in Ukraine and Ongoing Challenges for Climate Changes. ARC's submission. *UN*, 2023. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/crc/gcomments/gc26/2023/cs/GC26-CS-association-reintegration-crimea-2023-02-15.doc>

21. Sidorenko J., Deportation of Ukrainian Youth by Russian Invaders: Specifics of Legal Response. *ARC*, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/analytics/2023/03/04/deportation-of-ukrainian-youth-by-russian-invaders-specifics-of-legal-response/>

22. Crimean Challenges and OSCE Supplementary Human Dimension Meeting Side-Events. *ARC*, 2024. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2024/04/22/crimean-challenges-and-osce-supplementary-human-dimension-meeting-side-events/>

Соколюк-Орел Дар'я Андріївна

здобувачка вищої освіти першого («бакалаврського») рівня вищої освіти 1-го року навчання спеціальності 073 «Менеджмент» Миколаївського національного аграрного університету

ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним із найважливіших безпекових пріоритетів місцевих органів влади в умовах воєнного стану є забезпечення життєво важливих функцій та послуг. В умовах війни у регіонах активних бойових дій, прифронтових територіях відбуваються руйнування цивільної (міської) інфраструктури. При таких умовах окреслюються завдання, які постають перед місцевими органами влади у кризових ситуаціях [1, с. 42].

Розбудова системи забезпечення стійкості функціонування об'єктів цивільної (міської) інфраструктури багато в чому залежить від формування комплексу організаційно-правових інструментів цілей, механізмів та координації зусиль усієї системи управління: органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ, суб'єктів господарювання та організацій будь-якої форми власності. За час воєнних дій на території України масштаби руйнувань цивільних об'єктів є безпрецедентними. З самого початку повномасштабного вторгнення знищуються житлові будинки, комунальні заклади, господарські споруди, об'єкти цивільної енергетичної інфраструктури.

В таких умовах місцеві органи виконавчої влади повинні забезпечити стійкість територіальних громад до кризових ситуацій, мати плани підтримки життєво важливих функцій. Одним із завдань в умовах ведення бойових дій є організація пожежогасіння на об'єктах цивільної (міської) інфраструктури [2, с. 38]. Тому дуже важливо розглянути питання пожежогасіння та особливостей оперативних дій підрозділів ДСНС на об'єктах цивільної (міської) інфраструктури, що є важливим у забезпеченні стійкості життєво важливих функцій існування громад.

Із самого початку війни більшою мірою страждає міська інфраструктура: споруди, будівлі, системи і служби, які підтримують функціонування міста [3, с. 11]. Цивільні об'єкти піддаються вогневному ураженню практично усіма бойовими засобами, внаслідок чого відбуваються значні руйнування, гинуть люди, виникають складні пожежі.

Цивільне населення, на межі людських і технічних можливостей захищають рятувальники ДСНС [4, с. 125]. Від початку воєнних дій йми ліквідовано десятки тисяч пожеж, проведено безліч аварійно-пошукових та невідкладних робіт, знешкоджено велику кількість вибухонебезпечних предметів і мін тощо. Оперативно-рятувальні служби цивільного захисту (ОРСЦЗ) в умовах воєнного стану здійснюють свою діяльність відповідно до завдань, які покладені на ДСНС. Це набагато більше завдань, які були притаманні службі у мирний час (гасіння пожеж та проведення рятувальних робіт).

Під час воєнного стану служба отримала додаткове коло завдань, а саме: залежно від обстановки забезпечення електроживленням об'єктів цивільної (критичної) інфраструктури; проведення евакуації населення з небезпечних територій; ексгумація тіл загиблих громадян [5, с. 267]; доставка гуманітарної допомоги та вантажів тощо. Такий перелік завдань потребує концентрації зусиль і засобів, змін в організації діяльності служби.

Першочергові зміни, які були запроваджені у пожежно-рятувальних підрозділах ДСНС (ПРП ДСНС), зокрема міста Миколаєва: а) введений особливий режим несення служби - на чергуванні перебувала подвоєна кількість особового складу; б) в підрозділах у бойовий розрахунок була введена резервна техніка та обладнання; в) місцеві гарнізони були посилені оперативними підрозділами ДСНС, які були евакуйовані з окупованих територій.

Зрозуміло, що при гасінні пожеж та проведенні аварійно-рятувальних робіт (АРР), в умовах масштабних обстрілів, виникало значне навантаження на систему управління силами та засобами. В таких умовах у чергових частинах ОКЦ територіальних підрозділів ДСНС був організований посилений варіант несення служби, для керівництва гасінням пожеж був залучений начальницький склад оперативних груп Головного Управління ДСНС Миколаївської області.

Цілодобовий режим оперативного управління силами і засобами в таких умовах забезпечували оперативні штаби, які працювали в захищених пунктах управління. Їх діяльність полягала у: зборі інформації про оперативну обстановку [6, с. 101]; організації взаємодії між ПРП та службами забезпечення, підрозділами ЗСУ, ТРО, Нацполіції тощо. Бомбардування та обстріли об'єктів цивільної інфраструктури додали роботи підрозділам ДСНС: розвідка місць для укриття особового складу; виявлення наявних на місці робіт ВВП, що не розірвалися; у випадках повторних обстрілів вибір місць дислокації та маршрутів слідування; евакуація та рятування людей; розбирання завалів, вилучення постраждалих та загиблих тощо.

Рятувальні роботи та ліквідація наслідків ворожих обстрілів потребує достатньої кількості фахівців з рятувальних робіт та розбирання завалів на висотах. Нажаль на початок війни у підрозділах аварійно-рятувальних загонів спеціального призначення їх було недостатньо [7, с. 149]. Тому рішення о залученні на службу додаткового особового складу фахівців з досвідом виконання робіт на висотах був логічним та своєчасним.

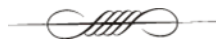
Під уламками конструкцій будівель і споруд, які були зруйновані бомбардуванням та обстрілами залишалися люди, які благали про допомогу. Для оперативності дій при деблокуванні поруч з рятувальниками, які вручну, використовуючи аварійно-рятувальний інструмент та засоби малої механізації, працювали кінологічні підрозділи. Величезний обсяг робіт при проведенні пошукових робіт, АРР при ліквідації завалів вимагає постійного оновлення та матеріально-технічного забезпечення [8, с. 74]. Підрозділи ПРП своєчасно отримали необхідну пожежно-рятувальну техніку та обладнання, захисний одяг, засоби розмінування та знешкодження ВВП, інженерні засоби важкої механізації тощо. Постійна допомога з боку центрального апарату ДСНС, Миколаївської міської ради поповнила парк новими видами пожежно-рятувальної та спеціальної техніки [9, с. 601], для розбирання завалів засобами малої і важкої механізації.

Отже, ефективність оперативних дій під час ліквідації пожеж та забезпечення готовності пожежно-рятувальних підрозділів до дій в умовах війни є одним із пріоритетних завдань ДСНС. Від взаємодії ПРП ДСНС, комунальних служб населених пунктів, правоохоронних органів, підрозділів ЗСУ, ТРО, піротехнічних підрозділів, представників місцевих адміністрацій залежить безпека громадян та їхній надійний захист від пожеж у багатьох населених пунктів України, які опинилися в зоні бойових дій, прифронтових зонах та зонах обстрілів, зокрема Миколаївської області. Надання допомоги підрозділам ПРП ДСНС є одним з пріоритетів для міської влади.

Література:

1. Іваненко В. С., Курепін В. М. Органи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Моделювання соціально-економічного розвитку в системі забезпечення продовольчої безпеки* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 10-11 трав.2023р.). Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 41-44. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13902>.

2. Петровських А. Д. Планувальні рішення комплексного плану, основа розвитку територій об'єднаних громад. *Інформаційно-психологічна та техногенна безпека: історичні аспекти, особливості захисту суспільства та особистості* : тези доповідей за результатами тематичного «круглого столу». (м. Миколаїв, 9 грудня 2022 р). Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 37-40. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12075>.
3. Блашук В. В. Захист енергетичної інфраструктури: аналіз української законодавчої бази. *Інформаційно-психологічна та техногенна безпека: історичні аспекти, особливості захисту суспільства та особистості* : тези доповідей за результатами тематичного «круглого столу». (м. Миколаїв, 9 грудня 2022 р). Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 10-13. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12063>.
4. Курепін В. М. Безпекові послуги в територіальних громадах. Актуальні питання. *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти*: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 2-3 листопада 2023 р.). Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 125-126. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/16254>.
5. Іваненко В. С., Курепін В. М. Реалізація заходів цивільного захисту у реформах місцевого самоврядування. *Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції* : матеріали X всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 25-27 жовтня 2023 року). Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 265-268. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15758>.
6. Орешко К. Ф., Курепін В. М. Безпечне існування міста: проблеми, компроміси. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України* : матеріали X всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 100-101. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17495>.
7. Іваненко В.С., Курепін В. М. Місцеві органи влади в умовах воєнного стану: повноваження та співпраця військових адміністрацій з органами місцевого самоврядування. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : V Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Хмельницький, 17 червня 2022 р). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 148-150. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11869>.
8. Курепін В. М., Курепін В. М. Безпека в умовах війни: виклики та загрози, шляхи вирішення. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України* : матеріали X всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 74-75. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17493>.
9. Дідняк А. В. Укритися, неможливо ризикувати: яким у Миколаєві був захист населення під час обстрілів ракетами. *Сталій розвиток міст* : матеріали XVI Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції : в 4-х ч. / Ч. 2., 21-22 квітня 2023 року. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. С. 598-602. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13796>.

*Солтус Денис Валентинович,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Державний земельний кадастр, як інтегрована система необхідних документованих відомостей про землю був запроваджений, як одна з обов'язкових умов вступу до ЄС. Адже саме відсутність єдиного земельного кадастру була однією з перепон щодо запровадження обігу земель сільськогосподарського призначення на території України. Протягом останніх років на законодавчому рівні постійно здійснювалось удосконалення механізмів публічного управління веденням Державного земельного кадастру, зокрема однією з останніх реформ мало стати впровадження автоматичного обміну даними між Державним земельним кадастром та Державним реєстром речових прав на нерухоме майно [1, с. 297].

Разом з тим, повномасштабна агресія Російської Федерації проти України викликала необхідність швидких дій для захисту суверенітету, територіальної цілісності України. Так, Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 року в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24.02.2022 року строком на 30 діб, в подальшому його дія неодноразово продовжувалася [2]. Вказане вимагало суттєвих змін в сфері публічного управління, в тому числі і у сфері ведення Державного земельного кадастру. Особливості функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану досліджувалася в роботах таких авторів, як І.А. Заплітна [3], Ю.В. Горун[4], О.С. Дорош, Й.М. Дорош, А.В. Тарнапольський, А.Й. Дорош[5], Г.М. Калетнік, Т.С. Томляк [6], І.О. Костяшкін, М.Ю. Михальова, С.М. Свиридовська [7], однак вважаємо, що наведена проблематика вимагає більш ретельного дослідження в силу складної соціально-політичної ситуації в нашій країні та триваючій російській агресії проти України.

Початок повномасштабного вторгнення також охарактеризувався наймасовішими у світовій історії кібератаками. Так, згідно звіту Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України лише за перших 2 місяці повномасштабного вторгнення було зареєстровано понад 550 кіберінцидентів, при цьому близько чверті атак, досліджених CERT-UA, було спрямовано на публічний сектор задля заволодіння персональними даними українців та знищення інфраструктури публічних сервісів, що в умовах війни є серйозною загрозою державній безпеці [8].

З метою запобігання несанкціонованого втручання та використання ворогом наявних інформаційних ресурсів усі державні реєстри, у тому числі Державний земельний кадастр були відключені. Публічна кадастрова карта перестала функціонувати. Як справедливо зазначили Калетнік Г.М. та Томляк Т.С. вказане унеможливило посвідчення будь-яких правочинів щодо купівлі-продажу, міни, дарування земельних ділянок тощо, укладення, поновлення, продовження та розірвання договорів оренди землі усіх форм власності [6, с. 86]. Тобто фактично обіг землі в Україні було призупинено.

Указом Кабінету Міністрів України від 7 травня 2022 року прийнято постанову №564 «Деякі аспекти управління та функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану». Вказаною постановою відновлено роботу Державного земельного кадастру та визначено особливості його функціонування в умовах воєнного стану в Україні. Зокрема, регламентовано процедуру внесення та зміну відомостей в Державний земельний кадастр, порядок користування такою інформацією, включаючи доступ до неї, а також правила оприлюднення інформації [9].

Відповідно до вказаної постанови було обмежено коло суб'єктів ведення Державного земельного кадастру, так внесення відомостей (змін до них) до кадастру та надання відомостей про відповідні об'єкти здійснюються виключно державними кадастровими реєстраторами Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру та її територіальних органів, що

включені до переліку державних кадастрових реєстраторів, які в умовах воєнного стану здійснюють свої повноваження тільки у межах адміністративно-територіальних одиниць, що не належать до територій активних бойових дій (крім територій активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси) або тимчасово окупованих Російською Федерацією територій, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій (надалі – Перелік територій), для яких не визначена дата завершення бойових дій або тимчасової окупації [9]. Вказаний перелік кадастрових реєстраторів розміщений на сайті Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру та є у публічному доступі.

Також згідно досліджуваної нами постанови уряду було змінено порядок отримання відомостей з Державного земельного кадастру, зокрема, якщо раніше до повномасштабного вторгнення оприлюднювалися усі відомості з моменту їх внесення до системи, натомість зараз оприлюднення відомостей не здійснюється. Публічна кадастрова карта не функціонує. Крім того, згідно змін законодавства центри надання адміністративних послуг або уповноважені посадові особи виконавчих органів ОМС, які успішно пройшли стажування у сфері земельних відносин, можуть надавати відомості з кадастру виключно у межах території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, за умови, що така адміністративно-територіальна одиниця не перебуває в зоні ведення бойових дій чи в тимчасовій окупації згідно Переліку територій. Вказані відомості надаються зацікавленим особам у формі витягів з Державного земельного кадастру, вивчення з картографічної основи Державного земельного кадастру, кадастрової карти (плану), копій документів, що створюються під час ведення Державного земельного кадастру, зокрема кадастрових планів земельних ділянок, без відомостей про координати поворотних точок меж об'єктів Державного земельного кадастру.

Доступ до відомостей про координати поворотних точок надається лише державним кадастровим реєстраторам, які включені до переліку, а також особам, які в установленому законом порядку внесені до Державного реєстру сертифікованих інженерів-землевпорядників та Державного реєстру сертифікованих інженерів-геодезистів і уповноважені на виконання під час дії воєнного стану на відповідних територіях обстежувальних, вишукувальних, топографо-геодезичних робіт, зокрема для складання документації із землеустрою [9].

На нашу думку більшість з вказаних обмежень в умовах війни є виправданою. Так, наявність у публічному доступі інформації про цільове призначення земельної ділянки, форму власності, відомості про власника, координати відповідних об'єктів, може використовуватися ворогом для пошуку, ідентифікації та визначення цілей для враження, а тому такі відомості в умовах війни повинні перебувати під ретельним контролем, а доступ до такої інформації має надаватися лише сертифікованим інженерам-землевпорядникам, інженерам-геодезістам, архітекторам, державним кадастровим реєстраторам.

Разом з тим, вважаємо необґрунтованим обмеження можливості надання відомостей з Державного земельного кадастру уповноваженими суб'єктами виключно у межах території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Вказані обмеження на нашу думку не є виправданими зважаючи на те, що у зв'язку із повномасштабною агресією Російської Федерації понад 3,6 млн. осіб стало внутрішньо переміщеними особами [10], а тому вимога звернення особи, за місцем знаходження відповідної земельної ділянки, що може бути географічно віддаленою від місця проживання заявника, може стати перешкодою у реалізації прав власників земельних ділянок. На нашу думку було б доречно повернути принцип екстериторіальності щодо надання відомостей з Державного земельного кадастру.

Ще однією особливістю управління веденням Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану є розширення повноважень Держгеокадастру в частині забезпечення доступу до Державного земельного кадастру та контролю за дотриманням вимог законодавства користувачами. Так, доступ до Державного земельного кадастру здійснюється за рішенням Держгеокадастру. Крім того, Служба у випадку виявлення порушень в діяльності державного кадастрового реєстратора, включеного до переліку, наділена повноваженнями на

тимчасове блокування доступу такого державного кадастрового реєстратора до Державного земельного кадастру на строк до семи днів, для вирішення питання про подальше відновлення доступу такому державному кадастровому реєстратору до Державного земельного кадастру або його анулювання [9].

Також з метою спрощення адміністративних процедур було внесено зміни до Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051, в частині удосконалення форм витягу з Державного земельного кадастру про земельну ділянку. Зокрема внесено зміни в частині відомостей про особу, яка склала кадастровий план земельної ділянки, а саме замінено підписи та печатки виконавців QR-кодами для спрощення підтвердження достовірності [11].

Ще однією новелою є можливість підтвердження сплати адміністративного збору за надання відомостей з Державного земельного кадастру електронною копією (у тому числі скрін-копією) відповідного платіжного документа [9].

Отже, збройна агресія Російської Федерації проти України та введення у зв'язку з цим на території України воєнного стану вимагали перебудови сфери публічного управління та її переорієнтацію на функціонування в нових умовах. Зазначені процеси не оминули і сферу адміністрування Державного земельного кадастру, зокрема було посилено контроль за діяльністю державних кадастрових реєстраторів, інших користувачів Державного земельного кадастру. З метою захисту чутливої інформації обмежено доступ до окремих його відомостей, призупинено функціонування Публічної кадастрової карти. Хоча вказані заходи і є виправданими в силу сучасних реалій, варто досить чітко зважувати накладення будь-яких обмежень, адже це може бути надмірно обтяжливим для землевласників та мати негативний вплив на темпи економічного зростання, що є критичним для нормального функціонування держави.

Література:

1. План для 2024-2027. UkraineFacility. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf> (дата звернення: 28.04.2024).
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. №64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 28.04.2024).
3. Залітна І.А. Земельне законодавство в період воєнного стану. Галицькі студії: *Юридичні науки*. 2023. №1. С.22-27 DOI: 10.32782/galician_studies/law-2023-1-4(дата звернення: 08.05.2024).
4. Горун Ю.В. Земельні правовідносини в умовах воєнного стану: аналіз ситуації та перспективи можливих змін. DOI: <https://doi.org/10.32782/chc.v047.2022.8>(дата звернення: 08.05.2024).
5. Дорош О.С., Дорош Й.М., Тарнапольський А.В., Дорош А.Й. Питання відображення чутливої інформації в Державному земельному кадастрі та її публічність в умовах військових викликів. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2022. № 4. С. 45-56. DOI: <https://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2022.04.05>(дата звернення: 08.05.2024).
6. Калетнік Г.М., Томляк Т.С. Актуальні проблеми земельних відносин в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. №2. С. 79-97. DOI: 10.37128/2411-4413-2022-2-6 (дата звернення: 28.04.2024).
7. Михальова М.Ю., Свиридовська С.М. Особливості ведення державного земельного кадастру в умовах воєнного стану. *XIII Міжнародна науково-технічна конференція аспірантів та молодих вчених «НАУКОВА ВЕСНА»* : тези доп., 1-3 берез. 2023р. Дніпро. 2023. С.50-52 URL https://rmv.nmu.org.ua/ua/arkhiv-zbirok-konferentsiy/naukova-vesna-2023/Scientific_Spring_2023.pdf (дата звернення: 05.05.2024).
8. WarinUkraine. Pulseofcyberdefense. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації. URL: <https://mcusercontent.com/95750673b8ed58984406ae56e/>

files/bbdf9e97-309d-8f93-27fb-5aa08703bbb2/SSSCIP_Digest_2022_09_12_ENG.pdf (дата звернення: 28.04.2024).

9. Деякі питання ведення та функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 р. № 564. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

10. Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 29.04.2024).

11. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2022 р. № 1051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-p#Text> (дата звернення: 01.05.2024).

Стеньгач Надія Олександрівна,
*професорка кафедри теорії та історії держави і права
 Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
 кандидатка історичних наук, доцентка*

ПІДПОРЯДКУВАННЯ ПРИВАТНОГО ІНТЕРЕСУ ЗАГАЛЬНО-СУСПІЛЬНОМУ БЛАГУ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ КУЛЬТУРІ КОЗАЦЬКОЇ СТАРШИНИ ГЕТЬМАНЩИНИ (СЕРЕДИНА XVII – XVIII СТ.)

Складовою політичної культури української еліти Гетьманщини виступали політико-культурні норми як загальноновизнані, сформовані під впливом цінностей, вимоги до поведінки політичних суб'єктів. Старшини як представники правлячого стану у виконанні своєї суспільної функції управління державою практично відразу ж наштовхнулися на потребу узгодження інтересів усіх соціальних верств, підпорядкування окремишнього, часткового інтересу загальносуспільному. Дана потреба викликала до життя відповідну норму: підпорядкування приватного інтересу суспільному благу.

На наявність даної норми у політико-культурному комплексі еліти України-Гетьманщини передусім вказує той факт, що саме загальносуспільним благом «посполитим добром», «загального добра радінням» т.ін. як метою своєї діяльності виправдовували учасники політичного процесу усі свої дії, засуджуючи при цьому будь-яке користолюбство. Так, за інструкцією І.Виговського миргородський полковник Г.Лісницький у переговорах з послами від турецького султана та польського короля мав підкреслювати, що підданство царю керівництво держави вибрало: «для милості самої православної віри, не даючись для своїх прибутків схилитися до їх намов і для допомоги всіх». [1, с.205]

Ще рельєфніше виявляється дана орієнтація у зверненні І.Виговського до європейських володарів з приводу війни з Москвою. Документ на самому початку містить запевнення, що розпочавши та провівши «війну з поляками» «свої приватні справи ми (Військо Запорозьке -) мали осторонь заради слави Божої та загального добра». [2, с.168]

Цю ж орієнтацію, але у формі критики містить лист правобережного генерального писаря Л.Бускевича до полковника Р.Дмитрашка-Райчі від 3 березня 1669 р., де він засуджував «наших людей військових» за «непостійність», визначаючи їх соціальну функцію так: «про спільне добро переважно радіти, а не про примхи». [3, с.209]

Так само пояснював мету своєї діяльності і сам правобережний гетьман. У жовтні 1675 р., шукаючи домовленості з І.Сірком про підданство Війську Запорозькому низовому, П.Дорошенко писав: «Незабаром гармати і всілякі запаси послати пораджу, тому що я не собі і не дітям моїм збиваю, тільки на оборону і на красу і на славу всього війська». [4, с.136]

Посилаючись саме на дану норму П.Орлик пояснював причину переходу І.Мазепи на бік Карла XII. У листі до С.Яворського колишній генеральний писар стверджував, що присягаючи на вірність змовницьким задумам, гетьман казав йому, що це він робить «не для

приватної моєї користі, не для високих гонорів, не для більшого збагачення, а ні для інших яких-небудь примх, але для вас всіх, хто під владою і регіментом моїм перебуває, для жінок і дітей ваших, для загального добра матері моєї вітчизни бідної України, всього війська Запорозького і народу Малоросійського, і для зміцнення і розширення прав і вольностей військових». [5, с.262-264]

Саме на службу суспільній справі вказували старшини Мазепі, коли той широко притворно засумнівався у доцільності організовуваної змови. Старшини, бачачи його, як описував П.Орлик, у «боязні і непевності, часто йому в Білій Церкві нагадували, щоб і про свою, і про спільну всіх цілість промишляв». [6, с.78]

Як бачимо, у політико-культурному комплексі старшин виробилося чітке протиставлення загальносуспільної справи приватним потребам. Турботу загальним благом вони підносили до рівня чесноти. Це ми читаємо, наприклад, і в щоденнику Генеральної Військової канцелярії за 2 квітня 1723 р.: «Писаний лист до посланих на Москву в інтересах Малоросії пп. Граб'янки... та Гамалія... похваляючи їм за те, що вони два з чуйності своєї до спільного добра, для справування доручених собі справ залишилися в Москві, а інші ні з чим звідтіля, з ними будши, додому їдуть». [4, с.187]

До загально-суспільного інтересу апелювали й учасники боротьби за владу. Найсерйознішими обвинуваченнями, які учасники цієї боротьби могли висунути один одному, були звинувачення у нехтуванні загальносуспільними інтересами, загальним благом і т. п. За це засуджували попередніх гетьманів, наприклад, представники оточення Д.Многогрішного, що вели переговори з московським урядом щодо змісту Глухівських статей. Вони, зокрема, стверджували, що «по смерті Б.Хмельницького, по ньому наступні гетьмани, для своєї честі і собі примноження маєтності Війська Запорозького обмежували вольності» [8, с.112].

Практично одночасно, 19 лютого 1669 р. подібна думка була висловлена й на Правобережжі. П.Дорошенко у листі до київського воєводи П.Шереметтева критикував тих «закутних гетьманчиків», які «для своєї привати повстаючи, статейні речі (договори - О.С.) псували». [2, с.168]

Спроби П.Дорошенка отримати підтримку з боку Запорозької Січі, його опонент І.Самойлович оцінив як такі, що лише принесуть шкоду загальносуспільним інтересам: «...На зруйнування порядку доброго і на знищення України, а особливо на згубу людей чесних...». [5, с.262-264]

На ідеї турботи про загальне благо будував за останнього гетьманування свою пропагандистську роботу і Ю.- Хмельницький. У листах від 3 липня та 8 серпня 1677 р. до канівців та чигиринців, він стверджував, що жоден з гетьманів неспроможний гарантувати Війську Запорозькому дотримання привілеїв та вольностей, якщо він «своім недозрілим розумом і марнослав'ям піднісся в гордість, не бажаючи нікому доброго, лише собі самому» або ж «за користю погнався і за славою свого світу, тимчасово панівною». [2, с.228]

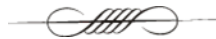
В орієнтаціях на загальносуспільне благо як сенс діяльності представника еліти українські старшини піднялися до усвідомлення необхідності контролю за її окремими представниками. В умовах змагання між гетьманом та старшинським загалом дана орієнтація знайшла свою реалізацію насамперед у потребі відділення гетьманського особистого скарбу від державного.

Потрібно відзначити, що навіть під кінець існування України-Гетьманщини, серед представників шляхетського стану знаходилося ще доволі представників політичної елітарної традиції, щоб з трибуни З'їзду старшин 1763 р. пролунали, звичайно, зі сподіванням на розуміння і підтримку, слова: «Заради любові до вітчизни, заради власної вашої і нащадків ваших честі і користі, об'єднайте всі сили розуму вашого, зміцніть їх патріотичним натхненням, і забувши усі пристрасті і партикулярні користі, подумайте про відновлення колишніх Вітчизни вашої порядків та добробуту». [8, с.112]

В цілому, до самого скасування інституції гетьманства в українському суспільстві йшла природна боротьба окремишнього, часткового і загальносуспільного, а її наслідками було постійне відтворення політико-культурних орієнтацій на служіння загальному добру.

Література:

1. Смолій В., Степанков В. Українська державна ідея XVII–XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації. Київ : Інститут історії України НАН України, 1997. 368 с.
2. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России собранные и изданные археографическою комиссиею. Спб.: Тип. В.Пратца, Т.ХІІ. 1872. 398 с.
3. Источники Малороссийской истории, собранные *Д. Н. Бантыш-Каменским*. Москва : В. Унив. Тип., 1858. Ч. 1. 339 с.
4. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. СПб., Т. 7 : 1657-1663, 1668-1669 / [ред. Н. И. Костомаров]. 1872. 398 с.
5. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. - СПб., Т. 8 : 1668-1669, 1648-1657 / [ред. Н. И. Костомаров]. 1875. 400 с.
6. Окиншевич Л. Центральні установи України-Гетьманщини. // Праці комісії для виучування історії західно-руського та українського права. Київ: Друк. Укр. акад. наук, 1926. 302 с.
7. Величко С. Літопис. Київ: Дніпро. 1999. 564 с.
8. Когут З. Російський централізм і українська автономія / З. Когут; Канадський інститут українських студій. Ліквідація Гетьманщини 1760-1830. Київ: Основи, 1996. 317 с.

Сукмановська Лідія Михайлівна,

*доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

РЕАГУВАННЯ ПОЛІЦІЄЮ НА ЗАЯВИ ТА ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ²

Відповідно до закріплених законодавством завдань поліцією здійснюється: превентивна та профілактична діяльність, спрямована на запобігання домашньому насильству; виявленню причин та умов, котрі сприяють учиненню домашнього насилля; ужиття заходів із усунення таких причин; ужиття заходів із встановлення випадків домашнього насильства; негайне припинення адміністративних та кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством; досудове розслідування проваджень у справах про випадки домашнього насилля; розшук осіб, котрі ухиляються від виконання покарання, у тому числі осіб, які переховуються від органу досудового розслідування й суду; доставлення осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, а також осіб, що вчинили адміністративне правопорушення; ужиття всіх заходів задля надання невідкладної домедичної й медичної допомоги особам, що є постраждалими від домашнього насильства; у межах компетенції контроль за додержанням вимог чинного законодавства з приводу опіки та піклування над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування; реалізація заходів із запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням у середовищі дітей; соціальний патронаж щодо дітей, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі; оперативно-розшукова діяльність згідно із нормами чинного законодавства та ін. [1].

Отже, підрозділи органів Національної поліції України, без перебільшення, у державі займають чільне місце серед суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насиллю

² Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише автору і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть за них нести відповідальність.

, адже саме дана інституція реалізує обов'язок із безпосереднього здійснення комплексу попереджувальних (превентивних) заходів та заходів припинення правопорушень.

Приймання і реєстрування заяв (повідомлень) – є отриманням заяв й повідомлень про кримінальні правопорушення, а також інші події і присвоєння для них порядкового номеру, що здійснюється відповідною службовою особою органу поліції [2].

Згідно із Наказом МВС України № 100 від 08.02.2019 року «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події» джерелами інформації про кримінальні правопорушення й інші події являються:

1) заяви (повідомлення) осіб, які надходять до органу (підрозділу) поліції, особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування, або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв (повідомлень);

2) самостійно виявлені слідчим (дознавачем) або іншою посадовою особою органу (підрозділу) поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення;

3) повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється в його вчиненні;

4) інше [2].

Задля інформування соціуму про порядок приймання, реєстрації звернень (повідомлень) у доступних для громадян місцях, зокрема у приймальнях громадян органів (підрозділів) Національної поліції розміщується пам'ятка щодо порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події [2].

Приймання звернень (повідомлень) не залежить від місця та часу учиненого правопорушення й об'єму одержаної інформації. Воно реалізується органом (підрозділом) поліції цілодобово, за принципами безперервності та невідкладності.

Повноваження підрозділів лінії «102» із запобігання та протидії домашньому насильству закріплені Наказом МВС України від 27 квітня 2020 року № 357 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» [3].

Підрозділи «102» забезпечують прийняття заяв та повідомлень про учинення домашнього насильства. У відповідності із п.п. 3 п. 11 Розділу III зазначеної Інструкції оператор лінії «102» зобов'язаний при надходженні заяв та повідомлень про випадки скоєння домашнього насильства, злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості, а також інших злочинів запитати заявника, із оператором якої статі той бажає спілкуватися [3].

Черговою службою забезпечується своєчасне реагування та скерування екіпажів поліції на випадки домашнього насилля. Від того, наскільки якісно оператор лінії «102» та оперативний черговий підрозділу поліції зберуть попередню інформацію, буде залежати особиста безпека поліцейських, що реагуватимуть на виклик, а також потерпілих осіб.

Прийом та розгляд уповноваженими підрозділами органів Національної поліції заяв (повідомлень) про скоєння домашнього насильства здійснюється у відповідності до Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України, затвердженого Наказом МВС України від 15 листопада 2017 року № 930. Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства визначений спільним наказом Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180.

У часі війни комплекс реагування на факти домашнього насилля у нашій державі змінився, однак це не свідчить про безвихідь. За таких випадків доцільним є зосередження на інформування осіб, постраждалих від насильницьких дій, про необхідність розроблення особистого плану безпеки, із урахуванням воєнних реалій, а також необхідності зменшення

ізоляції під час наростаючої напруги й звернення по допомогу до оточуючих. Обов'язково план безпеки для потерпілої особи повинен включати необхідність зібрання тривожної валізи із особистими документами й речами першої необхідності. В регіонах, де ведуться бойові дії або на тимчасово окупованих територіях, головне - евакуюватися. Також, доцільно звернутися із заявою до органу (підрозділу) поліції, задля фіксації факту насильства, або зафіксувати звернення до Урядової «гарячої» лінії 15-47, яка відповідно до п. 50 Постанови КМУ має проінформувати уповноважений підрозділ органів Національної поліції [4, с. 156-160].

Поліцейським важливо інформувати постраждалих осіб про «гарячі» лінії, де вони матимуть змогу отримати психологічну допомогу й контакти місцевих суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству.

Водночас, важливим являється питання збору, збереження і передачі компетентним правоохоронним структурам доказових даних про вчинення домашнього насильства. Важливим є інформування про те, що існує необхідність у встановленні свідків, очевидців обставин події, запису їхніх контактів, максимально зібраних підтверджуючих даних (фото, скріншоти, відеозаписи, листування) та передання їх поліцейським.

З початком війни у багатьох регіонах спостерігалось зменшення чисельності звернень громадян з приводу домашнього насильства. Це у більшій мірі пов'язано із тим, що налякані війною постраждалі особи применшують значення вчиненого стосовно них домашнього насильства порівняно із артилерійськими обстрілами, вбивствами та іншими жорстокими злочинами ворога. Також у багатьох містах відсутня фізична можливість повідомлення про домашнє насильство, позаяк ці території можуть перебувати в окупації або бути щойно деокупованими.

Домашнє насилля під час воєнного часу є поширеним явищем, яке є не менш небезпечним ніж у мирний період. Особи, яким завдано таких насильницьких дій під час війни, складніше знаходять вихід зі скрутного становища, адже часто вони є обмеженими в пересуванні, фінансово залежними від кривдника, у них відсутня можливість просити про допомогу. Щобільше, вони згодні потерпати від насильницьких дій, позаяк більшим є страх смерті від ворожого обстрілу. Під час воєнного стану у людей присутня думка про те, що їхнє повідомлення про домашнє насильство не буде розглянутим, оскільки поліцейські тепер надзвичайно заняті додатковим об'ємом повноважень. Несвоєчасне реагування поліцією на факти домашнього насилля може призвести до його посилення й можливих смертельних наслідків. Зокрема, у воєнний час є непоодинокі випадки вбивств, вчинених у колі сім'ї. Підсилює ризики тяжких випадків також велика кількість зброї, наявної в українців [4, 156-160].

На жаль, із проблемою домашнього насильства стикається багато українців. Це ганебне явище не втратило своєї актуальності під час війни.

Література:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: Наказ МВС України № 100 від 08.02.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>
3. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: наказ МВС України від 27 квітня 2020 року № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>
4. Роль і завдання поліції в місцевій системі запобігання та протидії домашньому насильству: посіб. / С.В. Альошкін, К.Л. Бойчук, О.В. Даценко, О.В. Ковальова / за заг. ред. А.Б. Благої. - К., 2023. - 221с.

Терлецький Дмитро Сергійович,
завідувач кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОЄКТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ПУБЛІЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ»: КРОК НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ?

Проект Закону України «Про публічні консультації» № 4254 [1] (далі – законопроект № 4254) Кабінет Міністрів України подав до Верховної Ради України далекого 23 жовтня 2020 р. Утім, аби усвідомити дійсну тривалість владних намагань упорядкувати інститут публічних консультацій, доречно нагадати про першу спробу – проект Закону України «Про публічні консультації» № 7453 від 27 грудня 2017 р. [2], який через суттєві зауваження [3] був врешті-решт повернутий на доопрацювання ініціатору внесення.

Законопроект № 4254 (як і попередня ітерація), будучи спрямований на визначення порядку проведення публічних консультацій з усіма ключовими зовнішніми та внутрішніми зацікавленими сторонами та громадськістю під час формування та реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення, змістовно пов'язаний із впровадженням принципів належного державного управління [4], зокрема, принципів щодо розроблення та узгодження політики [4, с. 18]. Законопроект № 4254, відповідно, недвозначно пов'язаний із євроінтеграційними прагненнями України.

У контексті цих прагнень видається незаперечним, що головний виклик для України, як зрештою – для будь-якої іншої держави, яка прагне набути членства в Європейському Союзі, полягає не стільки у тому, як провести реформи, скільки у тому, як нормативні та інституційні зміни трансформувати на далекосяжні зміни в практиці правового та демократичного врядування у довгостроковій перспективі [5, с. 82].

Послідовно обстоюючи таку позицію, разом з тим важко утриматися від глибокого занепокоєння за результатами аналізу доопрацьованого після ухвалення у першому читанні ще 5 березня 2021 р. законопроекту № 4254.

Перша причина такого занепокоєння – безпідставно надмірна тривалість роботи над законопроектом № 4254. Ані беззаперечно виправдане бажання забезпечити якомога більш належне дотримання високих правил техніки нормопроекування та опрацювання наданих зауважень та пропозицій; ані прямий зв'язок із нещодавно ухваленими законами України «Про правотворчу діяльність» [6] та «Про лобіювання» [7], що визначає потребу узгодження із їх положеннями; ані врешті-решт триваюче війна на знищення України, на моє глибоке переконання, не є прийнятними підставами для настільки тривалих зволікань. Достатньо сказати, що тільки з моменту публічної презентації доопрацьованого законопроекту № 4254 у березні 2023 року натепер минуло вже більше року.

Друга причина такого занепокоєння – принципові зміни в законопроекті № 4254, які найперше стосуються відмови від обов'язковості проведення публічних консультацій щодо законопроектів, які вносяться до Верховної Ради України народними депутатами України як суб'єктами права законодавчої ініціативи, та відчутне збільшення періоду часу, на який відтерміновано набрання законопроектом № 4254 чинності.

У презентованому у березні 2023 року і наявному дотепер варіанті доопрацьованого законопроекту № 4254 народний депутат України може – *але не зобов'язаний* – проводити публічні консультації щодо законопроекту до внесення його на розгляд Верховної Ради України (частина перша статті 8). Положення статті 18, які визначають наслідки порушення порядку проведення публічних консультацій або їх непроведення, відповідно, спроектовані таким чином, аби *унеможливити* настання будь-яких негативних наслідків, якщо народний депутат України не скористається наданим йому правом проводити публічні консультації.

У результаті складної та витонченої інтерпретації втілених в приписах Конституції теорії представницької демократії та системи парламентаризму, які публічно наводяться в аргументування такого принципово значущого виключення в законопроекті № 4254, маємо

оксюморон: обов'язкове проведення публічних консультацій щодо тих законопроектів, які вносяться до парламенту, власно, парламентарями, порушує їх права як «...представників Українського народу у Верховній Раді України...» [9] та заперечує парламентаризм.

Прагматично оцінюючи інститут публічних консультацій, обов'язковість яких як така не спроможна ані замінити, ані забезпечити їх дієвість, разом з тим переконаний, що пропонувані зміни є щонайменше безпідставними та такими, що закладають на майбутнє нормативне підґрунтя для маніпулятивних практик у законотворчій діяльності.

Не менш сумнівним видається й закладене в доопрацьованому законопроекті № 4254 суттєве відтермінування набрання ним чинності, яке, за єдиним виключенням, не містить жодної диференціації. Відповідно до пункту 1 Прикінцевих та перехідних положень закон має набрати чинності через дванадцять місяців з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні. Єдине виключення стосується встановленого обов'язку Кабінету Міністрів України та органів місцевого самоврядування вжити заходів щодо прийняття, оновлення нормативних актів відповідно органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, що впливають із закону, забезпечивши набрання ними чинності одночасно з набранням чинності цим законом.

Пропонований підхід, не розрізняючи дужі різних за природою та статусом суб'єктів проведення публічних консультацій – народних депутатів України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування та, наприклад, саморегулювні організації під час виконання ними визначених законом владних повноважень – відтерміновує проведення публічних консультацій у вкрай складний період перших повоєнних місяців, коли потреба саме в консенсусних рішеннях безумовно буде пріоритетною. Можливим і цілком резонним шляхом врівноваження доцільності швидких та ефективних рішень та інклюзивності при їх розробці та прийнятті, думається, має стати продумана диференціація, яка врахує різницю в природі та статусі та, що важливіше, в інституційній спроможності суб'єктів проведення публічних консультацій.

Нарешті, третя причина занепокоєння відносно законопроекту № 4254 – неготовність чи то неспроможність урядовців, найперше народних депутатів України, врахувати наведені вище та інші зауваження, зокрема відносно проведення публічних консультацій органами місцевого самоврядування, які вже неодноразово публічно артикульовані представниками експертної спільноти та громадянського суспільства, зокрема й на спільних із урядовцями інформаційно-комунікативних заходах [10-11].

Склалася, справді, ілюстративна ситуація: робота над законопроектом, покликаним врешті-решт, після стількох років, визначати порядок проведення публічних консультацій з усіма ключовими зацікавленими сторонами, наочно ілюструє наявний натепер стан речей, так чітко визначений у Пояснювальній записці до законопроекту №4254: переважаючий формальний підхід до відповідних процедур, що має наслідком прийняття неефективних владних рішень [12]. Мимоволі задаєшся риторичним питанням, а чи справді ми прагнемо впровадити ті принципи належного державного управління?

Література:

1. Про публічні консультації : проект закону України від 23.10.2020 р. № 4254. *Верховна Рада України. Законопроекти.* URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4415> (дата звернення : 18.04.2024)

2. Про публічні консультації : проект закону України від 27.12.2017 р. № 7453. *Верховна Рада України. Законопроекти.* URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63237 (дата звернення : 18.04.2024)

3. Висновок Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про публічні консультації» (реєстр. № 7453 від 27.12.2017 р.). *Верховна Рада України. Законопроекти.* URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63237 (дата звернення : 18.04.2024)

4. Принципи державного управління. Видання 2023. *SIGMA Programme*. URL: <https://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration-2023-edition-UKR.pdf> (дата звернення : 18.04.2024)

5. Терлецький Д. Прихильність України до конститутивних цінностей ЄС: доктринальний та практичний виміри // Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21 квітня 2023 року). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2023. С. 80-83.

6. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#n310> (дата звернення : 18.04.2024)

7. Про лобіювання: Закон України від 23.02.2024 р. № 3606-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-IX#Text> (дата звернення : 18.04.2024)

8. Презентація проекту закону «Про публічні презентації», 20 березня 2023 р. *Українське національне інформаційне агентство «УКРІНФОРМ»*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3682768-prezentacia-proektu-zakonu-pro-publicni-konsultacii.html> (дата звернення : 18.04.2024)

9. Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 р. №2790-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення : 18.04.2024)

10. Тимошук В. Врятувати закон «Про публічні консультації», 22 лютого 2023 р. *Українська правда. Колонки*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/02/22/7390495/> (дата звернення : 18.04.2024)

11. Відбулося обговорення законопроекту «Про публічні консультації», 05 березня 2024 р. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://pravo.org.ua/vidbulosya-obgovorennya-zakonoprojektu-strong-pro-publicni-konsultatsiyi-strong/> (дата звернення : 18.04.2024)

12. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про публічні консультації» від 27.12.2017 р. № 7453. *Верховна Рада України. Законопроекти*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4415> (дата звернення : 18.04.2024)

Тернущак Михайло Михайлович,

доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ «Ужгородський національний університет», доктор юридичних наук, доцент

Постоєнко Тимофій Андрійович,

студент Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, волонтер ЗСУ

СТРАТЕГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Війна в Україні трансформувала міжнародні безпекові механізми, консолідувала зусилля країн західного блоку щодо підтримки України у її прагненні відстояти незалежність та відновити суверенітет над окупованими територіями. Повномасштабна військова агресія РФ, починаючи з лютого 2022 року, продемонструвала недієздатність попередньо укладених на міжнародній арені угод (як приклад Будапештський меморандум, Мінські домовленості) як політико-правового інструмента світової політики стосовно вирішення міжнародних конфліктів.

Країни ЄС, ще на початку вторгнення РФ рішуче виступили єдиним фронтом засудивши зухвалу агресію, терміново відреагувавши, відкрили границі прийнявши та надавши прихисток людям які рятувалися від війни, постійно ухвалюються рішення щодо підтримки фінансування України з різних джерел з метою стабілізації бюджету і основне

здійснюються неприпиняючі поставки озброєння яке є критично необхідним для відбиття нападу. Наразі відбувається поглиблена співпраця в оборонному секторі, це і спільне виробництво окремих видів озброєння, модернізація ВПК України, виробництво безпілотних наземних, повітряних та морських пристроїв, посилення проти-повітряної оборони.

В умовах відновлення територіального суверенітету та державних кордонів, на нашу думку, необхідно інтенсифікувати роботу у площині забезпечення державної безпеки на міжнародному рівні, що неможливо без активної участі міжнародної спільноти при підписанні майбутньої мирної угоди з відновленням державних кордонів. Логічний кінець – це вступ України до Північно-атлантичного альянсу (НАТО), що надасть змогу реалізувати, безпекові гарантії. На даний час, спостерігаємо укладення двохсторонніх міждержавних безпекових угод щодо співпраці у сферах ВПК.

Важливий фактор – це структурування економіки воєнного часу Україною згідно з безпековим ризиком. Проводиться вироблення оптимальних шляхів розподілу економічного та безпекового функціоналу регіонів. Це і релокація виробництва та бізнесу, забезпечення надійної логістики, гуманітарно-соціальні питання.

Ще 08.04.2022 провідними світовими економістами (Торбйорн Бекер, Баррі Айхенгрін, Юрій Городніченко, Сергій Гурієв, Саймон Джонсон, Тимофій Милованов, Кеннет Рогофф та Беатріче Ведер ді Мауро) у «RAPID RESPONSE ECONOMICS» було опубліковано статтю «A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine/Нарис про відбудову України», у якій вперше було напрацьована стратегія відновлення України [1]. Відтак, основними джерелами допомоги мають стати:

- двостороння допомога, що реалізовуватиметься за рахунок таких форм як гранти, кредитні гарантії, кредити, натуральні внески, в тому числі передбачена можливість адмініструвати окремі види підтримки через різні агенції, такі як USAID (США), SIDA (Швеція) та інші;

- допомога Міжнародних інституцій, зокрема через Світовий банк (СБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Міжнародного валютного фонду (МВФ) у частині надання короткострокового фінансування для забезпечення доступу до іноземної валюти та покриття тимчасових фіскальних дисбалансів. Також діяльність ЄС з можливістю створення трастових фондів для реконструкції України та надання доступу Україні до спеціальних процедур, таких як структурні фонди ЄС, які доступні для країн ЄС;

- можливість використання конфіскованих російських активів, як приклад російський фонд національного добробуту, резерви російського центробанку, з виробленим міжнародним судовим механізмом для передачі відповідних активів Україні з подальшим цільовим використанням. Сюди також варто додати конфіскацію поточних доходів Росії від нафти та газу за аналогією із виплатами Іраку Кувейту протягом 30 років після вторгнення Іраку до Кувейту;

- приватні джерела, а саме кошти які зараховуватимуться до спеціально утворених приватних фондів та внески окремих осіб.

18.05.2022 р. Європейська комісія шляхом проведених консультацій з іншими європейськими інституціями (COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS) затвердила План допомоги та відбудови України «UKRAINE RELIEF AND RECONSTRUCTION», що базується на чотирьох стовпах реконструкції держави, таких як:

- відбудова країни, зокрема інфраструктури, медичних послуг, житла та шкіл, а також цифрової та енергетичної стійкості відповідно до найновіших європейських політики та стандарти;

- продовження модернізації держави та її інституцій для забезпечення ефективного управління та поваги до верховенства права шляхом надання підтримки адміністративного потенціалу та технічної допомоги, в тому числі на регіональному та місцевому рівнях;

- реалізація структурного та регуляторного порядку денного з метою поглиблення економічної та суспільної інтеграції України та її народу з ЄС відповідно до його Європейського шляху;

- підтримування відновлення економіки та суспільства України шляхом сприяння сталій та інклюзивній, економічній конкурентоспроможності, стійкості торгівлі та розвитку приватного сектора, сприяючи зеленому та цифровому переходу країни [2].

14.05.2024 р. Рада Європейського Союзу з економічних та фінансових питань схвалила довгоочікуваний План України у межах Інструменту ЄС Ukraine Facility на 2024-2027 роки, яким передбачена процедура прямої бюджетної підтримки. Так, фінансова допомога від ЄС у 2024 році складе 16 млрд євро, із яких 3 млрд євро – гранти [3].

Загалом стратегія відновлення України після війни повинна базуватися на програмі допомоги на поновлення української держави після війни, на прикладі Плану Маршалла.

Відповідна Програма допомоги на відновлення української держави після війни повинна стати одним із ключових напрямів координованої діяльності публічних органів України в цей складний для країни час. Узгоджена робота має проводитися на внутрішньому (національному) рівні в тісній координації органів публічної адміністрації, правоохоронних та судових органів, муніципалітетів та представників наукових кіл, інститутів розвитку громадянського суспільства так і на міжнародному рівні із залученням держав G20 та міжнародних організацій (ООН, ЄС, ОБСЄ, РЄ, НАТО, МБРР, МВФ, ЄБРР, ВООЗ, МАГАТЕ, ЮНЕСКО та інших).

Вважаємо, що в основі розробки «Програми допомоги на відновлення української держави після війни» повинна стати напрацьована концепція, яка уніфікувала теоретико-правові аспекти організації механізму втілення та реалізації відповідних заходів.

Так, необхідно розробити загально-теоретичні та праксеологічні засади програми допомоги на поновлення держави після війни, дослідивши такі складники:

- перше, поняття формування міжнародної програми допомоги Україні на прикладі Програми поновлення Європи (European Recovery Program): прогрес і недоліки;
- друге, застосування правового забезпечення Плану маршала (Програми економічної допомоги європейським державам після другої світової війни): погляд із сьогодення;
- третє, врахування недоліків та прорахунків у використанні міжнародної донорської допомоги для відбудови і реформування України після Революції гідності та в період агресії РФ 2014 року.

Напрацювати дипломатичні та політико-правові підстави для розробки і запровадження міжнародної програми допомоги світовим співтовариством Україні у відновленні економіки у післявоєнний період. Тут слід проводити роботу у площині:

- розробки і подальшої реалізації законодавчих актів в Україні по відновленню понесених збитків, завданих російською агресією та розробка шляхів юридичних практик стягнення з РФ контрибуції. Варто відзначити, що перші кроки вже зроблені 03.03.2022 був прийнятий Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів»;

- залучення міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, МВФ та ін.) до оцінки нанесених збитків до розшуку та арешту російських активів за кордоном для вилучення та компенсації на користь України;

- визначення ролі правоохоронних органів України в проведенні експертизи з оцінки завданих матеріальних та моральних збитків юридичним та фізичним особам, в підготовці матеріалів до міжнародних судів.

- обґрунтування фактичних сум допомоги на підставі експертних оцінок завданих збитків Україні та надання можливості іноземним спонсорам переконатися у достовірності розрахунків.

В результаті варто провести фактичну правову роботу відносно подання пропозицій керівникам країн G20 щодо здійснення фінансової та технічної допомоги Україні протягом 20 років.

Розробити та прийняти комплекс законодавчих актів, які гарантуватимуть ефективне використання міжнародної фінансової та технічної допомоги для розвитку економіки та військового потенціалу.

Створити та запустити на інституційному рівні в дію органи контролю та моніторингу за ефективним використанням міждержавної допомоги за участі громадськості та представників держав спонсорів [4, с. 6].

Література:

1. A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine. URL: <https://cepr.org/content/blueprint-reconstruction-ukraine>
2. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS «UKRAINE RELIEF AND RECONSTRUCTION» URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ukraine-relief-reconstruction_en.pdf
3. Рада ЄС затвердила План України: найближчим часом до держбюджету надійде 1,9 млрд євро у межах Інструменту ЄС Ukraine Facility. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/eu_council_approved_ukraine_plan_ukraine_will_receive_eur_19_billion_under_the_eus_ukraine_facility_in_the_nearest_future-4602
4. Білоус В.Т., Тернушак М.М. Правові гарантії фінансової безпеки з надання допомоги Україні після війни. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 8. С. 5–10.

Тицька Яна Олександрівна,

*доцент кафедри державно-правових дисциплін факультету права та економіки
Міжнародного гуманітарного університету, кандидат юридичних наук*

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УНІВЕРСАЛЬНИХ УГОДАХ ЩОДО ПРАВ ЛЮДИНИ

Окремим виміром універсальних угод стосовно наукової діяльності слід вважати універсальні договори щодо прав людини. Варто констатувати, що питання наукового пошуку та наукових досліджень у міжнародному праві має потужний зв'язок з виміром сталого розвитку та, відповідно, прав людини у вимірі універсальних декларацій, схвалених на профільних конференціях ООН.

Насамперед це Стокгольмська Декларація Конференції ООН з проблем навколишнього середовища 1972 року, яка відзначила про те, що «у ході довгої і болісної еволюції людства на нашій планеті було досягнуто такої стадії, на якій в результаті прискореного розвитку науки і техніки людина набула здатності перетворювати численними шляхами і в небачених досі масштабах своє довкілля». Водночас ця сама Декларація буквально через декілька речень відзначила, що «з кожним днем разом із соціальним прогресом та розвитком виробництва, науки та техніки підвищується здатність людини покращувати якість навколишнього середовища» [1].

Наукова діяльність згадується у двох принципах цієї Декларації; відповідно до принципу 18 «наука і техніка, вносячи свій внесок у соціально-економічний розвиток, повинні бути використані з метою визначення та запобігання випадкам заподіяння шкоди довкіллю та боротьби з ним, а також для вирішення проблем довкілля на благо всього людства». Та, згідно з принципом 20, «національні та багатонаціональні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, пов'язані з проблемами довкілля, мають отримати підтримку у всіх країнах», та для цього слід «сприяти вільному потоку сучасної наукової інформації» [1].

Наступний фундаментальний акт відповідного спрямування, Ріо-де-Жанейрська декларація з навколишнього середовища та розвитку 1992 року, згадує про наукову діяльність

у принципі 9, відповідно до якого держави повинні співпрацювати для зміцнення з нарощування національного потенціалу забезпечення сталого розвитку, «завдяки поглибленню наукового розуміння шляхом обміну науково-технічними знаннями та розширення розробки, адаптації, розповсюдження та передачі технологій, включаючи нові та новаторські» [2].

У цьому вимірі варто навести й Цілі сталого розвитку, як «ключові напрямки розвитку країн, що були ухвалені на Саміті ООН зі сталого розвитку на період від 2015 до 2030 року», що нараховують 17 Глобальних цілей, яким відповідають 169 завдань. Серед іншого до таких завдань, а саме до 9.5 та 9.6, Цілями віднесене активізацію наукових досліджень, «у тому числі шляхом стимулювання до 2030 року інноваційної діяльності та значного збільшення кількості працівників у сфері науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у розрахунку на 1 мільйон осіб, а також державних та приватних витрат на такі роботи» [3].

Водночас власне універсальні конвенції та інші акти у сфері прав людини доволі обмежено розкривають як питання наукової діяльності у цілому, так й право людини на таку діяльність зокрема. Це певною мірою контрастує з амбіційною статтею 27 Загальної декларації прав людини 1948 року [4], відповідно до якої кожна людина має право вільно брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами, та кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових праць, автором яких вона є.

Ці тези були розвинуті у частині 1 ст. 15 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року [5], що закріпила як право кожної людини на користування результатами наукового прогресу та на їх практичне застосування, так й право людини на користування захистом моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з науковими працями, автором яких вона є.

У решті норм цієї статті Пакту додається, що заходи, яких повинні вживати держави «для повного здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для охорони, розвитку і поширення досягнень науки та культури»; що держави «зобов'язуються поважати свободу, безумовно необхідну для наукових досліджень і творчої діяльності» та «визнають користь, що дають заохочення і розвиток міжнародних контактів та співробітництва в науковій і культурній галузях» [5].

Водночас ці норми не отримали свого розвитку у спеціалізованих універсальних конвенціях, покликаних усунути нерівність у доступі до прав людини для конкретних категорій осіб. Прикладом, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 року не гарантує недискримінації у сфері науки та згадує про наукову діяльність лише у преамбулі, констатує, що «всяка теорія переваги, основаної на расовій відмінності, в науковому відношенні хибна» [6].

При цьому про право на наукову діяльність не вказують й затверджена під егідою ЮНЕСКО Конвенція з подолання дискримінації в освіті 1960 року [7], й схвалена під егідою Міжнародної організації праці Конвенція про дискримінацію у сфері праці та занять 1958 року [8]. Аналогічно, не гарантують права наукової діяльності Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей 1990 року [9] та Конвенція про права інвалідів 2006 року [10], так саме як й Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року [11].

Остання згадує про наукову діяльність лише у частині 3 ст. 11, декларуючи, що національне законодавство, яке стосується захисту прав на освіту та працевлаштування жінок, «періодично має бути розглянуте в світлі науково-технічних знань, а також переглянуте, скасоване або розширене, наскільки це необхідно».

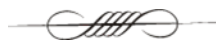
Таким чином відносно ретельна регламентація категорій науки та наукової діяльності в галузевих міжнародних договорах певною мірою контрастує з ситуацією в міжнародному праві прав людини, яке надає тільки загальні гарантії права на науковий пошук та права на його результати.

При цьому відповідні права людини на сьогодні залишаються на глобальному рівні не захищеними від дискримінації щодо суб'єкту, що становить істотну проблему для подальшого

удосконалення цих гарантій в діяльності конвенційних органів. Перспективою подальшого розвитку таких стандартів є їх відображення у документах, які гарантують колективні права, насамперед у вимірі сталого розвитку.

Література:

1. Declaration on the Human Environment, Adopted by the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 16 June 1972. *UN*. URL: <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/29567/ELGP1StockD.pdf>
2. Rio Declaration on Environment and Development, 13 June, 1992. *UN*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/200866>
3. Sustainable Development Goals. <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
4. Universal Declaration of Human Rights. 10 December 1948. *UN*. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
5. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. 16 December 1966. *UN*. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>
6. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. 21 December 1965. *UN*. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>
7. Convention Against Discrimination in Education. 14 December 1960. *UN*. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-discrimination-education>
8. Convention concerning Discrimination in Respect of Employment and Occupation or Discrimination (ILO Convention No.111). *ILO*. URL: https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C111
9. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families. 18 December 1990. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-protection-rights-all-migrant-workers>
10. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. 12 December 2006. *UN*. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>
11. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women. 18 December 1979. *UN*. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

Тичинська Юліанна Юрївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Конституція України – це основний закон України, яка регулює взаємовідносини між державою та громадянами та яка була прийнята 28 червня 1996 року. Вона визначає основні принципи організації держави, гарантує права і свободу громадян, які є недоторканими, встановлює порядок функціонування влади та системи правосуддя. Конституція України відіграє важливу роль для законодавства та політичного життя країни. Конституція визначає функції та повноваження Президента, Верховної Ради, уряду, судових органів та всіх інших органів влади, закріплює цілісність території та нормативну єдність України. Прийняття Конституції закінчило процес становлення України як суверенної, незалежної держави.

Основними особливостями про Конституцію України є:

1. Принцип верховенства Конституції. Конституція України є нормативним актом, який має найвищу правову силу і є основою для всього законодавства країни. Усі інші нормативно-правові акти повинні відповідати Конституції і не суперечити їй.

2. Засади конституційної системи. Конституція України встановлює принципи правової держави, розділення влади на законодавчу, виконавчу та судову, а також гарантує рівність перед законом усіх громадян незалежно від раси, кольору шкіри, релігії, політичних поглядів тощо.

3. Гарантія прав та свобод громадян. Конституція України закріплює основні права та свободи людини і громадянина, серед яких право на життя, свободу слова, право на освіту, охорону здоров'я, приватну власність тощо. Усі органи влади зобов'язані захищати ці права та не допускати їх порушень.

4. Принцип відповідальності перед громадянами та перед законом. Конституція передбачає відповідальність державних службовців та органів влади перед громадянами за свою діяльність, а також перед законом за порушення законів та Конституції. Забезпечення виконання законів та Конституції є обов'язком кожного громадянина та органу влади.

Прийняття Конституції засвідчило досягнення певної стабільності в українському суспільстві. Адже сам цей процес, як правило, зумовлюється переходом суспільства до якісно нового стану; в Україні результатом зміни суспільного ладу стало формування громадянського суспільства і демократичної, соціальної, правової держави. Конституція України закріплює основи її суспільного і державного ладу, визначає напрями розвитку суспільства і держави, основи організації та діяльності органів публічної влади, встановлює конституційні гарантії здійснення прав і свобод людини і громадянина, спрямовує розвиток державної та самоврядної форм народовладдя. Вона є Основним Законом не тільки держави, а й суспільства, оскільки встановлює засади організації не лише державного механізму, але й інститутів громадянського суспільства, визначає державний і суспільний лад України. [1]

Прийняття Конституції України включає в себе різні етапи. Перший етап – прийняття Декларації про державний суверенітет, 16 липня 1990 року, в якому містяться основні положення про незалежність та самостійність держави. Цей документ був важливим етапом у встановленні країни як незалежної в межах Конституції та створив правову основу для подальшого розвитку української держави. Другий етап – прийняття Акту проголошення незалежності України, 24 серпня 1991 року. Цей акт офіційно проголосив про встановлення державної незалежності від Радянського Союзу та став ключовою подією в історії країни, розпочавши новий етап у розвитку української державності. Третій етап – процес проведення та розробки Конституції. 27 червня 1996 року розпочалося позачергове засідання Верховної Ради, яке тривало фактично безперервно майже добу. Одним з депутатів був Михайло Сирота, який упродовж 15 годин простояв за трибуною, відстоюючи права та обов'язки громадян, за що його прозвали «батько конституційної ночі». Четвертий етап – конституційна реформа.

Таким чином, чинну на сьогодні Конституцію України було прийнято Верховною Радою України. Голосування було проведено 28 червня 1996 року о 9 годині 33 хвилині. В голосуванні взяло участь 387 народних депутатів України («за» – 338, «проти» – 18, «утрималось» – 5, «не голосувало» – 26). Конституція України включає в себе XV розділів, які об'єднують 166 статей і 17 пунктів, що складають останній XV розділ [2].

Отже, Конституція України становить фундамент для побудови правової держави, захисту прав та свобод громадян, забезпечення природнього розвитку демократичного суспільства та держави в цілому. Вона є основою для реалізації громадянами своїх прав та обов'язків, а також гарантією стабільності та розвитку країни на основі принципів справедливості та законності.

Література:

1. Микола Марчук, “Конституція України як Основний Закон суспільства і держави.”
URL: <https://univd.edu.ua/uk/news/10164>
2. “Конституція України та її розвиток.”
URL: https://arm.nai.au.kiev.ua/books/konst_pu/rozdil/rozdil2.html

Токар Алла Миколаївна,

*доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ВИЩУ ОСВІТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна завжди формувала державну політику з урахуванням не лише збереження вищої освіти, а й постійного її розвитку та підвищення якості. Право на вищу освіту є конституційним, тому його реальна гарантованість державою, навіть в умовах воєнного стану, є надзвичайно важливою. Широкомасштабна збройна агресія російської федерації проти України спонукала законодавця у березні 2022 року доповнити Закон України “Про освіту” окремою статтею 57-1. “Державні гарантії в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану”, якою були встановлені додаткові гарантії для осіб, які вимушено змінили місце проживання, залишили місце роботи та навчання. Для всіх учасників освітнього процесу гарантується організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною; збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат, передбачених законом; місце проживання та забезпечення, у разі потреби, харчуванням.

Важливою гарантією реалізації права здобуття вищої освіти є також надання відстрочки під час мобілізації. Так, Законом України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” в п.3 пп.1 ст. 23 передбачено, що здобувачі вищої освіти на період навчання не підлягають призову на військову службу під час мобілізації. Нормативне закріплення даного положення забезпечується державою лише тим здобувачам, хто навчається на денній або дуальній формі у послідовних рівнях освіти. Вимога щодо послідовності рівнів освіти обґрунтовано була встановлена законодавцем на другому році воєнного стану в державі, адже статистичні данні кількості здобувачів вищої освіти старше тридцяти років вказують на різке їх збільшення після оголошення воєнного стану.

Пропонуємо розглянути кількісні показники здобувачів вищої освіти даної вікової категорії в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова. Так, в 2021 році до університету було зараховано 85 вступників віком старше тридцяти років (51 жінка та 34 чоловіка), з них 43 вступника вік яких становить сорок і старше років. Кількість зарахованих вступників старше тридцяти років становила 12,5% від загальної кількості зарахованих вступників, кількість зарахованих вступників старше сорока років становила 6,3% від загальної кількості вступників (в 2021 році до університету було зараховано 678 осіб).

В 2022 році до університету було зараховано 93 вступника віком старше тридцяти років (23 жінки та 70 чоловіків), з них 48 вступників вік яких становить сорок і старше років. Кількість зарахованих вступників старше 30 років становила 10,9% від загальної кількості зарахованих вступників, кількість зарахованих вступників старше 40 років становила 5,6% від загальної кількості зарахованих вступників (в 2022 році було зараховано 848 осіб).

В 2023 році до університету було зараховано 72 вступника (26 жінок та 46 чоловіків) віком понад тридцять років, з них 34 вступника вік яких становить сорок і старше років. Кількість зарахованих вступників старше тридцяти років становить 8,8% від загальної кількості зарахованих вступників, кількість зарахованих вступників старше сорока років становить 4,1% від загальної кількості зарахованих вступників (станом на 20 вересня 2023 року зараховано 814 осіб).

Хоча кількісні показники вступників вікової категорії старше тридцяти років до університету по відношенню до загальної кількості зарахованих осіб протягом 2021-2023 років, без врахування гендерної належності, вказують на їх зменшення: 8,8% - у 2023 році, 10,9% - у 2022 році та 12,5% - у 2021 році, однак показники щодо вступників-чоловіків старше

тридцяти років, свідчать про їх збільшення по відношенню до загальної кількості зарахованих осіб: в 2023 році — 5,6%, в 2022 році — 8,2%, 2021 році — 5,0%.

Безумовно, що право на вищу освіту передбачає можливість здобувати її впродовж усього життя, але перебування нашої держави в умовах воєнного стану виправдано позбавляє осіб, які здобувають так звану другу вищу освіту, коли освітній рівень послідовно не збільшується, права на відстрочку від мобілізації в період навчання. Вважаємо, що запровадження позбавлення права на відстрочку від мобілізації на період непослідовного навчання є виправданим заходом, який наблизить Україну до перемоги.

Література:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

Трут Анастасія Миколаївна,

*здобувачка освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПОНЯТТЯ ТА ФУНКЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Виникнення населених пунктів посприяло розвитку проблеми пов'язаних з регулюванням різних інтересів громадян і це в свою чергу змусило владу країн створити повноважні органи які будуть вирішувати місцеві питання “на місцях”. Місцеве самоврядування, є закріплене Конституцією та законами ознака реальної демократії, яка надає право людям здійснювати управління своєю територією.

Державне управління в Україні здійснюється державними органами влади та органами місцевого самоврядування. Склад і структура регіональних органів державного управління та місцевого самоврядування регулюються Конституцією України, законами України “Про місцеве самоврядування в Україні”, “Про місцеві державні адміністрації” та іншими правовими документами. До системи органів державної виконавчої влади входить місцева державна адміністрація, яка і є місцевим органом виконавчої влади.[2]

Призначення місцевого самоврядування є доволі очевидним якщо спиратись на історію його виникнення, це:

1) зміцнення засад та впливу КУ на територіях, що надані певній громаді. Це означає, що місцеві органи самоврядування повинні дотримуватись Конституції і разом з тим контролювати належне виконання її засад та запобігати їх порушенню.

2) забезпечення реалізації конституційних прав людини і громадянина. Це означає, що місцеві органи самоврядування мусять вести контроль за вільною можливістю реалізації своїх прав і свобод кожним жителем та сприяти їх захисту.

3) Створення умов для забезпечення життєвих потреб та законних інтересів населення. Це є забезпеченням базових потреба людини, такі як потреба в їжі, житлі, безпеці і т.д. А також можливість забезпечити дотримання законних інтересів, наприклад мати юридичний захист в судді чи високу заробітну плату за свою роботу.

Якщо розбирати функції місцевого самоврядування то слід почати з визначення повноважень з яких вони і впливають, тому Закон "Про місцеве самоврядування в Україні" визначає групи повноважень місцевого самоврядування в таких сферах та галузях: [1]

- соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку;
- бюджету, фінансів і цін;
- управління комунальною власністю;

- житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку;
- будівництва;
- освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту;
- регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища;
- соціального захисту населення;
- зовнішньоекономічної діяльності;
- оборонної роботи;
- вирішення питань адміністративно-територіального устрою;
- забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян;
- відзначення державними нагородами, відзнаками Президента України та присвоєння почесних звань України.

Класифікація функцій місцевого самоврядування може поділятися за об'єктами і суб'єктами. Перше з зазначених вміщує друге.

Визначення функції місцевого самоврядування можна сказати, що це визначені Конституцією і законами України основні напрямки діяльності територіальних громад, органів місцевого самоврядування з вирішення завдань місцевого самоврядування.[3]

До них належать: Політичні функції, які пов'язані з здійсненням регіональної політики та забезпечення демократії на повноважній їм території. Економічна, що пов'язана з використанням бюджетних і позабюджетних коштів, контроль за комунальними підприємствами та контроль за податками. А також соціальна і культурна функції, вміщують в собі культурний та соціально економічний розвиток, що є собою: контроль за закладами освіти, культури та охорони здоров'я, надання соціальних допомог, розвиток і поширення місцевих та державних ЗМІ та інші функції

Україна, яка є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, повинна підтримувати та розвивати місцеве самоврядування за для покращення свого демократичного і правового статусу та розвитку громадянського суспільства.

Література:

1. ЗАКОН УКРАЇНИ "Про місцеве самоврядування в Україні" 280/97-ВР поточна редакція від 19.04.2024

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#n287>

2. Ладонько Л. С. РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ. УДК 352.07 Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів

URL:

<http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/12837/2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

3. НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПРАВ ЛЮДИНИ МУЛЬТИМЕДІЙНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/konst_pu/rozdil/rozdil13.html

4. Конституція України 254к/96-ВР від 28.06.1996р.

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4381>

Тягай Вікторія Олегівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Належне функціонування системи адміністративного судочинства є запорукою захисту прав і свобод громадян від свавільних дій органів державної влади та місцевого самоврядування. Одним з важливих елементів цієї системи є застосування заходів процесуального примусу, спрямованих на забезпечення належної поведінки учасників судового процесу та виконання ними процесуальних обов'язків.

Питання застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві є досить актуальним та дискусійним, оскільки з одного боку, вони є необхідними для забезпечення ефективності судочинства, а з іншого – можуть обмежувати права і свободи учасників процесу. Тому важливо знайти правильний баланс між цими двома аспектами, врахувавши як інтереси правосуддя, так і дотримання принципів верховенства права та поваги до прав людини.

Тож, для розкриття цієї теми, в першу чергу варто з'ясувати значення та суть поняття «заходи процесуального примусу».

Заходи процесуального примусу в адміністративному процесі є процесуальними діями, що вчиняються судом у визначених законом випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства [1].

Заходи процесуального примусу включають попередження, видалення із залу судового засідання, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід та штраф.

Застосування заходів процесуального примусу вирішується судами всіх ланок судової системи на власний розсуд та подеколи є чи не єдиним об'єктивно необхідним методом, що спроможний припинити порушення, які стали перешкодою в розгляді справи [1].

Однак, не дивлячись на те, що заходи процесуального примусу в адміністративному процесі є досить важливим інструментом, який допомагає забезпечити повне, об'єктивне та неупереджене вирішення адміністративних справ. Існують деякі проблеми в їхньому належному застосуванні, зокрема:

1. Недосконалість законодавчого регулювання. Кодекс адміністративного судочинства України містить досить обмежений перелік заходів процесуального примусу, а їх застосування не завжди чітко врегульоване. Зокрема, існують проблеми з визначенням підстав та порядку застосування окремих заходів, розмірів штрафів тощо. Так, стаття 144 КАСУ передбачає лише 4 види заходів процесуального примусу: попередження, видалення із залу судового засідання, тимчасове вилучення доказів для огляду судом, штраф [3]. При цьому чітко не визначені підстави та порядок їх застосування. Наприклад, відсутні критерії визначення розміру штрафу, що створює простір для свавілля суддів.

2. Неузгодженість судової практики. Через прогалини в законодавстві та відсутність єдиних підходів, спостерігається неоднакове застосування заходів процесуального примусу різними судами. Це може призводити до порушення принципу рівності перед законом та невизначеності правозастосування. Суди по-різному тлумачать і застосовують заходи процесуального примусу. Так, Вищий адміністративний суд у низці рішень визнавав незаконним накладення штрафу на державні органи, а деякі суди продовжували це робити. Також трапляються випадки, коли штрафи накладаються без належного обґрунтування.

3. Проблеми забезпечення права на справедливий суд. В окремих випадках не виправдано жорстке застосування заходів процесуального примусу може розглядатися як обмеження права на справедливий судовий розгляд. Необхідно забезпечити баланс між примусовими заходами та принципами верховенства права. Зловживання заходами

процесуального примусу може розглядатися як порушення права на справедливий суд. Наприклад, у рішенні «Жовнер проти України» ЄСПЛ визнав надмірним штраф у понад 6000 грн для пенсіонера за неповагу до суду, без належного врахування його майнового стану.

4. Відсутність ефективних механізмів контролю. Так, законодавство не передбачає чітких процедур судового контролю за застосуванням заходів процесуального примусу, а також оскарження таких рішень судів. Єдиним способом є подання окремої скарги, проте судова практика щодо цього різниться. Відсутність належного механізму перегляду створює ризик свавільного застосування примусових заходів.

5. Неефективність окремих заходів. Практика показує, що деякі заходи процесуального примусу, передбачені чинним законодавством, є малоефективними через складність їх реального виконання. Наприклад, тимчасове вилучення доказів для огляду судом на практиці майже не застосовується через складність процедури. Також малоефективним є видалення осіб із зали судового засідання у зв'язку з відсутністю реальних санкцій за невиконання. Тому, необхідний перегляд системи таких заходів.

Таким чином, можна побачити суттєві проблеми у сфері правового регулювання та практики застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві України. Чинний Кодекс адміністративного судочинства лише фрагментарно врегульовує це питання, не визначаючи чіткі підстави, порядок та критерії застосування різних примусових заходів. Це створює передумови для неоднакового правозастосування різними адміністративними судами, коли одні й ті самі порушення тягнуть різні заходи реагування.

Окрім того, відсутність належних законодавчих гарантій може призводити до невинуватого й надмірного застосування таких заходів як штрафні санкції чи тимчасове вилучення доказів. Як наслідок, порушується принцип пропорційності та право особи на справедливий судовий розгляд відповідно до практики Європейського суду з прав людини. Додатковим недоліком є відсутність ефективних механізмів судового контролю за рішеннями про застосування заходів процесуального примусу та їх оскарження.

Загалом наявна система застосування заходів примусу у адміністративному судочинстві характеризується низкою правових прогалин, неузгодженостей та невідповідностей принципам верховенства права й справедливого судочинства. Це вимагає комплексного реформування чинного законодавства та формування єдиної судової практики з метою усунення виявлених недоліків та забезпечення належних процесуальних гарантій для учасників адміністративного процесу.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2747-15#n10562>
2. Мороз Н.С., Сидор Н.Т. Видалення із залу судового засідання як захід процесуального примусу в адміністративному судочинстві. *Правові новели*. 2021. № 13. с. 199–20
3. Сливка М. М., Свита Х. О. Особливості застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 402–405. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.71>

Федоров Юрій Володимирович,
аспірант Львівського університету бізнесу та права

РОЛЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ТА ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Захист осіб з інвалідністю є важливим обов'язком держави, який впливає з міжнародних стандартів прав людини, національного законодавства та моральних принципів справедливості. Держава має забезпечити рівні можливості для інвалідів у всіх сферах життя, включаючи освіту, зайнятість, доступ до медичних послуг та інфраструктури. Вказане передбачає створення умов, що дозволяють інвалідам повноцінно брати участь у суспільному житті без будь-яких обмежень через їхню інвалідність.

Органи державної влади, які функціонують як її представники повинні також в умовах демократії та верховенства права забезпечити соціальний захист та підтримку для осіб з інвалідністю, щоб вони могли реалізувати свої базові потреби та жити достойно. Передбачає така діяльність надання фінансової допомоги, медичних послуг, реабілітаційних програм та інших форм підтримки, спрямованих на полегшення життя інвалідів та їхніх родин.

Держава має забезпечити захист прав інвалідів від будь-якої форми дискримінації та насильства. Це означає вжиття заходів для забезпечення їхньої безпеки, а також правового захисту у випадках порушення їхніх прав. Вона повинна гарантувати, що інваліди можуть користуватися своїми правами і свободами на рівних з іншими громадянами.

Нарешті, держава має розвивати та підтримувати систему реабілітації та підготовки інвалідів до повноцінного участі у суспільстві. Це включає в себе надання доступу до медичних та реабілітаційних послуг, навчальних та професійних програм, а також створення сприятливих умов для їхньої соціальної інтеграції. Держава має активно сприяти розвитку потенціалу інвалідів і створювати умови для їхнього самореалізації у всіх аспектах життя.

Від імені держави її завдання й функції реалізовує публічна влада, тому вагомо дослідити її роль у захисті та протидії дискримінації осіб з інвалідністю.

Публічна влада відіграє ключову роль у захисті прав осіб з інвалідністю, забезпечуючи їм рівні можливості та доступ до всіх сфер життя. Вагомо, що всі гілки влади є задіяними у цьому процесі.

По-перше, законодавча влада приймає закони та регуляції, що гарантують права інвалідів. Ці нормативні акти можуть включати права на доступність інфраструктури, освіти, праці, а також соціального захисту. Крім того, вони забезпечують інвалідам право на захист від будь-якої форми дискримінації на основі їхньої інвалідності.

По-друге, виконавча влада здійснює контроль за виконанням законів і політики, спрямованої на підтримку інвалідів. Вона має відповідальність за створення і реалізацію програм і проєктів, спрямованих на покращення якості життя цієї групи населення, зокрема фінансування програм професійної реабілітації, розвиток послуг соціальної підтримки та інші ініціативи, спрямовані на інклюзію. Як визначає О Кривша, «внаслідок воєнних дій в Україні зросла кількість людей з інвалідністю і це потребує формування інноваційних підходів до вирішення питання соціального захисту інвалідів, тому що головною метою у забезпеченні прав людей з інвалідністю – надання їм самостійності та незалежності, а не лише підтримки та соціальних виплат» [1].

По-третє, судова влада грає важливу роль у захисті прав інвалідів через розгляд справ про порушення їхніх прав та надання справедливого рішення. Суди виступають як механізм, за допомогою якого інваліди можуть захищати свої законні інтереси та боротися з дискримінацією.

Нарешті, публічна влада співпрацює з громадськими організаціями інвалідів, а також з іншими зацікавленими сторонами, щоб розробляти і впроваджувати ефективні заходи та програми. Така співпраця сприяє збалансованому та всебічному підходу до захисту прав інвалідів, враховуючи їхні потреби та думку у процесі прийняття рішень.

Для прикладу звернемося до твердження іноземних науковців, які на прикладі пандемічної кризи вказують на особливій ролі влади, оскільки більшість людей з інвалідністю відчувають додаткові недоліки, які роблять їх особливо вразливими до пандемії COVID-19 (тобто піддаються більшому ризику постраждати від непропорційного та негативного впливу). Таким чином, вони можуть потребувати своєчасних, цілеспрямованих дій з боку ключових зацікавлених сторін (наприклад, політиків, органів охорони здоров'я, громадянського суспільства), щоб нерівність у сфері охорони здоров'я та соціальна нерівність не розширювалася [2].

Література:

1. Кривша О. В. Сучасні проблеми системи соціального захисту осіб з інвалідністю. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2023_7_10
2. Jesus T. S., Kamalakannan S., Bhattacharjya S. and all People with Disabilities and Other Forms of Vulnerability to the COVID-19 Pandemic: Study Protocol for a Scoping Review and Thematic Analysis. Archives of Rehabilitation Research and Clinical Translation. 2020. Vol. 2, Is. 4, December, 100079

Цвігун Юлія Сергіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету публічного управління
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У ст. 3 Конституції України передбачено, що найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. У ній передбачено, що безпосередня діяльність держави спрямована на забезпечення права і свободи людини та їх гарантії. Крім того, головним обов'язком держави визначено утвердження і забезпечення прав і свобод людини [1].

У випадку притягнення громадян до відповідальності в судовому порядку, а також порушення присутніми встановлених в адміністративному суді правил в залі судового засідання передбачають застосування до них заходів *процесуального примусу*. Такі заходи можуть застосовуватись до будь-яких учасників судового процесу, незалежно від їх адміністративно-процесуального статусу, а також інших осіб. *Заходи процесуального примусу* – це низка процесуальних дій, які спрямовані на спонукання учасників судового процесу до виконання встановлених в суді правил, процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства. Підстави їхнього застосування та види заходів процесуального примусу передбачено у ч. 1 ст. 144-145 Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАС України) [2].

В.В. Комаров вказує низку ознак, що характерні заходам процесуального примусу: 1) застосовуються лише в межах процесуальної діяльності; 2) суб'єктом застосування - суд; 3) види та процедура реалізації примусових процесуальних заходів визначені законом; 5) мають державно-владний характер; 6) передбачає фізичний або психологічний вплив, що спрямований на конкретного учасника судочинства; 7) застосовуються на підставі ухвали суду; 9) сфера застосування примусу обмежена і не характеризує специфіку правового регулювання у сфері судочинства [3, с. 378; 4, с. 81-82].

Крім того, вирізняють кілька видів заходів процесуального примусу, а саме:

попередження - застосовується до учасників судового процесу та інших осіб, присутніх у судовому засіданні, за умови порушення порядку судового засідання або невиконання ними розпоряджень судді;

у разі повторного вчинення порушення порядку судового засідання або невиконання учасниками судового процесу розпоряджень судді відбувається *видалення із залу судового засідання*;

тимчасове вилучення доказів для дослідження судом відбувається у разі неподання без поважних причин письмових, речових чи електронних доказів, що витребувані судом, або у випадку неповідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів державним виконавцем для дослідження судом;

привід до суду застосовується до осіб, що судом зобов'язані бути присутніми під час засідання, або до свідків, які не прибули без поважних причин шляхом залучення органів Національної поліції України з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення;

як наслідок приводу суд постановляє *ухвалу*, у ній він зазначає ім'я фізичної особи, яка підлягає приводу, місце проживання, роботи, служби чи навчання, підстави застосування приводу, коли і куди ця особа повинна бути доставлена, кому доручається здійснення приводу;

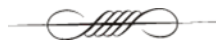
штраф - це спосіб притягнення до відповідальності судом відповідно до ухвали про стягнення в дохід Державного бюджету України та стягненням з особи штрафу у сумі від 0,3 до трьох розмірів прожиткового мінімуму або у сумі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках, визначених законодавством [2].

За одне й те саме порушення особою суд може застосувати виключно один захід процесуального примусу. Проте, це не звільняє її від виконання обов'язків, встановлених КАС.

Отже, можна стверджувати, що *заходи процесуального примусу* відповідно до їхніх видів спонукають учасників судового процесу до сумлінного та своєчасного виконання встановлених в суді правил та процесуальних обов'язків. У КАС передбачені найбільш дієві заходи процесуального примусу. Однак, форма, вид та розмір їхньої реалізації потребують перегляду та удосконаленню відповідно до викликів сьогодення. Для цього необхідно здійснити аналіз ефективності реалізованих заходів з метою виявлення неієвних часто повторюваних механізмів та розробки сучасного комплексу заходів процесуального примусу.

Література:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.04.2024).
2. Кодекс адміністративного судочинства України (КАС України). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2005, № 35-36, № 37, ст.446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 28.04.2024).
3. Комаров В.В., Тertiшніков В.І., Баранкова В.В. та ін. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : монографія за заг. ред. В.В. Комарова. Харків : Харків юридичний, 2008. 928 с.
4. Джафарова М.В. Загальні підстави застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції* № 2. 2019. 81-84 с.

Чубатий Юрій Сергійович,

*аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМІСІЇ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРАХ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ, РАДІОЧАСТОТНОГО СПЕКТРА ТА НАДАННЯ ПОСЛУГ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Діяльність Національної комісії, що здійснює регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку (далі-Національна комісія) регулюється Законом України від 16.12.2021 №1971-IX. У відповідності до даного

закону Національна комісія є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України. Особливості спеціального статусу Національної комісії, як регуляторного органу обумовлюються його завданнями і повноваженнями, які визначаються вище зазначеним законом та законами України «Про електронні комунікації» від 01.01.2024 №1089-IX та «Про поштовий зв'язок» від 03.11.2022 №2722-IX.

Національна комісія здійснює державне регулювання, а також державний нагляд та контроль у сферах електрокомунікацій, і має за мету забезпечення балансу інтересів учасників ринку та громадян, розвиток конкуренції, безпеку засобів електронного зв'язку та інші завдання, передбачені законодавством.

Основними принципами діяльності Національної комісії є законність та верховенство права, самостійність і незалежність у межах, визначених цим Законом, компетентність, ефективність, справедливість, прогнозованість та своєчасність прийняття рішень, адресність регулювання, неупередженість та об'єктивність під час прийняття рішень, у тому числі щодо внутрішніх організаційних питань регуляторного органу та призначення його персоналу, відкритість, прозорість, гласність процес державного регулювання, недопущення дискримінації, відповідальність за прийняті рішення.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні» на території України був запроваджений військовий стан. У відповідності до даного Указу діяльність надавачів послуг мобільного зв'язку в подальшому автоматично регламентується Постановою Кабінету Міністрів України №812 від 29.06.2004 «Деякі питання оперативно-технічного управління телекомунікаційними мережами в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану». Даною Постановою передбачено організацію та алгоритм дій під час воєнного стану та надзвичайних ситуацій, схему взаємодії з державними органами, підпорядкуванням і т.д. У відповідності до нього в період воєнного стану надавачі послуг мобільного зв'язку та власники всього телекомунікаційного обладнання підпорядковуються Національному центру оперативно-технічного управління мережами телекомунікацій, який в свою чергу при виконанні поставлених перед ним завдань, ще й визначає першочерговість надання телекомунікаційних послуг абонентам в залежності від важливості їх цільового призначення. У відповідності до виконання вимог вище зазначеної Постанови Кабінету Міністрів України надання телекомунікаційних послуг відбувається по певній градації: спочатку забезпечуються підприємства, установи, організації, а вже потім громадяни.

Діяльність Операторів телекомунікаційних послуг в умовах за останні два роки в умовах воєнного конфлікту чітко окреслила ряд наявних проблем. Перш за все було виявлено протиріччя та невідповідностей у нормативно-правових актах, а саме відсутність чітко визначеного алгоритму дій під час воєнного стану, призначення відповідальних осіб і т.д.

Окремо слід виділити проблематику необхідності забезпечення альтернативними джерелами електроенергії телекомунікаційного обладнання та впливу на роботу обладнання засобів радіоелектронної боротьби.

Наразі вирішенням зазначених проблем і займається Національна комісія шляхом надання роз'яснень по нормативно-правовим актам, організації перевірок операторів телекомунікаційних послуг, контролю дотримання ними необхідних організаційних і технічних заходів з метою забезпечення безперебійного функціонування телекомунікаційних послуг в країні.

Література:

1. Закон України від 16.12.2021 №1971-IX " Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1971-20#Text>

2. Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX "Про електронні комунікації".

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>

3. Закон України "Про поштовий зв'язок".

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2722-20#Text>

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.2004 р. № 812 "Деякі питання оперативного-технічного управління телекомунікаційними мережами в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану".

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2012-%D0%BF#Text>

Шелест Альбіна Валентинівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: ВИЗНАЧЕННЯ І ПРАВОВІ АСПЕКТИ

З 2014 року Україна перебуває під тиском військової агресії з боку росії. Тимчасово окуповані півострів Крим, частини Луганської і Донецької областей стали першими територіями, звідки евакуювалась частина цивільного населення. Саме з цього часу в лексикон українців увійшло словосполучення «внутрішньо переміщені особи (ВПО)». Після 24 лютого 2022 року (з початком повномасштабного вторгнення росії на територію України) проблема внутрішньо переміщених осіб постала надзвичайно гостро, оскільки збільшилась кількість регіонів, з яких люди намагалися виїхати, щоб врятувати власні життя. Регіони західної і південно-західної частин України стали першим прихистком для внутрішньо переміщених осіб.

Внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО) – це «громадяни України, іноземці або особи без громадянства, які покинули своє місце проживання унаслідок або для уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства та порушень прав людини». [2] Особа набуває такого статусу після належної реєстрації в структурному підрозділі з питань соціального захисту тієї територіальної громади, у якій особа отримує прихисток. Їхні історії сповнені болу та невпевненості, але також і сили й нескореності духу.

Біженці і внутрішньо переміщені особи «належать до однієї категорії осіб – вимушених мігрантів, різновидами якої є також особи, які отримали додатковий і тимчасовий захист. Захист, що отримують ці особи, охоплюється категорією «притулок», основою якої є суворя заборона повернення в ситуацію небезпеки. Обсяг правового статусу зазначених осіб та заходи їх захисту є різними, як і причини, що змушують їх покинути місце проживання. Це і є підставою для встановлення спеціальних правових режимів їх притулку» [2]. Саме в межах двох термінів «біженці» і «внутрішньо переміщені особи» виникає найбільша плутанина. Разом з тим, ми не можемо говорити про те, що така юридична плутанина може якось завадити чітко окреслити права біженців і внутрішньо переміщених осіб, оскільки усі вони базуються на Міжнародній конвенції про захист прав людини.

Як справедливо зауважують дослідники, «міграція є одним із найбільш резонансних процесів у глобалізованому світі. Вона стирає традиційні межі між культурами, етнічними групами, мовами, сприяючи культурному та економічному зміцненню. Водночас міграцію можна розглядати як виклик міжнародному праву. Перш за все, це виклик для правозахисних механізмів, які мають гарантувати права і свободи абсолютно кожного, у тому числі й мігрантів. [1]

Причини внутрішнього переміщення:

- 1) війна (збройні конфлікти змушують людей тікати від насильства та руйнувань, залишаючи все, що вони мали);
- 2) стихійні лиха (природні катастрофи, такі як: землетруси, повені чи посухи - можуть зруйнувати цілі спільноти, залишаючи людей без домівки);

3) економічні фактори (бідність, безробіття та відсутність можливостей змушують людей шукати кращого життя в інших регіонах).

Виклики, з якими стикаються ВПО:

1) втрата житла та майна (переселення означає, що ВПО втрачають усе, що вони накопичували все життя);

2) проблеми з працевлаштуванням (пошук роботи в новому місці може бути великим викликом для ВПО);

3) доступ до медичної допомоги (порушення звичного життя ускладнює отримання необхідної медичної допомоги);

4) психологічні травми (біженці часто страждають від депресії, тривоги та посттравматичного стресового розладу).

Перелік прав внутрішньо переміщених осіб складається із таких позицій:

- отримання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, зокрема на оплату житлово-комунальних послуг;

- отримання всіх соціальних виплат і соціального забезпечення, встановлених законодавством для громадян України – за наявності довідки переселенця;

- реалізація прав на зайнятість, пенсійне забезпечення, державне соціальне страхування у разі безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинило втрату працездатності, на отримання соціальних послуг і соціальної допомоги здійснюється за місцем фактичного проживання таких осіб і поставлення на облік, що підтверджується довідкою;

- отримання статусу безробітного;

- оформлення документів, що засвідчують особу, за місцем фактичного проживання;

- на продовження здобуття певного освітнього рівня (дошкільна, шкільна, середньо-спеціальна, вища освіта) на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування;

- на отримання соціальної стипендії студентами-переселенцями;

- на участь у державній програмі «Доступне житло»;

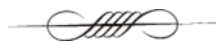
- голосувати на виборах і референдумах та ін. [3]

Література:

1. Костовська А. В. Переселенці в українських Інтернет-ЗМІ: проблема мовно-толерантного висвітлення. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 2(70), червень. С. 100–102.

2. Внутрішньо переміщена особа. Асоціація юридичних клінік України. URL:<https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-21-03-2020-7/>

3. <http://surl.li/dgxtpt>

Шляга Вікторія Антонівна,

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КОНСТИТУЦІЇ

Конституція є найважливішим елементом правової системи України, має найвищу юридичну силу і застосовується безпосередньо до кожного. У зв'язку з цим Конституція потребує особливого захисту та охорони як з боку фізичних та юридичних осіб, так і з боку державних інституцій.

Найпоширенішим підходом серед науковців є розмежування понять «охорона» та «правова охорона», тобто тлумачення конституційної охорони в широкому та вузькому

розумінні. Конституційна охорона є більш широким поняттям, тоді як правова охорона є більш вузьким поняттям, яке включає в себе лише правові засоби [1, с. 212].

Правова охорона Конституції України забезпечується спеціальними правовими методами та засобами. У широкому розумінні - це нормативно-правові та організаційні механізми забезпечення правової охорони Конституції України. Сукупність правових та організаційних механізмів правової охорони Конституції України також прийнято називати гарантіями Конституції України. Загалом правову охорону Конституції можна визначити як сукупність юридичних засобів, що забезпечують реалізацію конституційних приписів і дотримання режиму конституційної законності [2, с. 72].

Таким чином, правова охорона Конституції України - це сукупність правових засобів, спрямованих на забезпечення реалізації конституційних приписів та дотримання режиму конституційної законності. Метою охорони Конституції є забезпечення верховенства та стабільності Конституції, дотримання принципу поділу влади та захисту прав людини, закріплених у Конституції. Завданнями правової охорони є контроль за законністю правових актів, вжиття заходів щодо відновлення порушеного правопорядку в разі виявлення злочину, застосування державного примусу до правопорушників та створення умов для запобігання правопорушенням [3, с. 6].

Правова охорона Конституції України тотожна гарантіям Конституції України, під якими слід розуміти систему загальних і спеціальних (юридичних) умов і заходів, що забезпечують законність Конституції в усіх сферах суспільного і державного ладу. Система гарантій Конституції України переважно представлена загальними та спеціальними (юридичними) гарантіями Конституції України [4, с. 69].

Водночас думки науковців щодо визначеності елементів системи правової охорони різняться. Єдиною узгодженою думкою є те, що елементами системи правової охорони є конституційний контроль та спеціальні процедури внесення змін і доповнень до Конституції. Крім того, до елементів системи правової охорони Конституції відносять: відповідальність вищих посадових осіб за порушення Конституції, конституційний контроль парламенту, конституційний референдум, право вето глави держави, нормативне і казуальне тлумачення Конституції, можливість позбавлення основних політичних прав, можлива заборона політичних партій, надзвичайний стан і право законодавчої ініціативи.

Безсумнівно, всі перераховані вище елементи системи правової охорони мають право на виправдання, але слід погодитися, що ключовими елементами є ті, які використовуються в інших правових системах. Це пов'язано з тим, що безпосереднім об'єктом захисту в усіх них є Конституція, тоді як інші елементи правової охорони опосередковано пов'язані з конституційним захистом через конституційний контроль. До таких елементів належать:

- особливий порядок прийняття конституції;
- особливий порядок внесення змін до конституції;
- конституційна відповідальність вищих посадових осіб;
- конституційний контроль;
- тлумачення конституції [5].

Варто зазначити, що до кола суб'єктів системи правової охорони, тобто переліку тих, хто безпосередньо бере участь у функціонуванні цієї системи, зазвичай відносять:

- 1) фізичних осіб;
- 2) народ (націю);
- 3) окремі органи державної влади;
- 4) главу держави;
- 5) окремих (інших) посадових осіб держави тощо.

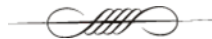
Усі ці суб'єкти можуть брати участь в одній формі правової охорони, тобто в практичній реалізації одного з елементів цієї системи, а можуть брати участь у кількох одночасно. Наприклад, глава держави може бути ініціатором конституційних змін, а також суб'єктом права на звернення до органів конституційного контролю або суб'єктом конституційної відповідальності.

Наразі Україна перебуває в процесі становлення правової охорони Конституції. Система правової охорони в Україні включає в себе певною мірою загальновідомі елементи. Деякі з них, як-от особливий порядок прийняття Конституції та система конституційної відповідальності, недостатньо розроблені в теорії та на практичному рівні, інші мають достатнє теоретичне підґрунтя і реалізуються на практиці [4, с. 70-71].

Отже, питання забезпечення правової охорони конституції сучасної держави, тобто незалежної, демократичної, світської, правової та соціальної держави, є надзвичайно важливим для всіх учасників конституційно-правових відносин. Адже нехтування, невиконання або порушення норм Конституції може призвести до її деградації, руйнування конституційного ладу та втрати ключових принципів державності. **Тому охорона Конституції України лежить на плечах різних суб'єктів, які й формують механізм її захисту, використовуючи свої повноваження.**

Література:

1. Таран Д.П. Захист конституції: основні сучасні підходи. Форум права. 2015. № 3. С. 212-218.
2. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. Київ: Прецедент, 2009. 344 с.
3. Савенко М. Функція правової охорони Конституції України. Право України. 2001. № 9. С. 5-8.
4. Демків Р. Я. Конституційне право України: курс лекцій. Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів. 2012. 353 с.
5. Правова охорона Конституції: поняття та система. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9199/>

Юричин Віталій Юрійович,

*аспірант за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

У сучасних умовах підприємницька діяльність безпосередньо пов'язана з ризиком та пошуком інновацій, тому питання стимулювання та підтримки її розвитку є актуальним, особливо для малих та середніх підприємців, які не мають достатніх фінансових ресурсів для свого сталого розвитку. Нині малі та середні підприємства (далі – МСП) вбачають у відсутності фінансових можливостей одну з головних перешкод для свого розширення. Усвідомлюючи необхідність побудови місцевої економіки саме на сучасних засадах конкурентоспроможності на регіональному та національному рівнях, маючи все більші фінансові ресурси, місцева влада починає приділяти все більше уваги малому та середньому бізнесу та запроваджувати фінансові механізми його підтримки. У науці виділяють два ключові підходи до вирішення проблем створення та фінансуванні підприємств малого та середнього бізнесу:

- 1) вертикальний підхід – система безпосередніх заходів, орієнтованих винятково на підтримку розвитку підприємств малого бізнесу;
- 2) горизонтальний підхід – базується на захисті інтересів підприємств малого бізнесу у таких сферах діяльності, як політика в галузі досліджень і технічних розробок, регіональна політика, міжнародні відносини, і зміцненні позицій малого бізнесу у відповідному виді діяльності.

За поточної ситуації та в умовах значного обсягу проблем, які виникають перед підприємствами малого та середнього бізнесу, вагомим є застосування принципів

вертикального підходу, за якого розробляється спектр специфічних заходів, вузькоспрямованих та зорієнтованих на вирішення певного блоку проблем.

Варто зауважити, що на сьогодні вже є розроблена низка урядових та міжнародних програм, які спрямовані на покращення роботи малого та середнього бізнесу.

До основних фінансових інструментів, доступних для малого та середнього бізнесу відносять (рис. 1).

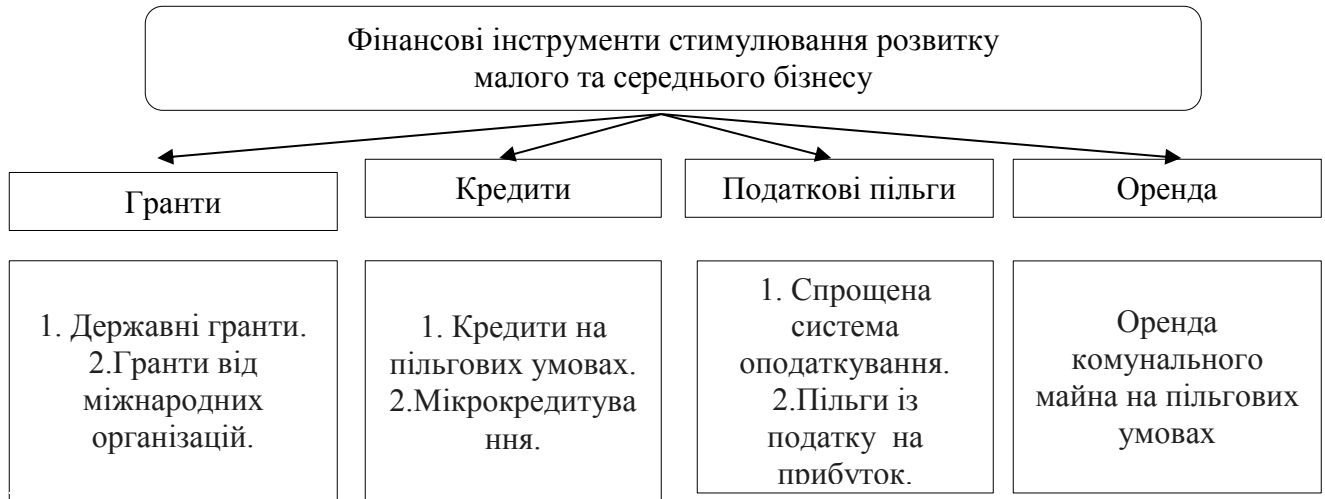

Рис. 1. Фінансові інструменти стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу

Примітка: складено автором.

Вважаємо за необхідне надати детальніший аналіз інструментів підтримки кредитування малого та середнього бізнесу.

Гранти. На сьогодні існує ряд програм, які спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу в Україні, серед яких:

- Програми підтримки малого та середнього бізнесу від Міністерства економіки України [1].
- Програми підтримки малого та середнього бізнесу від Українського фонду підтримки підприємництва.

- Програма USAID з економічного розвитку [2].

- Програма GIZ з розвитку малого та середнього бізнесу.

Кредити. В умовах воєнного стану неабиякої популярності та потреби набуває кредитування та мікрокредитування малого та середнього бізнесу. До ряду можливостей даного фінансового інструменту відносять такі програми:

- Державний фонд підтримки підприємництва [3].
- Програма «Доступні кредити 5-7-9%» [4].
- Фонд розвитку малого та середнього підприємництва.

Податкові пільги. До основних податкових пільг, які наразі застосовуються, відносимо:

- Спрощена система оподаткування для платників єдиного податку 1-3 груп.
- Пільги з податку на прибуток для інноваційних підприємств.

Оренда. Відмічаємо, що існує програма підтримки малого та середнього бізнесу від місцевих органів влади. Основною метою програми, зокрема на теренах Хмельницької області є: створення сприятливих умов для подальшого розвитку малого і середнього підприємництва, забезпечення зайнятості населення, підвищення конкурентоспроможності продукції малих і середніх підприємств [5].

Проте, на наше переконання варто створити в Україні бізнес – інкубатори, які надавали б консультації, проводили навчання за забезпечували офісними приміщеннями для розвитку

малих та середніх підприємств. Та створити Бюро кредитних історій, які мали на меті допомагати малому та середньому бізнесу отримати доступ до успішних кредитів.

Наголошуємо, що будь – якому суб’єкту малого та середнього бізнесу, при виборі оптимального фінансового інструменту варто звертати увагу на такі чинники:

1. визначення власних потреб та цілей;
2. аналіз доступних фінансових інструментів та порівняння їх умов;
3. звернення уваги на такі складові як: сума фінансування, відсоткова ставка, термін кредитування, вимоги до позичальника, процес оформлення.

Отже, вважаємо за необхідне широко використовувати перелік наданих фінансових інструментів для стимулювання та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, адже за їх допомоги можна досягти значного успіху у даній галузі, яка є життєво необхідною у сьгоднішніх реаліях нашої держави.

Література:

1. Підтримка малого і середнього підприємництва. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva> (Дата звернення: 04.03.2024 р.).
2. Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/prohrama-usaid-konkurentospromozhna-ekonomika-ukrainy-nadast-hranty-na-pidtrymku-ekspornykh-aliantsiv-na-zahalnu-sumu-15-mln> (Дата звернення: 04.03.2024 р.).
3. Фонд розвитку підприємництва. URL: <https://bdf.gov.ua/> (Дата звернення: 04.03.2024 р.).
4. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9». URL: <https://business.dii.gov.ua/marketplace/5-7-9-program/5-7-9-program> (Дата звернення: 04.03.2024 р.).
5. Програма підтримки малого та середнього бізнесу від місцевих органів влади. URL: <https://www.adm-km.gov.ua> (Дата звернення: 04.03.2024 р.).

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

збірник тез

*VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора,
академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду
України Леоніда Петровича Юзькова
(м. Хмельницький, 17 травня 2024 року)*

Відповідальний редактор – *Галус О.О.*
Комп'ютерний набір – *Галус О.О.*

Електронне видання 30.05.2024 р. Формат 60x84 ¹/₁₆
Ум. друк. арк. 14,8. Зам. №53.

Видано у Хмельницькому університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова.
29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8 Тел.: (382) 71-75-91
www.univer.km.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України
про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 6982 від 19.11.19